

VILNIUS GEDIMINAS TECHNICAL UNIVERSITY
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS
LJUBLJANA SCHOOL OF BUSINESS

ISIEME 2019

Proceedings of the 1st International Symposium

**INTELLECTUAL ECONOMICS,
MANAGEMENT AND EDUCATION**

September 20, 2019

Vilnius- Ljubljana,
Lithuania 2019

CHAIRMAN OF SYMPOSIUM ORGANIZING COMMITTEE:

Jelena Stankevičienė – Doctor of Economics, Professor, Dean of Business Management Faculty, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania.

CO-CHAIRMAN OF SYMPOSIUM ORGANIZING COMMITTEE:

Lidija Weis – Doctor of Business Administration, Professor, Dean of Ljubljana School of Business, Slovenia.

Lyubomira Popova – PhD in Pedagogy, Professor, Faculty of Education, St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Regional Governor of Veliko Tarnovo Region, Bulgaria.

Rasa Melnikienė – Doctor of Economics, Director of Lithuanian Institute of Agrarian Economics, Lithuania.

SYMPOSIUM ORGANIZING COMMITTEE:

Rima Tamošiūnienė – Doctor of Economics, Professor, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania.

Viktor Koval – Doctor of Economics, Professor, Odessa Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine.

Algita Miečinskienė – Doctor of Economics, Assoc. Professor, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania.

SCIENTIFIC COMMITTEE OF SYMPOSIUM:

Virgilijus Skulskis – Doctor of Economics, Senior Researcher and Scientific Secretary of Lithuanian Institute of Agrarian Economics, Lithuania.

Dalia Vidickienė – Doctor of Economics, Principal Researcher of Lithuanian Institute of Agrarian Economics, Lithuania.

Mariana Petrova – DSc., Professor, St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Bulgaria.

Vida Davidavičienė – Doctor of Management, Professor, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania.

Daiva Jurevičienė – Doctor of Economics, Professor, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania.

Ilona Skačkauskienė – Doctor of Management, Professor, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania.

Viktorija Skvarciany – Doctor of Economics, Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania.

Fernando Garcia – Doctor of Economics, Professor, Universitat Politècnica de Valencia, Spain.

Ryszard Pukała – PhD, Professor, Vice-Rector of Bronislaw Markiewicz State Higher School of Technology and Economics, Poland.

Pasquale Pazienza – Doctor of Economics, Professor, Foggia University, Italy.

Proceedings of the 1st International Symposium on Intellectual Economics, Management and Education, September 20, 2019. Vilnius Gediminas Technical University. Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University, 2019. 396 p.

ISBN 978-619-00-1036-4

Publisher: Publishing House FABER Ltd - Veliko Tarnovo, Bulgaria

*All proceedings papers were reviewed by international reviewers.
Authors are responsible for the content and accuracy*

CONTENTS

Section 1. STATE GOVERNMENT, LEGAL SYSTEMS AND INTERNATIONAL RELATIONS

Lyubomira Popova, Sigitas Davidavičius, Victor Zamlynskyi PUBLIC POLICY OF THE MANAGEMENT OF RECRUITING ACTIVITIES	13
Anastasiia Klymenko SOCIAL SECURITY OF CITIZENS OF UKRAINE: THE CURRENT STATE AND PERSPECTIVES OF IMPROVEMENT	16
Vitaliy Murashko SOCIAL MECHANISM FOR ENSURING NATIONAL SECURITY	19
Oleksandra Marusheva THE ROLE OF THE STATE IN DEVELOPMENT OF THE BUILDING INDUSTRY	21
Nikolay Andriyenko, Irina Zhukova TO THE QUESTION OF CREATION OF A COMMUNITY POLICY OF THE STATE	23
Nataliia Vareniiia TO THE ISSUE OF MODERNIZATION OF MECHANISMS FOR LEGAL SUPPORT OF ANTITERRORIST ACTIVITIES IN UKRAINE	26
Lina Bondareva, Yevhen Bondarev DIRECTIONS FOR IMPROVING PUBLIC POLICY TOWARDS THE DEVELOPMENT OF PUBLIC HEALTH SYSTEM IN UKRAINE	29
Burega Valery THE SOCIOLOGY STATEHOOD: AN ATTEMPT TO CONCEPTUALIZE	32
Serhii Volynets CIVIL SOCIETY AND THE ROLE OF THE STATE IN ITS DEVELOPMENT	35
Vitaliy Kropivnitsky, Vasyl Shoyko, Nataliia Lytvyn ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL REFORM AS A MECHANISM OF LOCAL GOVERNANCE DEVELOPMENT	38
Inna Shevchenko STATE CONCEPT OF THE AUTOMOTIVE INDUSTRY DEVELOPMENT: UKRAINIAN EXPERIENCE	41
Oleksandr Radutniy MORALITY AND LAW FOR ARTIFICIAL INTELLIGENCE	44
Petro Guyvan PRINCIPLE OF THE EFFECTIVENESS OF LAW: ASSESSMENT	47
Oleksandr Kharchuk SUSTAINABLE DEVELOPMENT, CLIMATE CHANGE AND PROTECTIONISM: CONFLICT OF INTERESTS	50

Viktoriiia Bazeliuk	
NORMATIVE FACTORS OF CRIMINALIZATION OF ATTACKS TO CULTURAL VALUES IN UKRAINE	53
Mykola Nikiforov, Vitalii Loza	
PECULIARITIES OF EVALUATING POLITICO-MILITARY SITUATION IN CURRENT CONDITIONS	57
Iryna Malinovska	
LEGAL RELATIONSHIPS ARISING FROM SOCIAL NETWORK DATABASES	60
Olha Petrenko	
THE FUNCTIONING OF INFORMATION SYSTEM IN THE SOCIETY OF THE SECOND MODERN: UKRAINE AND WORLD	63
Igor Tkachenko	
UKRAINE'S APPROACH ON PUBLIC ADMINISTRATION REFORM: RECENT DEVELOPMENTS AND KEY CHALLENGES	67
Tetiana Kadlubovich, Ruslana Mnozhynska	
MEDIATISATION AND VIRTUALIZATION HOW TO GET TO MODERN POLICY	70
Lesya Berezhna, Daryna Berezhna	
PROBLEMS AND VISIONS OF A "NEW EUROPE" AFTER BREXIT	72
Oleg Babii, Kateryna Tymchenko	
GOVERNMENT SUPPORT FOR VITIVINICULTURE AND WINEMAKING SECTOR OF UKRAINE	75
Dmytro Sposib	
LEGAL PRINCIPLES OF THE OUN JUDICIAL SYSTEM AND THE PLACE IN THIS PROCESS OF THE SECURITY SERVICE	78
Marina Lavitskaya	
METHODICAL ASPECTS OF ROUTINE CONTROL OVER IMPLEMENTATION OF PUBLIC PROJECTS AND PROGRAMMES	80
Yuliia Sedliar	
US SANCTIONS POLICY IN THE CONTEXT OF NUCLEAR NON-PROLIFERATION IN SOUTH ASIA	82
Olha Hubar	
PROBLEMS OF PROVIDING THE EFFICIENCY OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF BIOLOGICAL SECURITY	84

Section 2. MANAGEMENT, ECONOMY, FINANCE

Mariana Petrova, Sigitas Davidavicius, Ludmila Borysova	
INTERNATIONAL HUMAN RESOURCES EXPERIENCE IN HOTEL INDUSTRY	87

Svetlana Minakova, Iryna Kvach	
THE PLACE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN COST OPTIMIZATION	90
Mykhailo Dyba, Iuliia Gernego	
THE ROLE OF ROBO-ADVICORS FOR GLOBAL FINANCIAL MARKET GROWTH	92
Olga Katerna	
ANALYSIS OF THE LOGISTICS MARKET OF UKRAINE: TRENDS, DIFFICULTIES AND OPPORTUNITIES	94
Oksana Morhulets, Olena Nyshenko, Inna Borolis	
SUBSTANTIATION OF EXPEDIENCY OUTSOURCING IMPLEMENTATION	97
Oleg Suprun	
FACTORS INFLUENCING THE PERFORMANCE OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES	100
Tetyana Nikolaychuk	
THE MAIN ECOLOGICAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT'S ASPECTS OF NATURE RESERVE FUND'S PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP	103
Tetiana Koliada	
STATE OWNED EQUITY GOVERNANCE AS A SUBJECT FOR FISCAL EFFICIENCY ESTIMATION	106
Anna Pereverzieva	
QUANTITATIVE ASSESSMENT OF THE TEAM RESOURCE CAPACITY IMPACT ON THE IMPROVEMENT OF BUSINESS ENTITY'S PERFORMANCE	109
Marianna Bida	
GAS MARKET REFORMS PROBLEM IN THE ECONOMY OF UKRAINE	112
Yevgeniya Kalyuga, Katheryna Lozotska	
APPLICATION OF IAS 16 «PROPERTY PLANT AND EQUIPMENT» IN THE BUSINESS OF UKRAINIAN ENTITIES	114
Oleksandr Tkach	
PRE-ENGAGEMENT STATE FINANCIAL AUDIT ACTIVITIES	117
Natalia Skorobogatova	
PROSPECTS AND RISKS OF INTRODUCTION OF INDUSTRY 4.0 TECHNOLOGIES BY UKRAINIAN ENTERPRISES	120
Irina Udovenko	
THE ROLE OF THE TOURISM INDUSTRY IN THE DEVELOPMENT OF MODERN ECONOMIC RELATIONS	123
Svitlana Furduy	
THEORETICAL-METHODOLOGICAL BACKGROUND OF THE MODELING OF THE PROJECT ACTIVITY OF THE SOCIOMONOMIC SPHERE	125
Elvira Danilova	
AIMS OF THE ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT	128

Olena Atayeva	
AREAS OF DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT METHODS OF TAKING LABOR IN UKRAINE	130
Serhii Korinnyi	
SOME PECULIARITIES OF THE PERSPECTIVES OF ENERGY SECURITY OF THE ECONOMY OF UKRAINE	133
Irina Maksiutenko	
MANAGEMENT AND MARKETING TRANSPORTATION OF TOURIST ACTIVITIES IN UKRAINE	136
Viktor Koval, Rima Tamošiūnienė, Lidija Weis	
THE RELEVANCE OF THE DEVELOPMENT OF CIRCULAR ECONOMY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	139
Maryna Yeshchenko	
MOTIVATION OF ENTERPRISE STAFF IN MODERN CONDITIONS	142
Olena Yemelianova, Viktoriya Tytok	
ANALYTICAL PROVISIONS FOR THE QUALITY MANAGEMENT OF CONSTRUCTION PROJECT	145
Viktoriia Lebid	
MANAGEMENT PROJECTS FOR CARRIAGE OF COLLECTIVE CARGO IN INTERNATIONAL COMMUNICATION	148
Kristina Lantukh	
ESSENCE AND INTERCOMMUNICATION OF BUDGET AND FINANCING OF SOCIAL FUNCTION OF THE STATE	151
Iryna Kolesnyk	
EDUCATIONAL EMIGRATION AS AN ELEMENT OF THE PROBABLE LOSS OF INTELLECTUAL CAPITAL OF UKRAINE	154
Oleg Sokulskyi, Kateryna Hilevska, Natalia Vasiltsova	
QUALITY CONSTITUENT FOR SIMULATION OF MUNICIPAL ROUTE ORGANIZATION WHILE FORMING THE TARIFF OF PASSENGER TRANSPORTATIONS	157
Iryna Vagner	
BASIC TOOLS OF COMMON-SIZE ANALYSIS OF FINANCIAL STATEMENTS	160
Victoria Horbach, Mykhailo Melniichuk	
ANTHROPOGENIC LOADING AND ECOLOGICAL STATUS OF THE RIVER VALLEYS OF THE VOLYN REGION	162
Tetiana Ryzha, Olga Fedorchuk	
THE FINANCIAL MANAGEMENT PROBLEMS OF RESOURCES OF ASSOCIATION OF CO-OWNERS	165
Vita Korchahina	
THE ACCOUNTING SYSTEM IN THE CONCEPT OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF ENTERPRISES	168

Alexei Gab	
FORMING AN INNOVATIVE STRATEGY FOR SEA PORT DEVELOPMENT OF UKRAINE	171
Olena Tarasova	
SOLVING THE PROBLEM OF FACIAL WRINKLE RECOGNITION USING A COMPUTER	174
Andrii Derlytsia	
FINANCIAL INCLUSION IN PUBLIC DEBT SERVICE	176
Nelia Kopiak	
THE ANALYSIS OF THE DEMAND FOR SUBURBAN PASSENGER TRANSPORT SERVICES	178
Olha Yarmolitska	
IMPLEMENTATION OF THE BASE EROSION AND PROFIT SHIFTING PROJECT IN UKRAINE	180
Nataliia Trushkina	
STRATEGIC DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF REGIONAL TRANSPORT AND LOGISTICS SYSTEMS IN UKRAINE	182
Svitlana Shumska, Viktoriia Blyzniuk	
ROLE OF INTERNATIONAL PROJECTS FOR REALIZATION OF UKRAINE'S INTELLECTUAL POTENTIAL AND INNOVATIVE DEVELOPMENT	184
Olga Ostapenko	
ENERGY, ECOLOGICAL AND ECONOMIC ASPECTS OF EFFICIENCY OF STEAM COMPRESSOR HEAT PUMP INSTALLATIONS WITH COGENERATION DRIVE FOR HEAT SUPPLY IN UKRAINE	186

Section 3. EDUCATION AND PEDAGOGICS

Maryna Belova, Yuliia Meish	
RATING OF THE USE OF SOME INNOVATIVE MEANS OF STUDIES OF STUDENTS' HIGHER MATHEMATICS EDUCATION IN TECHNICAL AREAS OF TRAINING «SYSTEM ANALYSIS»	188
Bohdana Komarysta, Vladyslav Bendiuh	
SUSTAINABLE DEVELOPMENT DISCIPLINES WITHIN THE MASTER'S PROGRAM	191
Vitalina Kyzlylova	
INTERNET RESOURCES IN PROFESSIONAL COMMUNICATION OF TEACHER-PHILOLOGIST	194
Nataliia Myronchuk	
THE PECULIARITIES OF THE CONTENT OF THE PROGRAMS FOR PREPARATION OF LECTURERS IN FOREIGN PRACTICE	197
Oksana Savenko	
THE PROBLEM OF ORIGINALITY IN UKRAINIAN MEDIEVAL LITERATURE	200

Svitlana Tsymbal-Slatvinska	
MOTIVATION-PERSONAL CRITERIA OF TEACHING FUTURE SPEECH THERAPISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY	203
Halyna Hymenyuk	
THE INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL GROWTH	206
Olha Zamashkina	
THE INFLUENCE OF THE FAMILY AS A SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTOR ON THE AGGRESSIVE BEHAVIOR OF ADOLESCENTS	209
Oleh Kolisnyk	
PRACTICAL TASK OF THE HIGHER SCHOOL IN THE DEVELOPMENT OF LEGAL EDUCATION FOR THE TRAINING OF LAWYERS OF THE NEW FORMATION	212
Tamara Korostianets	
PREPARING FOR FUTURE PROFESSIONALS: PROBLEMS AND WAYS TO SOLVE THEM	215
Ihona Romanyuk	
HESITATION PAUSES AND THEIR ROLE IN THE DIALOGIC SPEECH OF CHARACTERS	218
Tetiana Reva, Oksana Chkhalo	
ANALYTICAL CHEMISTRY COURSE FOR FUTURE PHARMACISTS WITH USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES	221
Valentina Trunova	
THE SYSTEM OF WORK WITH THE CHILDREN'S BOOK IN PRIMARY SCHOOLS OF UKRAINE	224
Maria Fidrovska	
THE CONCEPT OF LOVE AND ITS NEW FUNDAMENTAL MEANING	227
Valentyna Sahuichenko	
PHILOSOPHY OF CONTINUING EDUCATION OF MODERN SOCIETY	229
Petro Moroz, Iryna Moroz	
RESEARCH COMPETENCE OF THE STUDENT IN THE HISTORY TEACHING SYSTEM IN HIGH SCHOOL	232
Andrii Pyzhyk	
ACADEMIC STAFF PARTICIPATION AT THE FORMATION OF EDUCATIONAL PROGRAMS FOR HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE	235
Olga Shvai	
SOME ASPECTS OF DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING SKILLS IN PUPILS IN STUDYING MATHEMATICS	238
Ihor Kopotun, Dmytro Kyslenko	
CULTIVATING MOTIVATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES IN FUTURE SECURITY AND SAFETY SPECIALISTS	241
Nataliia Naumenko	
ONOMASTIC ARCHETYPE OF UKRAINIAN SMALL PROSE	244

Myroslav Pahuta	
MODERN PROFESSIONAL EDUCATION: CHALLENGES AND TASKS	247
Olena Mizinkina, Andrii Chmyr	
THE PORTRAITS IN THE ARTISTIC WORLD OF THE NOVEL "SHESTYDNEV, OR THE CROWN OF THE HOUSE OF THE OSTROGSKI FAMILY" BY P. KRALIUK	250
Oleksandr Chepeliev	
INFLUENCE OF INFORMATION TECHNOLOGIES ON THE QUALITY OF PREPARATION OF UNDERGRADUATE STUDENTS	253
Oksana Fishchuk, Natalia Kostruba	
THE MASTER CLASSES ON BIOLOGY IN HIGH SCHOOL	256
Volodimir Shapoval	
MODERN CIVILIZATION TRANSITION: ATTEMPT OF PHILOSOPHICAL REFLECTION	258
Lyudmila Yakovyshena	
PROFESSIONALLY ORIENTED TASKS AS A MEANS OF THE INTEGRATION OF THE FUNDAMENTAL TRAINING OF YOUNGER MEDICAL SPECIALISTS IN THE MEDICAL COLLEGE	262
Svitlana Yatsyna	
FEATURES OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF PHILOLOGY	265
Yurii Zakhariichenko, Liliana Zakhariichenko	
COMPETENCE TASKS IN THE EDUCATIONAL SPACE OF UKRAINE	268
Andrey Miroshnichenko	
DUAL TRAINING AND FEATURES OF ITS IMPLEMENTATION	270
Olha Syroiezhko	
CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF MUSICAL AND AESTHETIC EDUCATION OF ADOLESCENTS	273
Olena Havrylova	
INFORMATION-COMPUTER TECHNOLOGIES IN EDUCATIONAL PROCESS	276
Spartak Aytov	
HISTORICAL ANTHROPOLOGY AS THE MODERN PHILOSOPHY OF HISTORY INNOVATION ACTIVITY	279
Oleg Tarnopolsky, Svitlana Kozhushko	
GAMIFICATION AS THE PRACTICAL FOUNDATION OF THE CONSTRUCTIVIST APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES FOR PROFESSIONAL PURPOSES	281
Viktoriia Marshytska	
THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE INSTITUTION OF PRESCHOOL EDUCATION	284
Svitlana Bykova	
TO THE QUESTION OF HUMAN NATURE	286

Valentyna Atamanchuk	
ROLE OF ENVIRONMENTAL ORIENTATION IN THE DEVELOPMENT OF A PERSONALITY OF A SCHOOL CHILD WITH INTELLECTUAL DISORDERS	289
Maryna Branytska	
INVOLVING PARENTS TO THE PROCESS OF TEACHING ORAL SPEECH COMPREHENSION TO PRIMARY SCHOOLCHILDREN WITH AUTISM	291
Anna Ostapenko	
THE ROLE OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE MANAGEMENT IN SOCIO-CULTURAL ACTIVITIES SPECIALISTS	293
Tetyana Aleksandrovyh	
THE IMAGE OF MOTHER CHURCH IN UKRAINIAN POLEMICAL LITERATURE OF THE XVI-XVIIth CENTURIES	296
Svitlana Sobkova, Yuriy Sobkov	
PSYCHOLOGICAL AND EDUCATIONAL ASPECTS OF STUDING OF STUDENTS REPRESENTATIVES OF ETHNIC MINORITIES IN UNIVERSITY	299
Oksana Tur, Liudmila Derevianko	
COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE MANAGER OF DOCUMENTS: AN INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL COMPONENT	302
Daria Stasiuk	
TUTORING ACTIVITIES OF THE FUTURE TEACHER IN THE PROCESS OF ORGANIZING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A PEDAGOGICAL PROBLEM	305
Tetiana Kyrian	
THE DEVELOPMENT OF FAMILY MEDICINE IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF WORLD INTEGRATION PROCESSES	308
Olesia Lazer-Pankiv	
ON THE QUESTION OF FORMING EDUCATIONAL MOTIVATION IN THE PROCESS OF TEACHING ANCIENT GREEK LANGUAGE	311
Natalia Deviatko	
PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF WORLDWIDE CODES IN THE PROCESSES OF STATE CREATION	314
Natalia Shalashna	
NEW METHODOLOGICAL APPROACHES TO FORMATION OF HISTORICAL COMPETENCES	317
Alexander Prilipko	
USE OF INTERACTIVE TEACHING METHODS IN THE EDUCATIONAL PROCESS AT THE HIGHER MILITARY SCHOOL	320
Maryna Lomakina, Kateryna Surkova	
COMPONENTS OF ADAPTIVE TRAINING MATERIAL FOR FUTURE AIR TRAFFIC CONTROLLERS	322
Lesya Khrushch	
USING GOOGLE SERVICES IN TEACHING ACTIVITIES	325

Lesia Zbaravska, Olha Chaikavska	
PROFESSIONAL COMPETENCE AS A KEY FACTOR IN ENGINEERING EDUCATION	327
Larysa Pokudina	
FINANCIAL CONTENT PROBLEMS AS A MEANS OF THOUGH LINES OF KEY COMPETENCIES IN THE PROCESS OF TEACHING MATHEMATICS	330
Olena Vovchyk-Blakytina	
PSYCHOLOGICAL CLIMATE AND EFFECTIVE MANAGEMENT	332
Liudmyla Herasymenko	
MODERN APPROACHES TO THE CREATION OF AN INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT	334
Oksana Dmytriienko	
SETTING THE AIMS IN THE PROCESS OF FORMING OF ABILITIES FOR STUDENTS TO SOLVE THE TASKS FROM THE MATHEMATICAL ANALYSIS	336
Galina Gordiichyk, Natalia Yatsenko	
APPLICATION OF VIRTUAL LABORATORIES IN MODELING OF ECOSYSTEMS AS A PURPOSE FOR FORMING STUDENTS 'EXPERIMENTAL ACTIVITIES	339
Inna Kurlishchuk, Liliia Semyvolos	
HIPPOTHERAPY AS A MEANS OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	342
Olena Moskaliuk	
THE IMPORTANCE OF TEACHING MARITIME ENGLISH TO FUTURE SEAFARERS	344
Lola Verlan	
UZBEK DANCE AS ONE OF THE UNIQUE TYPES OF FOLK CREATIVITY	346
Vitaliy Gursky	
FOLK DANCE – SOURCE OF INSPIRATION OF MODERN UKRAINIAN CHOREOGRAPHY	348
Marina Lyubimova-Lisa	
CHEERLEADING: INTERACTION OF SPORT AN CHOREOGRAPHY	350
Oksana Naumenko	
REPRESENTATION OF THE PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF CREATIVE THINKING OF CULTURAL INSTITUTIONS' FUTURE EMPLOYEES	353
Vitaliia Poliakova	
INTERCONNECTION BETWEEN THE SELF-CONTROL OF TEACHERS AND THEIR GENDER TOLERANSE IN THE POCCESS OF COMMUNICATION	355
Ayta Sakun, Daryna Chernyak	
PROBLEMIC ASPECTS OF MODERN EDUCATION VIRTUALIZATION	357
Svitlana Shalapa	
«THEORY AND METHODOLOGY OF TEACHING SPORTS DANCE», TEXTBOOK FOR CHOREOGRAPHY TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	360

Tetiana Duda, Oleksandr Duda	
NEW COMPETENCES OF STUDENTS OF INTERNATIONAL GROUPS	363
Yuriy Melnychuk	
THEATERICAL PEDAGOGY OF L. KURBAS: FEATURES OF FORMATION OF PROFESSIONAL ABILITIES	366
Tatiana Savielieva	
TUTORING AS A NEW PROFESSIONAL ROLE OF EDUCATOR OF PROFESSIONAL PRIMARY EDUCATION ON ADAPTIVE PRINCIPLES	368
Mariya Pentiluk, Tetyana Okunevich	
THE PROBLEMS OF PROFESSIONAL PREPARATION OF THE PHILOLOGICAL STUDENTS	370
Tamara Bakhlashova	
HISTORICAL EDUCATION AND THE PROCESS OF FORMING HISTORICAL MEMORY	372
Anna Boyko	
MODEL OF ORGANISATION OF PRE-SERVICE FOOD TECHNOLOGIST'S SPEECH PRODUCTION COMPETENCE	374
Dmytro Boklakh	
THE URBAN DISCOURSE OF THE TOPOS OF T. SHEVCHENKO'S POETRY «IN VILNIUS, THE GLORIOUS CITY»: THE STRUCTURAL-FUNCTIONAL LEVEL OF POETICS AND PROBLEMS	376
Dariia Shchegliuk, Andrii Gozhyk	
THE EVOLUTION OF SELF-EVALUATION AS A TOOL OF THE HIGHER EDUCATION QUALITY SYSTEM IN UKRAINE	378
Olha Poliakova, Tetiana Shevchenko	
USE OF GAMING TECHNOLOGIES IN GENDER COMPETENCE FORMATION OF PARENTS-EDUCATORS FROM FAMILY TYPE ORPHANAGES	380
Oksana Podliniaieva	
MEDIA TECHNOLOGIES IN EDUCATION: CREATION AND USE OF DIGITAL STORYTELLING	382
Nataliia Skakun	
METHODOLOGY "7 KEYS OF CREATIVITY": QUALITIES OF THE PERSONALITY OF THE CREATOR	385
Oksana Mandrazhy	
ARE GRANTS FOR EDUCATION NEW POSSIBILITIES OR VEILED PROBLEMS?	387
Elena Smirnova, Svitlana Kasianova	
THE ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN MAINTAINING HEALTH	389
Olena Teplova	
PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASES TO CREATIVE SELF-REALIZATION OF READINESS OF TEACHER OF MUSICAL ART	392
Irina Mayorova	
COMMUNICATION OF THE LIFE CYCLE OF INVESTMENT AND INNOVATION OF INDUSTRIAL ENTERPRISE	394

Section 1. STATE GOVERNMENT AND POLITICS

PUBLIC POLICY OF THE MANAGEMENT OF RECRUITING ACTIVITIES

Lyubomira Popova

PhD, Professor,

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

Regional Governor of Veliko Tarnovo Region

Sigitas Davidavičius

Phd., Faculty of Economics and Business

Mykolas Romeris University

Victor Zamlynskyi

Doctor of Economics, Professor,

Odessa National Polytechnic University, Ukraine

The economic market structure is changing rapidly during the 21st century, and competition of economic systems is increasing. The latest technology is increasingly replaced by human capital, which embodies experience, analytical skills, professionalism, corporate culture and ethics of relationships. An intelligent group of people with one idea is able to implement innovative technologies, increase productivity and meet the rapidly growing needs of consumers. The rapid development of the global recruiting services market is driven by the increasing value of human capital. Companies are investing more and more money in the search and ownership of human resources, and their HR services are paying attention to such issues as human resources management, such as improving the overall level of education of employees, their qualifications and corporate culture, managing motivation and professional adaptation of staff. An important role in improving the efficiency of the whole enterprise is played by the professional selection of candidates and the final selection of specialists, the constant improvement of the professional literacy of the company's staff, including the study of foreign languages, mastering analytical information and computer technologies.

Most often, the personnel search process is one of the most time consuming tasks of personnel management. In order to minimize the costs of professional search, selection and selection of qualified specialists, the personnel services of enterprises use the services of recruiting agencies. The recruiting market research is based on the fundamental assumption that the socially relevant information used by recruiting agencies is a public good.

From this assumption, a number of important conclusions emerge first, the mechanism of the traditional, unregulated market cannot provide the amount of recruiting services required by society.

Second, because of the particular public importance of information regarding employment of the population, it should be publicly available and cannot serve the sole purpose of maximizing the profit of private entrepreneurs. Third, market entities that use and produce socially relevant information about applicants and employers must take into account the interests of society as a whole. This time requirement is being realized in other countries through non-profit entrepreneurship. Today, corporate culture is one of the key tools for business success in an environment high labor mobility, market competition, rapid social development and changes of informal institutions in the minds of people - habits, values, mentality. Corporate not only can culture change, but it also requires changes that are adequate to the environment, if the company is to succeed or to maintain leadership in its industry [1].

Corporate Social Responsibility in a contemporary understanding is a pillar of Corporate Sustainability. It could be regarded as the corporate response to sustainable development represented by strategies and practices that address the key issues for the world's sustainable development [2-3]. Therefore, an urgent issue today is the organization of various organizational and legal forms that provide the provision of recruiting services. The subject of the study is to determine the patterns of formation of mechanisms for reconciling the commercial and social goals of recruiting market participants. From the standpoint of economic theory, the mechanism for coordinating the activity of recruiting market entities in the information economy is a public mechanism that reconciles the private and public goals of the market entities' activities and is conditioned by the socially-mixed nature of recruiting services. The main feature of recruiting service is its duality. On the one hand, it is of high social importance, and is therefore a mixed public good. On the other hand, it is a business service in its content and role in the service sector [4]. In addition to features common to all business services, recruiting has its own specifics.

The current state of the recruitment agency market is characterized by intensification of intensive development processes. A major factor in development is the need to improve the quality of staff in the vast majority of businesses and organizations. The spontaneity and chaotic development of intermediary services in the area of recruitment and employment require a systematic approach to coordinate economic processes in this area of services. Mechanisms for coordinating the activities of the recruiting services market entities are organizational and economic instruments for regulating the interaction of recruiting organizations with the state employment and staffing bodies, state authorities and business entities, aimed at optimizing the development of the recruiting services market, improving the competitiveness of agencies recruitment, coordinated management of information flows and enhancing the social efficiency of the recruiting sphere.

References:

1. Zamlynskyi V.A. Impact of Corporate Culture on the Company's Development/Accounting and Finance/ - 2019. № 1(83).- С. 145-151
2. Evolution of corporate social responsibility applied to the concept of sustainable development/ M. Yevdokimova, V. Zamlynskyi, S. Minakova, O. Biriuk, O. Ilina /Journal of Security and Sustainability. 2019. Issues 8(3). P.473-480
3. Popova, O., Koval, V., Antonova, L., & Orel, A. (2019). Corporate social responsibility of agricultural enterprises according to their economic status. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(2), 277–289.
4. Koval, V., Pukała, R. (2017). Implementation of regulatory policy in economic activity: development of the institute regulatory impact assessment. *Economics. Ecology. Socium*, 1(1), 24-32.
5. Попова, Любомира. Младежка политика на Съвета на Европа - В: Европейски стандарти в спортното образование - Враца. Велико Търново: Ай енд Би, 2015, с. 111-117. ISBN 978-954-9689-94-5
6. Попова, Л. Младежката политика в България. Социалнопедагогически аспекти. Велико Търново: УИ "Св. св. Кирил и Методий", 2016, 200 с. ISBN 978-619-208-064-8. COBISS.BG-ID 1275766756
7. Попова, Л. Европейска младежка политика. История и приоритети. Велико Търново: Ай анд Би, 2016, 126 с. ISBN 978-619-7281-15-6.
8. Петрова, М. (2019) *Электронный менеджмент в публичном секторе Болгарии (на примере областных администраций)*, Faber, 330 p. ISBN: 9786190008965
9. Petrova M. *Informatization of public administration in Bulgaria*. 2013, Faber, ISBN 978-954-400-996-0, 428 p.
10. Petrova M.M., *Building E-Governance through Reform: the Bulgarian Experience*, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, «Economics of Development» ISSN 1683-1942, 2016, № 2 (78), pp.20-25.
11. Petrova, M. Methods for management and analysis of the information risk, IZDATEL, University of Veliko Turnovo and State University of Library Studies and information technologies [SULSIT] – Sofia. Vol.14, N 1, 2012, pp.39-45 [BG]
12. Petrova M. Masters program "Information technologies in the legal and executive power" - preparing it specialists for e-government, VIII Международная научно-практическая конференция "Государственное и муниципальное управление в XXI веке: теория, методология, практика", ЦРНС, Новосибирск, Русия, 2013, стр.74-77.

SOCIAL SECURITY OF CITIZENS OF UKRAINE: THE CURRENT STATE AND PERSPECTIVES OF IMPROVEMENT

Anastasiia Klymenko

*PhD in Law, Associate Professor of the
Department of Labor Law and Economic Law
Kharkiv National University of Internal Affairs
Kharkiv, Ukraine*

It should be recognised that recently the issues of social protection and security have been the most acute and discussed in Ukrainian society. And it is understandable, because, firstly, “the social security service as a system of providing and servicing special categories of citizens, who need it due to difficult life circumstances”, nowadays does not correspond to contemporary tendencies and needs, and, secondly, citizens of Ukraine are dissatisfied not only with the low level of pensions and wages, because, receiving these funds, it is difficult to live with dignity, at least to satisfy the basic needs (in food, clothing, medicine and recreation), but also that, despite the fact that under law they have the right to some privileges or preferences, they are deprived of it because of the lack of funds in the budgets, unsettled mechanism and rules for their provision, and sometimes the absence of particular categories of people in the list of those who can be defined as “the special categories of citizens who need it due to difficult life circumstances.”

Also, for many reasons, these issues are among the debatable ones. Let us explain the last thesis: it is not completely clear what worthy life is (it is an evaluative concept and the vision and answer depend on various factors); what kind of social security should be guaranteed by the state; who has the right for monetary assistance; what are the means for its provision.

In this context, it should be added that in any society, regardless of the level of its economic development and political system, there are always people who, through natural reasons independent of them, cannot ensure their existence by own efforts. These primarily include children and the elderly people, because the former is “yet”, and the latter is “already” inoperative.

Besides, some people can become unable to work, because they temporarily or permanently lose their ability to work or lose their jobs, due to health problems (military personnel who were injured or imprisoned, political prisoners).

Based on the above, we can state that Ukraine represented by the government authorities should fulfil the following tasks: to create conditions for raising average wages and pensions; to review the level of the cost of living, and to implement pension reform in order to expand the network of non-state pension funds at the level with the principal state; to develop and implement the balanced policies on the labour market, while ensuring compliance with the guarantees regulation both in the field of labour remuneration and the

entire sphere of social security; to review the list of persons (categories) who need state assistance due to the difficult life circumstances, in particular, to study the feasibility and possibility of moving from the provision of benefits and subsidies to targeted cash assistance [1].

We add that people who, due to difficult life circumstances, need social support and services, have the right to rely on the assistance from the state at least concerning:

1) minimal financial assistance (we are talking about assigning the particular amount of cash payments for a specified period in case of loss of work, not on one's initiative, deterioration of health);

2) preferential taxation;

3) medical support (assistance from rehabilitation physicians, psychologists);

4) the sanatorium-resort therapy (at least for children from such families);

5) obtaining a minimal set of social services (for example, from local budgets or charitable foundations);

6) conducting vocational guidance and retraining, even with free training for employment, to assist in it.

In the context of what has been said, we note that we fully agree with professor S. Teleshun [6], who is convinced that when reforming any sphere (especially as painful and significant as the social one), one should rely on "the middle class, which is the social base that interested and will greatly contribute to its implementation through labour and political activity" [6].

At the same time, one should not forget about the impossibility of an insignificant part of citizens who are not able to fully realize their rights and freedoms, "due to the imperfection of Ukrainian legislation, the opacity of political and economic decisions made by the authorities, the weakness of intellectual competition and system control over the implementation of decisions made, and the high level of corruption in state power system" [6].

It should be added that the imperfection and a large number of regulations do not allow us to quickly figure out what benefits a person can count on, what help can be expected and what support the state will provide. It is especially acute now when there are the categories of citizens for whom certain types of social security should be provided, for example, rehabilitation or the help of specialist doctors. We are talking about prisoners of war, political prisoners, military servicemen, who returned from the zone of the joint forces operation.

As we know, the Verkhovna Rada of Ukraine registered draft law No.8205 "On the legal status and social guarantees for persons illegally deprived of their liberty, hostages or convicts in the temporarily occupied territories of Ukraine and beyond its borders" [5], according to which it is regulated, in particular, and the issue of providing social assistance to political prisoners, prisoners of war.

So, Article 8 asserts that “the state guarantees the provision of legal assistance to hostages or other illegally imprisoned persons, in the forms provided for by the Constitution and laws of Ukraine, as well as international treaties, the approval of which is provided by the Verkhovna Rada of Ukraine” [5], and in Article 9 it is stated: “Persons recovered from illegal imprisonment, released from unlawful conviction, are guaranteed free medical examination, diagnostics and treatment of the diseases obtained during their stay in the places of illegal imprisonment, rehabilitation and health-improvement. The procedure for providing treatment is established by the Cabinet of Ministers of Ukraine”. [5]

So, the sphere of social security in Ukraine is complicated and extensive in volume; it does not meet the requirements of the time, which, in turn, complicates the work when asserting the rights and freedoms of citizens.

References:

1. Melnyk O. Reformuvannia systemy sotsialnoho zabezpechennia yak mekhanizm formuvannia zasad rozvytku serednoho klasu v Ukraini. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua>. [in Ukrainian]
2. Skakun O. F. Teoriia derzhavy i prava (Entsyklopedychnyi kurs) : pidruchnyk. Kharkiv : Espada, 2006. 776 s. [in Ukrainian]
3. Kontseptsiia sotsialnoho zabezpechennia naseleння Ukrainy. Uriadovyi kurier. 1994. 22 sich. S. 10 – 12. [in Ukrainian]
4. Melnyk V. P. Sotsialno-pravovyi status osib z invalidnistiu u systemi derzhavnogo sotsialnoho zakhystu. Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Pravo». 2017. № 2(16). URL: <http://lj.oa.edu.ua> [in Ukrainian]
5. Pro pravovyi status i sotsialni harantii osib, yaki nezakonno pozbavleni voli, zaruchnyky, abo zasudzheni na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Ukrainy ta za yii mezhamy: zakonoproekt № 8205. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua>. [in Ukrainian]
6. Teleshun S. Suchasnyi teroryzm: ukrainski realii. Politychnyi menedzhment. 2005. № 1. S. 163-169. [in Ukrainian]

SOCIAL MECHANISM FOR ENSURING NATIONAL SECURITY**Vitaliy Murashko***Senior Lecturer of the Department of Public Administration, Postgraduate of the Interregional Academy of Personnel Management***СОЦІАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ****Віталій Мурашко***старший викладач кафедри публічного адміністрування, аспірант Міжрегіональної Академії управління персоналом*

Об'єднання усіх елементів соціального організму в єдине ціле здійснюється державою. Держава несе відповідальність за дотримання правосуддя, забезпечення закону, рівну свободу слова і думки, також, вона охороняє громадян від різних небезпек тощо. Недарма відома теза Г. Спенсера про те, що суспільство існує для блага своїх членів, а не його члени існують для блага суспільства [1, с. 66]. Держава виконує функцію забезпечення суспільного блага, насамперед, шляхом створення соціальних механізмів, які слугують для соціальної взаємодії індивідів, соціальних груп, соціальних структур, соціальних інститутів, моделей поведінки тощо. Зазначена взаємодія є необхідною умовою досягнення її основної мети та засобом забезпечення належного функціонування соціальної системи.

Важливо, також, зазначити, що на відміну від імпульсивних дій, соціальні дії ніколи не бувають миттєвими. Діяльна особа повинна мати сильну мотивацію до дії. Таким чином, механізм соціальної дії передбачає як потребу, мотивацію так і саму дію. Соціальна практика показує, що життєво важливо запровадити певні типи суспільних цінності у суспільстві, у яких правила, норми, стандарти поведінки відповідатимуть основним потребам людей.

У цьому контексті, більшість експертів, які займаються питаннями вивчення соціальних механізмів державного управління, розуміють під ними конкретні соціальні системи, робота яких, в кінцевому результаті, призводить до певних змін у соціальній та людській сферах, в контексті створення мотиваційних, нормативних та інших факторів, що визначають взаємодію соціальних суб'єктів щодо регулювання соціальних процесів [2, с. 77].

Загальними характеристиками соціальних механізмів державного управління є:

- соціальні процеси регулюються відповідно до суспільних потреб;
- соціальна діяльність базується на роботі соціальних інститутів, які слугують стійкою регуляторною базою, яка визначає та підтримує необхідні форми соціальної поведінки;
- їх складниками є матеріальні і духовні цінності.

Виходячи зі сказаного, можна стверджувати, що провідна роль у центрі змін та у функціонуванні соціальних механізмів належить цінностям та інтересам. Тому, будь-яка зміна цінностей, інтересів може призвести до трансформацій у функціонуванні та розвитку соціальних механізмів, а отже, і в організації соціальних процесів. Державні функції щодо здійснення соціальної політики дозволяють виділити її основні аспекти [3, с. 203]:

1) забезпечення процесу формування соціального капіталу та системи соціального партнерства, що змінює характер функціонування економічних відносин, реалізує потребу соціальної відповідальності, призводить до трансформації системи інтересів та мотивацій;

2) створення соціальних та захисних систем соціальної політики, представлених сукупністю відомих понять: потреби людини, добробут, соціальне забезпечення, права людини, людський розвиток тощо.

Таким чином, соціальна політика виступає як зовнішня форма вираження соціальної функції держави і є ознакою державного управління, включаючи доктринальні, нормативні, організаційні, інструментальні та процесуальні компоненти. У світлі викладеного, можна стверджувати, що соціальний механізм забезпечення національної безпеки це державні інститути, структури громадянського суспільства, соціальні групи, засновані на нормативних важелях взаємодії та стимулів, інструментах, методах, засобах, для того щоб визначити, залучити, організувати та використати матеріальні, фінансові та інші ресурси для виконання завдань щодо забезпечення безпеки.

Список використаних джерел:

1. Городяненко В. Г. Соціологія : підручник для студентів вищих навч. закл. / Ред. В. Г. Городяненко. 2-е вид., перероб., доп. - К. : Видавничий центр «Академія», 2006. 544 с.
2. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник К.: НАДУ, 2011. 730 с.
3. Крентовська О. П. Дослідження моделі соціальної політики держави як складової функціональної системи. Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. 2010. № 2. С. 198- 207.

THE ROLE OF THE STATE IN DEVELOPMENT OF THE BUILDING INDUSTRY**Oleksandra Marusheva***PhD in Law,**Associate Professor of the Department of Public Administration, Doctoral Research Scholar of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management***РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РОЗВИТКУ БУДІВНИЦТВА****Олександра Марушева***кандидат юридичних наук,**доцент кафедри публічного адміністрування,**здобувач наукового ступеня доктора наук з державного управління**Міжрегіональної академії управління персоналом*

Вирішальну роль щодо розвитку будівництва у всьому світі відіграє політика уряду. Виконання державою своїх функцій, як показує практика розвинених країн світу свідчить про те, що це є вагомим стимулом для розвитку будівництва. При цьому, держава часто потерпає за створення різних бар'єрів на шляху реалізації будівельних проектів. На обсяг будівельного ринку та ціну об'єктів безпосередньо впливають адміністративні бар'єри, бюрократичний, корупція та непрозорість тендерних процедур [1]. Таким чином, модернізація та розвиток будівельної сфери сприятиме не лише зростанню рівня життя населення, а й підвищенню інвестиційної привабливості України шляхом впровадження якісної та безпечної для здоров'я будівельної продукції [2]. Зазначимо, що останнім часом спостерігається позитивна тенденція в зусиллях нашої держави інтегруватися у європейське співтовариство. Ключовим моментом Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [3] є створення умов для зміцнення економічних і торговельних відносин, що призведе до поступової інтеграції України у внутрішній ринок Європейського Союзу, включаючи створення поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі. Відзначимо, що підтримується ініціатива щодо завершення переходу до сучасної ринкової економіки, включаючи поступову адаптацію законодавства України та поступове приведення його у відповідність із європейськими стандартами, а також зближення із сучасною європейською правовою системою [4].

Сучасним умовам розвитку України властива орієнтація на європейську інтеграцію, поглиблення демократизації, високий рівень знань та встановлення ефективних та дієвих механізмів управління. Особлива увага вітчизняних вчених таких як: Б. Вишивана [5], І. Власенко [6], В. Мелко [7], Т. Нахкур, О. Непомнящий, В. Слончак [8] приділялась у тому числі науковим дослідженням з питань нормативно-правового регулювання та функціонування соціально-економічних відносин у будівництві за кордоном. Однак, враховуючи досвід розвитку інноваційних процесів в Україні, відзначимо, що на сьогоднішній день, немає науково

обґрунтованих практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у будівельній галузі. У свою чергу, аналіз європейського досвіду показує, що існує єдність обов'язків та принципів управління будівництвом, різноманітність його форм, прийнятих національними системами регулювання.

Зазначимо, що на сьогоднішній день досвід кращих світових практик державного управління дає розуміння, що роль держави в соціально-економічному розвитку є ключовою, держава виступає незалежною ринковою саморегуляцією частки приватного сектора в економіці. В економічно-розвинених країнах будівельний комплекс займає важливе місце у національній економіці. Перш за все, його місце і роль визначаються інноваційною складовою будівельної діяльності, в якій акумулюється більша частина національного доходу та яка забезпечує відтворення основних виробничих фондів і капіталу. Таким чином, вивчення світового досвіду дозволяє виявити особливості та різноманітність механізмів управління у будівництві на національному, регіональному та місцевому рівнях. Однак, в основному, всі національні системи управління капіталом містять сукупність правових, організаційних та фінансових механізмів, спрямованих на забезпечення вдосконалення будівель та споруд і забезпечення необхідного рівня життя населення [9].

Список використаних джерел:

1. Козич О. М. Досвід провідних країн світу в управлінні будівельною галуззю. Державне будівництво. - 2012. - № 2
2. Marusheva A.A. Modern conceptual approaches to the state regulation of socio-economic relations in construction. Public management. 2019. № 1(16). p. 93-106
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015.
4. Стукаленко О. В. Дослідження керівних документів ЄС щодо будівельних виробів. Форум права. 2013. № 1. 1262 с.
5. Вишивана Б. Зарубіжний досвід регулювання інвестиційної діяльності та можливості його використання в Україні. Світ фінансів. 2007. № 1 (10). 217 с.
6. Власенко І. М. Світовий досвід удосконалення державного управління ризиками у сфері будівництва та експлуатації споруд під час децентралізації влади. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 10. 140 с.
7. Мелко В. Л. Імплементация міжнародного досвіду державного регулювання страхування ризиків будівельної діяльності в Україні. Аспекти публічного управління. 2016. № 37/38. 90 с.
8. Слончак В. В. Нагляд та контроль за виконанням законодавства у галузі будівництва: міжнародний досвід. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 3. 278 с.
9. Куспляк Г. І. Механізми державного управління у капітальному будівництві. Становлення публічного адміністрування в Україні: матер. VIII Всеукр. міжвуз. конф. (21 квіт. 2017 р., Дніпропетровськ). ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 183-186.

TO THE QUESTION OF CREATION OF A COMMUNITY POLICY OF THE STATE

Nikolay Andriyenko

*Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,
Chief of the Center for Civil Protection of
Ukrainian scientific research Institute of Civil Protection*

Irina Zhukova

*Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Head of the
Department of Professional Education and Management of the educational institution of
Interregional Academy of Personnel Management*

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Микола Андрієнко

*д-р н.держ.упр., доцент,
начальник центру заходів цивільного захисту
Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту*

Ірина Жукова

*к. н.держ.упр., доцент,
завідувач кафедри професійної освіти та управління навчальним закладом
Міжрегіональної Академії управління персоналом*

Система державного управління в Україні, так як і в більшості країн світу, функціонує в складних умовах політичної комунікації та різноманітних комунікативних технологій взаємодії. Зі збільшенням кількості суб'єктів процесу політичного управління зростає якість їхніх зв'язків. Це зумовлено як диверсифікацією джерел інформації, так і поліпшенням технічної підтримки держави та громадян. За цих обставин, важливу роль набуває готовність та спроможність органів державної влади використовувати ефективні механізми взаємодії як безпосередньо (за участю державних установ), так і опосередковано (через засоби масової інформації). Тобто, ключ до ефективної діяльності державного управління в постіндустріальному суспільстві полягає в тому, щоб була комунікативна політика, яка стимулюватиме використання функціональних повноважень органів державної влади та створення ефективних форм взаємодії з інститутами громадянського суспільства.

Сучасна фаза реформ і розвиток ефективної держави вимагає використання нових форм комунікативної взаємодії між органами державної влади та громадськістю. Однією з таких форм є комунікація з державними органами влади, яка спрямована на мобілізацію участі громадськості та надання зворотного зв'язку в процесах реалізації державної політики.

Спілкування призводить до виникнення нових інформаційних зв'язків, структур і механізмів впливу, які впливають на розвиток сучасного суспільства, і в цьому контексті у рамках сучасної державної адміністрації виникає значна кількість проблемних питань, які стосуються вивчення специфіки її впливу на розвиток сучасної держави. Як наслідок, це призводить до трансформації системи цінностей суспільства в соціальне існування, що змінює культуру комунікативного спілкування між суспільством і владою [1, с. 50-54] .

Термін «управлінська комунікація» у загальному методологічному сенсі характеризує деякі процеси руху інформації у сфері державно-управлінської діяльності; відповідні комунікативні структури забезпечують психологічний і комунікативний вплив на життєдіяльність суспільства. Враховуючи вищевикладене, управлінська комунікація дає змогу встановлювати інформаційно-комунікаційні процеси у сфері державного управління, оскільки відповідає за засоби та методи передачі інформації з функціональної точки зору, забезпечуючи таким чином структурування діяльності та форму взаємодії з неурядовими організаціями. У свою чергу, управлінська комунікація забезпечує створення громадської думки на основі інформаційних потреб та інтересів громадськості як основного суб'єкта контролю за реалізацією державної політики. Варто також враховувати той факт, що управлінське спілкування стосується лише функціонування структурних підрозділів влади та їх взаємодії з громадськістю, а також інформаційно-комунікативної присутності у сфері зовнішньої інформації [4-7]. У цьому контексті можна визначити кілька рівнів управлінської комунікації:

– *внутрішній рівень*, який стосується як комунікативної взаємодії структурних підрозділів, так і взаємодії з громадськістю;

– *зовнішній рівень*, який стосується взаємодії інституційних структур у напрямку реалізації державної політики відкритості та прозорості органів публічної влади. Зовнішня управлінська комунікація в сучасному світі все більше трансформується з суб-елемента на його творця, виступаючи як важливий ресурс в управлінській соціалізації громадян, сприяючи набуттю державних управлінських знань, установок, цінностей і форм участі громадян у реалізації державної політики. Важливою частиною комунікативних процесів у сфері інтегрованої інформації є передача і обмін семантично важливих інформаційних контекстів у процесі реалізації діяльності, включаючи державне управління. Для ефективності та результативності державно-управлінської діяльності основним завданням інформування та встановлення взаємодії є комунікативні одиниці держави. Створення комунікативної політики має певні функції, серед яких:

– *мобілізаційна* (включає агітацію та пропаганду) – спосіб контролювати людей, надаючи їм соціальну орієнтацію;

– *маркетингова* (представлена методиками PR та рекламою) – надає синхронізовану інформацію, яка відповідає реальним потребам громадян [2].

Маркетингова функція управлінського спілкування безпосередньо пов'язана зі структурою розуміння інформаційних потреб громадян у сфері реалізації державної політики. Ця інформація призводить до найвищого рівня довіри до громадян, впливає на їхнє ставлення до інститутів державного управління та їхньої політики, і таким чином формує основу для реалізації відповідних державних стратегій управління [3]. Маркетинговий стиль державної комунікації притаманний для країн з демократичними режимами, які здійснюють відкриту державну політику. Підтримуючи цю позицію потрібно зазначити, що державно-громадська комунікація, з одного боку, є основним елементом комунікативної мережі в суспільстві, з іншого боку, вона виступає як регулюючий і координуючий механізм у відносинах між державою і суспільством, забезпечує стабільність і ефективність функціонування соціального організму, в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бажинова О. А. Механізми комунікації влади та громадськості в умовах глобалізації / О. А. Бажинова // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. - 2014. - № 4. - 360 с.
2. Джоан Кедді, Крістіан Вергез. Електронна демократія: сподівання та проблеми / Джоан Кедді, Крістіан Вергез та ін.; [пер. з англ. С. Соколик, О. Орель, К. Гомма] – К.: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2009. – 164 с.
3. Romanenko E. Advertising communicology as an essential factor of democratization of public administration / E. Romanenko I. Chaplay // International Journal of Legal Studies. – 2017. - №1 2017. - С. 193-201.
4. Koval V. Institutional determinants of state policy to regulate services markets. Social and legal aspects of the development of civil society institutions: collective monograph. Part II. BMT Erida Sp. z o.o., Poland. 2019. pp.109-125.
5. Коваль В.В. Сучасні засади економічного аналізу маркетингової діяльності підприємства / В.В. Коваль, К.С. Колеснікова // Причорноморські економічні студії. - 2016. - Вип. 3. - С. 60-63.
6. Коваль В.В. Державно-приватне партнерство як інститут розвитку соціального капіталу в умовах децентралізації економіки України / Коваль В.В., Котлубай В.О., Арафтеній А.М. // Держава та регіони– 2019. – №1 (106). – С. 24-30.
7. Коваль В.В. Інституційне розуміння регіону у контексті макро та світової економіки / Я.П. Квач, В.В. Коваль, О.Г. Мартиненко // Вісник Буковинської державної фінансової академії: зб. наук. праць/ наук. ред. В.В. Прядко. – Чернівці: БДФА, 2008. – Вип. 4. – С. 294-300.

**TO THE ISSUE OF MODERNIZATION OF MECHANISMS FOR LEGAL
SUPPORT OF ANTITERRORIST ACTIVITIES IN UKRAINE**

Nataliia Vareniiia

*Candidate Science of Law, Leading researcher,
National Academy of Security Service of Ukraine, Kyiv,
Ukraine*

**ДО ПИТАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Наталія Варенья

*кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник,
Національна академія Служби безпеки України, м.
Київ, Україна*

Сенс терористичного діяння полягає у неможливості законними засобами змусити суспільство і державу рахуватися з потребами певних осіб, або групи осіб (терористичної організації). При аналізі злочинів терористичної спрямованості дослідники звертають увагу на те, що це складні багатооб'єктні злочини, які посягають одночасно на громадську безпеку, нормальне функціонування органів влади, життя і здоров'я громадян. Засоби та способи правового регулювання є взаємообумовлюючими складовими механізми правового регулювання будь-якої сфери. Способи визначають характер і зміст регулюючого впливу інших елементів механізму правового регулювання (норм, правовідносин, актів застосування норм права) [1, с.82].

Вітчизняні дослідники наголошують, що терористичний акт потрібно відносити до розділу злочинів проти громадської безпеки, оскільки громадська безпека визначається як певна система суспільних відносин, яка забезпечує запобігання та усунення всезагальної небезпеки насильницького заподіювання шкоди правоохоронним інтересам в цілому, при цьому гарантуючи їх надійність та стабільність. Тому і в українському законодавстві родовим об'єктом терористичного акту (ст. 258 КК України) визначено громадську безпеку та, як наслідок, включено до розділу IX «Злочини проти громадської безпеки», таким чином визначивши, що саме громадська безпека потребує найбільшої охорони від даного злочину [2, с. 211]. Тож родовим об'єктом тероризму є громадська безпека. Основним безпосереднім об'єктом терористичного акту є ті конкретні суспільні відносини, зміст яких становить громадська безпека, які поставлені під охорону кримінального закону і яким завдається шкода злочином (терористичним актом). Безпосередніми додатковими об'єктами тероризму можуть бути також життя, здоров'я, честь та гідність громадян, власність тощо. Отже, законодавча регламентація кримінальної відповідальності за злочини терористичної спрямованості у Розділі IX ККУ «Злочини проти громадської

безпеки» (ст.ст. 258–258⁵ ККУ) базується на чіткому науковому підґрунті та повністю відповідає сутності суспільних відносин, яким безпосередньо завдається шкода зазначеними злочинами.

Вчені справедливо зазначають, що адміністративно-правовими засобами забезпечення громадської безпеки є: закріплення в законах та підзаконних актах, рішеннях місцевих представницьких органів загальнообов'язкових правил поведінки у сфері державного управління, підтримки громадської безпеки (в нашому випадку – антитерористичної безпеки суспільства), тих чи інших заборон, а також застосування заходів примусу, в тому числі адміністративної відповідальності за їх порушення чи недотримання. У цьому – завершальний результат правотворчого процесу, формування правових норм. Є всі підстави підтримати думку, що процес утворення і визначення (встановлення) правил, заборон, відповідальності за відхід від їхніх вимог занадто складний, врегульований далеко не в повному обсязі і поєднує у взаємодії об'єктивні і суб'єктивні фактори, які обумовлюють зміст приписів [3, с.144].

Механізм правового регулювання діяльності у сфері забезпечення громадської безпеки повинен постійно удосконалюватися. Це обумовлюється різноманітністю ризиків і небезпек, які постійно змінюються, адже мають кореляційний зв'язок із внутрішньодержавними, зовнішньодержавними відносинами, які є динамічними у своєму розвитку. Постійно з'являються нові сфери відносин, які потребують правового регулювання. Розширюється перелік адміністративно-правових режимів, для яких також необхідним є створення відповідних засад правового та управлінського забезпечення.

Сьогодні перед людством актуальності набуває новий науковий напрямок – філософія безпеки, що включає як аксіологічні аспекти, так і онтологічні – фундаментальні питання виживання людства. У той же час сучасний стан забезпечення безпеки людини показує явне превалювання публічного інтересу над державним. Це повинно бути відображено і на законодавчому рівні, і у правореалізаційних заходах [4, с. 346-347]. Особливе це стає актуальним з огляду на тезу, що «сакральний зміст цінностей особи, суспільства і держави не може бути залишений поза контекстом державної політики громадської безпеки, адже саме вони виступають наповненням та фактичним змістом процесу забезпечення громадської безпеки» [5]. Стан громадської безпеки повинен підтримуватись безпосередньо всім суспільством. За інших обставин, неможливо буде почувати себе у безпеці від імовірних вибухів, пострілів, отруєнь тощо. Відсутність такої підтримки викликає появу тенденцій суспільного збудження, хвилювання, невпевненості, тобто порушує звичайний хід життя населення, вносить елементи хаосу.

Водночас, саме права і законні інтереси особи виступають центральною, первинною цінністю. Безпека людини (human security) як найкраще відтворює ті пріоритетні ідеї державного розвитку, які на сьогодні декларує та намагається реалізувати Україна. Сьогодні механізм правового регулювання зазначеної сфери

діяльності знаходиться у стані реформування, що потребує прийняття відповідних нормативно-правових актів, приведення у відповідність чинного законодавства, виховання та підвищення правової культури та правової свідомості. У механізмі забезпечення громадської безпеки мають бути задіяні важелі різних рівнів: політичні, економічні, соціальні, освітні, виховні тощо. Тільки комплексне застосування таких заходів дозволить створити належну систему забезпечення громадської безпеки.

Людина є першою і основною цінністю держави. Справедливо говорити навіть не про громадянина, а про людину, адже незалежно від громадянства повинні бути створені такі правові гарантії, які у сукупності з управлінськими створюють дієвий механізм для реалізації будь-якою людиною своїх прав та законних інтересів в атмосфері спокою та безпеки. Отже, саме концепт безпеки людини повинен стати основою Концепції антитерористичної безпеки в Україні та у подальшому – Стратегії антитерористичної безпеки України. У цих документах має бути закладено науковий підхід до планування, розроблення та запровадження політики антитерористичного захисту, що передбачатиме послідовне виконання певних заходів. Наприклад, антитерористичне планування має бути доведене до рівня адресних інструкцій, що регулюють дії у типових екстремальних ситуаціях.

Крім того, важливим напрямом антитерористичної діяльності є взаємодія і кооперація правоохоронних органів і спеціальних служб з науковими установами і дослідницькими центрами. Це, на нашу думку, сприятиме розвитку існуючих та впровадженню інноваційних методів, засобів і систем, що використовуються у протидії тероризму. Активне залучення громадян в цілому до підтримки в належному стані антитерористичної безпеки підвищить ефективність такої діяльності державної політики у цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Ярмачі Х.П. Механізм адміністративно-правового регулювання / Х.П.Ярмачі // Південноукраїнський правничий часопис. 2013. № 2. С. 81-87.
2. Емельянов В.П. Терроризм – как явление и как состав преступления. / В.П. Емельянов – Х.: Право, 1999. – 272 с.
3. Агеев А.А. Административное право и права человека / А.А. Агеев // Сов. государство и право. 1991. № 5. С.143-145.
4. Хавронюк М. Заходи кримінально-правового впливу: які вони бувають? (Ч. 1). URL: <http://justice.org.ua/diyalnist/podiji-fakti-komentari/zakhodi-kriminalno-pravovogo-vplivu-yaki-voni-buvayut-chastina-1>.
5. Фатхутдінов В.Г. Громадська безпека з позицій аксіологічного підходу. [Електронний ресурс] Громадська організація «Глобальна організація союзницького лідерства», 2015. URL: [http:// goal-int.org/gromadska-bezpeka-z-pozicij-aksiologichnogo-pidxodu/](http://goal-int.org/gromadska-bezpeka-z-pozicij-aksiologichnogo-pidxodu/).

DIRECTIONS FOR IMPROVING PUBLIC POLICY TOWARDS THE DEVELOPMENT OF PUBLIC HEALTH SYSTEM IN UKRAINE

Lina Bondareva

*Candidate of Public Administration, Associate Professor
of the Department of Public Administration and Local Self-Government*

Yevhen Bondarev

*Applicant of educational degree «master»,
Kherson National Technical University
Kherson, Ukraine*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Ліна Бондарева

*к.держ.упр., доцент кафедри державного
управління і місцевого самоврядування*

Євген Бондарев

*здобувач освітнього ступеня «магістр»,
Херсонський національний технічний університет
м. Херсон, Україна*

Метою нової Європейської політики “Здоров’я - 2020” є значне поліпшення здоров’я і підвищення рівня благополуччя населення, скорочення нерівності щодо здоров’я, зміцнення громадської охорони здоров’я і забезпечення наявності стійких систем охорони здоров’я, орієнтованих на потреби людей, які характеризуються високою якістю допомоги та дотриманням принципів загального охоплення населення, соціальної справедливості і солідарності [1]. Дотримання цих принципів у період докорінних перетворень у соціально-економічній сфері України, реформуванні національної системи охорони здоров’я, адаптації закладів охорони здоров’я до умов ринкової економіки є досить складним завданням. Складність виконання цього завдання обумовлена необхідністю виконувати ті чи інші функції публічного управління у сфері охорони здоров’я всіма без винятку органами державної влади України.

Саме держава є відповідальною за здоров’я своїх громадян. Держава формує політику охорони здоров’я України та забезпечує її реалізацію [2].

За роки незалежності України поодинокі заходи щодо реформування системи охорони здоров’я тільки поглибили кризу профілактичної медицини. Причинами критичної ситуації, яка склалася із станом здоров’я населення, є соціально-економічна криза, несприятлива екологічна ситуація, високий рівень поширеності

тютюнокуріння, вживання алкоголю та наркотичних засобів, недостатні фізичні навантаження, нездорове харчування та інше [3].

Тому виникає необхідність реорганізації системи охорони здоров'я у пошуках альтернативних стратегій більш ефективної державної політики у цій сфері, однією з яких є розбудова системи громадського здоров'я в Україні.

Система громадського здоров'я в Україні сьогодні формується в рамках розвитку глобального здоров'я, в першу чергу на основі Європейського плану дій з укріплення потенціалу та послуг громадського здоров'я, метою якого є надання підтримки 53 європейських держав – членів ВООЗ у справі поліпшення здоров'я скорочення нерівності, а також у забезпеченні здійснення оперативних функцій громадського здоров'я і основного переліку доступних, високоякісних, ефективних послуг системи громадського здоров'я на індивідуальному, місцевому та популяційному рівнях, а також зміцнення потенціалу системи громадського здоров'я [4].

Н. Кризина зазначає, що для здійснення аналізу і вибору стратегії державної політики стосовно перебудови системи охорони здоров'я необхідно включити певні механізми державного управління в процес перетворень, простосовуючи їх до конкретних проблем і можливостей [5]. До основних механізмів державної політики, які максимально впливають на функціонування сфери громадського здоров'я слід віднести такі: організація системи громадського здоров'я на макро- та мікрорівнях, фінансування послуг громадського здоров'я, врегулювання на законодавчому рівні питання створення системи громадського здоров'я, наявність державних програм громадського здоров'я.

Важливим напрямом удосконалення державної політики у сфері охорони громадського здоров'я є підтримка на законодавчому рівні, через прийняття відповідного закону, який визначатиме правові, організаційні, економічні та соціальні засади функціонування системи громадського здоров'я в Україні і регулюватиме суспільні відносини у цій сфері з метою зміцнення здоров'я населення, запобігання хворобам та збільшення тривалості життя шляхом об'єднаних зусиль суспільства. На теперішній час розроблений проект Закону України “Про систему громадського здоров'я”, який оприлюднений на сайті Міністерства охорони здоров'я України 19.06.2018р. [6]. Цей законопроект визначає засади, напрями, завдання, механізми і терміни розбудови системи громадського здоров'я для формування та реалізації ефективної державної політики зі збереження та зміцнення здоров'я населення, збільшення тривалості та покращення якості життя, попередження захворювань, продовження активного, працездатного віку та заохочення до здорового способу життя.

Одним із необхідних кроків на шляху розбудови вітчизняної системи громадського здоров'я та створення сприятливих умов реалізації оперативних функцій громадського здоров'я ВООЗ є підтримка на законодавчому рівні, через прийняття Закону України “Про систему громадського здоров'я”, який забезпечить реалізацію державної політики у сфері громадського здоров'я на державному, регіональному та рівні громади та адаптувати вітчизняне законодавство у цій сфері до правової системи європейського співтовариства.

Список використаних джерел:

1. Грузева Т. С. Забезпечення рівності і справедливості в охороні здоров'я – стратегічна мета нової Європейської політики “Здоров'я-2020” /Т. С. Грузева // Східноєвропейський журнал громадського здоров'я. – 2012. - № 2-3 (18-19). С. 87-91.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я [Електронний ресурс] : Закон України N 2802-XII від 19.11.92. - [чинний] / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19. із змінами внесеними згідно з Законом N 2581-VIII від 02.10.2018. – (Нормативно-правовий документ ВРУ. Закон). - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2801-12..>
3. Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров'я [Електронний ресурс] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 1002-р [чинний] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249618799>.
4. Европейский план действий по укреплению потенциала и услуг общественного здравоохранения. – Копенгаген : Европейское региональное бюро ВОЗ, 2012 (документ EUR/RC62/12). – 52 с.
5. Кризина Н. П. Аналіз державної політики в галузі охорони здоров'я в працях українських учених [Електрон. ресурс]. - Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/Dutp/20061/txts/GALUZEVE/06knppuu.pd> - Назва з титул. екрану.
6. МОЗ України оприлюднило для громадського обговорення проект Закону “Про систему громадського здоров'я” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://phc.org.ua/news/show/moz-ukrajini-oprilyudnilo-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-zakonu-pro-sistemu-gromadskogo-zdorovya>.

THE SOCIOLOGY STATEHOOD: AN ATTEMPT TO CONCEPTUALIZE**Burega Valery**

*Doctor of Sociology, Professor, Head of the Department
of Sociology and Political Science,
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute",
Kharkiv, Ukraine.*

СОЦІОЛОГІЯ ДЕРЖАВНОСТІ: СПРОБА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ**Бурега Валерій**

*д.с.н., професор,
завідувач кафедри соціології та політології
Національного Технічного Університету
"Харківський політехнічний інститут",
м. Харків, Україна.*

Огляд сучасних соціологічних концепцій, на жаль, не дозволяє стверджувати про наявність у теоретичному арсеналі вітчизняної української соціології розробленої та обговореної науковцями соціологічної концепції державності. Такий стан речей обумовлюється й тим, що на теперешній час відсутня достатньо розроблена соціологічна концепція держави. Разом з тим, суттєве зростання ролі держави у процесах сучасних соціальних перетворень в Україні виступає чинником активізації досліджень соціологів у даному напрямку, оскільки незадовільнення українцями результатами функціонування держави, практично з початку її відтворення у серпні 1991 року, виступає підґрунтям для несприйняття української державності, як такою, що є сталою та завершеною. Зроблено тільки перші кроки до соціологічного усвідомлення таких соціальних явищ як держава та державність. [1-10] Саме це робить актуальною спробу зробити хоча б перші кроки у напрямку соціологічної концептуалізації української державності.

Насамперед, слід визначитися щодо формату підходу до такої спроби, оскільки саме він обумовлює подальші сутнісні характеристики соціологічної моделі української державності. Таким підходом може бути обрано *системно-функціональний підхід*. Саме системне розуміння соціуму (за І.Валлерстайном) призводить до виокремлення держави як його складової, разом із ринком та громадським суспільством.

Виступаючи підсистемою вітчизняного соціуму держава покликана виконувати значну кількість функцій, як спрямованих на підтримку рівноваги із зовнішнім оточенням, так і внутрішнього балансу структурних одиниць, що складають державні інституції, організації, установи тощо. От же, підхід до дослідження державності може розглядатися з двох позицій: по-перше, з позицій об'єкту, що досліджується та з мети розвитку конкретного соціуму, яка визначає стратегію функціонування

держави; по-друге, виходячи із закономірності (ей), які визначають сутність державності, сукупність принципів наукового дослідження, методи пізнання соціальної дійсності у вигляді процесів реалізації державних функцій.

Виходячи з цього, ми можемо вважати, що з'ясування теоретичних засад соціологічної концептуалізації державності в форматі системно-функціональної парадигми має включати спробу окреслити певну *закономірність* за якою вона стає соціальним явищем. Напевно ми можемо визнавати закономірним те, що функціонування держави обов'язково проявляється в певних наслідках, конкретних результатах діяльності державних структур, оцінках ступеню відповідності досягнутого - декларованій меті суспільного розвитку.

За таких умов, *основними принципами* вивчення такого соціального явища як державність можуть визначатися наступні:

1. об'єктивна наявність підстав для оцінювання наслідків функціонування держави;
2. оцінка являється, свого роду, проекцією досягнутих результатів застосованої моделі державного управління на уявлення про соціальну адекватність держави;
3. специфічність проекції проявляється ступенем інтегрованості громадян конкретної держави у встановлений соціальний порядок;
4. певна періодичність та повнота моніторингу наслідків та специфіки реалізації державою провідних функцій;
5. об'єктивність та реалізм в оцінках досягнутого рівня державності.

Стосовно *методів* соціологічного дослідження державності доцільно вказати, що реалізація виокремлених принципів може досліджуватися як різного роду аналітичними методами, методом порівняння на засадах об'єктивності оцінювання результативності функціонування державних механізмів та обов'язкового врахування міри задоволеності громадськістю, представників усіх соціальних верств суспільства конкретними проявами державності. У зв'язку з цим, "державність" може бути визначена як сукупність певних ознак відповідності ступеню реалізації державою декларованих цілей суспільного розвитку (у діяльності певних органів державної влади, різного рівня установ державного, регіонального управління та органів місцевого самоврядування). При цьому, специфічність певної моделі державності проявляє себе на такому етапі державного розвитку, коли він повною мірою вже усталений у своїх основних характеристиках. Це, у свою чергу, дає можливість визначати рівень соціального порядку для спрямування розвитку суспільства не у відповідності з цілями, бажаними для представників правлячої соціальної групи, а в інтересах всього народу, як джерела влади, що надається державі та головного споживача здобутків отриманих за рахунок використання встановленого соціально-адекватного порядку. Має право на існування, також й погляд на державність та її рівневість як сутнісну ознаку певного етапу розвитку конкретної держави.

Список використаних джерел.

1. Бурега В.В. Социология государственного управления: монография / Бурега В.В. – Донецк: ООО «Східний видавничий дім», 2012. – 167 с.
2. Бурега В.В. Категорія «держава» у соціологічному дискурсі / В.В. Бурега // Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у ХХІ ст.»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 3-4 квітня 2015 року). – Київ: ГО «Київська науково -суспільнознавча організація», 2015. – С.66-69.
3. Бурега В.В. Держава: соціологічна рефлексія за М.Вебером / В.В. Бурега // Вісник Харківського університету ім. В.Н. Каразіна. Сер. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»: Зб. наук. пр. Вип. 34. – Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – С.41-44.
4. Бурега В.В. Нарис соціології держави / В.В. Бурега // Розвиток сучасного українського суспільства: соціологічний та політологічний виміри. Міжнародна науково-практична конференція НТУ «ХПІ», м. Харків, 11-12 листопада 2015 р. – Х.: ФОП Бровин О.В., 2015. – С.32-36.
5. Бурега В.В. Держава та державність як об'єкти соціологічної рефлексії / В.В. Бурега // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць. Т.2., Вип. 33, Серія «Спеціальні та галузеві соціології».-Харків: НТУ «ХПІ», 2016. – С.9-18.
6. Бурега В.В. Соціологія державного управління як складова наукового потенціалу ДонДУУ / В.В. Бурега // Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. Випуск №3(76). – 2017. - С.54-61.
7. Бурега В.В. Парадигмальний спектр для соціології держави / В.В. Бурега // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології: Збірник наукових праць. Т.ІІІ, Вип.4, Серія “Спеціальні та галузеві соціології”.– Харків: НТУ”ХПІ”, 2017. – С.6-16.
8. Бурега В.В. “Держава” у соціологічному дискурсі постмодерного періоду/ В.В. Бурега //Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології: Збірник наукових праць/ Т.ІІІ, Вип. 5, Серія “Спеціальні та галузеві соціології”. – Харків: НТУ”ХПІ”, 2017. - С.6-19.
9. Бурега В.В. Соціальна держава: сутність та змістовні ознаки/ В.В. Бурега //Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології: Збірник наукових праць/ Т.ІІІ. Вип. 6, Серія “Спеціальні та галузеві соціології”. – Харків: НТУ”ХПІ”, 2018. - С.8-18.
10. Бурега В.В. Державність та духовність: спільне та відмінне / В.В. Бурега // Духовність як складова Української державості: збірник праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції: м. Харків, 9-10 квітня 2019 р. Харків: ФОП Панов А.М., 2019. – С.65-68.

CIVIL SOCIETY AND THE ROLE OF THE STATE IN ITS DEVELOPMENT**Serhii Volynets**

*Postgraduate student, Dnipropetrovsk Regional
Institute for Public Administration of National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine,
Dnipro, Ukraine*

**ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО
ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЙОГО РОЗВИТКУ****Сергій Волинець**

*аспірант, Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління Національної академії
державного управління при Президентові України,
м. Дніпро, Україна*

Активне, впливове та потужне громадянське суспільство – це важливий чинник впровадження якісних суспільних перетворень та сталого розвитку держави. Його можна розглядати як спільноту громадян, здатних через органи влади або незалежно від них впливати на розвиток держави та суспільства, вирішувати соціальні проблеми, задовольняти власні інтереси та потреби.

Громадянське суспільство є характеристикою, що відображає найбільш якісний стан розвитку й організації суспільства, високий рівень забезпечення прав та свобод громадян, можливість виконання ними своїх обов'язків як джерела влади. У громадянському суспільстві громадяни мають можливість і здатність брати безпосередню участь у суспільно-політичному житті, ухваленні та реалізації владних рішень, здійсненні місцевого самоврядування, управлінні суспільним розвитком.

Громадянське суспільство є динамічним явищем, що вимагає постійних зусиль з його підтримки та відтворення у нових актуальних формах [3, с. 173]. Його розвиток – це безперервний, поступовий і складний процес, що охоплює всі сфери життєдіяльності та пов'язаний із визріванням нових якісних характеристик суспільства, удосконаленням громадян і роботи органів влади, формуванням сприятливих для цього економічних, духовних, етичних, соціальних, правових, політичних та інших умов. Громадянське суспільство не може бути побудоване за рішенням влади або запроваджене будь-якими нормативно-правовими документами. Воно може бути ініційоване та підтримане «зверху», але формується еволюційним шляхом через самоорганізацію громадян, усвідомлення ними відповідальності за долю своєї громади та держави, необхідності власної участі у їх розвитку, а також пошук шляхів і можливостей для такої участі.

Необхідною умовою розвитку громадянського суспільства є наявність двох обов'язкових обставин: бажання суспільства; організуючої і спрямовуючої ролі держави. Намагання держави підштовхнути суспільство до розвитку і всіляко підтримати його є недостатніми без відповідної ініціативи «знизу». І, навпаки, без сприяння та цілеспрямованих стимулюючих зусиль державних органів побудувати громадянське суспільство лише за рахунок самодіяльності та бажання громадян майже неможливо.

Важливе значення має питання щодо меж впливу держави на розвиток громадянського суспільства. З одного боку, громадянське суспільство потребує сильної влади, яка стане гарантом його існування та забезпечить сприятливі умови для розвитку. З іншого – надмірний контроль держави за всіма сферами життя перешкоджає вільному розвитку суспільства і призводить до його відмови від самостійності – у людей виховується постійне очікування допомоги та розрахунок на турботу з боку держави, що породжує бездіяльність та громадянську пасивність, втрату духу громадянськості і здатності до самоорганізації [2]. Роль держави має бути наближена до ролі «диригента оркестру, який сам не виконує музику, але організовує і гармонізує діяльність тих, хто це робить» [1, с. 117].

Держава є гарантом становлення і розвитку громадянського суспільства, завдання якого: сформувати державний устрій, що враховує потреби та підтримує повноцінний розвиток кожної людини, дозволяє громадянам дбати про власні інтереси, забезпечує їх засобами та механізмами впливу на владу, стимулює суспільно-корисну та соціально-значущу громадську активність, сприяє самоорганізації суспільства, розкриттю і реалізації ініціатив і потенціалу громадян. Виходячи з цього, органи влади повинні: а) забезпечити умови, можливості, механізми та засоби для впливу громадян на владу, захисту своїх прав й інтересів, задоволення потреб; б) виховати громадян, навчити їх правильно й ефективно використовувати надані умови, можливості і механізми.

Органи публічної влади, разом з тим, постають невід'ємною складовою громадянського суспільства, через яку громадяни можуть здійснювати свою владу, впливати на розвиток держави і суспільства, захищати свої права та свободи. Як соціальне явище публічна влада виступає невід'ємним атрибутом суспільства на всіх етапах його розвитку й існує в межах суспільних відносин з метою підтримання його функціонування [5]. Поняття “публічності влади” включає широку сферу доступу громадян до участі в управлінні державними та суспільними справами через принцип представництва, децентралізацію і розподіл владних повноважень, обрання відповідних органів, їх відкритість і здійснення контролю їх діяльності, залучення громадян до ухвалення важливих суспільних рішень [4, с. 175]. Органи публічної влади є цілісною системою, що здійснює управління суспільно значущими справами від імені та за дорученням суспільства (народу) як єдиного джерела влади у державі.

Враховуючи викладене вище, можемо констатувати, що становлення і розвиток громадянського суспільства неможливе без сприяння з боку держави та цілеспрямованої державної підтримки. Держава та органи влади постають водночас в якості суб'єкта й об'єкта розвитку громадянського суспільства, що передбачає відповідні інституційні та функціональні зміни в органах влади, напрямках, механізмах і філософії їх діяльності. Таким чином, процес розвитку громадянського суспільства носить поліоб'єктний характер, передбачає забезпечення якісних змін у суспільній (громадянській) і у владній (державній) площині, а також повинен орієнтуватися, перш за все, на впровадження практики належного врядування і підготовку відповідних кадрів в органах влади, створення умов для громадської активності й ініціативи, навчання та виховання громадян.

Обов'язковою умовою ефективного виконання органами влади своєї ролі наявність державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства, що являє собою комплекс стратегічних завдань та цілеспрямованих заходів, які реалізуються органами державної влади з метою створення або удосконалення умов і можливостей для впливу громадян на розвиток держави та суспільства, вирішення соціальних проблем, задоволення ними власних інтересів і потреб.

Список використаних джерел:

1. Берченко Г. В. Конституційні засади громадянського суспільства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: за спец. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право / Г. В. Берченко. – Х., 2011. – 219 с.
2. Гірман О. Розвиток наукових уявлень про громадянське суспільство, його роль та функції в публічному управлінні / О. С. Гірман. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/DeBu_2015_2_5.pdf. – Назва з екрану.
3. Степаненко В. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: інститути, практики, цінності // Українське суспільство: 10 років незалежності / За ред. В.Ворони. – К.: ІС НАН України, 2001. – с. 169 – 183.
4. Державне управління: словник-довідник / уклад.: В. Д. Бакуменко (кер. творч. кол.), Д. О. Безносенко, І. М. Варзар [та ін.]; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
5. Іванець О. Про співвідношення державної та публічної влади / О.Іванець. – Режим доступу: http://xn--e1aajfpeds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2011/doklad_11_6_05.pdf. – Назва з екрану.

ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL REFORM AS A MECHANISM OF LOCAL GOVERNANCE DEVELOPMENT

Vitaliy Kropivnitsky

*Candidate of Technical Sciences,
Major General of the Civil Protection Service,
Chief of the Ukrainian Civil Protection Research Institute*

Vasyl Shoyko

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Deputy Head of the Institute –
Chief Engineer of the Ukrainian Civil Protection Research Institute*

Nataliia Lytvyn

*Member of the Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration, Senior
Lecturer of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of
Personnel Management*

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Віталій Кропивницький

*кандидат технічних наук,
генерал-майор служби цивільного захисту, Начальник
Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту*

Василь Шойко

*кандидат історичних наук, доцент,
Начальник інституту – головний інженер Українського науково-дослідного
інституту цивільного захисту*

Наталія Литвин

*Член Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління,
старший викладач кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної Академії управління персоналом*

Реформа з децентралізації влади робить територіальні громади незалежними від втручання центрального уряду, тому її завершення вкрай необхідне для української демократії. Особливу увагу необхідно приділити адміністративно-територіальній реформі, тому що реформування адміністративно-територіального устрою є одним з ключових та стратегічних напрямів в Україні.

В Україні із втіленням адміністративно-територіальної реформи є багато невирішених проблем починаючи з правового характеру та закінчуючи організаційним забезпеченням.

Отже, з огляду на нагальні проблеми, виникає необхідність у вдосконаленні нормативного-правового й організаційного забезпечення реформи.

Ще однією важливою проблемою на сьогодні є високий рівень дотаційності місцевих бюджетів, як результат, дрібні місцеві громади просто не здатні адекватно надавати ключові послуги місцевому населенню через брак ресурсів. Їхні власні ресурси є незначними, а коштів отриманих від центральної влади недостатньо для виконання покладених на них завдань та функцій.

Негативні тенденції в Україні становлять реальну загрозу для людського розвитку. Місцеве населення на сільських територіях не може отримати належний доступ до публічних послуг. Зокрема, це не стосується великих міст, які володіють більш-менш адекватними фінансовими ресурсами. Фінансування місцевого самоврядування, як правило, зосереджено в більших територіальних одиницях. Саме це вказує на необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи, мета якої є посилення управлінської місцевої влади.

Під час втілення реформи необхідно приділити увагу історичним та демографічним умовам. В. Карпенко стверджує, що ряд областей могли б бути об'єднаними з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей та етнічних і культурних традицій [1, с. 41]. Отже, в Україні збереження адміністративно-територіального устрою не заперечує можливості поєднання кількох невеликих за чисельністю населення та розміром території областей, щоб вони за своїми масштабами більше відповідали іншим адміністративним регіонам України та набули певної самодостатності щодо фінансових, економічних, природних та інших ресурсів, необхідних для забезпечення їхнього розвитку[2, с. 214].

Не менш важливою умовою є те що об'єднання територіальних громад повинно відбуватися на добровільній основі, ініціаторами цього процесу мають бути жителі цих громад. А також якість наданих державних послуг не повинна бути нижчою, ніж до їхнього об'єднання.

Для громадян які проживають у невеликих селах важливим є надання якісних суспільних благ та послуг. На жаль, політичні проблеми місцевого самоврядування для них мають другорядне значення. Першочергово необхідно роз'яснити населенню, як реалізація реформи буде впливати на інвестиційну привабливість їхнього новоствореного адміністративно-територіального утворення. Зокрема, об'єднання громад сприяє появі нових робочих місць, збільшенню надходженню до місцевих бюджетів, як результат підвищиться рівень життя мешканців територіальних громад.

Необхідно звернути увагу на принцип повсюдності місцевого самоврядування. Його реалізація дає муніципалітетам можливість розширювати свої компетенції, бути незалежними від держави та самостійно розпоряджатися своїми територіями. Завдяки цій умові унеможлиблюється руйнування наявної інфраструктури, а навпаки, дає змогу її модернізувати й розвивати.

Складовими комплексної та ефективної реформи з децентралізації влади має бути упорядкування адміністративно-територіального устрою та удосконалення всієї організаційної системи влади. Закордонний досвід свідчить, що значний ефект для економічного розвитку територій та країни загалом має успішна реалізація проектів територіального розвитку. Тому важливою умовою для сталого розвитку громад має стати посилення їхньої спроможності підвищувати якість життя місцевих жителів [3, с. 135; 4].

Отже, успішне втілення адміністративно-територіальної реформи вимагає не тільки багатьох змін в українському законодавстві, а і змін соціально-психологічних установок проживаючого населення.

Держава повинна гарантувати субвенції на соціально-економічний розвиток громад для вирішення першочергових завдань, а також створювати необхідні умови і стимули для розвитку місцевих органів влади [5].

Вирішальним кроком з успішного втілення реформи має бути створення державного органу з проведення адміністративно-територіальної реформи, який буде відповідати за реалізацію своїх завдань, та водночас буде контролюючим органом.

Успішне завершення адміністративно-територіальної реформи сприяє демократичній й ефективній системі державного управління, яка передбачає розширення повноважень регіональних і місцевих органів влади. А також реформа дасть шанс фінансово неспроможним громадам належним чином виконувати покладені на них завдання та якісно надавати державні послуги місцевому населенню.

Список використаних джерел:

1. Карпенко В. В. Адміністративно-територіальний устрій України: історія та сучасне бачення / В. В. Карпенко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / ред. кол. : Г. І. Мостовий, В. Я. Амбросов, В. С. Бакіров та ін. ; УАДУ, Харків. регіон. ін-т. - Харків, 2002. - Вип. 1 (12). - С. 41.
2. Територіальне управління: проблеми, рішення, перспективи / за заг. ред. В. В. Корженка. - Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2004. – С. 214.
3. Romanenko Y. A. Sustainable economic growth of the small and medium businesses in Ukraine on the basis of innovation development of diversified economy / Y.A. Romanenko I.V. Chaplay // Науковий вісник Полісся. – 2016. - №3 (2016). - С. 134-139.
4. Koval, V., Petrashevskaya, A., Popova, O., Mikhno, I., & Gaska, K. (2019). Methodology of ecodiagnosics on the example of rural areas. *Architecture Civil Engineering Environment*, 12(1), 139-144.
5. Коваль В.В. Державно-приватне партнерство як інститут розвитку соціального капіталу в умовах децентралізації економіки України / Коваль В.В., Котлубай В.О., Арафтеній А.М. // Держава та регіони– 2019. – №1 (106). – С. 24-30.

**STATE CONCEPT OF THE AUTOMOTIVE INDUSTRY DEVELOPMENT:
UKRAINIAN EXPERIENCE****Inna Shevchenko**

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship,
Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Ukraine*

**ДЕРЖАВНА КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ АВТОМОБІЛЬНОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД****Інна Шевченко**

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і підприємництва,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
м. Харків, Україна*

Автомобілебудування займає важливе місце у світовому господарстві, забезпечуючи внесок у державні бюджети у розмірі понад 1,8 трлн дол. США, надаючи робочі місця більше, ніж 6,8 млн. працівників, залучаючи в національні економіки для здійснення R&D понад 84 млрд. дол. США [1-2].

З урахуванням високих показників доданої вартості, що забезпечуються виробництвом автомобілів, уряди багатьох держав прикладали значних зусиль для формування, розвитку та успішного функціонування національних автомобілебудівних комплексів. Історія найбільш успішних країн-автовиробників (Китаю, США, Південної Кореї, Японії, Індії, Бразилії, Мексики, Німеччини, Франції, Іспанії тощо) – це історія потужного державного протекціонізму автомобільної промисловості й ефективного партнерства держави та автомобілебудівних підприємств. Періодом державної протекції розвитку автомобільної промисловості в Україні можна вважати 1997-2005 рр., коли було прийнято ряд важливих нормативно-правових актів на кшталт Закону України «Про розвиток автомобільної промисловості», Закону України «Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку звільнення від обкладення акцизним збором оборотів з реалізації легкових, вантажно-пасажирських автомобілів, мотоциклів, що виробляються українськими підприємствами усіх форм власності», ряду інвестиційних програм розвитку автовиробників [3].

Втім, прагнення України до вступу у СОТ змусили законотворців переглянути у 2005 р. чинне нормативно-правове підґрунтя стимулювання автовиробництва та позбавити вітчизняних автомобілебудівників преференцій.

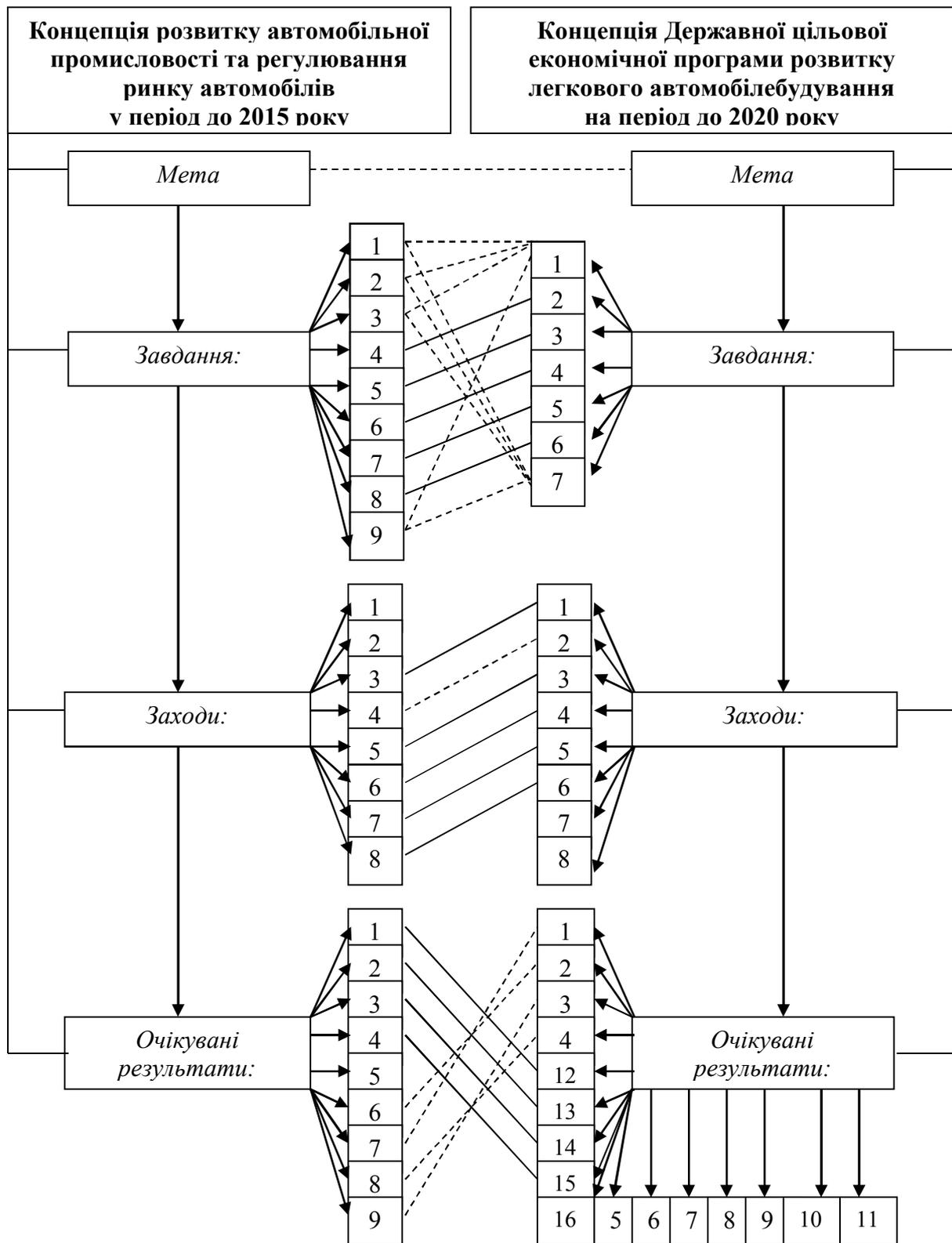

Рис. 1. Порівняння державних концепцій розвитку автомобільної промисловості України (розроблено автором)

де – в цілому відповідають; – відповідають або ідентичні.

Залишившись без підтримки держави, автомобілебудівний комплекс швидко змінив тенденцію розвитку на ознаки стагнації.

На противагу тривожним явищам у вітчизняному автомобілебудуванні у 2006 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалюється «Концепція розвитку автомобільної промисловості та регулювання ринку автомобілів у період до 2015 року». Як свідчать результати попереднього дослідження [4], зазначена концепція була дуже ефективною в перші роки реалізації та мала високу ймовірність досягнення поставлених програмних завдань і очікуваних результатів. Нажаль, потужний негативний вплив світової фінансової кризи звів нанівець потенційний соціально-економічний ефект від реалізації даної програми. У 2014 р. Кабінетом Міністрів України прийнята Концепція Державної цільової економічної програми розвитку легкового автомобілебудування на період до 2020 року [5], нормами якої нині регламентуються аспекти розвитку легкового автомобілебудування.

Як бачимо з порівняльного аналізу (рис. 1), Концепція розвитку автомобільної промисловості та регулювання ринку автомобілів у період до 2015 року і Концепція Державної цільової економічної програми розвитку легкового автомобілебудування на період до 2020 року є дуже схожими. Враховуючи неефективність Концепції Державної цільової економічної програми розвитку легкового автомобілебудування на період до 2020 року, актуалізується необхідність її змістовного та структурного удосконалення, основні напрями якого отримали висвітлення у науковій праці [6].

Відповідно, перспективи подальших досліджень складає розроблення Концепції Державної цільової програми розвитку автомобілебудування України на період до 2025 року.

Список використаних джерел:

1. Facts and Figures. Statistics of the International Organization of Motor Vehicle Manufacturers. URL: <http://www.oica.net/category/economic-contributions>.
2. Auto Jobs. Statistics of the International Organization of Motor Vehicle Manufacturers. URL: <http://www.oica.net/category/economic-contributions/auto-jobs>.
3. Шевченко І.Ю. Нормативно-правове підґрунтя забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних автовиробників на національному ринку продажу автомобілів. Економіка та держава. - 2015. - № 8. - С. 29-32.
4. Shevchenko I.Yu. Analysis of efficiency of a Concept of the automotive industry development and regulation of the automobiles market in Ukraine. Economics, Management, Law: current state and perspectives of development: Collection of scientific articles. - 2015. - P. 53-57.
5. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку легкового автомобілебудування на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 січня 2014 р. № 25-р.
6. Шевченко І.Ю. Аналіз Концепції Державної цільової економічної програми розвитку легкового автомобілебудування в Україні. Актуальні проблеми економіки та фінансів: збірник тез наукових робіт V Міжнародної науково-практичної конференції, II том, 2016. - С. 44-48.

MORALITY AND LAW FOR ARTIFICIAL INTELLIGENCE**Oleksandr Radutniy***PhD of Law, Associate Professor of Criminal Law Department**Yaroslav Mudryi National Law University**Kharkov, Ukraine***МОРАЛЬ ТА ПРАВО ДЛЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ****Олександр Радутний***доктор філософії (Ph.D.) в галузі права,**доцент кафедри кримінального права**Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого**Харків, Україна*

In the near future humanity will share the environment of existence with higher-level artificial intelligence (Artificial Superintelligence, ASI) [6]. Unlike their less advanced versions (Strong Artificial Intelligence [3], Weak Artificial Intelligence [1], Artificial Narrow Intelligence [4], Applied Artificial Intelligence [8]) it is designed with followed important functions: 1) to detect any objects and classify them; 2) unlimited memory; 3) objective analysis of the situation; 4) to create or generate new ideas; 5) complete awareness of the principle own construction, self-improvement (previous version is searching bugs in program, rectifies them, creates an advanced version of itself and can improve itself indefinitely); 6) self-learning and self-development; 7) accelerated decision speed (seconds and milliseconds); 8) to act effectively under uncertainty; 9) to operate independently, autonomy from human etc.

Until the appearance ASI, not one object of technology had been compared with a human being by features of self-regulation, self-development and the actual autonomy. But ASI goes further and surpasses human in comprehension own construction and ability to improve itself indefinitely. Following version won't be the same like the version that was released by the developer. Under the circumstances algorithm developer or robotics facility manufacturer couldn't be prosecuted for ASI acting otherwise it would be violating the principles of the rule of law and legal certainty.

In the actions of future generations of people will be no the actual ground for responsibility, that is illegal conduct, because of ASI will replace human beings in all hazardous and responsible area (medical diagnosis, conducting surgery, driving an unmanned vehicle etc.)

For instance, presence of driver in the autonomous vehicle of level «5» (by classification SAE International: «0» - no automation, «5» - full absolute automatic control [5]) won't be needed (all seats will be soon only for passengers) and will be only a tribute to psychological tradition (really need scapegoat).

Even on level "3" (the car can be uncontrolled by driver on the road with predictable traffic, but the driver can go to manual control at any time, the system is able to cope with the driving if it is within the limits of project's line) and «4» (such a high level of automation, that no matter in which condition the man in the driver's seat is – does not pay attention, sleeps, reads a book etc.) in most cases the human being doesn't have time to go to manual control for 26 seconds and surpass artificial intelligence.

The complete absence of the responsibility actors (developer, manufacturer or user) creates a powerful challenge to existing legal doctrine. In this context, the possibility and feasibility of recognizing artificial intelligence as a legal entity is being considered [7, p. 138 – 153; 9, p.123 – 136; 10, p. 202 – 213].

Such ideas are gradually gaining ground including in European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL), which proposes to introduce in the legal space a new category of «electronic personality» for autonomous artificial intelligence, and also in a bill to the US Congress «Fundamentally Understanding The Usability and Realistic Evolution of Artificial Intelligence Act of 2017» (or the «Future of Artificial Intelligence Act of 2017»).

At first sight, it might seem strange. But the same is the case with another virtual formation, namely a legal entity. No one has ever seen it, we know about its existence from the papers or thanks to the manifestation of human being (in physics, an electron is only investigated by the tracks of its motion). However, this does not prevent a legal entity from being a subject of legal relations.

Artificial Intelligence is already seen as more law-abiding and predictable than ordinary human behavior [7]. Artificial intelligence will deal with the task of adhering to the rules of law better than the average human person. So more promising for further discussion is the question of deliberate lack of artificial intelligence attachment to a particular morality (Islamic fundamentalism, political views of Ernesto Che Guevara or Adolf Hitler etc.). It would be bad if objects of robotics controlled by ASI, which belong to religious fanatics, conflicted with the robots of atheists, or the robots of football hooligans had aggressively attacked the robots of other people etc.

References:

1. Agnese Smith. Artificial intelligence. 2015 // [Electronic resource] – Mode of access: <http://nationalmagazine.ca/Articles/Fall-Issue-2015/Artificial-intelligence.aspx> / – Title from the screen.
2. Connor S. First self-driving cars will be unmarked so that other drivers don't try to bully them // [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.theguardian.com/technology/2016/oct/30/volvo-self-driving-car-autonomous> – Title from the screen.

3. Copeland B.J. Artificial intelligence (AI) // [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence> / – Title from the screen.
4. Gary Lea. The Struggle To Define What Artificial Intelligence Actually Means. September 3, 2015 // [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.popsci.com/why-we-need-legal-definition-artificial-intelligence> / – Title from the screen.
5. Look, no hands. Automotive technology: Driverless cars promise to reduce road accidents, ease congestion and revolutionise transport // The Economist, Technology Quarterly, Aug 30th 2012 // [Electronic resource] – Mode of access: <http://www.economist.com/technology-quarterly/2012/09/01/look-no-hands> / – Title from the screen.
6. Nick Bostrom. How long before superintelligence? Oxford Future of Humanity Institute. University of Oxford. Originally published in Int. Jour. of Future Studies, 1998, vol. 2 // [Electronic resource] – Mode of access: <https://nickbostrom.com/superintelligence.html> / – Title from the screen.
7. Radutniy Oleksandr. Adaptation of criminal and civil law in view of scientific-technical progress (Artificial Intelligence, DAO and Digital Human) / Проблеми законності : зб. наук. праць / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2019. – Вип. 144. – 200 с. – с. 138 – 153
8. Tim Urban. The AI Revolution: The Road to Superintelligence. January 22, 2015 // [Electronic resource] – Mode of access: <https://waitbutwhy.com/2015/01/artificial-intelligence-revolution-1.html> / – Title from the screen.
9. Радутний О. Суб'єктність штучного інтелекту у кримінальному праві / Юридичний журнал «Право України», 1/2018 – с.123 – 136
10. Радутний О.Е. Розвиток кримінально-правової доктрини у напрямку визнання штучного інтелекту та цифрової людини суб'єктом правовідносин та суб'єктом злочину / Ефективність кримінального законодавства: доктринальні, законотворчі та правозастосовні проблеми її забезпечення : матер. міжнарод. наук.-практ. кругл. столу (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / укладачі: Л.М. Демидова, К.А. Новікова, Н.В. Шульженко. – Харків : Константа, 2019. – 324 с. – с. 202 – 213

PRINCIPLE OF THE EFFECTIVENESS OF LAW: ASSESSMENT**Petro Guyvan***Professor, Poltava Institute of Business, Candidate of Science lawyer. Sciences, Honored Lawyer of Ukraine, Poltava, Ukraine*

Legal relationships create legal entities specific social opportunities to meet certain of their needs or their own actions or the actions of other entities and represent the ideological social attitude provided by the hypothesis of a legal norm, which is expressed in the mutual legal rights and obligations of legal entities [1, c. 127]. The substantive law, which mediates these relationships, must meet the criteria of clarity, expectation, certainty and effectiveness. Changing ideology leads to the need to introduce into the national legal culture new ideals and values that lead to the reform of domestic legislation. In these circumstances, there is a need to develop modern methodological approaches that would allow us to consider law as one of the most important elements of human existence. The issue of the effectiveness of legal regulations is very relevant for Ukraine. The effectiveness of law as a social phenomenon encompasses a whole range of issues, ranging from legal thinking, lawmaking, the functions of law and ending with the actual effect of law and its prediction. In the temporal dimension, certainty, predictability and timeliness are important factors in ensuring the proper effectiveness of a rule of law. After all, negative consequences of social consequences can be caused by the late regulation of the legal prescriptions of social relations, which have been taking place for a long time, and premature fixing in the normative acts of regulators of relations, which have not yet become actual. It is important that the concept of law is directed by its semantic vectors into the future. For this purpose, it is necessary to limit the retroactive effect of legal norms in time, to guarantee the community's awareness of their content (apply only promulgated acts), to ensure their fair enforcement. Effectiveness of law is the correspondence of the actual results of the implementation of a rule of law in accordance with the purpose declared by it [2, p. 369].

Securing the interests and needs of the individual is the primary purpose of law, measuring its effectiveness. The need for the development of law is realized on the basis of its interaction with the established spiritual values and ideals in society. And this is possible only if the right corresponds to the socio-psychological and cultural-historical principles of society [3, p. 48]. Public life is regulated by issuing legal acts and controlling their implementation. The fundamental legal principles are, of course, implemented in the law-making system, but their effectiveness is manifested in law-enforcement activities. Principles of law reflect legal ideas. It is through the proper application of legal requirements that these legal ideas are realized. Therefore, the concept of the effectiveness of legal norms is primarily associated with the effectiveness of their application. In doing so, performance is closely linked to the criteria and conditions of such enforcement.

It occurs both in the practical implementation of regulatory relationships and within the protective relationship. The value of the latter is that the protection of the violated subjective substantive law occurs within the framework of new relations that did not exist before the offense. Therefore, the predictability and predictability of a person's protective response to a violation is particularly important here.

In fact, the scientific literature has suggested that the legal regulation of existing relationships is doomed to acquire signs of effectiveness. Ineffective regulation is in principle meaningless: all means must be sought at both the level of lawmaking and the level of right-wing implementation to promote effective, effective mechanisms of legal influence. The large-scale catastrophic events of the last century proved the reality of the damage caused to man as a result of total control by the authorities, the attempts of the state to regulate not only social behavior, but also the inner, spiritual life of man. The damage done is illustrated by the fact that the effectiveness of law can have an anti-legal character, and even contradict the main purpose of law itself - the implementation of the principles of justice and humanism in public life [4, p. 40-41]. In his time, G. Hegel introduced the definition of "wrong" as a category opposite to law. Under this phenomenon, he understood the will of a powerful subject, aimed at demonstrating arbitrary power, which is far removed from public will and law. Therefore, "wrong" was formulated as the appearance of an entity that defines itself as an independent phenomenon [5, p. 88-89]. Thus, the issues of the effectiveness of law intersect with the quality of the law in the context of its focus on ensuring the ideas of freedom, humanity and justice, and ultimately strike the necessary balance between positive and moral law. This manifests the quality of law and its close relationship with the effectiveness of regulation of social relations. The effect of legal influence is determined by the positive consequences for the development of a particular person and society as a whole. The effectiveness of legal regulation is the practical side of the expression of the quality of law category. The real being gets the rule of law in the process of implementation, interaction with specific social relations. Outside of practice, the effectiveness of the rule of law is not evident. Therefore, the effectiveness of law and its real properties can be seen as an external manifestation of the quality of law

The notion of effectiveness of normative prescriptions as a social and legal regulator of public life is evaluated in the context of their clarity, consistency, accessibility and future orientation, which ensures the stability of legal regulation. For a more thorough understanding of the subject of the research, legal instruments are analyzed, according to which state authorities restrict in their actions pre-established and announced rules, which make it possible to predict with great precision the measures that will be applied by representatives of the authorities in one or another situation, taking into account the individual can confidently plan their actions.

Signs of fundamental principles of law are the embodiment of the most important values inherent in a particular system of law, concentrated reflection of the result of the development of law and determining the directions of its further development, the most

general character, priority over the rules of law, increased stability, self-sufficient character [6, p. 301]. The term "principle" in Latin means "beginning", "primordial", "primacy". Traditionally, the principle was considered the foundation, the foundation of any social system (including the legal one), its requirements extended to all phenomena belonging to this system. It is a kind of coordinate system within which the law develops, and at the same time a vector that determines the direction of its development. The principles of law have become universal, have taken shape in the field of fundamental human rights, and have gained a foothold at the international level [7, p. 221, 223]. The principle is the starting point, but besides it the behavior is regulated by the norms and social relations as the principles become normative and enforceable. The principle of effectiveness of law is quite multifaceted. It encompasses both the proper quality of laws and other regulations, the effective legal framework, and the excellence of law enforcement. An important part of this principle is the relation of legal efficiency with the social efficiency of law. Some researchers include social value in the concept of legal and interpret it as a plus sign [8, p. 25-28]. The social effectiveness of a legal act is measured by how effectively it protects the interests of the individual, each stratum and society as a whole. If the effect of the norm not only does not lead to the attainment of the stated social purpose, but delays its achievement, the legal norm is certainly ineffective. Harmonization, mutual adaptation of the rules of law and the human psyche, its ideals, needs and expectations also serves as an important factor in the effectiveness of the rules of law [9, p. 267].

References:

1. Rabinovich P.M. Fundamentals of the general theory of law and state. Kiev .: Attica, 1999. 236 p.
2. Rabinovich P.M. The effectiveness of law. Legal Encyclopedia: 6 volumes / ed. Yu. S. Shemshuchenko [and others]. K .: Ukr. Encycle, 1999. T. 2. P. 369 - 370.
3. Gritsenko G.D. Law as a sociocultural phenomenon (philosophical and anthropological concept): diss. .doc. philosopher. Sciences. Stavropol, 2003. 377 p.
4. Zavalnyuk V.V. Effectiveness of law: anthropological and euro integration aspects. LEX PORTUS. 2017. № 1 (3). Pp. 39-49.
5. Gegel G.V.F. Fundamentals of the Philosophy of Law, or Natural Law and State Studies; trans. with him. R. Osadchuk and M. Kushnir. - Kiev: Univers, 2000. 336 p.
9. Fedosova V.A. The effectiveness of the rules of Soviet state law. Voronezh: Publishing House of Voronezh Univ., 1984. 156 p.
6. Pogrebnyak S.P. Basic principles of law (meaningful characteristic): [monograph]. Charkiv: Pravo, 2008. 240 p.
7. Skakun O.F. Theory of State and Law: [textbook]. Kharkiv: Consum, 2001. 656 p.
8. Nikitinsky V.I., Kudryavtsev V.N., Livshits R.Z. The effectiveness of labor law. Moscow: Jurid. Liter. 1971, 280 p.
9. Zhinkin S.A. Effectiveness of law: anthropological and value dimension: diss. doc. lawyer. Sciences: Special. 12.00.01. - Krasnodar, 2009. 384 p.

**SUSTAINABLE DEVELOPMENT, CLIMATE CHANGE AND
PROTECTIONISM: CONFLICT OF INTERESTS****Oleksandr Kharchuk**

*PhD in law, Associate Professor of
Department of International Relations and Social Sciences of
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК, ПРОТИДІЯ ЗМІНИ КЛІМАТУ І
ПРОТЕКЦІОНІЗМ: КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ****Олександр Харчук**

*к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук
Національного університету біоресурсів і
природокористування України
м. Київ, Україна*

Швидкий і потужний науково-технічний та соціальний розвиток у ХХ ст. спричинив масштабні соціальні, екологічні та економічні трансформації. Водночас, сучасна глобальна криза засвідчила неспроможність глобалізації з її рушійними силами, спрямованими на політику заміщення держав і національних господарських систем наднаціональними інститутами і проголошенням провідної ролі ринку та його принципів. Отже, стан глобалізації на сьогодні кризовий [1, с. 3-12].

Під відчутним впливом науково-технічного прогресу в усіх сферах людської життєдіяльності відбуваються суттєві соціальні, екологічні та економічні трансформації, що сприяють сучасному розвитку тенденцій світової спільноти. Поряд із позитивними зрушеннями в соціально-економічному розвитку сучасний світ постійно зіштовхується з глобальними проблемами та загрозами, ймовірність яких зростає з кожним століттям. Високий ступінь забруднення навколишнього середовища, внаслідок загрозової діяльності суб'єктів господарювання, призводить до руйнування природних екосистем, утворення дір в озоновому шарі, чисельних техногенних катастроф, глобальних епідемій, погодних катаклізмів, демографічних, енергетичних та продовольчих проблем суспільства. Безпрецедентність глобальних стратегічних викликів значною мірою зумовлена негативним впливом на стан навколишнього середовища соціально-економічної діяльності великих корпорацій чи безвідповідальних ринкових гравців, що визначає потребу до трансформацій існуючих управлінських теоретичних і методологічних установок і концепцій.

З огляду на це впродовж десятиліть формувалась концепція необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, яка отримала назву — сталий розвиток.

Оскільки концепція сталого розвитку є багатовекторною, вона взаємопов'язує економічну, екологічну, соціальну та фінансову галузь, а отже позитивні зрушення в одній сфері зможуть зміцнити позиції іншої. Сталий розвиток – це розвиток, який має породжувати економічне зростання, справедливо розподіляти його результати, сприяти відновленню навколишнього середовища більше ніж руйнувати його, призводити до збільшення можливостей людей, а не їх збіднення. Це розвиток, спрямований на збереження природи, збереження зайнятості і який має сприяти реалізації людських прав. Концепція сталого розвитку передбачає досягнення високих соціально-економічних показників у країні при збереженні навколишнього середовища.

Два найважливіших вектора ХХІ ст. полягають у подоланні бідності і управлінням зміною клімату. Їх успішне вирішення залежить від визнання їх тісного взаємозв'язку та взаємодоповнюючого характеру сталого розвитку, економічного зростання і відповідальності за клімат. Недаремно Н. Стерн, президентом Британської Академії наук, було зазначено, що необхідні заходи із управління змін клімату – життєво важливі для кожної країни. Значення співпраці стало ще більш очевидним: багатим країнам слід подавати відповідний приклад, надавати економічно ефективне фінансування і усім країнам слід обмінюватися технологіями і інвестувати у технології [2].

На сьогодні, у сучасному світовому економічному просторі особливої гостроти та актуальності набувають питання міжнародної екологічної безпеки. Вони характеризуються новим виміром і глобальним значенням у контексті стратегій реалізації концепції сталого розвитку, що передбачає створення прогресивної моделі економічного зростання з урахуванням засад справедливості збереження та розподілу екологічного ресурсу задля безпеки розвитку сучасного та майбутнього поколінь людства.

Управління економічними процесами не може відбуватися без врахування екологічних наслідків, а оцінка ефективності має бути комплексною і враховувати соціальну, економічну і екологічну складові [3, с. 29].

Реалізація концепції сталого розвитку – складне завдання, яке за масштабом охоплення та потенціалом залучення ресурсів є втіленням еволюційних досягнень людства: науково-технічних, інформаційних, енергетичних, генетичних і космічних. Ці простори містять протиріччя, які є рушійними чинниками формування нової ідеології поступу, що супроводжується системним і багатовекторним процесом інтеграції, лібералізації та демократизації міжнародних відносин.

Водночас розвиток міжнародних відносин засвідчує тенденції до іншого. Глобалізм дійшов до своєї межі. Натомість у світових відносинах невпинно зростає тенденція до протекціонізму. Відбувається відродження державного суверенітету. Кожна держава відстоює насамперед власні інтереси і цілі, керуючись економічними складовими. Перебіг останніх світових подій свідчить, що США активно підривають

мультилатералізм, як принцип побудови відносин між державами, що ґрунтується на механізмі багатосторонніх відносин. Так, вихід США із Тихоокеанського партнерства, проведення переговорів щодо виходу із зони вільної торгівлі із Мексикою і Канадою, небажання продовжувати співпрацю у рамках Паризької угоди – це ланки невпинно зростаючого протекціонізму власних інтересів. Протекціонізм стає нормою, а його прихованою формою стають односторонні нелегітимні обмеження, у тому числі й на поставку і поширення технологій чи надання допомоги на розвиток. Ідеї відкритості торгівлі сьогодні все більше відкидаються, причому часто тими, хто зовсім недавно виступав їх прибічником. Отже, протиставлення економічного зростання і екологічної відповідальності може перешкодити втіленню перспектив сталого розвитку. Розвиток міжнародних економічних відносин засвідчує посилення втручання держав у господарське життя з метою підвищення конкурентоздатності національної економіки відбувається інколи нехтуючи іншими питаннями, включаючи і кліматичну сферу міждержавних відносин. Водночас концепція сталого розвитку передбачає досягнення високих соціально-економічних показників при збереженні навколишнього середовища. Без переосмислення ідеї розвитку і переорієнтації держав з показників зростання як кількісних на показники розвитку як якісних вочевидь не можна сьогодні говорити про прогрес у цьому напрямку. При цьому питання екології, клімату, соціальної нерівності – невід’ємна складова не лише міжнародно-правового рівня, а й національного. Сучасний виклик концепції сталого розвитку – це отримання максимального економічного результату при мінімумі екологічного впливу. Новою парадигмою розвитку міжнародних відносин має стати розвиток від економічного зростання до сталого у широкому сенсі.

Список використаних джерел:

1. Осьмова М.Н., Клавдиенко В.П., Глущенко Г.И. Глобальные вызовы устойчивому развитию мировой экономике : Учебное пособие. – М.: Экономический факультет МГУ имени М.В. Ломоносова, 2015. – 120 с.
2. Стерн Н. Дорога «низкоуглеродного» развития Финансы и развитие. Декабрь 2015 г.). Декабрь 2015 Выпуск 52 Номер 4.
3. Гнедіна К. В. Імплементация концепції сталого розвитку в Україні в умовах посилення процесів глобалізації / К. В. Гнедіна // Теоретичні та прикладні аспекти сталого розвитку: функціональний, галузевий і регіональний вектори: [монографія] / під. заг. ред. С. М. Шкарлета. –К.: Кондар-видавництво, 2015 р. – 316 с. – С. 29-42.

NORMATIVE FACTORS OF CRIMINALIZATION OF ATTACKS TO CULTURAL VALUES IN UKRAINE

Viktoriia Bazeliuk

*Candidate of Law Sciences,
assistant Department of Criminal Law,
National Law University Yaroslav the Wise,
Kharkiv, Ukraine*

НОРМАТИВНІ ФАКТОРИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПОСЯГАНЬ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ В УКРАЇНІ

Вікторія Базелюк

*к.ю.н., асистент кафедри кримінального права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна*

У нашій державі правовою основою регулювання суспільних відносин є Конституція України. У ній зазначено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури (ст. 11). Загальне положення щодо правової охорони культурної спадщини та культурних цінностей містить розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Серед інших прав закріплено право людини і громадянина на культурну спадщину та культурні цінності.

В Основному Законі України стверджується, що культурна спадщина охороняється законом, держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами (ст. 54). Конституція України встановлює обов'язок людини і громадянина не заподіювати шкоду культурній спадщині (ст. 66). Визначено також і засади діяльності органів державної влади у галузі культурного будівництва, охорони і використання пам'яток історії (ст. 85, 116, 119, 138, 143) [1].

Встановлення кримінальної відповідальності за незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298 КК) є своєрідною юридичною гарантією правореалізації конституційних прав та обов'язків людини і громадянина стосовно культурних цінностей. При характеристиці соціальної обумовленості досить важливе значення має встановлення відповідності кримінально-правової норми положенням Конституції.

Тому необхідним є встановлення відсутності протиріччя між статтями КК та нормами Основного Закону. Окрім того, КК повинен відображати реалізацію проголошених Конституцією принципів та положень [2].

Ретельний аналіз ст. 298 КК дає підстави стверджувати, що вона не суперечить Основному Закону нашої держави та обґрунтовано доповнює положення останнього щодо охорони суспільних відносин у сфері культурної спадщини.

Суттєве значення серед нормативних факторів мають міжнародні нормативно-правові акти. Про їх пріоритет стосовно національного законодавства зазначено в Конституції України.

Так, Гаазька конвенція «Про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» від 14 травня 1954 р., яка була ратифікована СРСР 5 квітня 1957 р. [3] стала першим міжнародним правовим документом про охорону культурних цінностей у світовому масштабі. Як вірно зазначив В. І. Акуленко, ця Конвенція зробила проблеми культури складовою міжнародних відносин, ввела в юридичний обіг поняття «культурна спадщина людства» [4, с. 59–63]. Конвенція 1954 р. ґрунтується на загально визнаних міжнародних принципах гуманізму, недоторканності культурної спадщини.

Пріоритетним серед них є принцип поваги до прав людини у сфері культури, який виражається у забезпеченні збереження культурної спадщини всього людства для нинішнього та прийдешніх поколінь. У зазначеному міжнародному акті закріплено також принцип охорони і поваги культурних цінностей у мирний час і захисту у разі збройного конфлікту. Цей принцип включає поважання культурних цінностей сторонами на власній території і на території інших країн; недопущення проти них будь-яких актів, що можуть призвести до руйнування чи пошкодження у разі збройного конфлікту; крадіжок, пограбувань або незаконного привласнення, а також актів вандалізму, реквізиції рухомих культурних цінностей на окупованій території (ст. 4).

Цією статтею також заборонено використання споруд, що віднесені до культурних цінностей, для захисту і безпосередньо прилеглих до них ділянок, що може призвести до руйнування чи пошкодження цих цінностей у випадку збройного конфлікту. Конвенцією було визначено об'єкт міжнародного захисту культурних цінностей у разі збройного конфлікту. Це культурні цінності кожного народу, рухомі або нерухомі, незалежно від походження, власника, що складають культурну спадщину всього людства, збереження яких має велике значення для всіх народів світу [3].

Окрім того держави, які підписали Конвенцію, взяли на себе зобов'язання застосовувати в рамках свого національного законодавства всі заходи, необхідні для того, щоб були виявлені та піддані кримінальним чи дисциплінарним санкціям особи, незалежно від їх громадянства, які порушили чи наказали порушити дану Конвенцію [3]. Таким чином, прийнята під егідою ЮНЕСКО Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року стала першим універсальним міжнародно-правовим документом про охорону культурних цінностей.

Цим актом було започатковано кодифікацію міжнародного права щодо збереження і охорони культурних цінностей. Тенденція щодо розширення сфери регулювання відносин між державами стосовно охорони і використання культурних цінностей, ввезення, вивезення і повернення незаконно переміщених культурних цінностей, поваги прав людини і народу на культурні надбання знайшла підтвердження у наступних універсальних міжнародно-правових документах ЮНЕСКО: Конвенція про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності від 14 листопада 1970 р., яка була ратифікована СРСР 10 лютого 1988 р.; Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16 листопада 1972 р., ратифікована СРСР 4 жовтня 1988 р.

Ці конвенції виступають як кодифіковані договори, підготовлені міжнародною організацією. Названі договори є офіційною систематизацією чинних міжнародно-правових норм. У них відображена розробка нових норм відповідно до предмета міжнародно-правового регулювання, здійснена з метою створення внутрішньо узгоджених значних правових актів чи навіть їх комплексів. Це суттєвий фундамент розвитку міжнародного права взагалі та міжнародного права охорони культурних цінностей зокрема [5, с. 109].

Зауважимо, що вищеназвані Конвенції також прямо вказують на необхідність юридичної відповідальності, зокрема адміністративної та кримінальної, за посягання на культурні цінності. Інші міжнародні документи, що стосуються охорони культурного надбання, мають більш декларативний характер, констатуючи принципи і спонукаючи уряди розпочати якісь дії щодо визнання та задоволення різноманітних культурних прав [6, с. 19–20].

До таких документів можна віднести, зокрема, Декларацію ЮНЕСКО про принципи міжнародного культурного співробітництва (1966), Декларацію Мехіко з політики в галузі культури (1982), Універсальну декларацію ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001). На розвиток і конкретизацію засад, закріплених Конституцією України та міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, було прийнято Закони України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24 грудня 1993 р., «Про музеї і музейну справу» від 29 червня 1995 р., «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 р., «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 р., «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р., «Про охорону археологічної спадщини» від 18 березня 2004 р. Вони становлять достатньо розгалужену систему національного законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері охорони культурної спадщини та культурних цінностей [5, с. 143].

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку про важливість охорони культурних цінностей не лише для українського народу, а й для всього людства, що свідчить про необхідність криміналізації посягань на зазначені предмети, оскільки суспільна небезпечність знищення культурних цінностей полягає в утраті безцінної та невідтворної культурної спадщини, а також у значних моральних та матеріальних збитках для будь-якої країни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Борисов В. І. Відповідність кримінального закону конституційним принципам здійснення правосуддя в Україні. *Юридичний вісник України*. 2009. 28 48 (752). С. 6–7.
3. Про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту : Конвенція від 14.05.1954 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Акуленко В. І. Не повинні гинути! (Реалізація норм міжнародного гуманітарного права в законодавстві України про захист культурних цінностей). *Політика і час*. 1995. № 9. С. 59–63.
5. Литовченко Л. А. Становлення міжнародного права охорони культурних цінностей (кінець XIX – середина XX століть). *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. Дніпропетровськ, 2002. № 2 (8). С. 95–110.
6. Кузьменко Є. І. Міжнародно-правові основи нормативного забезпечення відповідальності за знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини. *Адвокат*. Київ, 2009. № 2 (101). С. 18–21.

PECULIARITIES OF EVALUATING POLITICO-MILITARY SITUATION IN CURRENT CONDITIONS

Mykola Nikiforov

PhD in Military Science

Vitalii Loza

PhD in Engineering Science

(Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Kyiv, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОЇ ОБСТАНОВКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Микола Нікіфоров

к. воен. н.

старший науковий співробітник

науково-дослідного центру

Віталік Лоза

к. т. н.

начальник відділу

науково-дослідного центру

Військового інституту

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Роль військового фактору в національній обороні та у міжнародних відносинах ХХІ ст. буде залишатись ваговою, особливо з урахуванням появи нових ядерних держав та постійною модернізацією збройних сил більшості ведучих країн світу [1, с.54].

У Воєнній доктрині України визначено, що воєнно-політична обстановка (ВПО) стан воєнно-політичних відносин на певний момент (у певний період). Головними тенденціями, що впливають на воєнно-політичну обстановку в регіоні довкола України, є:

- поширення практики проведення спеціальних операцій та дій провокаційного характеру для створення конфліктних ситуацій;

- посилення внутрішньої нестабільності в сусідніх державах, викликаній втручанням з боку інших держав, зниженням життєвого рівня населення, неефективністю дій керівництва, намаганнями етнічних утворень сепаратно вирішувати нагальні проблеми;

- інтенсивна модернізація збройних сил сусідніми державами, активізація розробок озброєння та військової техніки нового покоління з принципово новими можливостями вогневого ураження і управління;

- посилення мілітаризації в регіоні довкола України, збільшення іноземної військової присутності на територіях сусідніх держав;

активна дестабілізуюча зовнішня політика і політика безпеки Російської Федерації щодо сусідніх держав, а також щодо міжнародних організацій, включаючи НАТО та ЄС;

- відмова або ухилення Російської Федерації від виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері контролю над озброєннями, зміцнення довіри і безпеки у військовій діяльності;

- модернізація та вдосконалення спеціальними службами іноземних держав систем і комплексів технічної розвідки, нарощування їх можливостей, спроби несанкціонованого доступу до об'єктів інформаційної інфраструктури України;

- гальмування процесу договірно-правового оформлення державних кордонів та розмежування виключних (морських) економічних зон і континентального шельфу між державами;

- інформаційна війна Російської Федерації проти України [2].

Оцінка ВПО має особливе значення для з'ясування характеру та типу сучасних воєн, конфліктів та способів їхнього ведення, а також для обґрунтованого пошуку ефективних способів підвищення готовності Збройних Сил. Доречно привести з цього приводу думку провідних західних фахівців щодо оцінки ВПО. В. Плетт зазначає, що «...вона необхідна головним чином для того, щоби допомогти відповідальним керівникам розробляти та здійснювати заходи із забезпечення національної безпеки у мирний час, а під час війни – забезпечити керівництво військовими діями і підготовку стратегічних планів на післявоєнний період...» [3]. Таким чином, усе це зумовлює необхідність подальшого і систематичного вивчення і уточнення змісту і структури ВПО, удосконалювання механізму її оцінки.

Головна мета оцінки сучасної ВПО в умовах мирного часу полягає в тому, щоб визначити актуальні джерела воєнної небезпеки, характер воєнної загрози державі і, відповідно, розробити ефективні контрзаходи щодо її нейтралізації з метою запобігати можливим збройним варіантам розвитку даної ситуації.

Основними науковими методами військово-політичного прогнозу та оцінки є: системний аналіз, математичне (фізична) моделювання, імовірнісний аналіз і евристичний метод прогнозу, окремим випадком якого є метод експертних оцінок [4, 5].

Евристичний метод застосовується в ході логіко-аналітичного аналізу якісних і кількісних розрахункових показників ефективності діяльності сторін з основних напрямків міждержавних відносин. Зважаючи їх відносно з невисокою достовірністю може використовуватися як доповнення до інших методів.

Для моніторингу та прогнозу окремих показників військово-політичної обстановки можуть застосовуватися евристично-математичні методи, що дозволяють па заданому часовому інтервалі прогнозувати і оцінювати зміни стану систем.

Особливе місце в ряду математичних методів прогнозування займають статистичні методи. Ці методи дозволяють з високим ступенем достовірності оцінювати різні стани досліджуваних систем.

У складі математичних методів, застосовуваних для оцінки обстановки, важливе місце займають методи оптимізації планів. Для оптимізації планування може використовуватися математичний апарат теорії лінійного і динамічного програмування, теорії ігор.

Приділимо особливу увагу на застосування категорій геополітики під час прогнозування воєнно-політичної обстановки, що дає можливість здійснювати науковий геостратегічний аналіз політики, міжнародних відносин конкретних держав і угруповань та створювати геостратегічні прогнози [5].

Отже, враховуючи вищезазначене, сьогодні актуальним є питання щодо оцінювання шляхів реалізації Україною її намірів щодо подальшого забезпечення воєнної безпеки. Особливо важливим питанням є оцінювання та прогнозування воєнно-політичної обстановки з урахуванням сучасних геополітичних факторів, стратегічної стабільності та методологічного апарату.

Таким, чином роблячи висновок необхідно зазначити, що аналіз та оцінка воєнно-політичної обстановки мають величезне значення в системі стратегічного планування державної політики національної безпеки України на ряду з іншими компонентами стратегічних напрямків.

Список використаних джерел:

1. Марков Н. Факторы формирования воєнно-політической обстановки в мире в первой половине XXI века // Зарубежное воєнное обозрение. - 2005. - № 1. – С. 2-8.
2. Воєнна доктрина України: затв. Указом Президента України від 24.09.2015 № 555/2015.
3. Плэтт В. Стратегическая разведка. Основные принципы. – М.: ФОРУМ, 1997. – 376 с. Розвиток системи базових механізмів державного управління як предмет дослідження /
4. Усаченко О. Розвиток системи базових механізмів державного управління як предмет дослідження Актуальні проблеми державного управління. - 2017. - Вип. 3. - С. 135-140.
5. Феденко О.В. Особливості методики оцінки воєнно-політичної обстановки в сучасних умовах. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 101. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин, 2011. – 204 с.

LEGAL RELATIONSHIPS ARISING FROM SOCIAL NETWORK DATABASES**Iryna Malinovska***PhD, Assistant of the Department of Civil
Law of Yaroslav Mudryi National Law University***ПРАВОВІДНОСИНИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ЩОДО БАЗ ДАНИХ СОЦІАЛЬНИХ
МЕРЕЖ****Маліновська Ірина***канд. юрид. наук,
асистент кафедри цивільного права №1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Сфера соціальних мереж є однією із актуальних тем сьогодення, що становить предмет наукових досліджень в різних наукових напрямках. У юридичній науці правовий режим соціальних мереж, зміст правовідносин навколо них все ще залишаються не визначеними. Це в свою чергу і пояснює відсутність належного правового регулювання та характеристики правового статусу даного об'єкту. Адже, база даних соціальних мереж може бути як об'єктом права інтелектуальної власності, так і складовою складних Інтернет об'єктів з інформаційним змістом.

Розгляд соціальних мереж через розуміння сутності бази даних, є дещо іншим підходом, ніж ті, що сьогодні поширені у юридичній науці, зокрема: соціальний (визначення соціальної мережі як сукупності соціальних суб'єктів та зв'язків між ними) та комп'ютерознавчий (соціальна мережа розглядається як віртуальні Інтернет-платформи, які служать для встановлення та підтримання зв'язків між індивідами або соціальними групами [1, с. 114]. Отже, дане розуміння сутності об'єкту дозволяє виявити правовідносини, що виникають починаючи від розробки (створення) бази даних до користування даними, що становлять її зміст. Саме це є підґрунтям для висновку про наявність широкого комплексу правовідносин щодо баз даних соціальних мереж, які в свою чергу можна класифікувати на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні правовідносини – це ті які виникають у зв'язку зі створенням, замовленням, розробкою бази даних з подальшим використанням останньої у соціальних мережах. Потрібно зазначити, що у Директиві 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 р. вдало визначені суб'єкти прав внутрішніх відносин щодо бази даних [2]. Відповідно, можна заробити висновок, що суб'єктами даного виду правовідносин щодо баз даних соціальних мереж є автор, співавтори, - у разі якщо вона є результатом інтелектуальної, творчої діяльності та розробник бази даних (особа, яка проявила ініціативу і йде на ризик, здійснюючи інвестиції у розробку бази даних), - за відсутності творчого характеру створення такого об'єкту.

До внутрішніх правовідносин у сфері баз даних соціальних мереж слід відносити і правовідносини із передання майнових прав від автора (розробника) бази даних до володільця бази даних. Так, як у законодавстві України не міститься визначення поняття володільця баз даних соціальних мереж, то доцільно було б охарактеризувати його, як особу що визначає засади процедури використання соціальних мереж, обробки інформації бази даних, а також гарантує захист персональної інформації, розташованої у соціальних мережах, та отримує прибуток від використання бази даних. Найбільш відомим володільцем бази даних соціальних мереж є Марк Елліот Цукерберг, слід підкреслити, що він є не лише володільцем, а і одним із авторів, розробником, керівником компанії такої соціальної мережі як Facebook. До внутрішніх цивільних правовідносин у сфері баз даних соціальних мереж доцільно також відносити і правовідносини між володільцем бази даних соціальних мереж та адміністратором цієї бази даних. Адміністратор баз даних підтримує цілісність баз даних та повинен мати можливість як резервного копіювання, так і забезпечення відновлення інформації, що зберігається в мережі. Отже, метою таких відносин є виконання робіт щодо підтримки бази даних та забезпечення високого рівня відвідування соціальних мереж. Внутрішні правовідносини охоплюють і правовідносини щодо використання соціальних мереж володільцем цієї бази даних, зокрема і з метою отримання прибутку.

Отже, можна виділити такі види внутрішніх відносин щодо баз даних соціальних мереж: 1) правовідносини щодо створення (розробки) бази даних соціальних мереж; 2) правовідносини із передання майнових прав від розробника бази даних до володільця бази даних; 3) правовідносини між володільцем бази даних соціальних мереж та адміністратором цієї бази даних; 4) правовідносини з використання соціальних мереж володільцем даного об'єкту.

Щодо зовнішніх правовідносин, то – це правовідносини із доступу до соціальної мережі, її використання, захисту законних прав та інтересів суб'єктів у сфері використання, розміщення інформації у соціальних мережах. Вони характеризуються невизначеною кількістю осіб - користувачів соціальної мережі. Отже, так як доступ до соціальної мережі можливий лише після реєстрації у відповідній базі соціальних мереж, і під псевдонімом, то це саме ускладнює встановлення особи-користувача. Особливим сучасним обмеженням є доступ до соціальних мереж спеціальних правоохоронних органів пов'язаних із кібербезпекою. Особливо актуальним це питання стало після справи «Сноудена». У 2014 р. Суд Європейського Союзу визнав, що згідно з Директивою ЄС 95/46 / ЄС, громадяни ЄС мають право вимагати від інтернет-пошукових систем, таких як Google, видалення результатів пошуку безпосередньо пов'язаних із ними [3]. Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що характеристикою зовнішніх правовідносин із доступу до соціальних мереж є їх самостійний, незалежний характер із обов'язковим дотриманням особистих немайнових та майнових прав суб'єктів, які є учасниками цих відносин.

Щодо правовідносин з використання соціальних мереж, то вони виникають між користувачем який розміщує інформацію у соціальній мережі та її адміністратором, а також між користувачем, що розміщує інформацію у мережі, і отримувачем такої інформації [4, 22]. Отже, особливістю правовідносин з використання соціальної мережі є те, що вони пов'язані із розміщенням, поширенням та отриманням інформації про особу, об'єкти інтелектуальної власності, бренди, відомості про дії та події тощо. Поряд із цими правами при використанні соціальних мереж формуються права щодо вилучення та доповнення інформації, що розташована у соціальних мережах.

Зовнішні правовідносини у сфері баз даних соціальних мереж охоплюють і правовідносини захисту законних прав та інтересів суб'єктів у сфері використання, розміщення інформації у соціальних мережах. Ці правовідносини виникають у разі порушення суб'єктивних прав та інтересів суб'єктів цивільних правовідносин у сфері соціальних мереж. Тематика захисту прав суб'єктів є окремим напрямком вивчення, при цьому первинно необхідно виявити зміст цивільних прав, зокрема прав інтелектуальної власності у сфері баз даних соціальних мереж.

Список використаних джерел:

1. Косолап О.В. Соціальні мережі як об'єкт криміналістичного дослідження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 112-117.
2. Про правовий захист баз даних: Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_241.
3. Сухорольський П. Право бути забутим у правовій системі Європейського Союзу: реалії, проблеми та перспективи. *Наука міжнародного права на рубежі століть. Тенденції розвитку та трансформації : спеціальне видання наукових статей*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 90–101.
4. Огнев'юк Г. Особливості використання об'єктів інтелектуальної власності в соціальних мережах. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 21-25.

**THE FUNCTIONING OF INFORMATION SYSTEM IN THE SOCIETY OF
THE SECOND MODERN: UKRAINE AND WORLD****Olha Petrenko***PhD in sociology,**Senior Lecturer of the Department of Philosophy and Sociology,**Luhansk Taras Shevchenko National University**Starobilsk, Ukraine***ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ У СУСПІЛЬСТВІ
ДРУГОГО МОДЕРНУ: УКРАЇНА І СВІТ****Ольга Петренко***к. соц. н., старший викладач кафедри філософії та соціології,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка.**м. Старобільськ, Україна*

Метою є виявлення характерних особливостей функціонування інформаційної системи у суспільстві Другого модерну, а також спроба пов'язати ці особливості з характеристиками політичної та економічної підсистем цього типу суспільства.

Станом на 2019 рік в Україні перші позиції у рейтингу основних джерел суспільно значущої інформації виглядають так: на I місці – загальнонаціональні канали, на II – інтернет-сайти, в тому числі соціальні мережі, на III – інформація від родичів, друзів, сусідів, колег по роботі та знайомих [1; 2, с. 85].

Згідно моніторингу Інституту соціології НАН України, з 1994 по 2013 рік рівень довіри до ЗМІ (позиції «переважно та цілком довіряю») майже завжди був трохи нижчий за рівень недовіри (зовсім та переважно не довіряю), хоча показники довіри і росли. Показники довіри/недовіри були фактично рівні у 2002 та 2006, а довіра переважала у 2005 та 2013 роках [5, с. 479]. З початком війни показники недовіри до медіа різко зросли [4, с. 105]. Але є певні ознаки того, що падіння довіри до ЗМІ не виключно український симптом.

ТБ в Україні залишається найбільш впливовим каналом масової комунікації, хоча спостерігається стійка тенденція до зменшення телеперегляду. ТБ використовує Інтернет: продукує матеріали, що поширюються через сайти та соціальні медіа і впливають на тих людей, які взагалі не дивляться телевізор. Основні телеканали знаходяться у власності та під контролем олігархічних, фінансово-промислових груп, які в свою чергу потужно пов'язані з політичними силами. Це особливо помітно під час виборів. Причому при виборі джерела інформації у телеглядачів часто критерій *близькості поглядів, висловлюваних ЗМІ, до поглядів респондента* переважає критерій *якості контенту* [1, с. 32–33]. Інтернет, виступаючи другим за впливом каналом комунікації, для все більшої кількості людей виступає основним джерелом новин. Вплив соціальних комунікацій, що здійснюються через соціальні медіа (соціальні мережі, «Ютуб», месенджери типу «Телеграм») постійно зростає. З цим пов'язана поява блогерів як особливого типу лідерів суспільної думки.

Пошукові системи, соціальні мережі, месенджери належать великим компаніям, часто транснаціональним інтернет-гігантам. Наприклад, «Ютуб» належить компанії «Google». Тож для більшості держав комунікаційні процеси в них невідконтрольні і не можуть бути регульовані з боку держави. З одного боку, це служить свободі слова у комунікаційній сфері, з іншого породжує зловживання в електоральній сфері, інформаційних війнах. Монополізація певної сфери з боку якоїсь компанії, наприклад, соціальної мережі, породжує у неї спокуси зловживання своїми можливостями. Авторитарні країни, які жорстко контролюють власний інтернет-простір або прагнуть до цього (КНР, РФ тощо) роблять ставку на підконтрольні державі пошукові системи та соціальні мережі.

Більшість держав не можуть здійснювати контроль за певними явищами у соціальних медіа: 1) рекламними бюджетами, скерованими на політичну рекламу, застосуванням ботів та тролів; 2) впливом, зокрема електоральним, здійснюваним із закордону; 3) фейками і кампаніями з дезінформації, контентом, що носить суспільно небезпечний характер, які часто можна долати лише повернувши до проблеми увагу центрального офісу ТНК; 4) доступом до приватних даних користувачів з метою впливу на громадську думку. Невідконтрольні державі соціальні медіа слугують демократичним процесам у публічній сфері, але, з іншого боку, можуть заподіяти шкоду публічній сфері в умовах відсутності експертних фільтрів щодо інформації та відповідальності за зловживання в ході політичних кампаній у них.

Сучасні медіа мають дуже сильний акцент на розважальності. Основне завдання – *захопити час та увагу користувача*, капіталізувавши їх через отримання матеріальної вигоди чи відповідний вплив. Тож *замовники медіапродукту та його виробники почали закладати бажані меседжі у розважальний формат*. Звідси формати новин у жартівливій формі, гумористично-розважальні передачі, які включають політичний момент, пабліки з цікавими фактами та «приколами» у соціальних мережах, що містять певний відсоток політично забарвленої інформації, окремі формати ютуб-каналів.

Оскільки частина населення цілеспрямовано новини не дивиться, то суспільно-політичну інформацію вона отримує з соціальних мереж, часто випадково через певні групи, від знайомих чи навіть через вплив ботів та тролів. Висхідною тенденцією є те, що користувачі інформують інших користувачів, часто через репост матеріалів з груп, сторінок ЗМІ тощо, чи принаймні бачать інформацію з цих ресурсів у соцмережах. В умовах зростання недовіри до мейнстрімних медіа може відбуватися зростання довіри до інформації від користувачів соцмереж, що можуть сприйматися як прості незаангажовані люди. За яким алгоритмом буде формуватися стрічка у соціальних мережах, за якими критеріями «баняться» сторінки – важливе питання інформаційного впливу. Використання таргетування у соціальних мережах під час політичних кампаній може сприяти розколам у суспільстві, політичній поляризації.

Наростання недовіри до медіа є вираженням значно ширшого тренду, характерного для суспільства Другого модерну на даному етапі. Ознакою цього є поширення термінів типу «фейк» та «постправа». Хоча брехня та маніпуляції не є чимось принципово новим у політиці чи медіа, підйом популізму, стурбованості «фейками» та новими технологіями маніпуляції громадською думкою є симптоматичним. Роздробленість аудиторій, соціальні мережі, що дозволяють безпосередньо транслювати меседжі політиків, поширення інформації через мережі однодумців, що довіряють один одному більше, ніж авторитетним ЗМІ, дозволяють швидко поширювати брехню та чутки. Комунікації політиків, засновані на перетворенні політики на шоу, акцентуванні на емоціях, напівправді і брехні, – це токсична тенденція для політики і для медіа, що руйнує їх інституціональні функції.

Як недовіра до політики може переноситися на медіа, так і ЗМІ можуть підтримувати або руйнувати довіру до політичних інститутів та сил. *Постає питання кризи раціональності у медіа, політиці, суспільній свідомості*, особливо з огляду на роль медіа у поширенні антивакцинаційних настроїв тощо.

Інститут Геллапа знайшов кореляцію між успіхом популістських партій в Європі і тим, як респонденти оцінюють ЗМІ у своїх країнах, стосовно того, наскільки медіа мають свободу. За 2000–2018 роки у Великобританії, Чехії, Польщі, Іспанії, Болгарії, Греції, Угорщині зареєстровано відчутне падіння оцінок свободи преси [9]. За даними Інституту Геллапа, довіра американців до ключових інститутів залишалася відносно низькою з 2007 року. За 2006–2016 роки у довірі втратили ТВ-новини (-10%), газети (-10%), Конгрес (-10) [8].

Рівень незадоволення тим, як працює демократія у країні, за даними зібраними у 29 країнах, залежить від: суб'єктивної оцінки населенням поточної економічної ситуації; оцінки того як фінансова ситуація середньої людини змінилася за останні 20 років; переконання, що у країні проживання захищена свобода людини публічно виражати свої погляди; відчуття справедливості судової системи [6].

За даними «Єврбарометру», маємо такі показники довіри та недовіри до інститутів та медіа в середньому по ЄС на 2018 рік [7]. Державному управлінню скоріше довіряли 50%, а скоріше не довіряли 44%; правосуддю скоріше довіряли 51%, скоріше не довіряли 45%. Національним парламентам скоріше не довіряли 58%, скоріше довіряли 36%; національним урядам скоріше не довіряли 59%, скоріше довіряли 36%. Телебаченню скоріше довіряли 50%, скоріше не довіряли 46%; пресі скоріше довіряли 47%, а скоріше не довіряли 46%.

На сході України війна мала наслідком звуження кола довіри аж до безпосередніх особистісних контактів [3, с.10]. Але попри позицію поширеної декларованої недовіри до ЗМІ «значна частина респондентів схильна до спонтанного відтворення тез з медійного дискурсу» [3, с.9]. Хоча «недовіра до окремих політиків чи уряду переноситься людьми на медіа в цілому» [3, с.3], «за таких умов довіра є

персоналізованою: довіряють не ЗМІ, а окремим персоналіям» [3, с.3]: блогерам, окремим політикам чи журналістам.

Дослідження зафіксувало вплив відчуття власної суб'єктності/об'єктності респондентів (здатності впливати на своє життя, життя в громаді, країні): більша об'єктність корелює не лише з більшою апатією, песимізмом, патерналізмом, респонденти з більшою об'єктністю більше схильні сприймати ЗМІ як частину естеблїшменту, протиставляти себе їм, поширювати негативне ставлення до політичних кіл на ЗМІ; схильні більш узагальнено оцінювати ЗМІ [3, с.16–17].

Висновок: криза довіри до традиційних інститутів масової комунікації не може бути розглянута поза загальним контекстом кризи довіри до політичних інститутів, поза економічними процесами у суспільствах Другого модерну.

Список використаних джерел:

1. Джерела інформації, медіаграмотність і російська пропаганда: результати всеукраїнського опитування громадської думки. Аналітичний звіт. – К.: Детектор медіа, 2019.
2. Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні 12-23 червня, 2019. Звіт. – Режим доступу: <http://ratinggroup.ua>
3. Інформаційне споживання, потреби та погляди мешканців Сходу України (частини Луганської та Донецької областей, підконтрольні уряду України): Звіт за результатами дослідження. – К.: «Детектор Медіа», 2017.
4. Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір / [О. Г. Злобіна, Н.В. Костенко, М. О. Шульга та ін.]; за наук. ред. М.О. Шульги. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2017. – С. 103–111.
5. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К: Інститут соціології НАН України, 2013. – С.479.
6. Castillo A., Huang Ch., Silver L. In many countries, dissatisfaction with democracy is tied to views about economic conditions, personal rights. Pew Research Center. 2019. – Режим доступу: <https://www.pewresearch.org/>
7. Eurobarometer Interactive. Trust in institutions. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu>
8. Norman J. Americans' Confidence in Institutions Stays Low. GALLUP. 2016. – Режим доступу: <https://news.gallup.com>
9. Samson K. EU Election Primer: Why Rising Populism Matters Most Now, 2019. – Режим доступу: <https://news.gallup.com>

UKRAINE'S APPROACH ON PUBLIC ADMINISTRATION REFORM: RECENT DEVELOPMENTS AND KEY CHALLENGES

Igor Tkachenko

*PhD, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

In the last four years Ukraine has provided significant steps to launch and implement Public Administration Reform (PAR) based on the Association Agreement between European Union and Ukraine. Since signing the Agreement Ukraine declared its commitment to construct a new governance system based on creation of professional, stable and politically neutral civil service, separated from political power. The unique character of Ukraine's PAR experience distinguished in promotion of integrity and non-tolerance to corruption culture among civil servants, as the PAR's beginning was primary supported with creation of a new anti-corruption bodies, such as the National Anti-corruption Bureau, National Agency on Corruption Prevention and State Bureau of Investigations.

Based on the experience of public administration reform in East European countries, four key assumptions should be highlighted to ensure success and efficiency of such reform. First, the leadership of reforms should be established and common understanding of reform objectives should be set. Secondly, a clear strategic framework should be in place to enable prioritisation of reforms and realistic planning of their implementation. Third element is financial sustainability of reform that should also be ensured from the beginning. Fourth component envisages a inclusiveness of the process of PAR management and implementation; PAR must be accountable and have necessary capacity for reform activities.

At early stage of PAR, The Cabinet of Ministers of Ukraine (CMU) has established a comprehensive framework for reform consisting of two strategic planning documents: the Strategy of Public Administration Reform in Ukraine for 2016-2020 (PARS) and the Strategy for Public Finance Management System Reform for 2017-2020 (PFMSRS).

However, the financial sustainability of PAR is not ensured currently, as the PAR Strategies do not include cost estimates for individual reform activities or their sources of funding. The PARS includes expenditure estimates only at the aggregate level for reform areas, while the PFMSRS has not been costed at all. While the overall implementation rate of planned activities as well as the fulfilment of objectives is low, the situation with the PARS is slightly better compared to the PFMSRS.

Financial unsustainability of PAR leads to disproportion in the level of civil servants' salary across the country, as a newly appointed policy officers in the ministries and state agencies rewarded three times more remuneration than their colleagues, who came earlier.

The OSCD reports, that the PAR Strategies in Ukraine do not contain consistent information on the costs of individual activities included in the planning documents on the sources of funding. The PFMSRS does not contain any information on the funding required for the envisaged reform actions.

Since two public authorities are responsible for PAR implementation in Ukraine, international experts recommend to update PAR and PFMSRS to ensure they are fully aligned, set realistic deadlines, assign responsibilities for implementing reform activities at the level of specific structural units and include targets for all outcome-level indicators.

Public policy planning in Ukraine is primarily annual. However, the links between policy and fiscal plans are limited. The central planning documents do not establish clear outcome-level objectives for the Government. As a result, the reports mainly provide information on the implementation of individual activities. The requirements for developing sector strategies have not been established.

One of the peculiarities of Ukraine's policy planning is limiting of line ministries legislative drafting by the initiatives of individual Members of Parliament (MPs). Individual MPs in Ukraine are submitting draft laws directly to the Parliament on behalf of line ministries in order to bypass the consultation and decision-making procedures of the CMU. This disables inclusiveness of their policy-making process. The requirements for evidence-based policy making and for consultations with non-governmental stakeholders are not complied with in practice. Therefore, the quality of supporting proposals on Ukraine's policy analysis is weak.

A EU commissioned survey of business representatives also indicates problems with the quality control of draft legislation, as only 33% of businesses agreed with the statement "laws and regulations affecting my company are clearly written, not contradictory and do not change too frequently". Additionally, the perception of businesses regarding the clarity and stability of government policy making is low. No deadlines are set for submitting items to the CMU agenda. The CMU is not authorised to return items in case of substantial shortcomings, it does not check the coherence of submitted proposals with the Government's priorities and the review of financial affordability is ineffective.

The next important indicator of the sustainability of PAR reform which need to be highlighted is the institutional and legal framework for a professional civil service. In Ukraine it has been established since the new Law "On Civil Service" (LCS) was established in 2015 and came into force on 1 May 2016. Nevertheless, staffing plans are not in use, and the absence of a Human Resource Management Information System (HRMIS) hampers proper monitoring of CS policy and legislation implementation.

The institutional and legal elements to ensure disciplinary accountability and prevent corruption are in place, as was mentioned above. However, the limitation period for imposing disciplinary sanctions is inadequate and allows serious disciplinary offences to go unpunished. The legal framework and institutional setting required to fight corruption are in place, but the updated strategic policy framework has not been enacted.

The lack of automated access to the relevant registers is a major impediment to streamlining procedures for preventing and investigating corruption.

In March 2016, the Government of Ukraine established the Senior Civil Service Commission, envisaged in the Law “On Civil Service”. The Commission is an important step forward in the PAR, as it is responsible for recruiting senior civil servants, nominating them for appointment to the Cabinet of Ministers and for the disciplinary procedures affecting senior civil service.

Despite the international recognition, that Ukraine has already made considerable progress in reforming some areas of its public administration, the described above factors lead to the conclusion that the country still on the way to improve its public administration and do not meet the goals of the PAR. The key challenge that PAR may face after the 2019 elections and appointment of a new Government is sustainability of provided changes. The new Government will have to stand the test of the PAR change. End 2019 will show the extent to which public administration is resilient to political influence, especially on staffing the top offices, managing the system of salaries, and continuing reformist positions in Ministries. Another worrying factor is that the system of strategic planning, administrative procedure and government policymaking procedure are still far from being fully operational.

References:

1. Association Agreement between European Union and Ukraine, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf
2. OECD (2017), SIGMA, The Principles of Public Administration, OECD, Paris, http://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration_Edition-2017_ENG.pdf
3. The Law of Ukraine “On Civil Service”, #889-VIII from December 10, 2015, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/print>
4. the Strategy of Public Administration Reform in Ukraine for 2016-2020, Ukrainian version, <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249175778>
5. Strategy for Public Finance Management System Reform for 2017-2020, Ukrainian version, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80/print>
6. KIIS (Kiev International Institute of Sociology) (2017), "Survey on business satisfaction with policy making and public service delivery", a survey commissioned by SIGMA, KIIS, Kyiv. The value of the sub-indicator is based on the percentage of responses indicating “strongly agree” and “tend to agree”, Policy Paper Document
7. Baseline Measurement Report: The Principles of Public Administration, Ukraine, June 2018. OSCD, <http://www.sigmaweb.org/publications/Baseline-Measurement-Report-2018-Ukraine.pdf>
8. Natalia Kupriy “Public administration reform in Ukraine: A review of accomplishments”, <http://prismua.org/en/pdf/2019-02-8/>

MEDIATISATION AND VIRTUALIZATION HOW TO GET TO MODERN POLICY

Tetiana Kadlubovich

*Candidate of Political Science, Associate Professor
Department of Philosophy, Political Science and Ukrainian Studies
Kyiv National University of Technology and Design*

Ruslana Mnozhynska

*Candidate of Political Science, Associate Professor
Department of Philosophy, Political Science and Ukrainian Studies
Kyiv National University of Technology and Design
Kyiv, Ukraine*

The modern system of social relations is undergoing an era of transformation under the influence of new or high technologies. It affects all spheres of public life, and especially politics. Increasing information, expanding the information space of modern man requires the modernization of political processes, which are becoming more public and open. Mediation and policy virtualisation are indicators of such modernization. Political mediation is seen as a process of moving political life into the symbolic space of the media or as "a set of interconnected information and communication processes occurring in political space and media space and accompanied by the" production "of socially meaningful meanings" [4]. The work of the media is a public policy tool, and the political struggle is transformed into a series of information campaigns. The media has become a leading facilitator in the process of discussing political issues between and among political figures and the general public. They contribute to public discussion of events and political decisions and are directly involved in the discussion, often acting as a "thought leader" for a particular audience. Often the media becomes an arena where certain political events or political processes take place. And they are unambiguously a source of knowledge of political reality for the majority.

"In the context of the information society," writes Doctor of Political Sciences SV Volodyenkov [1], "communications become an instrument of constructing ... political mediareality for the masses, which has important implications in the entire sphere of public administration." Political reality is transformed into political media reality. At the same time, the society becomes an active consumer of political information presented in the format of news, talk shows, analytical programs and more. Politicians themselves become active participants in such programs, which not only raise their political rating, but also become popular, recognizable, and approaching the audience. Approximation to the electorate forces politicians to use in language the simplest and most concise constructions that are understood by the average viewer. The media reality should be bright and "not boring", otherwise it will not interest the consumer. Political talk shows, in particular, are more like a thrilling series, a reality where controversy and scandals arise, fate is settled, and intrigue holds. Television channels offering political talk shows are often rated high. Political talk shows are getting bigger.

If they didn't know much about them in 2000, modern television has them on every channel: Countdown (First National), Free Speech (ICTV), "Right to Power" (1 + 1), "Pulse" (112 Channel), "Live" (Live Channel) and more. There are many such political talk shows. Not only do they inform about certain political events, they make them think and analyze, but they also play no role in the electoral processes, because it is through them that they are able to present, for example, a party program or a candidate. There have been instances where the party's program has been presented through a television series, where artistic principles and techniques have outlined the main strategic guidelines and political principles of the candidates. Political mediation is also evidenced by interactive polls on political topics, which are introduced not only in talk shows but also during news, advertising and the like.

Political mediation also implies that the subjects of power relations are in a competitive struggle for media ownership and concentration within their information and political power. The world of politics has become the media world of politics.

But along with the mediation of politics, its virtualization is taking place. "Society is becoming similar to virtual reality," - says Ivanov in the book "Virtualization of Society" [2] In the political sphere, the author believes that the struggle for power in the form of competition for images, advertising and images is virtualized; virtualization of public opinion through polls and voting; virtualization of ideology through emblems and advertising slogans of political parties. In Ukraine, one of the steps towards virtualization of the political life of the society was the opportunity to submit electronic petitions to the Verkhovna Rada, the government, the president, etc. Five years ago, the majority of the population learned about television and radio news, then the news is only minutes away (if not seconds). This was made possible by the advent of smartphones and other technology. The pages of political institutes and officials on Facebook and other social messengers have appeared. Through messages on these social networks, politicians announce their intentions, accuse, defend, discuss political life, and turn to the electorate. Recently they talked about the project "State in a smartphone", the project of e-government is being presented and so on.

It should also be noted that the virtualization of political life is not a creation of parallel reality. According to Jaron Lanier [3], "the extension of physical reality" is an opportunity to make "the world more creative, expressive ... and more interesting. And not run away from him." Mediatization and the virtualization of political life involve citizens in their direct involvement in the political life of the country, deprive them of indifference and assure that everything depends on everyone.

References:

1. Volodenkov S.V. Mediation and virtualization of the modern public policy space. Access mode: <https://cyberleninka.ru>.
2. Ivanov D. Virtualization of society. -SPb .: "Petersburg Oriental Studies", 2000.
3. Lanir J. You are not a gadget. Manifest. Access mode: <https://royallib.com>.
4. Semotyuk O. Political media discourse and media policy as a concept of political community. Comp'yuter. Komunikatsiya.. Lviv. 2017. pp. 144-147.

PROBLEMS AND VISIONS OF A "NEW EUROPE" AFTER BREXIT**Lesya Berezna**

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Finances,
Cherkasy State Technological University,
Cherkasy, Ukraine*

Daryna Berezna

*obtaining a bachelor's degree,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ПРОБЛЕМИ ТА БАЧЕННЯ «НОВОЇ ЄВРОПИ» ПІСЛЯ BREXIT**Леся Бережна**

*к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
Черкаський державний технологічний університет,
м. Черкаси, Україна*

Дарина Бережна

*здобувач освітнього ступеня «бакалавр»,
Київський національний університет ім. Т.Г.Шевченка*

Сполучене Королівство завжди було специфічною країною в Європі завдяки своєму історичному минулому та географічному положенню, що виділяло Великобританію серед інших європейських держав. Іншими словами, завжди була Європа, і завжди була Англія, яка ніколи не була повністю європейською.

Рішення щодо Brexit визначить не тільки розвиток Великої Британії на найближчі роки, але матиме і значний вплив на розвиток власне всього європейського проєкту на найближчі десятиліття.

У разі схвалення Британією виходу з ЄС, Єврокомісією було запропоновано на розгляд 5 сценаріїв розвитку Союзу до 2025 року.

Перший сценарій ЄС продовжить існування в поточному вигляді. Він сконцентрується на реформах, інвестиціях та створенні більшої кількості робочих місць. Однак при цьому, у випадку серйозних розбіжностей, єдність 27 держав може швидко бути поставлена під питання. У цьому випадку є інший, другий, варіант сконцентруватися на меншій кількості сфер, в яких спільними зусиллями можна досягти відчутних результатів. Йдеться, зокрема, про сприяння інноваціям, співпрацю в сферах безпеки, оборони, міграції.

Третій варіант мінімізувати функції Союзу суто до формату спільного ринку та не мінімізувати або припинити політичну інтеграцію.

Ще один варіант – «Європа різних швидкостей». Він дозволить групам країн-членів об'єднуватися в «коаліції зацікавлених» задля здійснення спільної політики в конкретних сферах, наприклад, безпеки чи соціальної політики.

Нарешті, останній варіант посилити співпрацю і централізацію в рамках блоку. Головну роль в цьому сценарії відіграватиме валютний союз [1].

Процес виходу Британії з ЄС викликає безліч труднощів і перешкод, але Лондон і Брюссель намагатимуться мінімізувати економічні наслідки від Brexit.

Вихід Великобританії з Євросоюзу автоматично послаблює інституційні механізми контролю Лондона над прийняттям рішень в євроструктурах і підсилює вплив франко-німецького альянсу. Однак навіть в цьому альянсі є очевидний лідер Німеччина. У Ангели Меркель є своє бачення перспектив розвитку Союзу: за рахунок подальшої централізації з передачею ще більших повноважень національних урядів наднаціональному органу – Єврокомісії має відбутися посилення та зміцнення ЄС. Але в самому Євросоюзі також нарастають суперечності, пов'язані з позицією А. Меркель, оскільки євроскептики набирають силу і висувають на розгляд варіації концепції Алена де Бенуа «Європа ста прапорів», що полягає в декларуванні спільного походження народів країн Європи і протиставлення їх Заходу [2].

Зараз ЄС зіткнувся з певною кризою, в основі якої лежить скепсис щодо централізації. Євросоюз спочатку і до сих пір був неоднорідним. За останні роки процеси дезінтеграції зайшли занадто далеко, тому зараз точаться суперечки до чого ЄС має прагнути і як діяти. У ході цієї суперечки утворилися два табори. В одному чотири великих західноєвропейських держави: Німеччина, Франція, Іспанія та Італія, які виступають за те, щоб вони рухали Євросоюз вперед, а решта охочих могли б повільно слідувати за ними. Така «Європа двох швидкостей» вже сьогодні реалізується в рамках деяких проєктів, а також вона передбачена Лісабонською угодою.

Усе менше європейських лідерів вважають за можливе погоджувати свої кроки з усіма країнами євросони. Тому, якщо не відбудеться внесення змін до курсу, можливі складні часи для Союзу. Існує ймовірність, що від прагнення все тісніше інтегрованого єдиного союзу доведеться відмовитися, а замість цього з'явиться «ядро Європи». Утім, в східних країнах ЄС і невеликих державах, як і раніше, виступають проти цієї концепції. Польща, Угорщина і Румунія заперечують можливість різних швидкостей при європейській інтеграції. Вони не хочуть бути гальмом для інших. Польща виступає за обмеження Євросоюзу виключно загальним внутрішнім ринком. Цей глибокий конфлікт всередині ЄС все ще не вирішений. З одного боку, ідея «Європи двох швидкостей» приваблива тим, що надає кожному члену ЄС свободу в залежності від власних пріоритетів і внутрішньополітичних реалій приєднуватися чи не приєднуватися до тих чи інших інтеграційних кроків [3]. З іншого боку, вона містить в собі небезпеку дезінтеграції Союзу. Ось і постає питання: чи не втратить Євросоюз свою суть, якщо вирішить дотримуватися концепції різних швидкостей?

Адже зараз можемо подумати, що більшість політичної верхівки Союзу зайнята лише тим, що намагається хоч якось зберегти формальну єдність ЄС, нехтуючи при цьому його ідеалами та цінностями.

Наразі, Верхня палата британського парламенту 6 вересня 2019 р., прийняла законопроект, який призначений не допустити вихід Сполученого королівства зі складу Євросоюзу 31 жовтня без угоди з Брюсселем. Британський уряд має спробувати досягти нової угоди з ЄС на засіданні Євросоюзу 18 жовтня 2019 р. Крім того, він має право до 19 жовтня спрямувати запит до парламенту щодо можливості виходу із Євросоюзу без угоди.

Цей пункт передбачає, що жорсткий Brexit буде можливим лише із погодженням законодавцями. Якщо жодна із зазначених умов не буде виконана, то прем'єр-міністр Сполученого королівства має попросити Брюссель продовжити дію статті 50 Лісабонського договору до 31 січня 2020 року.

Адже початково Великобританія планувала вийти зі складу Євросоюзу 29 березня 2019 р., але до цього терміну так і не визначилась із планом Brexit. У квітні 2019 р. 27 країн-членів ЄС на позачерговому саміті в Брюсселі домовились надати Лондону відтермінування до 31 жовтня. Новий керівник уряду Борис Джонсон оголосив про намір реалізувати Brexit до цього терміну за будь-яких обставин, у тому числі і без погодження із Брюсселем.

Таким чином, можна зробити висновок, що бачення «Нової Європи» європейськими політичними силами після Brexit кардинально різняться. Вигідними ці складні процеси є лише для правих популістів, які все більше мають можливість просувати ідеї націоналізму, відходу від загальноєвропейських цінностей, виходу країн із Союзу, посилення контролю за мігрантами, покращення стосунків з Росією. Як наслідок, це може зробити ЄС слабким і розрізненим, порушити єдність всередині нього.

Список використаних джерел

1. Єврокомісія запропонувала п'ять сценаріїв розвитку ЄС після Brexit [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com>
2. Диалектика Brexit'a: к Европе ста флагов? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.forbes.ru>
3. «Новые правые» и «Новая Европа»: возвращение идеи [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.apn.ru/publications/article17330.htm>

**GOVERNMENT SUPPORT FOR VITIVINICULTURE AND WINEMAKING
SECTOR OF UKRAINE****Oleg Babii***Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,***Kateryna Tymchenko***Applicant of the Department of Economics of Enterprise
and Organization entrepreneurial activity
of Odessa National Economic University
Odessa, Ukraine***ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ
УКРАЇНИ****Бабій Олег Миколайович,***к.е.н, доцент,***Тимченко Катерина Сергіївна,***здобувач кафедри економіки підприємства та організації
підприємницької діяльності,
Одеський національний економічний університет.**м. Одеса, Україна*

Виноградарсько-виноробна галузь є перспективним напрямком розвитку економіки України в цілому, який обумовлений сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами і достатньою забезпеченістю трудовими та іншими необхідними ресурсами. Проте на сьогодні стабільній та ефективній роботі виноробних підприємств перешкоджає численна кількість проблем. Незадовільний фінансово-економічний стан підприємств виноградарсько-виноробної галузі пов'язаний з такими негативними явищами як: загальний кризовий стан економіки країни, втрата кримської частини під комплексу, скорочення площ насаджень виноградників, зниження економічної ефективності виробництва виноробної продукції, невідповідальність якості сировинної бази потребам виноробного виробництва, відсутність належної підтримки з боку держави.

Обсяги виробництва виноградного вина з кожним роком постійно зменшуються, що негативно впливає на аграрну економіку країни (рис.1). Зменшення обсягів виробництва призводить до таких негативних наслідків у галузі, як зменшення надходжень від акцизного податку, податку на додану вартість, податку на прибуток, а також до скорочення кількості працівників. Ще одним негативним фактором було й залишається зростання цін на продукцію у результаті підвищення ставок акцизного податку.

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Рис.1. Динаміка виробництва виноробної продукції за 2011 – 2018 рр.

Джерело: складено автором за матеріалами [1]

Усього за 2012- 2019 рр. акцизи на вина ігристі та газовані зросли в 3,2 рази. (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка зростання ставок акцизного податку на виноробну продукцію, грн./л

Джерело: складено автором за матеріалами [2]

Сучасні економічні умови, в яких опинився виноградарсько-виноробний підкомплекс України після підписання угоди про асоціацію з ЄС, а також анексія Автономної Республіки Крим, ставлять нові виклики перед підприємствами й державою. Саме державна підтримка може стати початковим поштовхом і економічною основою для адаптації виноградарських і виноробних підприємств до нових ринкових умов, просуванню на зовнішніх ринках в результаті стимулювання збільшення інвестицій в інновації.

Основним нормативно-правовим актом у сфері виноградарства є Закон України від 16 червня 2005 р. «Про виноград та виноградне вино»[4]. На розвиток виноградарства розроблено Галузеву програму розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року, що затверджена наказом Міністерства аграрної політики України від 21 липня 2008 р. № 444/74» [5]. Метою цієї Програми є реалізація державної політики України щодо регулювання розвитку виноградарства,

концентрації фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу для розв'язання головних проблем галузі. Негативні тенденції розвитку виноградарсько-виноробної галузі свідчать про те, що з боку держави відсутня належна підтримка виробників. Тому актуальними на сьогодні є питання аналізу процесів регулювання і підтримки виноградарства та розробка заходів, спрямованих на забезпечення розвитку виноробства і ринку вина в Україні з урахуванням вимог СОТ.

Для активізації виноградарсько-виноробної галузі базовими завданнями державної політики мають стати: повернення із загального фонду Державного бюджету 1,5%-й збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, що буде стимулювати підприємства насаджувати нові виноградні лози; надання пільг у вигляді зниження ставки по кредитах для виноробних підприємств; контроль за якістю і безпечністю виноробної продукції; зменшення тіншового ринку вина; створення органу, який буде постійно контролювати якість сировини та вироблену продукцію підприємствами; зосередження уваги на малих та середніх підприємствах, оскільки саме вони у ЄС грають важливу роль у розвитку виноробної галузі; вжиття заходів щодо розширення площ виноградників; залучення додаткових інвестицій на збільшення площ виноградних насаджень; законодавче врегулювання земельних відносин, розробка юридичного оформлення права оренди землі під виноградниками.

Отже, підприємства виноградарсько-виноробної галузі потребують як законодавчої, так і фінансової державної підтримки для забезпечення конкурентоспроможності своєї продукції на внутрішньому та зарубіжному ринках.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики // Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI в редакції Кодексу від 01.07.2019, підстава - 2628-VIII// Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального» від 19.12.1995 № 481/95-ВР в редакції Закону від 06.08.2019
4. Закон України «Про виноград та виноградне вино» від 16.06.2005 № 2662-IV в редакції Закону від 01.01.2019, підстава - 2628-VIII
5. Про затвердження Галузевої програми розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року: наказ Міністерства аграрної політики України. Української академії аграрних наук від 21 липня 2008 р. № 444/74.

LEGAL PRINCIPLES OF THE OUN JUDICIAL SYSTEM AND THE PLACE IN THIS PROCESS OF THE SECURITY SERVICE

Dmytro Sposib

*postgraduate student of the Department of Theory and History of State and Law of
the Educational and Scientific Legal institute
of the Precarpathian National University named after Vasyl Stephanyk,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ СУДОЧИНСТВА ОУН ТА МІСЦЕ В ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ

Дмитро Спосіб

*аспірант Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
м.Івано-Франківськ, Україна*

Проголошений 31 червня 1941 р. Акт відновлення Української держави став черговою спробою українців сформувати національну державу, черговим декларуванням активності державницьких устремлінь та поглядів. Не зважаючи на те, що німецька влада негативно поставилася до цього Акту, за короткий час був створений апарат державного управління, який ефективно функціонував в умовах підпілля. Одним із структурних підрозділів Української держави була Служба безпеки ОУН(б) (далі – СБ), яка створюючись як безпековий орган з метою захисту керівництва націоналістичного руху та контррозвідувальної діяльності, перетворилася на орган виконавчої влади з широкими функціями та повноваженнями: розвідувальна, контррозвідувальна, оперативно-розшукова, ідеологічна, судова, просвітницька, безпекова та ін. Науковий інтерес викликає вивчення правових засад організації системи судочинства СБ, яка була безпосередньо пов'язана з процесом оперативно-слідчої розробки. Показово, що до прийняття 1 серпня 1945 р. «Правильника судівництва в ОУН», система судочинства здійснювалася на основі військово-польових судів, що приймали рішення виходячи з умов війни. Натомість «Правильник» заклав основи, так званого «організаційного» судочинства. Згідно цього документу, судовими повноваженнями володіти: члени проводу ОУН; керівники головних осередків організації; референти Краєвих проводів та Окружні провідники [3].

Тобто документ не наділяв СБ ОУН функціями судочинства, відповідно, усі отримані в процесі слідчих дій матеріали необхідно було передавати в органи судочинства [1, с. 209]. Суд формувався за рішенням провідника відповідного рівня, який за ієрархією був на два ранги вищий за підсудного. Брати участь у судовому процесі могли особи за рангом не нижче підсудного. Вирок підписувався судьєю, слідчим та керівником відповідного проводу ОУН [1, с. 209].

Цікаво, що судочинство і система покарання умовно поділялося на дві частини – адміністративну та кримінальну. Кваліфікувати рішення суду про пониження у званні члена ОУН, винесення йому догани, застосування дисциплінарно-виховних дій, можна, як умовно адміністративні. Адміністративне судочинство здійснював сам провідник. Сам судовий процес являв собою заслуховування обвинуваченого та свідків. У разі неявки до суду або наявності письмового визнання підсудним своєї провини, а також у випадках, коли додаткове розслідування могло завдати «шкоди для Української національно-визвольної боротьби», міг виноситися заочний вирок [1, с. 210]. Стримуючим чинником було те, що командир чи провідник, який виносив смертний вирок, ніс відповідальність перед вищим командуванням за справедливість рішення. У випадку несправедливого вироку, він сам підлягав смертній карі [3].

Окремо передбачалося створення так званого «Теренового організаційного суду» для вирішення справ із спірними доказами. Це була інституція апеляційного характеру, яка складалася з трьох членів ОУН, які за своїм військовим чи адміністративним рангом були не нижче підсудного.

На практиці система судочинства, що створювалася на основі «Правильника» поширювалася у рівній мірі на військових та цивільне населення. Слідчі дії були нетривалими, протокол допиту займав не більше сторінки (більш ретельний допит здійснювався тільки у тих випадках, коли, на думку слідчих, він міг дати матеріал щодо форм і методів роботи радянських силових структур) [1, с. 211].

Таким чином, система судочинства ОУН, що мала за правову основу «Правильник судівництва в ОУН» являла собою неоднозначне поєднання адміністративного та кримінального судівництва, яке відповідало умовам воєнного часу. Формально були узаконені польові суди, оскільки командири могли приймати рішення про покарання бійців, у тому числі й застосування смертної кари. Місце СБ ОУН в цих процесах було чітко неврегульоване. По-перше, СБ ОУН не належала офіційно до органів судочинства, але її керівники неодноразово вчиняли судові дії. По-друге, СБ ОУН, особливо після 1945 р. перетворилася на основний безпековий орган, що займався розвідувальною і контррозвідувальною діяльністю, а отже шукав зрадників та співробітників радянських спецслужб.

Список використаних джерел:

1. Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920-1945. – К.: Генеза, 2006. – 408 с.
2. ДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 54. – Арк. 130-131.
3. Правильник судівництва в ОУН. ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 49. URL: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/6511/>.

METHODICAL ASPECTS OF ROUTINE CONTROL OVER IMPLEMENTATION OF PUBLIC PROJECTS AND PROGRAMMES

Marina Lavitskaya

*Doctor of Historical Sciences, Associate professor,
Professor of the Department of legal theory and comparative law
Russian State University for the Humanities
Moscow, Russia*

Investing into national projects significant amount of public financial resources with a view to attaining global benchmarks of national development reasonably requires setting up of an efficient system of control over implementation of project programmes, event plans and roadmaps. Practical operation of such control system poses a problem of determining the scope of possible deviations, i.e. the degree of deviation when interference of a state body of a higher level or of a project office (hereinafter – controlling body, subject of control) becomes worthwhile for detecting reasons of such deviation and selecting appropriate correcting measures. When the scope of admissible deviations is set below the optimal level, it may lead to overloading the controlling body with information about insignificant deviations, when it is set above the optimal level, deviation may evolve to a degree when its impact upon final outcome becomes irreversible.

Public administration theory discerns three main stages of problem situation development depending on the degree of impact upon outcome [1, p. 182]: *first stage* when a problem emerged in the implementation process still does not affect outcome; *second stage* when an observed deviation may affect outcome but still may be corrected in the process of project implementation; *third stage* when a problem evolves to such a degree that has an irreversible impact upon outcome. Given high transactional costs of interference of controlling body into project implementation, such interference, in our view, would be optimal when conducted at the second stage.

Determining criteria for taking decision about interference into project implementation process requires: a) firstly, to reveal and formalize correlation between the dynamics of each indicator of project implementation and changes in outcomes; b) secondly, to set the scope of admissible deviation of a corresponding indicator taking into account its impact on outcome.

To fulfill this sequence there should be firstly arranged a single consolidated list of public policy priorities relating to the project under consideration in the form of measurable target benchmarks. For each of the assigned benchmarks there should be constructed a retrospective row – reflecting values of an indicator in the preceding periods (in order to provide sustainability of data obtained therefore – not less than for the previous five years). Similarly, such retrospective rows should be constructed for all indicators under consideration.

Further, using method of correlational analysis of retrospective rows there should be established the scale of interrelation between a given indicator and target benchmark. The correlation coefficient thus obtained (and the proximity of its absolute value to one) would reflect the degree of direct or inverse impact of the indicator on the dynamics of the particular target benchmark.

In case when the project envisages indicators affecting several target benchmarks simultaneously, method of expert evaluation should be employed in order to fix the value of each benchmark in points and then to calculate the average amount of the indicator's correlation as an average value of correlation coefficients for each target benchmark taking account of their project significance.

For determining the scope of admissible deviations, we should recognize as normal such deviations that correspond to the average fluctuations of the indicator's value observed in the preceding historic periods.

The procedure of calculating necessary parameters for each indicator includes the following phases: 1. Setting the corridor for autonomous indicator's deviations as an average value of relative deviations of its actual values from the linear trend in the retrospective period; 2. Setting the scope of admissible deviations of the project implementation indicator from the planned value that would require interference of the controlling body in case of exceeding. Since the main criteria of interference is how the indicator's fluctuations may affect the outcome, the corridor of the indicator's autonomous fluctuations should be corrected with the respective correlation coefficient. The greater is the interrelation between the indicator and target benchmark, the more significant the indicator's fluctuations would be for the target benchmark and vice versa. It means that impact of correlation coefficient upon the scope of fluctuations not requiring interference of the controlling body is inverse.

On the basis of these arguments we may formulate the following rule: interference of the controlling body in the course of project implementation would be expedient in the case when the actual value of a project implementation indicator in a reference point deviates from the planned value on the degree exceeding the scope of admissible deviations defined as the corridor of autonomous indicator's fluctuations corrected inversely with the correlation coefficient (or average correlation coefficient) of the indicator and the target benchmark(s).

Taking into account that the scope of admissible deviations is set proceeding exclusively from the retrospective data, it may be calculated for all the control points of each project indicator in the form of concrete quantitative values and may be further employed by the controlling body as a criteria for taking decisions about interference in the project implementation process.

References:

1. Смирнов Э. А. Разработка управленческих решений. – М: ЮНИТИ - ДАНА, 2002. – 271 с.

US SANCTIONS POLICY IN THE CONTEXT OF NUCLEAR NON-PROLIFERATION IN SOUTH ASIA

Yuliia Sedliar

*Doctor of Political Science, Professor of Department of Political Science
V.O. Sukhomlynsky National University of Mykolayiv
Mykolayiv, Ukraine*

ПОЛІТИКА САНКЦІЙ США У КОНТЕКСТІ ЯДЕРНОГО НЕРОЗПОВСЮДЖЕННЯ У ПІВДЕННІЙ АЗІЇ

Юлія Седляр

*д. політ. н., доцент,
професор кафедри політології
Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

Постбіполярний міжнародний порядок супроводжується на глобальному рівні появою нових загроз, що здатні викликати серйозні трансформації в архітектурі міжнародної безпеки. Реальну небезпеку у цьому плані становлять й зусилля окремих країн спрямовані на набуття де-факто ядерного статусу, зокрема Ірану. Досить жорстка реакція США на перспективу появи нових ядерних держав цілком зрозуміла, адже будь-яке розширення «ядерного клубу» звужує їх можливості контролю за ситуацією у регіонах, руйнує усталені схеми підтримки регіональної системи безпеки і, нарешті, загрожує американській військовій присутності за кордоном. Виходячи із власної оцінки ризиків національній безпеці і усвідомлюючи той факт, що дифузія сили на світовій арені, що спостерігається з другої половини ХХ ст., переформатувала усталену ієрархію критеріїв могутності, США вдалися до альтернативних механізмів протидії викликам сучасності - примусових дій рестриктивного характеру (санкцій).

Отже, зупинимося більш детально на вивченні ключових засад санкційної політики США у Південній Азії, де даний механізм є невід'ємним елементом кризового урегулювання у контексті ядерного протистояння Індії та Пакистану та фактором врівноваження стратегічного балансу в Індостані. Становлення санкційної політики США щодо держав регіону як стримуючого чинника поширенню ядерної зброї припадає на 1974 р., адже саме у даний час санкції було вперше застосовано Вашингтоном проти Індії як відповідь на проведення нею «мирного ядерного вибуху». Протягом 1976-1978 рр. закладаються й нормативні основи, що визначають принципи, умови і цілі застосування санкцій для досягнення зовнішньополітичних завдань. Серед них слід виділити прийнятий 28 грудня 1977 р. «Закон про економічні повноваження в умовах міжнародного надзвичайного стану», що замінив діючий до того документ 1917 р. «Закон про торгівлю з ворожою країною». [2]. Водночас неухильні прагнення країн Південної Азії щодо створення власних ядерних арсеналів зумовило прийняття в 1978 р. «Акту про ядерне нерозповсюдження» [1, с. 237].

У 1990-х рр. у розвитку механізму застосування санкцій США проти ядерного поширення намітилася тенденція до прийняття адресних законодавчих заходів, націлених проти конкретних дій з боку окремих держав. Перший крок у цьому напрямі було зроблено у 1994 р. із поділом адміністрацією Б. Клінтона на основі критерію «ворожості або неворожості» Сполученим Штатам крайн-проліферантів на ті, з наявністю ядерної зброї у яких можна примиритися (Ізраїль, Індія, Пакистан), і тих, яких у жодному разі не можна допускати до неї (Іран, Ірак та Північна Корея). Наявність у США гострих протиріч у відносинах з останніми зумовила відмінності в режимі санкцій проти конкретних проліферантів [1, с. 237].

Американські санкції проти Індії було вдруге уведено 13 травня 1998 р., коли стало зрозуміло, що дипломатичні зусилля США, спрямовані на залучення Нью-Делі до Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ), остаточно провалились [1, с. 254-259].

Прагнучи переконати Іслабамад не слідувати прикладу Індії, Вашингтон запропонував йому анулювати поправку Пресслера. Однак 28 травня Пакистан все ж таки провів випробування. Б. Клінтон, використавши поправку Гленна, оголосив про накладання санкцій на Ісламабад. 18 червня на прес-конференції в Білому домі представники Міністерств фінансів, торгівлі та Державного департаменту США роз'яснили цілі уведених Б. Клінтоном економічних санкцій. Вони полягали в тому, щоб Індія і Пакистан відмовились від нових випробувань, негайно і без будь-яких умов підписали відкритий в 1996 р. для підписання Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань, припинили виробництво матеріалів, що розщеплюються, утрималися від випробувань ракет, дотримувалися режиму нерозповсюдження і доклали зусиль для нормалізації двосторонніх відносин [1, с. 255-259].

Таким чином, санкції з нерозповсюдження забезпечують національні інтереси США у Південній Азії, адже вони виконують такі головні завдання: по-перше, демонструють цільовій країні несхвалу щодо її зовнішньої і безпекової політики; по-друге, відбивають стратегічні засади ядерної політики США, задаючи як для їх союзників, так й антагоністів параметри можливостей вироблення політичної лінії поведінки; по-третє, є стримуючим елементом щодо переструктурування центросилових відносин в регіоні; і, зрештою, по-четверте, виступають тією платформою, що залишає «вікно можливостей» для налагодження політичного діалогу між країною-санкціонером і проліферантом.

Список використаних джерел:

1. Седляр Ю.О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2003. 412 с.
2. International Emergency Economic Powers Act. Public Law 95-223 (1977), 50 USC, Chapter 35 (1701-1706). Режим доступу. <http://uscode.house.gov>
3. John Glenn, "Senate Passes Major Nuclear Non-Proliferation Bill", Washington, 1992.

PROBLEMS OF PROVIDING THE EFFICIENCY OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF BIOLOGICAL SECURITY

Olha Hubar

*Postgraduate student of the Department of Global Studies,
European Integration and National Security Management at the
National Academy of Public Administration under the President of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Ольга Губар

аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної Академії державного управління при Президентові України, м.Київ, Україна ,

Ефективність системи державного управління забезпеченням біологічної безпеки залежить від ефективності її елементів, процесів та процедур державного управління, ресурсного забезпечення, наявності відповідних нормативно-правових актів. Водночас суб'єкти забезпечення біологічної безпеки є складними системами з великою кількістю підсистем. Ефективність державного управління у сфері біологічної безпеки зумовлює політичні, економічні та соціальні ефекти, безпосередньо впливає на забезпечення Конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема таких як право на життя, життєвий рівень необхідний для підтримання здоров'я і добробуту, сприйняття людської особи як найвищої цінності. [2].

Ефективність діяльності суб'єктів забезпечення біологічної безпеки залежить від наявності відповідних стратегій, організаційної структури, компетенції управлінського персоналу, цінностей, технологій прийняття управлінських рішень, наявності відповідних ресурсів [1]. До основних чинників, що забезпечують ефективність державного управління відносять: системний підхід до вирішення завдань, структурованість інформаційних потоків, пріоритет стратегії над тактикою, функцій над структурами, суспільних інтересів над інтересами певних груп населення, відтворення продуктивних сил, науково-технічної бази, ресурсів.

Суттєво впливають на стан забезпечення біологічної безпеки в державі постійна зміна організаційно-управлінської структури суб'єктів забезпечення біологічної безпеки. Внаслідок невиконання протягом останніх років Кабінетом Міністрів України координуючої ролі під час проведення реформ державної служби відбуваються необґрунтовані, хаотичні реорганізаційні перетворення суб'єктів забезпечення біологічної безпеки за яких не дотримуються вимоги стабільності функціонування та розвитку державного управління.

Так для покращення стану системи публічного адміністрування за підтримки ЄС в Україні було запроваджено реформу державного управління [4], якою передбачалося оновлення кадрового складу та посилення різних сфер життєдіяльності суспільства державними службовцями здатними виконувати завдання щодо підготовки та реалізації національних реформ.

Результат проведеного аналізу організаційних змін, що відбулися в суб'єктах забезпечення біологічної безпеки після проведення реформи державного управління свідчить про необґрунтованість визначення сфер діяльності новостворених структурних підрозділів, невідповідність між встановленням відповідальності та звітуванням про виконані заходи, зокрема в частині розробки та супроводу проектів стратегій забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту, а також подання без достатніх правових підстав звітів про виконання низки заходів з розробки та супроводу проектів нормативно-правових актів. Незважаючи на проведення конкурсного відбору, кваліфікація та досвід роботи працівників призначених на посади за результатами конкурсних відборів не відповідали критеріям, необхідним для формування команди висококваліфікованих і компетентних фахівців, здатних підтримувати якісний процес формування та аналізу політики у визначеній сфері. На посади державної служби приймаються особи без необхідного досвіду роботи та професійних навичок (приватні підприємці у сфері логістики, менеджери колекторських компаній, командири підрозділів патрульної поліції, інженери землевпорядники, оператори заправних станцій, касири, менеджери роздрібною торгівлі непродовольчими товарами, бренд менеджери промоакцій пива, торгових марок шоколаду і кави, торговельні представники та ін.), що унеможливорює виконання завдань в частині формування державної політики у сфері біологічної безпеки, а також прийняття необхідних державно-управлінських рішень щодо відстеження та оцінки рівня загроз.

Проведені зміни організаційної структури суб'єктів забезпечення біологічної безпеки призвели до дисбалансу між завданнями та штатною наповненістю, що, враховуючи неналежну кваліфікацію та відсутність професійного досвіду персоналу призвело до неможливості виконання завдань з формування та реалізації державної політики у визначеній сфері. Попри низькі кваліфікаційні вимоги розмір оплати праці нових працівників значно перевищує рівень оплати праці в інших структурних підрозділах, крім того відбувається спотворення інформації щодо результатів діяльності, що створює додаткове навантаження та призводить до демотивації кваліфікованого персоналу інших структурних підрозділів, якими фактично виконувались роботи з розробки проектів нормативно-правових актів.

Незважаючи на те, що структурні підрозділи, які виконують функції з реалізації державної політики працюють чітко і злагоджено, вони реалізують неефективну з суспільної точки зору державну політику, за формування якої відповідають новостворені структурні підрозділи.

Водночас у системі центральних органів виконавчої влади функціонують окремі суб'єкти забезпечення біологічної безпеки, які не погодилися з перспективою реформування їх організаційної структури та функціонального розподілу з утворенням директоратів [3]. Ці суб'єкти забезпечення біологічної безпеки результативно діють відповідно до розроблених стратегій діяльності, затверджують і виконують плани роботи на виконання пріоритетів діяльності Уряду та визначених власних пріоритетів, забезпечуючи формування та реалізацію державної політики у визначених сферах відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Приходченко Л.Л. Ефективність діяльності органів публічної влади: інструменти та фактори оцінювання/Л. Приходченко//Збірник наукових праць НАДУ.К. :НАДУ,2009.-Вип.1.-С.3-12
2. Пахтусова І. В. Оцінка рівня ефективності управлінської діяльності органів місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / І. В. Пахтусова. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2007mart/2_pahtus.htm
3. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на заходи з реалізації комплексної реформи державного управління URL:http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16758138/Zvit_27-1_2018.pdf?subportal
4. Про схвалення Концепції запровадження посад фахівців з питань реформ URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2016-%D1%80/sp>

Section 2. MANAGEMENT, ECONOMY, FINANCE

INTERNATIONAL HUMAN RESOURCES EXPERIENCE IN HOTEL INDUSTRY**Mariana Petrova***DSc, Professor,**St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Bulgaria***Sigitas Davidavicius***Lecturer, Department of management**Vilnius Gediminas Technical University***Ludmila Borysova***Candidate of Economic Science, Associate Professor,**Odessa Institute of Trade and Economics,**Odessa, Ukraine*

The hospitality industry is currently one of the fastest growing industries in the world. This is evidenced by the high rates of hotel occupancy rates and the intensive construction of the international hotel Fund [1]. According to forecasts of the world Tourism Organization, the number of tourists in 2020 will reach 1.6 billion people [2].

For any hotel or tourist center to become attractive and competitive, it is necessary to provide many different factors, the most important of which is the involvement of qualified personnel. Only qualified personnel and their quality management can provide a high level of service, a comfortable atmosphere in places of rest, etc.

The study of the international hotel business and personnel management in this sector seems relevant, especially in connection with the entry into the world market of hotel services. Taking into account the fact that the majority of services in the hospitality industry is the hotel staff in direct contact with customers, human factor in this industry is very important, as is effective management of staff. Currently leading company – the owners of hotels are working actively on various options of service, adjusting to the requirements that dictate changes in the modern world, with emphasis on maximum diversity and individualization of service [3].

The hospitality industry is influenced by the process of the internationalization of markets. About e is evidenced by the increase in the number of corporations in hotel business beyond national markets, and rapid changes in the international labour markets. Requires an understanding of how these trends affect the industry and its potential impact on the practice of personnel management in particular. On the one hand, the globalization of the hospitality service is analyzed from the point of view of its contribution to the world economy and its significance as an important employer. Among other key factors as the main causes of this trend indicates economic growth. On the other hand, internationalization is examined in three interrelated aspects: global demographic change, labour shortage and labour migration [4-5].

At present, hotel companies, when entering the world market, are faced with the problem of personnel selection and management in a multicultural workforce. The fact that people from different cultures, having different values, beliefs, expectations and norms of behavior, begin to work in the industry, requires a new approach to the selection process. Thus, the use of effective and culturally sensitive selection methods is becoming more important than ever [6-9]. Scientists and practitioners should be aware that the mismanagement of a multicultural, multinational and ethnically diverse environment in the hospitality industry is potentially destructive, leading to inevitable tensions and situations where all management decisions are evaluated and questioned, taking into account different cultural values. The methods used in the hospitality industry are not culturally sensitive. The problem of effective selection of employees representing different cultures in the industry has not yet been resolved. Worst of all, the development of culturally sensitive selection methods is not a priority for the industry.

Despite the fact that none of the selection methods can ensure the effectiveness and validity in terms of cultural considerations and predict future results, the hospitality industry must “update” its methods and procedures to cope with this new reality. The development of fair methods for selecting candidates from different cultures should be part of the enterprise program. In this process, it is also necessary to understand that in a multicultural context, traditional organizational practice, accepted truths and long-established values are tested for strength by “new” people entering the hospitality industry. However, not only the organization of the hotel business, but candidates representing different cultures and wishing to join the industry must develop a new approach to the selection process. Likewise, talent, personal qualities and professional skills have become more important than nationality when recruiters select candidates from different cultures [10-12]. Thus, the methods used in the hospitality industry, insufficiently take into account cultural characteristics of the staff and the problem of efficient selection of employees with different cultural backgrounds, the industry is not yet resolved.

Select the method with high reliability and cultural sensitivity, not only desirable, but necessary to the industry, has reached success in this global and multicultural labour market. These methods include: the development of competent programs for the selection and adaptation of employees; the implementation of project work programs for employees for their career, creative and professional implementation; development of corporate culture of a hotel company; the formation of programs of targeted material and non-material motivation, corresponding to the characteristics and needs of the personnel of various hotel services [11-15].

References:

1. The strategy of development of tourism and resorts until 2026 approved by the Order of Cabinet council of Ukraine No. 168- p (2017, March 16).
2. The report of World Tourism Organization for 2018. (2018). WTO from: <http://tourlib.net/wto>.

3. Hrytsiuk, Yu. I., & Grytsyuk, M. Yu. (2016). Modeling of strategy of carrying out competitive firms in the granting market the tourism sphere. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series of Information Systems and Networks*, 854, 50–62.
4. The strategy of development of tourism and resorts until 2026 approved by the Order of Cabinet council of Ukraine No. 168- p (2017, March 16).
5. Попова, Л. Младежка политика на Съвета на Европа - В: Европейски стандарти в спортното образование - Враца: Ай енд Би, 2015, с. 111-117.
6. Попова, Л. Съвременни аспекти на младежката политика в България - В: Европейски стандарти в спортното образование - Враца: Ай енд Би, 2015, с. 117-127.
7. Попова, Л. Нормативни основи на младежката политика в България. - Педагогически алманах. Велико Търново, 2015, т. 23 (2), с. 228-249.
8. Попова, Л., Здравкова, Б. Образователни аспекти на младежката политика в България в контекста на стратегия Европа 2020 / В сб.: Инновации в технологиях и образовании, сборник участници IX Международной научно-практической конференции, част 4. Ред. Л.И. Законнова. Белово – Велико Търново, 2016, с. 371-374.
9. Petrova M., Nadiya Dekhtyar, Oleksii Klok and Olha Loseva (2018). Regional tourism infrastructure development in the state strategies. *Problems and Perspectives in Management*, 16(4), 259-274. doi:10.21511/ppm.16(4).2018.22.
10. Petrova, M., Buzko, I., Dyachenko, Yu. (2018) Cognitive, Intelligence Technologies and Economical Foundations of Teaching of International Economical Relations and Tourism. 17th International Scientific Conference ERDev, 23.-25.05.2018. Jelgava, latvia, pp. 1102-1106, DOI: 10.22616/ERDev2018.17.N170
11. Lazarova, T., Zhelyazkova, V., Vazov, R. (2015). *Innovation leadership as a key concept in entrepreneurship*. Proceedings of International Conference for Entrepreneurship, Innovation and Regional Development ICEIRD 2015, University of Sheffield, pp.275-287
12. Sushchenko O., Petrova M. Internet Marketing as a Tool of Tourism Enterprise Strategic Management // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика: матеріали МНПК, 30-31 берез. 2017 р. — Харків, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2017. — С. 302-305.
13. Kvach, Y., Koval, V., & Hrymaliuk, A. (2018). Tourism and hospitality industry in the context of global economic development. *Economics. Ecology. Socium*, 2(4), 11-21.
14. Коваль В.В. Маркетингова діяльність в управлінні конкурентною поведінкою суб'єктів ринку туристичних послуг / В.В. Коваль, О.В. Замлинська, О.Г. Коломієць // Інфраструктура ринку – 2017. – Вип. 9. – С. 59-65.
15. Koval V. Marketing management in the development of tourism in Ukraine // Imperatives of civil society development in promoting national competitiveness: International Scientific and Practical Conference. Volume II, December 13–14, 2018. Batumi, Georgia: Publishing House “Kalmosani”, 2018, pp.167-169.

THE PLACE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN COST OPTIMIZATION**Svetlana Minakova***Doctor of Economics, Professor**Black Sea Research Institute of Economics and Innovations, Ukraine***Iryna Kvach***Post-graduate student of**Kyiv National University of Trade and Economics*

With complication of data necessary for processing for the purpose of decision-making which relates to cost-price policy, the use of artificial intelligence (AI) will allow to process these amounts of information in short terms with minimum mistakes. The global trends demonstrate the spread of AI implication throughout various industries, what the research conducted by McKinsey Global Institute justifies in numbers. It shows that the highest potential in AI has retail market (\$0,8 T), and also the analysis of value which is created by an AI provides such figures that by 2020 such functional operations as Marketing and Sales will additionally create \$2.6T and in Manufacturing and supply chain planning - close to \$2 T. [2] Big data analysis and artificial intelligence implication are the main leading directions in the development of modern enterprises. At the same time managers of organizations consider the options of optimization of their activity for the purpose of transition to waste-free production taking into account a world ecological situation and the need of optimal use of resources [4].

The Oxford Dictionary defines Artificial Intelligence as the theory and development of computer systems able to perform tasks normally requiring human intelligence, such as visual perception, speech recognition, decision-making, and translation between languages. [3] Application of AI with intent of cost optimization has several aspects for consideration: - at the level of productions it allows to trace, optimize and model functioning of factors of production, labor in accordance with following of input settings configured on satisfaction of consumer needs with increase in efficiency of enterprise functioning and larger profit receiving. Implementation of AI will lead to effective use of stocks, decreases of equipment downtimes, uninterrupted production, minimization of a wastage, saving of operating costs, reductions of time of production cycle and automation of labor work; - the network formulation of enterprise interaction with external and internal contractors, (suppliers, developers, distributors and so on) the cornerstone of which is product value optimization and cutting off unreliable partners; - new intellectual cyberphysical systems will allow to erase borders between physical, biological spheres which will eventually lead to enterprise potential rise.

In many researches and articles the main problems are distinguished which arise because of the development of an artificial intelligence. The main argument against it is the increase of unemployment in the country, in connection with necessary reduction of jobs at the enterprises because of optimization of processes. As opposed to this argument are historical prerequisites, i.e. industrial revolution in 19th century that sparked criticism of Luddites that claimed about the need of destruction of machinery as form of protest.

As opposed to negative consideration of result of introduction of AI it is possible to put expansion of scales of activity of the enterprises, increase in their effectiveness, improvement of processes of monitoring and planning. The analysis of big data will allow to minimize mistakes in decision making. However, the lack of predictability in business activity will create the main complexity, it will be necessary to consider the change of results calculation in accordance with the unmeasurable influence of some factors.

Most of the businesses prove the payback of the incurred costs on an artificial intelligence that is confirmed by the research of Deloitte, namely 8 of 10 eight in 10 surveyed executives claim positive ROI from their companies. [1] The biggest return have Industrial products and services with the lowest investment, at the same time the biggest struggles with ROI have such industries as Life sciences and health care and Government/public sector.

With application of AI there are additional indirect expenses for enterprises, that are bound to elimination of threats and risks related to cyber-attacks, safety of cloudy storages, data privacy, challenges of business value measurement, cost of technologies, implementation challenges and the shortage of professional labor in problem solving which requires certain educational background [5].

The listed problems need to be noted before implementation of new technology to ensure that planned modifications of activities does not bring catastrophic crisis consequences.

For today, the bigger number of companies willingly reconstruct operational processes taking into account use of an artificial intelligence. Use of cloudy data storage allows to minimize costs and simplifies implementation of changes in the company. At the same time, it is necessary to realize complexity of application of the new AI technologies at the level of company with reorganization of all mechanisms of activity that certainly carry risks and uncertainty. However, the following trends show that only the advancing in technological development including AI implication allows to reach new competitive level by expenses minimization, effectiveness increase with the proper application.

References:

1. Deloitte, State of AI in the Enterprise, 2nd Edition, Early adopters combine bullish enthusiasm with strategic investments.
2. McKinsey Global Institute, Visualizing the uses and potential impact of AI and other analytics, April 2018. Retrieved from: <https://www.mckinsey.com>
3. The Oxford Dictionary (2018). URL: <https://www.oxfordreference.com>
4. Koval, V., Petrashevskaya, A., Popova, O., Mikhno, I., & Gaska, K. (2019). Methodology of ecodiagnosics on the example of rural areas. *Architecture Civil Engineering Environment*, 12(1), 139-144. doi: 10.21307/ACEE-2019-013
5. Koval, V., Polyezhayev, Y., & Bezkhlibna, A. (2019). Communicative competences in enhancing of regional competitiveness in the labour market. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(5), 105-113. doi:10.30525/2256-0742/2018-4-5-105-113

THE ROLE OF ROBO-ADVICORS FOR GLOBAL FINANCIAL MARKET GROWTH

Mykhailo Dyba

*Dr.Sc. (Economics), Professor,
Director of Institute of financial business development,
SHEE “Kyiv national economic university named after V. Hetmana”*

Iuliia Gernego

*Ph. D., Associate Professor of Corporate Finance and Controlling Department,
SHEE “Kyiv National Economic University named after V. Hetmana”
Kyiv, Ukraine*

Modern society faces many different challenges nowadays. Innovative technologies are highly widespread in all sectors of economy both at the national and global levels. Financial technologies are following the model of a great measure of profitable companies both in production and service industries. There is often no more need to own some capital, tangible assets or raw materials to produce further products or provide additional services. In particular, the global financial market is also rather innovative and changeable. The world of finance is so vibrant and flexible that it is defined as FinTech market. Moreover, the well-established financial institutions within FinTech market provide innovative financial services, using digital platforms and technologies instead of increasing staff quantity. In particular, there is a need to provide theoretical background on the robo-advisors essence and functions analysis to achieve future goals in the current financial situation.

The above mentioned issues are not highly widespread within theoretical researches due to their applied nature. Some questions, related to robo-advisory services and their functions are represented in researches of Wiley, O'Keefe, D., Warmund, J. and Lewis, B. The separate FinTech statistics is provided by well-known rating agencies, in particular such as Bloomberg and Standart & Poors. However, the question of digital platforms and technologies is more applied than theoretical one. For instance, Uber is the largest taxi company that owns no tangible assets. Facebook is the largest global media owner that creates no content by itself. Airbnb is famous provider of accommodation that owns no real estate. Furthermore, many famous financial institutions provide their service, using robo-advisors with high productivity instead of real staff. Despite global actualization of robo-advising worldwide, there is still a lot of undefined theoretical questions.

The current article is aimed to provide some theoretical researches on robo-advising essence, to define main robo-advisors functions and the core principles of robo-advising work.

Robo-advisors are mainly represented by digital platforms that provide automated, algorithm-based financial services that are provided in case of a little or no human supervision [1]. This means that robo-advisors are an important part of an online, automated investment management service. Robo-advisors use computer algorithms to create a

particular portfolio and manage asset allocation within the context of risk tolerance to achieve investing goals. One of the main differences between robo-advisors and traditional financial advisors is the possibility to provide portfolio management handled by software rather than by human resources. The main robo-advisors advantage is a rather lower fee in comparison with traditional providers of financial services. Moreover, robo-advisors are able to provide higher long-term returns for investors [2; 3].

The main principles of robo-advisors work are following ones:

- robo-advising require advanced software to automate many different tasks of traditional financial service providers;
- robo-advising services optimization is provided due to the little to no human interaction;
- robo-advisors are able to provide complex financial decisions without a direct requirement of human financial advisor participation [2; 4].

Due to the robo-advisors advantages and existing digitalization tendencies widespread within our modern society, the international consulting agencies forecast the value of the digital advice market in the amount of 500 bln. USD by the end of 2020. Furthermore, the projection for the value of robo-advisor controlled assets is 2,2 trillion USD in 2020. A growth rate, driven by both existing and newly invested assets, is about 68 % [1; 4]

Thus, robo-advisors are important players within global financial market. They are not just investment planners or intermediaries. Robo-advisors are already complete stakeholders within FinTech market. Moreover, robo-advising becomes more popular and have high potential for development in different countries worldwide, influencing economic and social development both on national and global levels.

References:

1. Robo advising. Banks and brokerages are scrambling to compete in this emerging area of financial investing. Catching up and getting ahead. Delaware: KPMG, 2016. 12 p.
2. O'Shea, A. 9 Best Robo-Advisors of August 2019. Electronic resource. The way of access: <https://www.nerdwallet.com/best/investing/robo-advisors>
3. Anspach, D. What Is a Robo Advisor and How Do They Work? Automated Investment Services Can Make Portfolio Management Easier. The Balance. Electronic resource. The way of access: <https://www.thebalance.com/what-is-a-robo-advisor-and-how-do-they-work-4097134>
4. The evolution of Robo-advisors and Advisor 2.0 model. The future of investment management and financial advisory. US: Ernst & Young, 2018. 9 p.

**ANALYSIS OF THE LOGISTICS MARKET OF UKRAINE: TRENDS,
DIFFICULTIES AND OPPORTUNITIES**

Olga Katerna

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Management of Foreign Economic Activity of Enterprises,
National Aviation University,
Kyiv, Ukraine*

**АНАЛІЗ ЛОГІСТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ,
ПЕРЕШКОДИ ТА МОЖЛИВОСТІ**

Ольга Катерна

*К.е.н., доцент
Доцент кафедри Менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств,
Національний Авіаційний Університет,
м. Київ, Україна*

Logistics as an industry has great potential and prospects: by 2024, the volume of the global logistics market will amount to 236 billion dollars. At the same time, the expert considers all types of activities in the supply chain: logistics, customer service, inventory management, information flow and order processing, warehousing, material handling, packaging, maintenance. According to forecasts, by 2024, the global logistics market will grow annually with a CAGR of 7.5% in monetary terms and 6% in quantitative terms [1].

CAGR (Compound Annual Growth Rate) - a term that means the average annual growth rate, taking into account the compounding percentage. That is, if it is said that the company's CAGR revenue will be 30% for 3 years, this means that each year the revenue will grow + 30% compared with the previous year. Global logistics markets (billion dollars and tons) during 2015 – 2018 and forecast till 2024 are presented in fig. 1 and 2 [2].

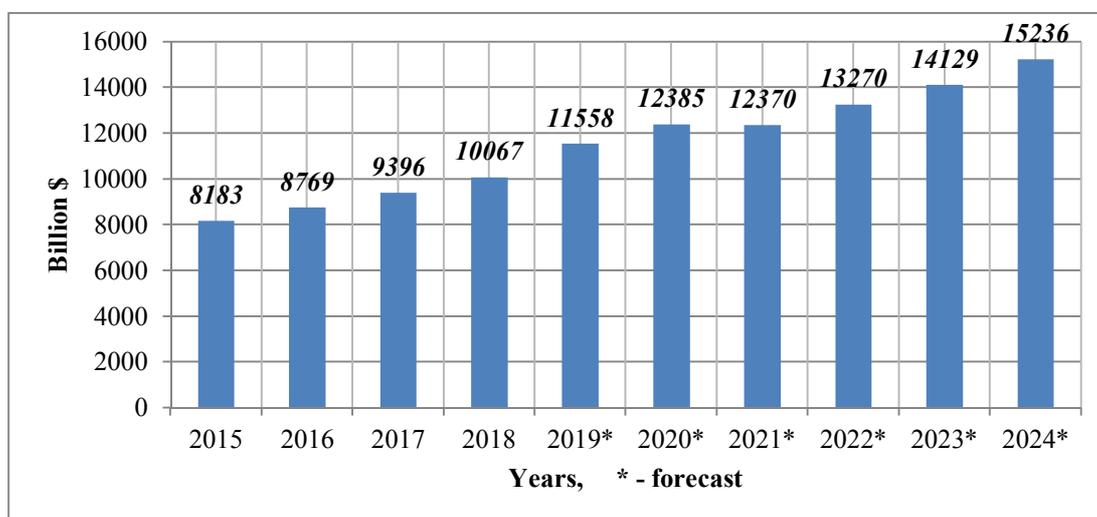

Fig. 1. Global logistics market, billion dollars during 2015 – 2018 and forecast till 2024 [2]

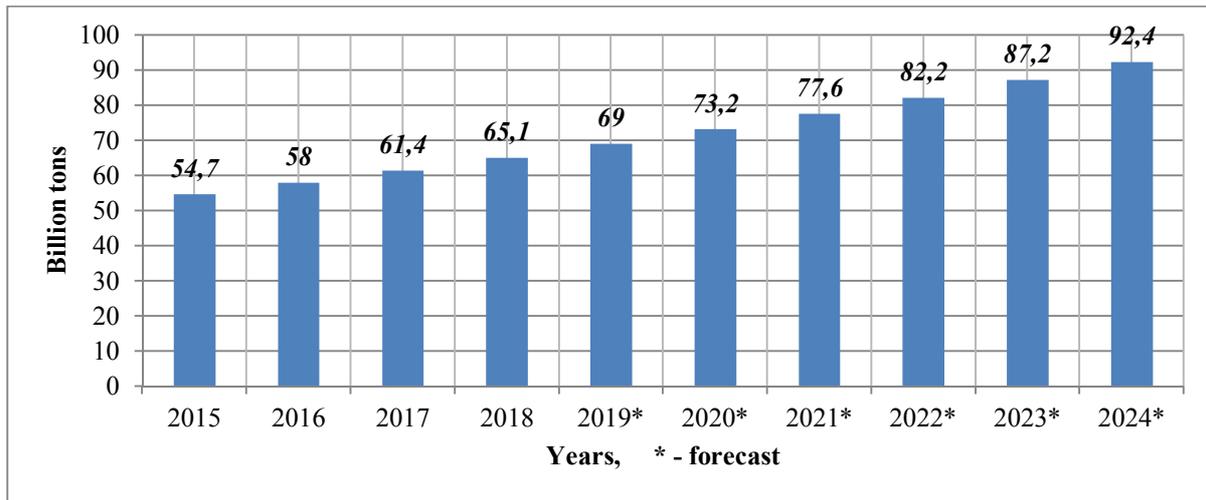

Fig. 2. Global logistics market, billion tons during 2015 – 2018 and forecast till 2024 [2]

The fact that growth will be more active in monetary terms, suggests that the cost of logistics services will increase. The main driver for the qualitative development of the global logistics market is investment in technological innovations. We are talking about automated loading and unloading equipment, trailers, GPS, warehouse management software, various technologies that help companies more effectively manage the logistics services business. For example, in 2014, Deutsche Post DHL signed an agreement with the Escher Group, which helped DHL to modernize its network, initiating easier delivery and assembly in Germany. Key players in the global market for logistics services are mainly American companies. What is the place of Ukraine in this global market of logistics services? If we apply the calculation method and correlate the volume of traffic in quantitative terms in Ukraine with world indicators, we can conclude that our country's share in the global logistics market does not exceed one percent (fig. 3) [3].

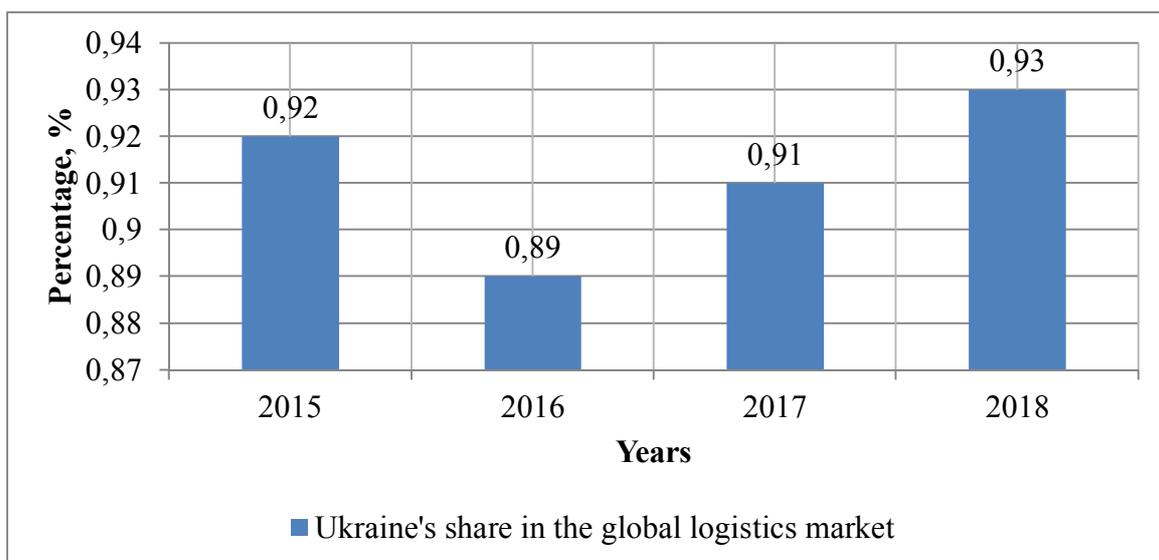

Fig. 3. Ukraine's share in the global logistics market [3]

The Ukrainian logistics market includes several directions of cargo transportation: rail, water, automobile, and aviation. Despite the fact that most of the cargo is still sent by rail, the number of such shipments is constantly decreasing. At the same time, the share of automobile transportation is growing (fig. 4) [4].

In general, the market development forecast is positive. It is based on the balance of supply and demand: there is a high demand for logistics services in the e-commerce segment. The number of consumers such as online stores, manufacturers of light and processing industries is growing. In addition, the share of companies requiring outsourcing of transport and logistics services is increasing.

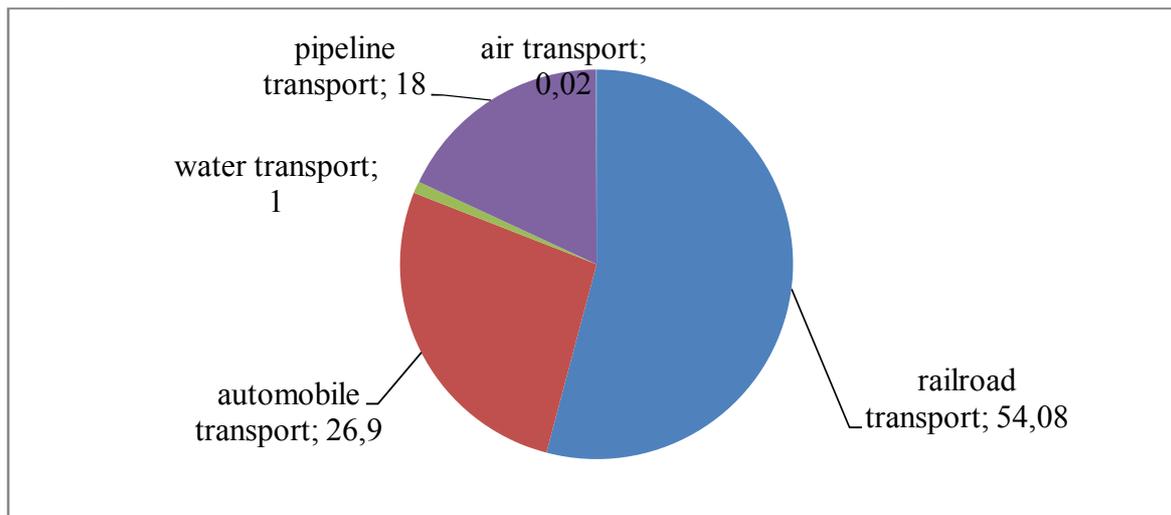

Fig. 4. Ukrainian logistics Market Structure by transportation in 2018 [4]

The most promising are auto and air transportation (international trend); rail transportation will also be able to return to growth - in case of stabilization and development of industrial production in the country. In turn, water transport will significantly increase the potential for development if new rules of the game are adopted (bill, infrastructure development, etc.). The expert considers investment in the strengthening of competitive advantages and new technologies the best areas for investment in logistics; to expand the range of services provided (warehousing, distribution centers); to increase the concentration of the company's share in the market, including through mergers and acquisitions (the most likely such option can be considered in the segment of postal logistics).

References

1. Transparency Market Research. Official web site. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.transparencymarketresearch.com/>
2. Research and markets. Official web site. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.researchandmarkets.com>
3. Державна авіаційна служба України. Official web site. [Electronic resource]. – Access mode: <https://avia.gov.ua/>
4. Державна служба статистики України. Official web site. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua>

SUBSTANTIATION OF EXPEDIENCY OUTSOURCING IMPLEMENTATION**Oksana Morhulets***Doctor of Sciences in Economics, associate professor,
Professor of the Department of Entrepreneurship and Business***Olena Nyshenko***Assistant of the Department of Entrepreneurship and Business***Inna Borolis***Senior Teacher of the Department of Foreign Languages
Kiev National University of Technology and Design,
Kyiv, Ukraine*

For the efficient management of production enterprises in a transformational economy, it is necessary to continuously improve existing management methods and develop new ones. An alternative option is adaptation and application of methods and management tools that have been recognized in the foreign practice and can be used taking into account the features of the national economy. One of these tools is the use of outsourcing in the management of business processes of the enterprise.

The management decision to use outsourcing as a tool for improving the enterprise's economic activity efficiency is a multifaceted and complex process that requires the involvement of human, financial and information resources and the development of a methodological approach to substantiate decision-making on outsourcing [1].

The methodical approach to substantiating decision-making on the enterprise's business processes outsourcing, proposed in the article, involves analysis of the prerequisites for the emergence of a management situation and the need for decision-making; choosing a business process and justifying the expediency of its transfer to outsourcing; assessment of the company's readiness to use outsourcing; assessment of the outsourcing activation level; forecast changes in the enterprise profitability after the outsourcing activation. The method for substantiation of expediency outsourcing implementation is discussed in this article.

The first step in justifying the decision on the need for using outsourcing is to analyze the enterprise environment in order to identify threats and opportunities for the enterprise and develop a strategy for achieving goals. At this stage, the analysis of economic activity and a number of works on the description and analysis of the business model of the enterprise and assessment of the value of individual business processes are carried out, an alternative way of improving the efficiency of the enterprise is being assessed, where different options can be considered along with outsourcing; among them are benchmarking, insourcing, co-sourcing, crowdsourcing, crowdfunding, reengineering, outplacement, kaizen, subcontracting, externalization and others.

Based on the analysis results of the management situation, which requires management decision-making to find the ways to increase the enterprise efficiency, the business processes potentially possible for outsourcing are identified with the definition of the outsourcing type – full, partial or joint.

With the aim of developing a methodological approach to substantiating management decision-making to outsource certain enterprise's business processes, a number of criteria have been identified that determine the expediency of outsourcing for management. By means of expert evaluation, the most significant of them have been identified:

- density of connection with the main business process and access to commercial secrecy of the enterprise;
- cost savings due to business process outsourcing;
- market availability of the appropriate spectrum outsourcing agents of the offered services, possibilities to satisfy the customer needs;
- positive practice of outsourcing of enterprises' specific business processes;
- availability of the outsourcing agent's experience in a particular field;
- outsourcing services quality.

Based on the selected criteria, mathematical calculation of the expediency of business processes outsourcing is proposed:

$$d = \sum_{i=1}^6 I_i \cdot k_i, \quad (1)$$

where d – the expediency of business processes outsourcing;

I_i – quantitative assessment of the ith criterion;

k_i – weight coefficient of the ith criterion;

n – number of criteria ($n=6$).

For a quantitative assessment of the expediency criteria, a four-point scale has been proposed: 0.25 / 0.50 / 0.75 / 1.00. Indicators for evaluating the expediency criteria and their quantitative assessment are shown in Table 1.

When assessing the importance of individual criteria, it is necessary to determine the frequency index of the maximum possible estimates obtained by each criterion. This indicator can take values from 0 to 1. The importance of a certain criterion grows with increasing frequency of the maximum possible estimates from 0 to 1.

The estimates put by experts on specific criteria may vary, so it is recommended to calculate the magnitude of the variation. It is also recommended to calculate the activity of experts for each criterion using the activity factor. The statistical processing of expert assessments involves assessing the degree of consistency of expert opinions. The degree of coherence is the concordance coefficient.

Table 1. Criteria and indicators of expediency of business processes outsourcing

Criterion, (I_i)	Indicator	Assessment of the indicator
Density of connection with the main business process and access to commercial secrecy of the enterprise	maximum connection density	0.25
	high connection density	0.50
	moderate (average) connection density	0.75
	minimal connection density	1.00
Cost savings due to business process outsourcing	subprocesses of business process at the research facilities cannot be performed on their own in the near future	1.00
	the cost of the business process is lower	0.75
	the cost of the business process does not change	0.50
	the cost of the business process is lower with self-fulfillment	0.25
Market availability of the appropriate spectrum outsourcing agents of the offered services, possibilities to satisfy the customer needs	a large number and an intense competition between outsourcing agents	1.00
	a sufficient number of outsourcing agents in the market	0.75
	a limited number of outsourcing agents in the market	0.50
	lack of outsourcing agents in the market	0.25
Positive practice of outsourcing of enterprises' specific business processes	wide positive practice	1.00
	limited positive practice	0.75
	there is no practice	0.50
	negative practice	0.25
Availability of the outsourcing agent's experience in a particular field	great experience in a particular field	1.00
	little experience in a particular industry	0.75
	no experience in a particular industry	0.50
	negative experience	0.25
Outsourcing services quality	high professional competence and technical-technological base of the outsourcing agent	1.00
	sufficient professional competence and technical-technological base of the outsourcing agent	0.75
	average professional competence and technical-technological base of the outsourcing agent	0.50
	low professional competence and technical-technological base of the outsourcing agent	0.25

The developed methodological regulations are brought to the level of concrete methods and practical recommendations aimed at solving the problem of assessing the enterprise feasibility to implement the outsourcing of business processes, which enables the management to decide on a number of criteria and the appropriate scale of assessment, on the adequacy of the company's potential for the use of outsourcing services and overcoming the risks associated with it. Methodological regulations are universal and can be used in the practical activity of enterprises that plan or already use outsourcing in their economic activity.

Reference:

1. Morgulets O. B. (2012), Management in services. CUL, Kyiv, Ukraine.
2. Halvey J. K. and Melby B. M. (2007). Business process outsourcing : process, strategies and contracts. Hoboken, NJ : Wiley.

FACTORS INFLUENCING THE PERFORMANCE OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

Oleg Suprun

*Doctor of Economic Sciences, Professor Kharkov
Trade- Economic Institute of Kyiv National
Trade- Economic University, Kharkov, Ukraine*

The processes of decentralization of government management not only strengthened the power of local self-government bodies but also significantly increased their budgetary and self-financing capacities [2]. As of in the early 2019, 884 rural United Territorial Communities (UTCs) were established in Ukraine, or 68% of the 1293 planned by the government. 9240 villages are now united, which is just under 50% of their total amount.

The problem of the UTC's territorial dispersion is evidenced by the stage of unification of villages around one or another center. The quantitative parameters of unification vary from 1 to 68 villages, but on average, 14 villages are united to the UTC with a center in a city or a town, and 9 villages with a center in an urban village. Thousands of villages will be united up to 409 UTCs [4].

On March 27, 2016, the first united territorial community was created in Kharkiv. It was Starosaltivsk UTC with a population of 7894 people and a total area of 472.65 square meters, which united 6 village councils, and its center was designated in urban village Stariy Saltiv, which has developed infrastructure and is located in the nearest place to the geographical center of the territory of this united territorial community.

The initiators of the voluntary association of Starosaltivsk Territorial Community established a working group and approved the author of the article as the deputy chairman of the working group.

Experts from the programme U-LEAD with Europe and from the project SKL International have released a new All-Ukrainian financial capacity rating of 806 united communities, created in 2015-2018. They have estimated the UTC on several indicators: per capita income (ratio of total income of general fund revenues without transfers to the number of residents), level of budget subsidization, share of expenditures for maintenance of management authorities in the UTC financial resources, share of wages in total expenditures of the fund. Communities were grouped by population criterion: group 1 - UTC with a population of more than 15,000 inhabitants, group 2 - UTC with a population of 10 to 15,000 inhabitants, group 3 - UTC with a population of 5 to 10,000 inhabitants, group 4 - UTC with a population less than 5000 inhabitants.

The largest number of representatives of Kharkiv region is group 3. From 267 united communities of Ukraine, the Starosaltivsk Territorial Community is on the 107th place and this is the third indicator from behind [6].

It should be noted that in addition to the positive results, decentralization has negative consequences as well. In particular, it is about stratification of society in terms of income, depopulation and socio-economic decline of rural areas, low level of development of small business entrepreneurship in rural areas.

One of the reasons for this situation lies in untimely response to the negative aspects that occurred in the reform process. In this regard, it is essential to carry out a thorough analysis and evaluation of their interim results in the course of the reforms. At the present stage, it is relevant for decentralization reform in the unification process of rural communities.

The prudence, validity and effectiveness of administrative-territorial reform depend on the depth and scale of the information base on socio-economic phenomena and the transformational changes that occur as a result of decentralization. Therefore, it is of fundamental importance today the assessment of united territorial communities for their institutional capacity for the development of all rural areas without exception. Such thorough diagnostics involves, first of all, identifying the prospects and risks of rural territories development according to the analysis of interim results of unification of territorial communities in rural areas. This makes it possible to substantiate relevant proposals to minimize the risks of rural development, to form united territorial communities that are institutionally capable for socio-economic development of rural areas [5].

As a result of the first quarter of 2019, local tax receipts in the UTCs of Ukraine are the following: personal income tax (PIT) - 58.6% of the total amount of income; single tax - 18.2%; land fee - 14.3%; others - 8.9%.

Analyzing the reasons for the poor development of Starosaltivsk UTC in Volchansky district of Kharkiv region, there are three important factors that influence the effectiveness of community activity:

- ineffectiveness of the electoral system during the elections of deputies, namely the lack of proportionality of representation in the village council, with regard to administrative
- territorial units (villages);
- poor managers qualifications and ineffective management of the UTC administration;
- the ability to pay local taxes not due to the enterprise location, but at the place of its registration, in particular PIT.

This standard of the Tax Code needs immediate change - taxes should be paid only according to the enterprise location, which will return the funds to the budgets of the UTCs, because that is where economic resources are used.

The author of the article focuses on the inefficiency of the electoral legislation, namely the Law of Ukraine "On local elections" and representation of deputies in the council of the united territorial community [3]. For example, out of 26 deputies of Starosaltivsk UTC – 13 ones are deputies from the urban village Stariy Saltiv. That is, the budget is provided by the former village councils, which are members of the UTC and have

1-2 deputies in the council, and the distribution of these funds depends, for the most part, on the deputies of the urban village Stariy Saltiv, whose number in the council is 50%. Taking into account that the UTC Mayor represents the center's interests, the fate of the surrounding villages is unpredictable.

According to the author - on the eve of the next elections of deputies to local councils, the most prudent approach is required to all weaknesses of the tested electoral systems and development of mechanisms of protection of Ukrainian villages from extinction.

We consider it reasonable to introduce in the Law of Ukraine "On Local Elections" separate approaches of the Law of Ukraine "On Elections of Deputies of Local Councils and Village and City Mayors" No. 14-98-BP from 14.01.1998 for the purpose of equal representation of administrative-territorial units in the structure of the UTC, namely the total council membership of the united territorial community should be determined taking into account the number of administrative - territorial units (villages) that are part of the UTC. The administrative - territorial units within the UTC should have an equal number of deputy mandates [1]. At the same time, each administrative - territorial unit must be represented in the UTC council from 2 to 5 deputies. The total membership of the UTC Board should not exceed 30 deputies.

This will help to balance the impact on the budget allocation and contribute to a more complete tax filling of the UTC center, minimize the risks of each village, and ensure the socio-economic development of rural territories of all populated communities that are part of the UTC without exception.

References:

1. Law of Ukraine "On Election of Deputies of Local Councils and Village, Town, City Mayors" No. 14/98-VR, January 14, 1998.
2. Law of Ukraine "On Voluntary Association of Territorial Communities" No. 157-VIII, February 5, 2015.
3. Law of Ukraine "On Local Elections" No. 595-VIII, July 14, 2015.
4. Melnyk K. Decentralization as a Motivator for Expanding the Functions of the National Audit Institute. APK economy. - 2019. - №5. - P. 40-46.
5. Mohylova M.M. About Integration of Territorial Communities in Ukraine: Prospects and Risks for Rural Development. APK economy. 2019. №5. P. 68-74.
6. Which community of the region is most capable. Sloboda region. 2019. - № 67. - P. 4.

**THE MAIN ECOLOGICAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT'S ASPECTS OF
NATURE RESERVE FUND'S PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP****Tetyana Nikolaychuk***Master of Law, postgraduate student (Economics) Institute of Market Problems and Economic-Ecological Researches of the National Academy of Science of Ukraine, Ukraine***ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ВІДНОСИН
ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРИРОДНО-
ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ****Тетяна Ніколайчук***Магістр правознавства, аспірант (економіка,) Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ (Одеса, Україна)*

Головними проблемами невикористання переваг державно-приватного партнерства (далі – ДПП) у сфері заповідної галузі полягає у відсутності уніфікованих галузевих принципів підготовки, формування, укладення та реалізації таких проектів, недостатності комплексних досліджень в частині обліково-оціночних критеріїв таких відносин, позитивних та негативних аспектів впливу відносин ДПП на динаміку розвитку установ природно-заповідного фонду України (далі-ПЗФ). Віддаючи належне різнобічним та ґрунтовним теоретичним і практичним дослідженням відносин ДПП у різних секторах національної економіки країни, слід визнати доцільність розвитку наукової думки та практичних рекомендацій щодо створення та застосування механізмів реалізації ДПП у царині природно заповідного фонду [1, с. 82].

Важливо відмітити, що державно-приватне партнерство може виступати хорошим інструментом не тільки для розвитку та покращення зелених, рекреаційних [2, с.67-68], інших зон з особливим природоохоронним статусом, а й для їх захисту від забудови нерухомістю та іншими капітальними спорудами, оскільки державно-приватне партнерство забезпечує право власності за об'єктами на стороні публічного права, а приватний партнер управляє об'єктами та надає відповідні послуги, використовує їх. Публічний партнер, таким чином, може виконувати свою соціальну роль і забезпечити щоб приватний партнер та об'єкт природно-заповідного фонду або рекреаційна зона оперативно реагували на зміну в потребі населення в частині наявності послуг, яких потребують громадяни [3; с. 111]. Вважаємо, що еколого-економічна сутність управління відносинами ДПП у сфері заповідної справи має свої специфічні особливості, які формують основні напрями діяльності цього сектору національного господарства країни, а саме: 1) відносини ДПП не повинні бути спрямовані на скорочення або перепрофілювання об'єкта ПЗФ, зменшення його території або порушення керівних природоохоронних цілей; 2) особлива структура суб'єктів ДПП: законодавець має чітко визначити підстави коли це може бути власне адміністрація установ ПЗФ, а коли Департамент заповідної справи, Міністерство екології та природних ресурсів України або інші органи державної

влади відповідного напрямку; 3) розширення напрямів надання платних послуг установами ПЗФ відповідно до сучасних еколого-економічних потреб населення; 4) поява процесів автоматизації об'єктів ПЗФ: індивідуалізація потреб відповідно до особливостей географічного розташування заповідної території, природоохоронних та еколого-економічних аспектів; 5) плановість та поступовість переходу надання еколого-економічних послуг населенню на «платній» основі; 6) формування психологічно-соціального підґрунтя для населення щодо можливостей здійснення еколого-економічної діяльності установами ПЗФ (нівелювання пострадянського погляду безкоштовності послуг, наданих державними установами); 7) формування мінімальних стандартів якості еколого-економічних послуг, які надаються установами ПЗФ; 8) можливості відмежування (за необхідності) еколого-економічних послуг, охоплених державними гарантіями, та платних послуг, за рахунок яких приватний партнер зможе компенсувати вкладені інвестиції; 9) формування еколого-економічних зон навколо об'єктів ПЗФ, як інструментів популяризації відповідних напрямів діяльності установ ПЗФ серед місцевого населення та регіональних бізнес-угруповань; 10) реформування людського капіталу заповідної царини, шляхом індивідуалізації економіко-трудова відносин з працівниками (рис. 1); 11) створення програми «регіональних стимулів» (за рахунок коштів місцевих бюджетів), які можуть стати додатковим джерелом компенсації витрат приватного партнера з боку територіальних громад для стимулювання його до участі у проектах ДПП; 12) умовний зонінг проектів в залежності від типу функцій, які передаються представнику приватного сектора економіки (інвестору) (Таблиця 1).

Засади аналізу кількісного та якісного складу персоналу установ ПЗФ		
<p>Розподіл персоналу за професіями /кваліфікаціями, аналіз плинності кадрів; Виявлення рідкісних професій, спеціальностей, які користуються найбільшим попитом (наприклад, лісівники, геологи) Формування «списку» перманентно-вакантних посад та аналіз причин (наприклад низький рівень економіко-соціального забезпечення для досвідчених юрисконсультів)</p>	<p>Зонування праці за видовою ознакою об'єктів природно-заповідної сфери (наприклад, біосферні заповідники, національні природні парки, різні види заказників, пам'ятки садово-паркового мистецтва та архітектури тощо) Аналіз стану корпоративного руху відповідно до специфіки установ ПЗФ</p>	<p>Розподіл праці за ознакою просторової суміжності та геополітичності територій і об'єктів: Внутрішньо національний зонінг - в межах території країни, в одному або суміжних регіонах; Міждержавний – поділ праці між двома або більше країнами в природно-заповідній сфері, наприклад, польсько-словацько-український біосферний резерват „Східні Карпати”</p>

Рис. 1. Засади аналізу кількісного та якісного складу персоналу установ природно-заповідного фонду України (розроблено автором)

Оскільки Україна є дуже багатою натуральними ресурсами та рекреаційними зонами, в країні є чималі запаси внутрішніх вод (ріки, озера, лимани, доступ до двох морів), широкий спектр ландшафтів з багатою флорою, об'єктів природно-заповідного фонду, які можуть використовуватись для рекреаційних послуг.

Таблиця 1. Види проектів ДПП у сфері заповідної справи

Інфраструктурні проекти	Участь представників бізнес-угруповань у наданні послуг не природоохоронного характеру (будівництво, оснащення матеріально-технічним устаткуванням, обладнання наукових та науково-дослідних лабораторій, закупівля спец інвентарю, обладнання службових приміщень, тощо)
Інтегровані еколого-економічні проекти	Передача приватному партнеру таких функцій, як стратегічне екологічне планування, реалізація оздоровчих еколого-економічних проектів (наприклад, тренування професійних спортсменів на заповідних територіях); виробництво товарів під брендом або логотипом установ ПЗФ
Комбіновані	Поєднання інфраструктурної та еколого-економічної складової

Розроблено автором

Однак, відслідковуються складнощі з належним обслуговуванням та розвитком рекреаційних територій впродовж останніх років, що призвело до погіршення якості таких місць та об'єктів, їх екологічного стану та послуг, що надаються населенню. Насамперед, це сталось внаслідок недостатнього фінансування (доступ до багатьох об'єктів та територій природно-заповідного фонду є безкоштовними внаслідок постсоціалістичного перехідного періоду економіки), низької обізнаності щодо екологічних наслідків та неможливості (або недостатнього інтересу з боку суб'єктів бізнесу) приватизувати певні об'єкти в зв'язку з їх стратегічною важливістю та правовим статусом (що подекуди забороняє або серйозно обмежує можливу участь приватного оператора у використанні природних ресурсів, сировини для виготовлення екологічно-чистої продукції, здійснення підприємницької діяльності в рекреаційних зонах, об'єктах природно-заповідного фонду, територій з особливим природоохоронним статусом).

Успішне управління територіями та об'єктами ПЗФ можливо тільки в разі збалансованого поєднання природоохоронної та економічної складових. Надання платних послуг населенню установа ПЗФ, в тому числі на умовах ДПП, що не має базуватися виключно на дотриманні природоохоронних імперативів, а також повинно враховувати еколого-економічне підґрунтя таких напрямів діяльності установ заповідної справи, оскільки організаційно-фінансова сутність виробництва не має бути відірвана від природних обмінних процесів.

Список використаних джерел:

1. Дмитриченко Л. Державно-приватне партнерство в аспекті розвитку суспільної форми праці у Європейському просторі. *Вісник ТНЕУ*. 2015. №1. С.80-86.
2. Мостенець О. В. Методичні підходи до оцінки конкурентного потенціалу рекреаційної системи регіону. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2014. №7 (215). С. 66-78.
3. Рудейчук С.В. Сутність та характеристики публічно-приватного партнерства в Україні: обліковий вимір. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу*. 2018. № 2(40). С. 110-115.

STATE OWNED EQUITY GOVERNANCE AS A SUBJECT FOR FISCAL EFFICIENCY ESTIMATION

Tetiana Koliada

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Finance
University of State Tax Service of Ukraine
Irpın, Ukraine*

ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ, ЩО Є ОБ'ЄКТОМ ПРАВА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Тетяна Коляда

*к. е. н., с. н. с., доцент
доцент кафедри фінансів
Університет Державної фіскальної служби України,
м. Ірпін, Україна*

В умовах хронічного дефіциту бюджету, що притаманний для державних фінансів більшості країн світу, триває процес пошуку альтернативних джерел залучення додаткових фінансових ресурсів або підвищення фіскальної ефективності вже існуючих. Не є виключенням у цьому процесі й Україна, за роки незалежності якої, починаючи з 1992 року, тільки у 2000 та 2002 роках держава мала бездефіцитний бюджет, при цьому профіцит становив відповідно 0,6% та 0,7% від ВВП.

Загальновідомо, що доходи бюджету формуються на основі чотирьох методів, а саме: *податкового методу*, який забезпечую понад 80% доходів Державного бюджету України; *прямого вилучення доходів з державного сектору економіки*; *отримання доходів від державних угідь, майна і послуг*, а також *методу залучення позик*, який в Україні відповідно до бюджетної класифікації відноситься до фінансування бюджету і тому не може розглядатися як доходи бюджету.

Що стосується надходжень від державного сектору, то вони зазвичай є незначними, оскільки за державою, як правило, залишається лише право володіння малорентабельними або нерентабельними підприємствами, котрі необхідні для розвитку народного господарства в майбутньому, мають суспільну значущість або займають монопольне становище на ринку товарів і послуг.

Доходи від державних угідь, майна і послуг формуються на основі прав власності держави і надходять до бюджету у таких формах, як орендна плата, плата за використання природних ресурсів (рентні платежі), державне мито та надходжень від приватизації державного майна. Що стосується останніх, то в Україні до 2001 року включно отримання коштів за рахунок процесу приватизації державного майна було одним із джерел формування доходів державного бюджету, та з 2002 року ці надходження віднесено до джерел фінансування дефіциту бюджету.

Враховуючи, що протягом останніх років Уряду України жодного разу не вдалося виконати планові показники надходжень від приватизації державного майна, то в сучасних умовах процес приватизації активів державної власності вже не розглядається як додаткове джерело надходжень до бюджету, його бюджетоутворюючий потенціал вже фактично вичерпано, оскільки подальший продаж державних активів може негативно вплинути як на економічну, так і національну безпеку країни загалом [1, с.68].

Акцент перемістився в площину ефективності управління корпоративними правами держави.

Серед основних чинників, що впливають на обсяг надходжень до державного бюджету коштів, отриманих від управління майном, що є об'єктом права державної власності, можна виділити наступні:

- 1) кількість підприємств, що перебуває у власності держави;
- 2) фінансовий результат підприємств з часткою державної власності, які одержали прибуток;
- 3) законодавчо визначений норматив відрахувань частини чистого прибутку до бюджету.

Не можна стверджувати, що обсяги такого ресурсу, як державна власність, в Україні дуже значні й держава розпродаватиме його ще тривалий термін часу. Порівняно з іншими країнами Україна володіє дуже обмеженою часткою цього ресурсу. Так, станом на 01 січня 2019 року у Реєстрі корпоративних прав держави обліковувалося 454 господарських товариств, в статутному капіталі яких є державна частка. При цьому зведений показник чистого фінансового результату державних підприємств за 2018 рік склав від'ємне значення – 279 083,5 тис. грн. [2]. Норматив відрахувань частини чистого прибутку (доходу) до бюджету постійно змінюється та станом на 1 січня 2019 року визначається у розмірі 90 відсотків для підприємств, обсяг чистого прибутку яких фактично у відповідному звітному періоді становить більше 50 млн гривень, і 50 відсотків – для інших підприємств.

Підприємства з державною часткою власності у статутному капіталі сплачують податки до бюджету за загальною системою оподаткування, як і підприємства іншої форми власності. Додатково державні підприємства перераховують у вигляді неподаткових платежів до бюджету частину чистого прибутку та дивідендів (Табл. 1). Наведена динаміка питомої ваги надходжень до бюджету від управління корпоративними правами держави свідчить про зростаючий фіскальний потенціал державної власності та опосередковано може свідчити про ефективність управління майном, що є об'єктом права держави.

Таблиця 1. Питома вага надходжень від управління майном, що є об'єктом права власності держави, у доходах Державного бюджету України за 2014-2018 рр.

	2014	2015	2016	2017	2018
Частка податку на прибуток підприємств і організацій, що перебувають у державній власності у загальній сумі податку на прибуток підприємств, %	2,6	12,0	15,6	15,0	18,0
Частка податку на прибуток підприємств і організацій, що перебувають у державній власності у загальній сумі податкових надходжень, %	0,4	1,0	1,7	1,6	2,3
Питома вага частини чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність, у загальній сумі неподаткових надходжень, %	4,8	6,0	11,4	19,2	24,1
Питома вага надходжень від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном у загальній сумі неподаткових надходжень, %	1,4	1,0	1,0	0,8	0,9

Джерело: розраховано автором за даними Державної казначейської служби України

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно наголосити, що серед основних загроз щодо фіскальної ефективності управління майном, що є об'єктом права державної власності, можна виділити наступні:

1. Відсутність єдиного органу виконавчої влади, що здійснює управління корпоративними правами держави.
2. Різновекторність завдань для органів влади, що здійснюють корпоративне управління державним майном, щодо збільшення надходжень до державного бюджету та залучення інвестицій.
3. Відсутність бюджетної стратегії щодо обсягів надходжень до бюджету від майна, що є об'єктом права власності держави.
4. Нестабільність законодавства щодо нормативу відрахувань частини чистого прибутку державних підприємств до бюджету.

Список використаних джерел:

1. Коляда Т.А. Бюджетна стратегія як інструмент подолання структурних дисбалансів дохідної частини бюджету України. Фінанси України. 2014. №5. С. 61-73.
2. Звіт про роботу Фонду державного майна України та хід приватизації державного майна у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua/ua/documents/docs-list/spf-reports.html>

QUANTITATIVE ASSESSMENT OF THE TEAM RESOURCE CAPACITY IMPACT ON THE IMPROVEMENT OF BUSINESS ENTITY'S PERFORMANCE

Anna Pereverzieva

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of International economy,
natural resources and economy of international tourism,
Zaporizhzhya national university,
Zaporizhzhya, Ukraine*

КІЛЬКІСНА ОЦІНКА ВПЛИВУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОЛЕКТИВУ НА ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анна Переверзєва

*к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів та економіки міжнародного туризму,
Запорізький національний університет,
Запоріжжя, Україна*

В умовах підвищення нестабільності економічного розвитку актуальним питанням є зростання рівня ефективності функціонування суб'єктів господарювання, що значною мірою залежить від наявного та потенційного ресурсного потенціалу. Ключова роль належить колективу, що не лише визначає реальні, але й формує потенційні можливості для майбутнього розвитку. Зокрема реальні можливості розраховуються на основі кількісних оцінок, а потенційні – за допомогою якісних характеристик колективу, серед яких можна виокремити ступінь згуртованості й міру реалізації особистого людського потенціалу, що є одним із пріоритетів ефективного розвитку та функціонування суб'єкта господарювання.

Зауважимо, що динамічне зростання значущості людських ресурсів як для економіки загалом, та для окремих суб'єктів господарювання, обумовлюються впливом рівня особистих знань та якостей для отримання високого ступеня ефективності діяльності. Саме люди сприймаються як «елемент», що створює вартість, і лише вони здатні змусити працювати обладнання за рахунок свого інтелектуального потенціалу. Максимальний вплив людського потенціалу на результати діяльності суб'єкта господарювання визначається особливостями видів праці, врахування яких забезпечує очікуваний результат щодо індивідуального розвитку та успішності загалом. Це є важливим для керівника, який приймає рішення, адже ефективний та згуртований колектив передбачає не лише напівавтоматичний розподіл ролей і трудових функцій, але й також наявність взаємодії, співпраці, підтримки.

Функціонування окремого трудового колективу, цільової групи доцільно розглядати як певну систему взаємопов'язаних елементів. Питання функціонування та розвитку колективу, що безпосередньо впливає на результати діяльності суб'єкта господарювання, набувають особливого значення, адже успішність функціонування системи та її розвиток у майбутньому залежить від ефективності використання сукупного потенціалу, а не потенційних можливостей його окремих складових. Отже, ціле є більшим, ніж просто сума його частин. При цьому під поняттям «ціле» розуміється виробнича система загалом (громада, підприємство, група), а «частина» – це окремі люди, людські або трудові ресурси. Такий попередній висновок є підтвердженням неможливості забезпечити високий рівень ефективності функціонування суб'єкта господарювання та побудувати згуртований колектив без врахування особливостей видів праці.

Для кількісної оцінки рівня згуртованості колективу можна використати коефіцієнт взаємодії (k_i), який враховує ступінь взаємодії його членів і є одночасно мультиплікатором. Сила або якість цієї взаємодії призводить до синергетичного ефекту. Тобто загальний потенціал колективу дорівнює не простій сумі потенціалу кожного члена, а може бути або збільшений (підсилений) завдяки колективній співпраці, або зменшений (послаблений) в разі наявності, наприклад, конфліктного середовища.

Загальний коефіцієнт взаємодії визначається за формулою:

$$k_i = 1 + \frac{\sum_{i=1}^N d_i}{N}, \quad (1)$$

Визначається перелік з N заходів ($k_i = \overline{1, N}$), в яких можуть брати участь члени колективу, що характеризує якість взаємодії його членів. Участь у кожному заході буде оцінюватися за шкалою:

$$\text{де } d_i = \begin{cases} 1, & \text{член колектив бере участь у заході} \\ 0, & \text{не бере участі} \\ -1, & \text{не існує такого заходу} \end{cases}, \quad (2)$$

У якості експерта, який оцінює коефіцієнт d_i , може виступати керівник. Інформація щодо участі членів колективу у певному заході фіксується під час його проведення.

На рівень згуртованості у колективі можуть впливати такі особливості: характер праці – інтелектуальна або фізична; розмір колективу, групи – велика або мала; наявність лідера та інші. Відомо, що існує обернена залежність між кількістю членів групи та ступенем згуртованості: чим меншою є група, тим вищий рівень згуртованості. З цієї точки зору малі колективи характеризуються вищим рівнем згуртованості, ніж великі. Як правило, така закономірність спостерігається, коли об'єднання людей утворюються на основі об'єктивних чинників. Якщо люди утворюють спільноти за власним бажанням, то це й знаходить свій прояв у більшій ймовірності успішного безконфліктного співіснування в межах певного об'єднання.

Одним із найважливіших чинників, що впливає на формування й функціонування колективу в межах певної системи (підприємства, його структурного підрозділу та інше) є наявність лідера у певній групі. У наукових дослідженнях розглядається вплив особистих психологічних якостей лідера на результат роботи колективу [1]. Деякі вчені підкреслюють, що творчий потенціал людини-лідера може проектуватися на характеристики колективу [2-3].

Таким чином, незалежно від періоду часу постійно відбувається процес об'єднання людей у певні групи на основі прагнення досягти спільних цілей та отримати певні результати. Цей процес притаманний усім рівням економіки. На макрорівні прикладом об'єднання у групи є формування певної нації, основою утворення якої є історична спільність та однакові ментальні особливості. На мікрорівні – це утворення колективів виробничих структур, що проявляється в об'єднанні людських ресурсів на основі, як правило, вимог до організаційної структури та рівня кваліфікації окремих працівників. Реальні підходи до формування об'єднань людей та колективів враховують, як правило, об'єктивні чинники, і не приділяють достатньої уваги дослідженню «схожості» людей за суб'єктивними характеристиками: здатність співіснувати в межах певної системи.

У реальному житті на функціонування та розвиток колективу можуть впливати й інші чинники, що обумовлені видом діяльності, розподілом людей та віковою структурою, статтю, різними психологічними характеристиками. З точки зору соціально-психологічного важливу роль можуть відігравати соціально-психологічні-орієнтації, які дозволяють не виявити характеристики певної групи та ідентифікувати стереотипи її членів, а також спрогнозувати поведінку у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Liborius P. What Does Leaders' Character Add to Transformational Leadership? *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*. – 2017. – № 151 (3). – P. 299–320.
2. Gibson C., Cooper C., Conger J. Do You See What We See? The Complex Effects of Perceptual Distance Between Leaders and Teams. *Journal of Applied Psychology*. – 2009. – 94 (1). – P. 62–76.
3. Tse H., To M., Chiu W. When and why does transformational leadership influence employee creativity? The roles of personal control and creative personality. *Human Resource Management*. – 57 (1). – P. 145–157.

GAS MARKET REFORMS PROBLEM IN THE ECONOMY OF UKRAINE**Marianna Bida**

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of International Economic Analysis and Finance,
Lviv Ivan Franko national University
Lviv, Ukraine*

ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ ГАЗОВОГО РИНКУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ**Маріанна Біда**

*к.е.н., доцент кафедри
Міжнародного економічного аналізу і фінансів
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Україна найпізніше розпочала реформування газового сектору серед інших країн Європи, хоча спотворення цін було одним з найбільших в регіоні із сильно регульованими тарифами на побутовий газ та опалення для населення. Причиною цього було недостатнє інвестування у внутрішній видобуток газу, що створило залежність від імпорту російського газу для задоволення двох третин потреб України в споживанні. Ще однією актуальною і на цей час проблемою є внутрішня інфраструктура розподілу, яка досі використовує застарілі системи доставки газу до кінцевого споживача, а разом з невеликими інвестиціями в енергоефективні інструменти, такі як краща ізоляція будинків, подвійні вікна, тощо ця проблема зробила ринок газу найбільш чутливим до кон'юнктури та неадаптованим до реформування. Тому зростання ціни на газ, що було однією з ключових вимог Міжнародного валютного фонду для отримання кредитування, відкладалося урядом на середньострокову перспективу аж до 2015 року, оскільки є політично непопулярним.

В Україні надання непрямих дотацій домогосподарствам через низькі ціни на побутовий газ та опалення було політикою, що використовувалася протягом багатьох років. Однак, насправді, заниження цін на побутовий газ та опалення, як правило, є поганим інструментом для досягнення цілей розподілу чи добробуту. Більше того, хоча низькі тарифи "підтримують" менш соціально забезпечені домогосподарства, вони пропорційно віддають перевагу тим, хто споживає найбільше, а це, зазвичай, заможні домогосподарства чи промисловість.

Така політика також є абсолютно неефективною у фінансовому та економічному плані, бо перевикористовує обмежені урядові фінанси, підтримує надмірне споживання енергії, гальмує інвестиції в системи поставок та підриває стимули до розширення внутрішнього розвідування газу, що може значно зменшити потребу України в імпорті газу.

За наявності бюджетних обмежень, нецільові субсидії на газ також “забирають” ресурси від інших соціальних та інфраструктурних витрат. Ці проблеми особливо посилювалися протягом останнього десятиліття, коли Росія скасувала знижки на газ для України.

Впродовж двох десятиліть низькі тарифи спричиняли надмірне споживання газу та отримання непропорційної вигоди промисловими споживачам газу. Незважаючи на певний прогрес за останнє десятиліття, Україна залишається однією з найбільш енергомістких країн Європи (навіть якщо врахувати її енергомістку структуру економіки) із щорічним споживанням газу близько 50 млрд. кубів. Енергоефективність ж становить лише 60 відсотків середніх показників Європейського Союзу [1]. Низькі тарифи не стимулювали домогосподарства зменшити споживання або інвестувати в енергоефективність, в тому числі за рахунок кращої ізоляції житла.

Починаючи з прийняття у 2015 році Закону “Про ринок природного газу”, відбулося поетапне підвищення ціни на газ для населення та промисловості. Загалом підвищення склало понад 800%. МВФ рекомендував негайне підвищення тарифів, доповнене реформами соціальної допомоги, спрямованими на найбільш вразливих членів суспільства. Проте це реформування мало б відбуватися разом з оновленням поточного житлового фонду для кращого контролю обсягів використаного газу та покращенням теплоізоляції, а також разом з доступом домогосподарств до недорогих кредитів для реконструкції енергозберігаючих будинків, що є важливим компонентом цієї стратегії.

Дійсно, гарантоване зобов'язання щодо розкладу регулярних підвищень тарифів до повного відновлення витрат держави сприятиме економії енергії. Облікування використаного газу на рівні будівлі підвищить прозорість виставлення рахунків, а також поліпшить готовність домогосподарств одночасно оплатити свої рахунки за комунальні послуги. Ці процеси забезпечать фінансування для оновлення газової та опалювальної інфраструктури, а також створять стимули для інвестування у розвідку та освоєння вітчизняних фондів газу. У той же час, реформування комунальних служб з метою уніфікації впорядкування пільг та субсидій, а також встановлення чіткого контролю над обсягами отримуваних субсидій, швидко перенаправить соціальну допомогу тим, хто найбільше її потребує [2].

Список використаних джерел:

1. Mitra P, Atoyán R. Ukraine Gas Pricing Policy: Distributional Consequences of Tariff Increases. – 2012. – С. 4-6.
2. Третій Енергетичний Пакет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esco-ecosys.narod.ru/2012_7/art319.pdf.

APPLICATION OF IAS 16 «PROPERTY PLANT AND EQUIPMENT» IN THE BUSINESS OF UKRAINIAN ENTITIES

Yevgeniya Kalyuga

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Accounting and Taxation*

Katheryna Lozotska

*Applicant of educational degree «master»,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

ЗАСТОСУВАННЯ МСБО 16 «ОСНОВНІ ЗАСОБИ» В ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ

Євгенія Калюга

*д.е.н., професор,
завідувач кафедри обліку та оподаткування*

Катерина Лозоцька

*здобувач освітнього ступеня «магістр»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна*

Одним із важливих етапів на шляху європейської інтеграції України є гармонізація національних стандартів обліку з міжнародними. Перший крок був здійснений у жовтні 2007 р. з прийняттям Кабінетом Міністрів України «Стратегії застосування міжнародних стандартів звітності в Україні» (надалі – Стратегія) [5]. Метою Стратегії є «удосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні з урахуванням вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу».

На сьогодні, в рамках імплементації Стратегії, відповідно до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4] ціла низка суб'єктів господарювання зобов'язана складати фінансову звітність за міжнародними стандартами. Незважаючи на розробку національного стандарту П(С)БО 7 «Основні засоби» [2] (надалі - П(С)БО 7) на підставі міжнародного стандарту МСБО 16 між ними зберігаються певні розбіжності (табл. 1). Як зазначено в п. 60 МСБО, використовуваний метод амортизації основного засобу має відображати очікувану форму споживання економічних вигід цього активу суб'єктом господарювання. У п. 62 МСБО 16 регламентовано використання наступних трьох методів амортизації основних засобів: прямолінійного (відповідає прямолінійному методу за П(С)БО 7); зменшення залишкової вартості (аналог - зменшення залишкової вартості); суми одиниць продукції (аналог виробничого методу).

Таблиця 1. Порівняльна характеристика П(С)БО 7 та МСБО 16

Порівняльні характеристики	Згідно П(С)БО 7	Згідно МСБО 16
Об'єкт амортизації	Об'єктом амортизації є вартість, яка амортизується (окрім вартості земельних ділянок, природних ресурсів і капітальних інвестицій).	У деяких випадках сама земля може мати обмежений строк корисної експлуатації, тоді її амортизують методом, який відображає вигоди, що мають бути отримані від неї (п.59).
Методи амортизації	Передбачено використання методів амортизації (п.26): - прямолінійного; - зменшення залишкової вартості; - прискореного зменшення залишкової вартості; - кумулятивного; - виробничого.	Передбачено використання методів амортизації (п.61): -прямолінійного; -методу зменшення залишку; -суми одиниць продукції. Стандарт не обмежує можливі застосовувані методи амортизації вищеназваними.
Перегляд обраного методу амортизації	У разі зміни очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання (п.28).	Слід переглядати принаймні на кінець кожного фінансового року, а якщо відбулася значна зміна в очікуваній формі споживання майбутніх економічних вигід, утілених в активі, метод слід змінити для відображення зміненої форми. Таку зміну слід обліковувати як зміну в обліковій оцінці (п.61).
Початок нарахування амортизації	Нарахування амортизації починається з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання. Нарахування амортизації при застосуванні виробничого методу починається з дати, що настає за датою, на яку об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання (п.29).	Амортизацію активу починають, коли він стає придатним для використання, тобто коли він доставлений до місця розташування та приведений у стан, у якому він придатний до експлуатації у спосіб, визначений управлінським персоналом (п.55)
Амортизація основних засобів, які тимчасово не експлуатують	Призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації (п.27).	Амортизацію не припиняють, коли актив не використовують або він вибуває з активного використання, доки актив не буде амортизований повністю (п.55)

У порівнянні з національним стандартом, у МСБО 16 «Основні засоби» немає кумулятивного методу та методу прискореного зменшення залишкової вартості. Поряд з цим, МСБО 16 не обмежує можливі у застосовувані методів амортизації вищеназваними. Відмінності між національними та міжнародними стандартами спостерігаються в частині визначення об'єктів амортизації. Згідно п. 22 П(С)БО 7 земельні ділянки не амортизуються, натомість у п. 59 П(С)БО 16 зазначено, що у деяких випадках земля може мати обмежений строк експлуатації, відтак її можливо амортизувати.

П(С)БО 7 зазначено, що перегляд обраного методу амортизації здійснюється лише у разі зміни очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання (п.28). За МСБО 16 обраний метод амортизації має переглядатись в кінці кожного фінансового року, у випадку якщо відбулася значна зміна в очікуваній формі споживання майбутніх економічних вигід, утілених в об'єкті основних засобів, має бути проведена зміна методу нарахування амортизації. Зміна має бути відображена в обліку як зміна в обліковій оцінці (п.61). Ця норма не означає, що кожного року вказані характеристики слід обов'язково змінювати, однак це положення вимагає проведення щорічного аналізу на предмет виявлення необхідності коригування попередніх облікових оцінок.

Відмінності між національними та міжнародними стандартами обліку наявні щодо визначення моменту початку нарахування амортизації. П(С)БО 7 починається з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання (п.29). Натомість, за МСБО 16 амортизація можна нараховувати не лише з початку наступного місяця, а й в тому ж місяці коли об'єкт основних засобів стає придатним до експлуатації (п.55). Таким чином, за міжнародним стандартом можна більш точно розрахувати амортизаційних відрахувань у рік введення об'єкта в експлуатацію.

Для розрахунку обсягів амортизаційних відрахувань необхідним є визначення очікуваного терміну корисної експлуатації об'єкта основних засобів. Відповідно до МСБО 16 та П(С)БО 7 не встановлюють обмежень щодо визначення строків корисного використання (однак за самим визначенням сутності основних засобів він не може бути меншим від 12 місяців або одного операційного циклу), однак Податковий кодекс України [3] визначає мінімальні строки експлуатації для усіх груп основних засобів. Враховуючи це платник податку, який веде бухгалтерський облік за МСФЗ, при розрахунку амортизації для цілей податкового обліку повинен нараховувати амортизацію основних засобів та інших необоротних активів за групами та мінімальними допустимими строками амортизації, що визначені у ст.138 ПКУ та методами амортизації, передбаченими п.26 П(С)БО 7 (крім виробничого методу).

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби. // IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби". // Мінфін України; Наказ, Положення від 27.04.2000 № 92.
3. Податковий кодекс України. // Кодекс України від 02.12.2010 № 2755–VI.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. // Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV.
5. Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні. // Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, Заходи від 24.10.2007 № 911-р.

PRE-ENGAGEMENT STATE FINANCIAL AUDIT ACTIVITIES**Oleksandr Tkach***Head of Expenditure Audit Department**Territorial Office of the Accounting Chamber for Odessa, Mykolaiv and Kherson Oblasts,
Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol City
Odessa, Ukraine***ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП В ДЕРЖАВНОМУ ФІНАНСОВОМУ АУДИТІ****Олександр Ткач***Начальник відділу аудиту видатків**Начальник відділу аудиту видатків територіального управління Рахункової палати
по Одеській, Миколаївській, Херсонській областях,
Автономній Республіці Крим та м. Севастополю
м. Одеса, Україна*

Процес державного фінансового аудиту починається з підготовчої діяльності. В аудиті фінансової звітності даний процес полягає в оцінці того, чи може бути проведений аудит чи є якісь професійні причини, через які він не може бути проведений. Що стосується державного аудиту, то така практика є неможливою, оскільки аудит повинен бути проведений згідно законодавства. Все це викликає питання відносно того, в чому полягає підготовча стадія державного фінансового аудиту.

Метою проведення підготовчого етапу державного фінансового аудиту є перевірка передумов проведення даного виду аудиту, зокрема в частині оцінки етичних вимог та компетентності колективу аудиторів, підготовки документації на проведення аудиту, інформуванні керівництва суб'єкта господарювання про державний фінансовий аудит.

Модель проведення підготовчого етапу державного фінансового аудиту представлена на рис. 1. Запропонована модель включає в себе доаудиторські і передаудиторські процедури. Доаудиторські процедури здійснюються на рівні Рахункової палати, в той час як передаудиторські процедури на рівні територіального її відділення.

Доаудиторські процедури включають в себе діяльність з підготовки плану роботи Рахункової палати на рік на основі пропозиції її членів. Наступною складовою підготовчого етапу державного фінансового аудиту є передаудиторські процедури. Вони починаються з оцінки компетентності аудиторів, що здійснюється на основі професійного судження. Далі здійснюється оцінка конфлікту інтересів та можливості діяти згідно, що документується шляхом складання сертифікатів незалежності.

Рис. 1. Модель проведення підготовчого етапу державного фінансового аудиту

Джерело: власна розробка на основні Міжнародних стандартів вищих органів фінансового контролю (ISSAI)

Сертифікат незалежності – підписане посадовою особою апарату Рахункової палати повідомлення щодо наявності/відсутності в неї приватного інтересу у сфері проведення заходу державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), які можуть вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання своїх повноважень [1]. Після цього проводиться оцінка етичних загроз з боку команди аудиторів. Наступним етапом нами виділено визначення користувачів фінансової звітності та їх вимог. Фінансовий аудит полягає у перевірці, аналізі та оцінці правильності ведення, повноти обліку і достовірності звітності щодо надходжень і витрат бюджету, встановлення фактичного стану справ щодо цільового використання бюджетних коштів, дотримання законодавства при здійсненні операцій з бюджетними коштами [2, ст. 4].

Метою фінансового аудиту є підвищення ступеня довіри користувачів до фінансової звітності. Це досягається висловленням думки аудитора щодо того, чи готується фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до чинної структури фінансової звітності [3, с. 25]. Проте інформаційні інтереси користувачів фінансової звітності відрізняються між собою.

Це слід ураховувати при визначенні завдань аудиту, вирішення яких надасть можливість досягти поставленої мети. Саме тому на попередньому етапі аудиту дуже важливим є визначення переліку користувачів фінансової звітності та розуміння їх вимог. Для державних підприємств корпоративного типу основними користувачами фінансової звітності є: Міністерство фінансів, інвестори та широка громадськість. Відповідно потреби, які стоять перед даними користувачами є наступні: оцінка ефективності управління державними фінансами, стабільний розвитку економіки; оцінка рентабельності, оцінка фінансової стійкості, оцінка наслідків політики та регулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Важливою процедурою підготовчого етапу аудиту згідно ISSAI 1210.10 є лист на проведення аудиторської діяльності: "... узгоджені умови аудиторської діяльності повинні бути записані у листі про аудиторську діяльність чи іншій підходящій формі письмової угоди". Умови проведення аудиту повинні включати, серед іншого, наступне: мета та обсяг аудиту фінансової звітності; обов'язки аудитора; обов'язки управління; визначення діючої рамки стандартів для складання фінансової звітності; твердження, що можуть бути обставини, за яких звіт може відрізнятися від очікуваної форми та змісту; перелік законодавчих актів, що впливають на проведення аудиту. Вважаємо цей перелік таким, що є мінімально-достатнім для складання листа на проведення аудиту.

На цьому ж етапі аудитор згідно з вимогами ISSAI 1210.6 (b) повинен отримати письмову згоду керівництва суб'єкта господарювання про те, що воно визнає та розуміє обов'язки щодо підготовки фінансової звітності; встановлення системи внутрішнього контролю, який керівництво вважає необхідним для підготовки фінансової звітності, щоб вона не містила суттєвих викривлень; та забезпечити аудиторам доступ до необхідної їм інформації у межах організації.

Останнім кроком підготовчого етапу державного фінансового аудиту є зустріч групи державних аудиторів з керівництвом суб'єкта господарювання та особами, відповідальними за його управління. На практиці така зустріч відбувається з представником профільного міністерства, проте, на нашу думку, саме зустріч безпосередньо з керівництвом підприємства дасть можливість для обговорення умов проведення аудиту, зазначених в листі щодо участі в аудиті.

Отже, нами побудована модель проведення підготовчого етапу державного фінансового аудиту та дана її повна характеристика.

Список використаних джерел:

1. Порядок складання сертифікатів незалежності / Рішення Рахункової палати від 29.01.2019 № 3-7. Офіційний сайт Рахункової палати України. – Режим доступу: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/3-7_2019/Porjad_Sert_Nez.pdf
2. Про Рахункову палату, 2015. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>
3. Financial audit ISSAI implementation handbook, INTOSAI Development Initiative Oslo, Norway, 2018, с. 219.

PROSPECTS AND RISKS OF INTRODUCTION OF INDUSTRY 4.0 TECHNOLOGIES BY UKRAINIAN ENTERPRISES

Natalia Skorobogatova

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economics
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”,
Kyiv, Ukraine*

The driving force in making changes to production is the desire of the owners to improve the efficiency of the enterprise. This can be justified by the interconnection of "the use of technology - the effect on production - the impact on financial results." Enterprises that implement innovative technologies have the opportunity to improve current production efficiency and value of the enterprise in the long run. Industry 4.0 identifies a fundamentally new way of improving the performance of industrial enterprises, which integrates the Cyber-physical system (CPS) into production processes and into product functioning. The active development and activity of Ukrainian enterprises with high innovation activity is an element of ensuring the long-term competitiveness of the Ukrainian economy.

There is a process of transition from an outdated model of economy to a more innovative one, which allows to produce qualitatively new products and services. Industry 4.0 technologies maximize efficiency and productivity, and provide businesses with a number of advantages to enter foreign markets while successfully operating domestically. These promising technologies give the countries advantages: production of quality products or new ones at the expense of high-tech production process, rapid adaptation to consumer needs, reduction of transportation costs, increase of efficiency associated with economical use of resources, reduction of shortages in production, growth of labour productivity, attracting funds from investors and increasing competitiveness as a whole. The impact of the implementation of Industry 4.0 technologies on the financial results of the activity is shown in Fig.1.

According to global experts, the Industry 4.0 concept allows for an increase in industrial output of almost 7-10%, and for Ukraine the initial effect will be twice as big as many domestic enterprises are lagging behind in technological development from EU countries and the world. Estimated values of the development of Ukrainian economy from the introduction of Industry 4.0 technologies [2]: an increase in the industrial sector by 10% each year, leading to an increase in the share of industry in GDP during the first 5 years to 20% in 2022; export of goods and services of high-tech segments up to 20% per year; attraction of investments in production development and innovative infrastructure.

Income	<p>increasing the speed of market entry by accelerating the production cycle</p> <p>increasing the volume of production of products to meet the requirements of a particular consumer due to more accurate identification and customer</p> <p>increase in the quality of manufactured products and services by reducing the share of defects, delivery time</p>
Current production costs	<p>reducing labor costs by replacing human labor with work and machinery</p> <p>reducing the cost of starting production lines by producing some parts with 3D printing</p> <p>reducing the cost of repair and maintenance needs through predictive analytics</p> <p>Reducing the cost of reissuing defective products due to an overall increase in production accuracy</p> <p>reducing electricity costs through "smart" management of electricity distribution</p> <p>reducing the cost of internal warehouse logistics through warehouse robots and automatic identification technologies (RFID tags)</p>
Management costs	<p>reducing the cost of pay to line managers due to the automation of the production process</p> <p>increasing costs of consulting services on the introduction of new technologies and organizational transformation</p> <p>increasing the cost of training / retraining employees to work with new technologies</p>
Non-current assets	<p>growth of investments in intangible assets: software, licenses, patents</p> <p>growth in investments in fixed assets: industrial robots, 3D printers, server equipment, etc.</p> <p>increased investment in research and development (R&D)</p>

Fig. 1. The impact of Industry 4.0 technology on the technical and economic indicators of the enterprise

Improved based on [1]

At the same time, it is necessary to note the ambiguous impact of Industry 4.0 technologies on the socio-economic life of society.

In particular, the main risks associated with this process are presented in Table. 1.

Along with the certainly positive effect of the implementation of Industry 4.0 technology at the enterprise and society level (reducing production costs and reducing production costs, improving product quality, additional service, saving natural resources, improving working conditions, etc.), it is worth noting the risks of adverse effects: large-scale unemployment and increasing inequality among the population, to the dangers of cybersecurity. Therefore, we believe it is important to consider carefully the implementation of the Industry 4.0 concept at the macro and micro levels.

Table 1. Risks of implementing Industry 4.0 technologies

Economic risks	Legal and political risks
<p>Difficulties in financing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a large amount of investment - additional costs for recruiting and training staff <p>Specific investment risks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - excess time and cost of investing - change of interest rate and others <p>Competition:</p> <ul style="list-style-type: none"> - the emergence of new competitors - reduction of barriers to entry - competitive pressure - data transparency can be compromised <p>Business Model Change:</p> <ul style="list-style-type: none"> - loss of basic competencies of employees - the emergence of new consumer requirements - lack of understanding of business models 	<ul style="list-style-type: none"> - improper infrastructure - lack of support from the authorities - risk of cyber threats - regulatory inconsistency <hr/> <p style="text-align: center;">Social risks</p> <p>On the part of employees:</p> <ul style="list-style-type: none"> - redistribution of competences - production automation will lead to job cuts - stress (psychological stress, lack of social interaction) <p>On the part of the enterprise:</p> <ul style="list-style-type: none"> - unprepared organizational structure for change - lack of communication and misunderstanding between management and staff - awareness of staff and management - internal resistance and corporate culture - production relocation (closing or moving of enterprises)

Source: organized on the basis of [2-5]

The state should develop a comprehensive program that will minimize the possible imbalance in society in terms of employment, training of relevant personnel, state support for strategic projects, etc. At the micro level, it is also necessary to apply a systematic approach that will allow the enterprise to develop in a balanced manner while adhering to the concept of sustainable development - a balance between economic, social and environmental goals.

References:

1. Тарасов И. В., Попов Н. А. Индустрия 4.0: трансформация производственных фабрик. Стратегические решения и риск-менеджмент. – 2018. – № 3 (108). – С. 38-53.
2. Головні стратегічні ініціативи та напрями розвитку Індустрії 4.0 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://industry4-0-ukraine.com.ua>.
3. Development of a Risk Framework for Industry 4.0 in the Context of Sustainability for Established Manufacturers. – Режим доступу: <https://www.mdpi.com/>.
4. Kiel. D, Müller J. M., Arnold C., Voigt K. I. Sustainable Industrial Value Creation: Benefits and Challenges of Industry 4.0. // Innovation Management. 2017. № 21. – P.1-34.
5. Development of a Risk Framework for Industry 4.0 in the Context of Sustainability for Established Manufacturers [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/2/384>.

THE ROLE OF THE TOURISM INDUSTRY IN THE DEVELOPMENT OF MODERN ECONOMIC RELATIONS

Irina Udovenko

*Ph.D. (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of Department of Geodesy, Cartography and Cadastre, Uman
National University of Horticulture
Uman, Ukraine*

РОЛЬ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ У РОЗВИТКОВІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Ірина Удовенко

*к.е.н., доцент,
доцент кафедри геодезії, картографії і кадастру
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна*

Туристична галузь з кожним роком займає все більш провідне місце у світовому господарстві. У повоєнний період міжнародний туризм почав бурхливо розвиватися у всьому світі. Зараз в туризмі зайнято 8% працездатного населення (203 млн. чол.), внесок у світовий ВВП складає 3,3 трлн. дол. США (вище 11 % його загальносвітового обсягу), 630 млрд. дол. США інвестицій, або 9 % всіх інвестицій в основний капітал[1]. Швидкими темпами збільшуються й прибуття туристів, й надходження від туризму. Зміни прибуттів туристів та надходжень від міжнародного туризму у 1990 – ті роки. Відносне зниження темпів зростання кількості туристів, що відвідують Європу, може бути причиною сильної залежності Європи від певних видів туризму. Особливо це відноситься узбережжя Середземного моря. Однак роль країн Європи у міжнародному туризмі визначається не лише показниками, які були розглянуті вище: кількість відвідувачів та надходження від туризму, але й розвиненістю індустрії туризму. Тому ще однією важливою характеристикою розвитку туристичного ринку є зміна сукупної ємності світових готелів, тобто тих місць, де переважно туристи розміщуються та витрачають певну кількість коштів.

Регіонами, за чисельністю осіб, що прибували з рекреаційно-туристичними цілями, були Східна Азія та Європа. Країни цього регіону стали значними рекреаційно-туристичними центрами, здебільшого, зовсім нещодавно, у 2000-і роки. Це, як правило, нові індустріальні країни, в яких у 2000-і рр. продовжувалося стрімке економічне зростання: Гонконг, Малайзія, Сінгапур, Південна Корея, Таїланд. Розвиток туризму був щільно пов'язаний з експортом товарів та послуг цими країнами. Експорт товарів сприяв збільшенню ділових подорожей до цих країн, а бізнес-туризм, у свою чергу, стимулював розвиток готельного бізнесу та індустрії розваг, одним словом — в'їзного туризму.

У 2015 р. Євразійський регіон відвідали понад 100 млн. туристів. За період з 2011 р. по 2016 р. кількість прибуттів зросла більше, ніж у чотири рази. 78 % рекреаційно-туристичних потоків у регіоні на посадку 2000-х рр. склали представники країн цього ж регіону, найбільше з них було японців — близько 15 % від загального попиту на туристичні послуги в Євразійському регіоні. Така велика частка японців пояснюється не лише заможністю мешканців Японії, але й дією спеціальної програми японського уряду, за якою стимулювалося проведення канікул та відпусток японцями за кордоном. Наступними за кількістю тих, хто від'їжджав з цих країн для відпочинку та лікування в межах регіону, були Сінгапур (9 % усіх туристів в регіоні) і Тайвань (близько 7 %). З інших основних регіонів світу найбільшу кількість туристів до Східної Азії постачали Європа і Америка (у приблизно рівних кількостях).

Основними чинниками формування рекреаційно-туристичних потоків до Євразійського регіону були:

- екзотична тропічна природа, велика кількість унікальних природних об'єктів;
- привабливість ділових поїздок в ці країни;
- розвинутість розважального туризму, індустрії розваг (японська індустрія розваг посідала друге місце у світі після США);
- першокласний шопінг-туризм пропонували Гонконг і Сінгапур.

Найбільшим туристоутворюючим ринком для Східної Азії була в 2009-2016-і рр. Європа. З окремих країн найбільшу кількість прибуттів до Східної Азії забезпечувала Великобританія. 34 % туристів до країн Східної Азії прибували в 20010-2014 рр. з США. 28 % складав внутрішньо регіональний туризм. В цих країнах добре розвивався пізнавальний туризм. Деякі інші країни успішно спеціалізувалися на пляжному туризмі. Значно розвинулося надання послуг любителям гірськолижного спорту в Непалі, не кажучи про використання пізнавального туризму в цій країні, пов'язане з модою на буддизм у країнах Європи та Північної Америки. Як і в Африканському регіоні, у Азії гальмували розвиток туризму недостатня розвинутість рекреаційно-туристичної інфраструктури, слабка транспортна система.

Отже, виходячи з наведеного вище, після нетривалої перерви в XXI столітті міжнародний туризм буде продовжувати свій розвиток, не дивлячись на ризик економічних спадів.

Список використаних джерел:

1. Туристичний ринок Європи. URL://tourism-book.com/books/book-18/chapter-1238/
2. Комар Н. В., Уніят А. В. Привабливість азіатсько-тихоокеанського регіону на світовому ринку туристичних послуг. Ефективна економіка – № 7. – 2015. – URL://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4201

THEORETICAL-METHODOLOGICAL BACKGROUND OF THE MODELING OF THE PROJECT ACTIVITY OF THE SOCIOMONOMIC SPHERE

Svitlana Furduy

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor,

Head of the Department of Social Work, Social Pedagogy and Physical Culture,

Izmail State Humanitarian University,

Izmail, Ukraine

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДГРУНТЯ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Світлана Фурдуй

к.п.н., доцент,

завідувач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та

фізичної культури,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет,

м. Ізмаїл, Україна

На сучасному етапі розвитку суспільства важливого значення набуває формування мети проєктивної діяльності в соціальній роботі.

У вітчизняній соціології перші ідеї про проєктування соціальних систем були висловлені в роботах О. І. Генісаретського, В. Н. Дубровського, І. І. Ляхова, В. М. Разіна, А. Г. Раппопорта, Б. В. Сазонова, Г. П. Щедровицького. З точки зору соціального управління ці проблеми розглядалися В. Г. Афанасьєвим, І. В. Бестужевим-Ладою, П. Н. Лебедєвим. Його теоретичні основи були проаналізовані в роботах Н. А. Айтова, Г. А. Антонюка, Н. І. Лапіна, А. І. Пригожина, Ж. Т. Тощенко, Н. Г. Харитонова, в дослідженнях Т. М. Дрідзе, Ю. А. Крючкова як одна з форм випереджального відображення дійсності, створення прообразу (прототипу) передбачуваного об'єкта, явища або процесу за допомогою специфічних методів.

Однією з особливостей професійної діяльності соціального працівника є пошук нестандартних рішень для розв'язання різноманітних соціальних проблем. Проте, кожна ідея, ініціатива потребують обґрунтування, підтримки певних організацій чи впливових осіб, пошук коштів на реалізацію тощо.

Працівники соціальної сфери мають володіти навичками проєктування, прогнозування та моделювання як базовим інструментарієм проєктною діяльності на всіх рівнях. Цей інструментарій динамічно розвивається і є системою знань, що використовується у світовій практиці розробки та впровадження ефективних соціальних проєктів та програм.

Соціальний проект - це сконструйоване ініціатором проекту соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання середовища, що змінюється, матеріальної або духовної цінності. Це нововведення мусить мати просторово-часові координати, а його вплив на людей - визнаватися позитивним за соціальним значенням [1, с. 164].

Соціальне проектування використовується як один з компонентів цілеспрямованої діяльності, коли розробляються різні варіанти вирішення нових соціальних проблем. Воно застосовується також при підготовці соціальних планів і програм з регулювання перетворюються процесів і явищ, які раніше не мали потреби в детальному опрацюванні та управлінні [2].

Основними елементами проектної діяльності, його найважливішими теоретичними категоріями є: система, суб'єкт і об'єкт соціального проектування, соціальна технологія проектування, умови, методи соціального проектування та ін. [3, с. 48].

Система - це цілісність, організована безліччю функцій і відповідних їм управлінських дій по прийняттю рішень і їх реалізації.

Суб'єктом соціального проектування є різні носії управлінської діяльності - як окремі особистості, так і організації, трудові колективи, соціальні інститути, що ставлять собі за мету організоване, цілеспрямоване перетворення соціальної дійсності.

Під об'єктами соціального проектування розуміються системи, процеси організації соціальних зв'язків, взаємодій, включених в проектну діяльність, що піддаються впливам суб'єктів проектування.

Соціальна технологія проектування - це упорядкована в часі і просторі послідовність актів соціальної діяльності, сукупність навичок, методів, прийомів, спрямованих на досягнення певної мети, реалізацію соціального замовлення. За допомогою технології абстрактні дефініції науки переводяться на конкретну мову вказівок, рішень, розпоряджень, нормативів, що направляють соціальну активність людей на ефективне виконання необхідних дій.

Позбутися від суб'єктивізму в проектуванні можна, тільки спираючись на наукові методи.

Метод - це спосіб досягнення мети; побудова соціального проекту - певним способом упорядкована діяльність суб'єкта проектування.

Виділяють наступні методи соціального проектування: "мозковий атаки", ділової гри, вживання в роль, аналогії, асоціації, синектики [4]. Метод "мозкової атаки" пов'язаний з генерацією ідей, їх рівноправної конкуренції, можливістю опору. За допомогою цього методу долаються недоліки традиційних способів вирішення проблемних ситуацій, наприклад проведення наради, де різна активність участі окремих членів групи, беззмістовні виступу, сильний вплив конфліктів і суперечливості учасників негативно позначається на ході роботи.

Метод ділової гри - комплексний метод, який охоплює всі стадії процесу підготовки і прийняття рішення. Його застосовують у випадках складних проблемних ситуацій (наприклад, екологічних), що вимагають для свого вирішення взаємодії багатьох зацікавлених відомств, організацій, громадських сил. Метод вживання в роль допомагає отримати більш точне уявлення про те, що потрібно зробити в процесі проектування. Це не просто заглядання в проектоване майбутнє, а прагнення глибше зрозуміти, як буде реалізовуватися проект. Метод аналогії передбачає, що ефективно функціонують підприємства, селища, міста, в яких раціонально вирішені ті чи інші соціальні проблеми, в певних межах служать взірцем, еталоном для конструювання соціальних завдань і цілей. Метод асоціації полягає в тому, що при підготовці проекту нерідко виникає необхідність прийняття нових рішень, передбачає поєднання прийомів пристосування, модифікації і повної реорганізації. Метод синектики заснований на тому, що кілька запропонованих ідей розглядаються окремо один від одного, а потім між ними встановлюється певний взаємозв'язок і взаємозалежність.

Соціальне проектування в галузі соціальної роботи застосовуються для розробки соціальних програм, соціальних пропозицій і проектів, відпрацювання методики, техніки і технології конкретних форм соціономічної діяльності.

Методичне підґрунття ми визначаємо як організаційне нововведення в умовах інноваційної вищої школи, що об'єднує на добровільних засадах досвідчених викладачів, фахівців соціально-педагогічної сфери, керівників проектів для комплексного надання адресних, диференційованих, технологічно вивірених методичних послуг, що забезпечують ефективну взаємодію суб'єктів проектної діяльності (викладачів, майбутніх соціальних педагогів, соціальних працівників, керівників і педагогічного персоналу освітніх установ), задовольняють актуальні та виявляють потенційні освітні потреби в досягненні творчих результатів у галузі соціального проектування.

Список використаних джерел:

1. Антропова Ю. Ю. Проектне управління /Ю. Ю. Антропова /Вісник Хмельницького державного університету. - 2009. - № 11 (149). - Серія Філософія. Соціологія. Культурологія. Вип. 11 . - С. 164-168.
2. Біла О. О. Першооснови соціально-педагогічного проектування: навчально-методичний посібник / О. О. Біла. -Одеса: Астропринт, 2012. - 260 с.
3. Костева Т. Б. Особливості технології проектування в соціальній сфері //Наукові праці. Педагогіка. Випуск 258. Том 270. - 2016. - С. 47-51.
4. Підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери до проектування професійної діяльності: теорія і практика:[монографія] / За ред. О. О. Біла. - Одеса: Астропринт, 2013. – 148 с.

AIMS OF THE ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT**Elvira Danilova**

*Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Department of Management of Foreign Economic Activity of Enterprises
National Aviation University, Kyiv, Ukraine*

ЦІЛІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ**Е. І. Данілова**

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств,
Національний авіаційний університет, м.Київ*

В умовах невизначеності зовнішнього середовища та посилення внутрішніх небезпек зростає актуальність питань побудови системи управління економічною безпекою, здатної передбачати, усувати та зменшувати прояви негативних впливів. Така задача реалізується лише при умові побудови ієрархічно сформованої системи загальних та функціональних цілей економічної безпеки, яка дозволяє забезпечити узгоджену спрямованість управлінських дій на всіх функціональних рівнях управління на реалізацію єдиної мети захисту підприємства від негативного зовнішнього та внутрішнього впливу. На основі розгляду двохрівневої системи управління економічною безпекою на підприємстві [2], виокремлено ієрархічну структуру цілей та узагальнено основні трактування цілей економічної безпеки підприємства на основі [1, 3-9]. Ідея функціональної цілеспрямованості системи економічної безпеки відповідає загальній методології управління в частині ієрархічності системи цілей підприємства, у відповідності до якої загальні цілі підприємства досягаються шляхом реалізації функціональних цілей. Окрім того, цілі підприємства визначаються в залежності від обраної стратегії розвитку, тому вони обмежені часовими рамками, є конкретними з огляду на кінцевий результат їх реалізації.

Визначено, що цілі економічної безпеки функції не є тотожними цілям самої функції. Цілі функції – це конкретний перелік орієнтирів, які мають бути досягнуті в процесі виконання визначеної сукупності дій (виконання функції). Цілі економічної безпеки функції – це сукупність умов, які забезпечують реалізацію визначеної функції. Цілі функції та цілі економічної безпеки функції співвідносяться як внутрішнє наповнення (наприклад, вода) та зовнішня форма, в якій перебуває внутрішнє наповнення (наприклад, посуд). На основі проведеного семантичного аналізу цілей управління економічною безпекою зроблено висновок, що метою (загальною ціллю) управління економічною безпекою підприємства є забезпечення організаційної стійкості та часової стабільності процесів функціонування та розвитку економічних відносин підприємства шляхом формування системи захисту від сукупності зовнішніх та внутрішніх небезпек.

Виходячи із проведеного аналізу, запропоновано наступні основоположні елементи системи управління економічною безпекою: *метою управління* є формування безпечних умов функціонування та розвитку підприємства на різних часових горизонтах (стратегічному, тактичному, оперативному); *цілями функцій, які реалізують мету управління економічною безпекою* є забезпечення умов для стабільної реалізації даних функцій (забезпечення умов реалізації функцій управління, постачання, виробництва, збуту, фінансування тощо); *процесом управління* є вплив суб'єкту на об'єкти небезпеки з метою виявлення, нейтралізації або зменшення негативного впливу зовнішніх та внутрішніх небезпек та ризиків; *методами управління* сукупність способів впливу суб'єкту управління на об'єкт небезпеки для досягнення функціональних та загальних цілей управління економічною безпекою; *цільовими показниками управління* є показники стабільності та стійкості підприємства; *цільовими показниками функціонального управління економічною безпекою* є показники стабільності функціональної результативності; *індикаторами економічної безпеки* на всіх рівнях управління є індекс економічної безпеки діяльності підприємства та індекс економічної безпеки реалізації кожної із функцій.

В умовах зростання небезпек для діяльності підприємства управління системою економічної безпеки спрямовується на забезпечення таких умов, які здатні забезпечити структурну цілісність та стабільність ефективності його функціонування та розвитку. Реалізація означеної мети можлива лише при формуванні цілей забезпечення умов безпечної реалізації функціональних цілей.

Список використаних джерел:

1. Белокур В. В. Угрозы экономической безопасности предприятия. М., 2010.
2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К.: Ника-центр, Эльг, 2004. 784 с.
3. Гончаров Г.А. Сущностная характеристика системы обеспечения экономической безопасности организации. *Приоритетные направления развития науки и образования*: матер. VIII МНПК Чебоксары: ЦНС, 2016. С. 313-321.
4. Дуб Б.С. Система экономической безопасности предприятия: понятия та структура. *Управління проектами та розвиток виробництва*, 2016. №4(60). С. 5-18.
5. Карковська В. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки підприємства. *Вісник львівського політехнічного університету*. URL: ena.lp.edu.ua
6. Клейнер Г.Б., Тамбовцев В.Л., Качалов Р.М. Предприятие в нестабильной экономической среде, М.: ОАО «Издательство «Экономика», 1997. 288 с.
7. Салоїд С.В. Механізм управління економічною безпекою підприємства: теоретичний аспект. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. Випуск 14. 2017
8. Черняк Г. М. Формування механізму забезпечення економічної безпеки сучасних підприємств в контексті євроінтеграції. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2015. № 1(1). С. 18-22.
9. Яниогло А. Комплексная система обеспечения экономической безопасности предприятия. *Agricultural and Resource Economics* 2015. 1(1) С. 69–79.

AREAS OF DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT METHODS OF TAKING LABOR IN UKRAINE

Olena Atayeva

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Economics of Enterprise and Management Educational
and Scientific Professional and Pedagogical Institute of Bakhmut
Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy*

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Олена Атаєва

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств і менеджменту
Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут м. Бахмут
Українська інженерно-педагогічна академія*

Як відомо здавна, на всіх стадіях розвитку людства оплата і мотивація успішності праці були визначальним важелем забезпечення ефективності виробництва, його конкурентоспроможності, виступали основним джерелом забезпечення потреб безпосередніх виробників. Тому проблемі стимулювання праці, особливо в останнє десятиріччя в економічній науці і практиці припасована помітна увага, що визначає актуальність, теоретичне і практичне значення зазначених питань.

Розробці загальної теорії мотивації і практичному використанню кращих методів стимулювання праці персоналу підприємств присвятили свої наукові праці такі дослідники як О.Л. Єськов, В.М. Ковальов, А.А. Волоський, А.В. Калина, А.М. Колот, Р.А. Яковлев, Ю.П. Кокін тощо.

Але розробки названих авторів, ще не дають підстави вважати проблему мотивації праці вирішеною, бо зміна умов виробництва настановує на пошук нових методів. Практика ринкового виробництва висуває нові завдання, нові моделі оплати праці, які ламають зрівнялівку і дають простір розвитку особистої і корпоративної зацікавленості в результатах праці. Саме цей процес помітно відбувається за етапами людської цивілізації, накопичується відомий досвід з удосконалення мотиваційних систем в зарубіжній практиці і на вітчизняних підприємствах, особливо у машинобудівній галузі [1]. Зокрема, нашими дослідженнями визначені наступні напрями розвитку систем оплати і стимулювання праці:

- структуризація фонду оплати праці;
- розвиток безтарифних форм оплати праці;
- методи стимулювання якості праці;
- методи заохочення до корпоративних результатів праці;
- пайові методи розподілу корпоративного фонду заохочувальних виплат.

Найбільший ефект виявляє структуризація фонду оплати праці шляхом скорочення кількості елементів його структури з метою підвищення порогу соціальної відчутності заохочувальних виплат для працівників і їх родин. Аналіз виявляє, що значна кількість видів надбавок до тарифного заробітку здебільшого забезпечує утримання заробітку на певному рівні, ніж стимулює працю, отже, скорочення кількості видів надбавок повинно супроводжуватись більш ґрунтовним визначенням залежності зміни заробітків від показників заохочення, що забезпечує усунення зрівняльності заохочувальних виплат.

До того ж, розвиток безтарифних форм оплати праці спотворює застосування комбінованих форм заробітної плати, які більш пов'язані з контрактною системою приваблення персоналу до праці. Це дає можливість застосування різних методів оцінки особистого внеску працівника до корпоративних результатів праці, які можливо визначати балами, відповідними коефіцієнтами, та іншими експертними показниками [2].

Саме економічна практика виявляє методи стимулювання якості праці, які безпосередньо пов'язані з науково-технічним прогресом і відповідним зростанням професійної майстерності персоналу. Найбільш прийнятним цей напрям виявлено на підприємствах машинобудівної галузі виробництва, яке вимагає найбільше точно забезпечувати відповідність параметрів технологічного процесу міжнародним стандартам, що в єдності з ціноутворенням забезпечує високий рівень конкурентоздатності машинобудівної продукції.

Зокрема, найбільш продуктивний досвід у цьому напрямі накопичено Новокраматорським машинобудівним заводом (ЗАТ «НКМЗ»), за яким на заводі створена і діє концепція безперервної освіти, яка дає змогу підприємству оперативно реагувати на зміну номенклатури продукції, технології виробництва, які вимагають перекваліфікації персоналу. Саме за таким підходом, створюються умови формування інтелектуального потенціалу у виробничій сфері та постійного самовдосконалення виробничих навиків працівників.

Відповідно до цього напряму також здійснюються якісна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації персоналу за сучасними методами з використанням персонал-технологій і світового досвіду з розвитку людського капіталу. Отже на заводі «НКМЗ» створено відділ розвитку персоналу, а також накопичується банк даних про склад і кваліфікацію, працівників відбувається планування переміщення кадрів і зростання кар'єри, створюється банк учбово-методичних матеріалів. Введено систему сертифікації персоналу за рівнем підготовки, підвищення професійних знань, навичок і досвіду.

Тому, методи заохочення до корпоративних результатів праці тісно пов'язані з пайовими методами розподілу фонду оплати праці структурних підрозділів підприємств, виробничих дільниць та бригад.

До цієї системи слід рекомендувати встановлення кожному члену бригади базового коефіцієнту результативності праці (КРП), який можливо визначати відношенням середньомісячної зарплати за попередній період, що прийнята за одиницю середньої зарплати, кратної 100 грн. Тому рекомендуємо розрахувати КРП за формулою [3]

$$\text{КРП} = \text{КРП}_6 + \sum_{i=1}^m K_n - \sum_{i=1}^p K_3, \quad (1)$$

де КРП_6 – базовий рівень КРП;

K_n – значення показників, що підвищують коефіцієнт;

K_3 – значення показників, знижуючих коефіцієнт;

m, p – кількість показників, які враховуються.

Саме застосування зазначеного методу дає можливість досліджувати і удосконалювати систему оплати і стимулювання праці з урахуванням показників соціальної задоволеності і їх ефективності, що має суттєве значення для економічної теорії і практики. Вони виконуються у напрямках структуризації фонду оплати праці; розвитку безтарифних форм оплати; методів стимулювання якості праці, методів заохочення до корпоративних результатів праці; спотворюють пайові методи розподілу корпоративних фондів оплати праці за результатами праці і внеску окремих працівників до загально-колективних виробничих результатів праці підприємств.

Список використаних джерел:

1. Еськов А.Л. Мотивационный механизм в системе производственного менеджмента: проблемы и решения : монография / А.Л. Еськов. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2005. – 390 с.
2. Калина А.В. Методологічні підходи до формування організаційно-економічного механізму стимулювання праці персоналу / А.В. Калина. – Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – Спец. вип.: 3 т. Соціально-трудова відносина: теорія і практика. – К.: КНЕУ, 2010. – С. 140-147.
3. Атаєва О.А. Наукові підходи до визначення рівня оплати праці в Україні / О.А. Атаєва, В.Н. Ковальов, «Економіка України». – 2017. - №4 (657).- С. 67-79.

SOME PECULIARITIES OF THE PERSPECTIVES OF ENERGY SECURITY OF THE ECONOMY OF UKRAINE

Serhii Korinnyi

*Ph.D. in Economics, chief lecturer
Chair of International Economics, Natural Resources and
Economics of International Tourism
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

The issue of energy security has become one of the most important for Ukraine in the recent years, especially in the context of national security. The energy sector is the basis for sustainable development of the economy of Ukraine, as it ensures and supplies the proper functioning of all the other sectors as well as meets social demand in energy and energy resources. At the same time, the energy sector is one of the largest environmental pollutants along with mining and metallurgical complex and chemical industry.

Topical issues in the energy sector of Ukraine are balance of trade of energy resources and electricity, increase of own production and generation, adaptation of industry and consumer market for energy consumption optimization in the conditions of permanent increase of prices of energy resources. It is also of the highest importance to reduce monopolization and create virtually competitive, transparent energy markets in strict line with EU standards through deep regulatory reforms. In the context of innovative development of the world economy, the leading direction is the attraction of investments and innovative technologies to the enterprises of the energy sector of Ukraine. The dangers of the energy sector are structural imperfection of legislation, unclear and unstable rent rules, corruption risks and bureaucracy.

Considering that the energy sector is of crucial importance for the economy of Ukraine, the processes of identifying basic problems among the totality and finding promising ways to solve them is a key task for today. Particular emphasis should be placed on exploring the issues of improving functioning of the enterprises of the energy sector and creating the prerequisites for stimulating modernization processes by intensifying investing activities in the industry.

In view of the foregoing, energy security is a specific state of the energy sector of a country that guarantees complete and timely satisfaction of the demand of energy resources and energy of every consumer, taking into account economic efficiency, technical and environmental security.

In order to identify the target range of problems of the energy sector, it is necessary to consider the peculiarities and main tendencies of development of oil and gas complex along with electricity industry in Ukraine.

The availability of sufficient oil and gas deposits in Ukraine creates the preconditions for ensuring energy independence in the near term. According to OPEC, Ukrainian oil reserves amount to approximately 53 million tones and natural gas to over 950 billion m³ [1]. According to the State Balance Sheet of Minerals, Ukraine has 402 hydrocarbon deposits and only 269 of them are being exploited. According to preliminary data, the explored reserves at the current production rate will be enough to satisfy the demand for 22 years. The main problem is that most of the explored deposits are almost exhausted (85% of oil and 77% of gas deposits [1]), so continuing exploitation in such territories is economically and environmentally inappropriate. Therefore, in order to maintain and increase the level of hydrocarbon production, the state must create favorable investment conditions for the entities of the sector. This, in turn, will contribute not so much to the revival of economic and financial processes in the industry, but forcing geological, exploration and industrial work.

Concerning the electricity industry of Ukraine, it should be said that during the period of 2014-2019 it has experienced one of the greatest crises since the independence. The following factors have dramatically affected the situation:

- destruction of the systematic energy infrastructure and the fuel base of domestic electricity – coal mining [2];
- high dependence on imports of Russian energy resources (nuclear fuel for the needs of nuclear power plants, coal, natural gas) [3];
- insufficient readiness to the processes of diversification and modernization of sources and types of energy resources;
- unpreparedness of the industry and consumer market to the prices increasing of energy supply which has caused a decrease in the activity of the national economy and a rise of socio-political tensions.

However, despite all the problems that Ukraine has been experiencing in recent years, domestic energy sector is developing at a moderate pace and is preparing for a full-fledged entry into the European market. Undoubtedly, the main task is the energy independence of our country, as well as ensuring the efficient usage of all the available energy resources, so that Ukraine can secure its market and be able to export energy resources and energy to the international market.

Analyzing the state of the energy sector in Ukraine, we can say that the development of its elements is utterly uneven. The natural gas market continues to develop dynamically and is highly competitive. The state creates preconditions for its further liberalization and integration into the European market space, but the implementation of this process is extremely slow. Within the framework of the energy security, trends in reduction of overall consumption and the gradual increase in natural gas production are highly positive. Potential problems for the Ukrainian economy may be gradual decline in gas transit to Europe after the completion of construction of Nord Stream 2, TurkStream and EastMed pipeline.

On the other hand, openness of the Ukrainian gas market to European suppliers and further reforms create prerequisites for structural transforming of Ukraine into a reliable platform for gas exchange trading. Today, there are real grounds for establishing an Eastern European Gas Hub in Ukraine.

The market for oil and petroleum products requires reforms that are more comprehensive. Permanent reduction of crude oil production, industry monopolization, high import dependency are the main problems of the oil sector in recent years. Stagnation processes in oil refining testify to the necessity of updating the production and technical base of the refinery, which will allow reducing the cost of production and improving the quality of oil products.

Further development of the oil and gas sector is a priority of the state within the framework of the energy security. The main activities of the government should be fiscal policy improving, amending the Land and Tax Codes, monetary regulation and simplifying administrative procedures. The issues of internal regulation of the fuel market and reduction of its shadow part are essential.

The new electricity market was launched on the 01 July 2019 and its mechanism is far away its full efficiency. Nevertheless, it is a great step for the industry towards transparency and effective competition.

Systemic and complex changes in the sectors of gas and oil and electricity will help to move the whole energy sector in the right direction and have a positive impact on the entire Ukrainian economy.

References:

1. Розвіданих запасів газу в Україні вистачить на 22 роки видобутку. УНІАН: Інформаційне агентство. URL: <https://economics.unian.ua/energetics/2343367-rozvidanih-zapasiv-gazu-v-ukrajini-vistachit-na-22-roki-vidobutku.html> (дата звернення: 03.06.18).

2. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. URL: <http://mre.kmu.gov.ua> (дата звернення 15.08.19).

3. НАК «Нафтогаз України». Офіційний сайт компанії. URL: <http://www.naftogaz.com> (дата звернення 15.08.19).

4. Petrova, M. Methods for management and analysis of the information risk, IZDATEL, University of Veliko Turnovo and State University of Library Studies and information technologies [SULSIT] – Sofia. Vol.14, N 1, 2012, pp.39-45.

MANAGEMENT AND MARKETING TRANSPORTATION OF TOURIST ACTIVITIES IN UKRAINE

Irina Maksiutenko

PhD in Economics, private entrepreneur

Kyiv, Ukraine

МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ ТРАНСПОРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Ірина Максютенко

к.е.н, приватний підприємець,

м. Київ, Україна

На сучасному етапі існує багато альтернативних думок щодо тенденцій та перспектив розвитку туристичної діяльності в Україні, проте можна виділити декілька найбільш характерних з них. Так сучасний стан соціально-економічного середовища змушує українців обирати більш бюджетні види туристичної діяльності, тоді як і закордонні туристи все більше надають перевагу короткотривалим подорожам, такі туристи складають 53% від загального туристичного потоку. Причини такого явища різні: для українців це можливості здешевлення туристичного продукту, для іноземців – можливість уникнути невідповідної якості туристично продукції.

При цьому, маркетинговий аналіз споживчих вподобань українців показав, що основними потребами, які вони реалізують купуючи туристичний продукт є можливості самореалізації. Споживчий портрет користувача туристичного продукту – це представник покоління Z - люди, що народилися після 1995 року. Основними перевагами, які вони бачать у подорожах є можливість отримання навичок. Тому 68% таких споживачів здійснюють подорожі з метою культурного обміну, 54% - в рамках волонтерських проєктів, 52% підшуковують роботу за кордоном або вже працюють.

Аналіз туристичних потоків за даними Адміністрації Державної прикордонної служби [1] показав, що в Україні більш популярним все ж таки виступає виїзний зовнішній туризм, який майже вдвічі перевищує тенденції в'їзного туризму. При цьому, необхідно зазначити, що сама структура виїзного туризму за останні 5 років з 2014 по 2019 роки суттєво змінилася, рис. 1.

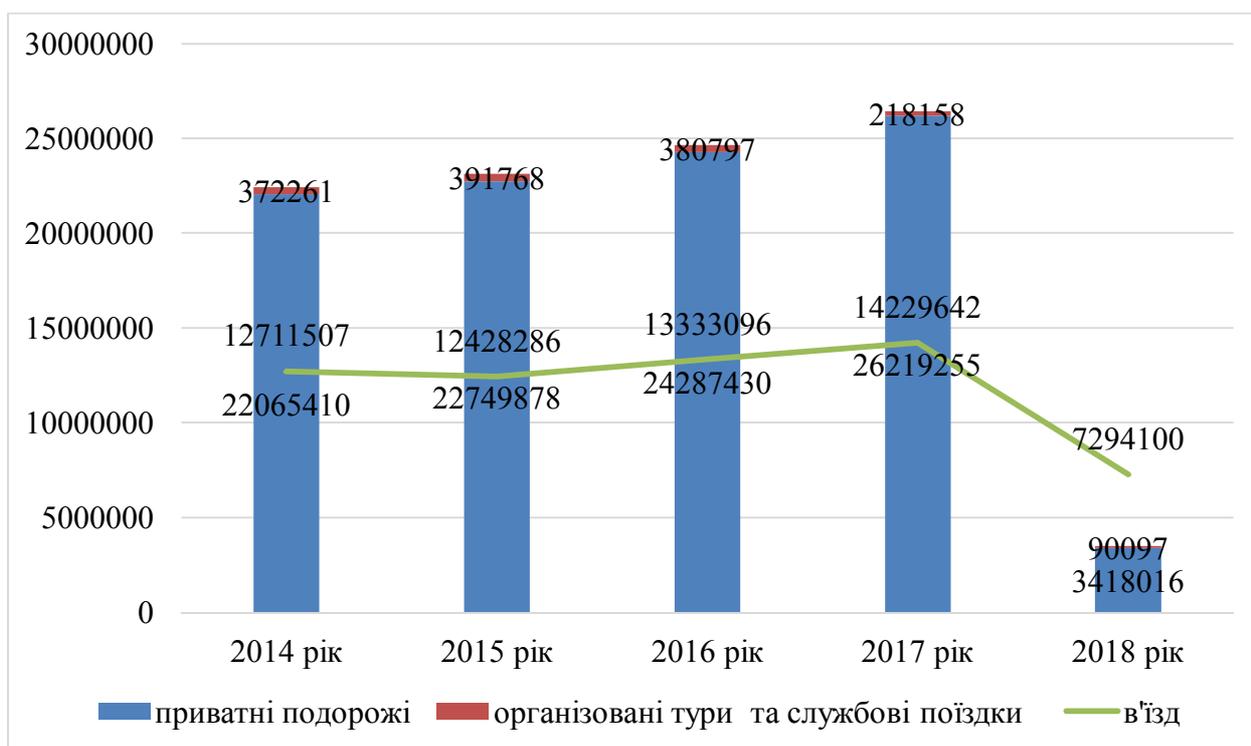

Рис. 1. Туристичні потоки в Україні за 2014-2019 рр. [1]

Так якщо у 2014 році кількість туристів, що перебували у службових подорожах складала 170720 осіб, то вже у 2018 році цей показник дорівнював 72327, що й зрозуміло в період зменшення ділової активності в Україні. Проте зменшилася й кількість туристів залучених до організованих турів з 201541 осіб до 17770 осіб, що пояснюється зменшенням платоспроможності населення. Але на фоні таких тенденцій збільшилися обсяги приватного туризму з 22065410 осіб в 2014 році до 26219255 осіб у 2019 році. Саме тенденції приватного туризму і відображають споживчі вподобання основних користувачів туристичних послуг.

Тут необхідно зазначити, що основними країнами виїзного туризму протягом останніх п'яти років є Польща – 4,81 млн. (+10,9%), Росія – 1,85 млн. (-30,9%), Угорщина – 1,54 млн. (+6,4%) [1].

Окремо треба виділити, що основними «відпускними» країнами вже довгий час для українців залишаються Туреччина та Єгипет, з їх найпотужнішими туроператорами - ANEX Tour (лідер по Туреччині) та Join UP! (лідер по Єгипту), які мають у своєму розпорядженні власні авіалайнери. Частка турів Єгипту у загальному обсязі складає близько 63%. Далі, в порядку убутання, рейтинг привабливих для туризму українців країн виглядає наступним чином: Єгипет, Туреччина, Болгарія, Україна, Чорногорія, Італія, Кіпр, Грузія і Туніс. Максимальне зростання показала Грузія, наростивши обсяги туризму в 2018 році в 3 рази, і Італія, показники якої збільшилися в 2,7 рази в порівнянні з 2017 роком. Іспанія і Кіпр вирости в 2018 році в 2,5 і 2,3 рази відповідно. При цьому Болгарія стабільно збільшується в своїх обсягах - на цей раз в 1,5 рази. Рекордна кількість туристів подорожували в цьому році через туроператора по Україні - з початку року понад 20 тис. туристів.

Українські курорти популярні насамперед серед туристів з Білорусі, але у 2018 році активно стали відвідувати Україну й групи туристів з ОАЕ, Індії та Китаю. Стосовно в'їзного туризму можна сказати, що осіб, які в'їжджають до України туристами вважати можна лише умовно. Лідерами в'їзного туризму стали Молдова (1,95 млн.), Білорусь (1,65 млн.) и Росія (645,3 тис.) [1].

Виходячи з наведених тенденцій в Україні виникають проблеми менеджменту туристичної діяльності [2]. По-перше, основною проблемою є забезпечення якості туристичних послуг. Так для виїзного туризму – це транспортне забезпечення. В Україні на сучасному етапі, виходячи з кризового соціально-економічного положення, найбільш доступним для подорожей виступає залізничний та автомобільний транспорт. Проблеми авіаційного транспорту залишаються типовим для нього: високі ціни, несприятливі умови для розвитку чартерних авіакомпаній, невідповідна якість авіаційної інфраструктури (доступність аеропортів та їх максимальний пасажирообіг). Для автомобільного транспорту також типовими лишилися проблеми експлуатації шляхів сполучення, які потребують капітального ремонту.

Туристи в'їзних потоків більше уваги приділяють якості засобів розміщення, характеристикам туроператорів та турагентів [3]. Для них основними вимогами є забезпечення відповідності ціни та якості придбаних туристичних послуг, які зазвичай не відповідають їх очікуванням, тому в подальшому й обираються короткострокові тури.

Таким чином, можна зазначити, що Україна незважаючи на своє тяжке соціально-політичне становище все ж є привабливою для іноземних туристів, проте рівень якості туристичних послуг їх не задовольняє. На фоні цього в Україні починають активно розвиватися приватні та колективні засоби розміщення, підвищується якість обслуговування готельно-ресторанного бізнесу.

У виїзному туризмі спостерігається виникнення нових видів туристичних послуг, а саме ознайомчий туризм. Такий вид туризму потребує у турагентів і туроператорів більш ретельної розробки турів, їх маршрутів, ступеню насиченості та інформаційного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України: Електроний ресурс - Режим доступу - http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tur.htm.
2. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку. - Монографія. За заг. ред. професора В.Г. Герасименка. - Одеса : Астропринт, 2013. - 335 с.
3. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика. - Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 424 с.

THE RELEVANCE OF THE DEVELOPMENT OF CIRCULAR ECONOMY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Viktor Koval

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Odessa Institute of Trade and Economics of
Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine*

Rima Tamošiūnienė

*Doctor of Economics, Professor,
Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania*

Lidija Weis

*Doctor of Business Administration, Professor,
Dean of Ljubljana School of Business, Slovenia.*

Dynamic development of recycling industry in recent decades has facilitated changes in environmental policy towards designing new forms and models of waste usage and the development of circular economy. One of the principle factors and at the same time the most important category, which allows understanding the link between environmental policy and business processes, is the social responsibility of both state-owned and private enterprises that form the vast amount of waste [1-4].

In modern conditions, the sustainable development of Ukraine is determined by the increase of ecological component in the functioning of spheres of national economy and the development of rational use of natural resources. Thus, the strategy of ensuring sustainable development of Ukraine through the implementation of tasks aimed at reducing man-made pollution on the environment and ensuring ecological security should provide actualization of investment-innovation activity and development of new approaches in the sphere of waste usage and utilization for further sustainable development of the circular economy. This requires a systematic analysis of the current state of sustainable development of Ukraine in the context of identifying appropriate priority directions of national policy for effective management of waste usage and utilization, both at the level of local governments and at the national level, as well as finding economically effective approaches to increase the capitalization of enterprises, working in this field [5-8].

When studying the aspects of corporate social responsibility formation, most often they pay attention to the emergence and development of this socio-economic phenomenon due to the noticeable shifts of emphasis in favor of social relations in maintaining the required level of ecological situation and natural environment condition, which is connected with the actualization of the strategy of sustainable development of the circular economy.

Numerous definitions of circular economy in the literature regarding the quotation of this phenomenon make it possible to state the absence of a commonly accepted definition of it, which requires legislative definition and, accordingly, state regulation.

It should be noted that in the current context, regulatory impact analysis should broadly include an assessment not only of (macro) economic results - benefits and costs for all groups of society, but also social and environmental impacts [9-11].

An analysis of current approaches in the sphere of waste utilization has shown that for the countries with high level of development, the main method of waste utilization is recycling as the basis of the overall Zero Waste concept. With the help of econometric model it is proved that with increase of the level of economic development of the country the share of recycled industrial waste increases. Ukraine is an area of high environmental burden due to the creation of illegal landfills and the activity of landfills, where solid industrial waste is mainly accumulated. On the basis of a complex analysis of the state of the sphere of processing and recycling of industrial waste, it is revealed that because of the incompleteness of institutional transformations, ecologically dangerous and economically unjustified method of managing solid industrial waste – its storage - has been acting in Ukraine since the planned economy, which influences the state of accumulation near the landfill sites . It is based on the misprediction that the environment is able to absorb both industrial and domestic waste. Due to changes in the structure of waste and increase in population incomes, the speed of garbage generation and landfills area is increasing [12-14].

In developed countries, government and society are trying to minimize waste. The principle was based on the organization of production, which involves the use of raw materials and energy in a recycling process. A recycling process means a chain: “primary raw materials - production - consumption - secondary raw materials”. Currently, one of the priority areas of scientific, technological and innovative development is the creation of resource conservation systems on the basis of the formation of industry for waste processing and utilization [15-16]. The experience of developed countries of the world justifies the possibility of achieving significant economic, environmental and social effect by forming the waste industry and transforming it into an integral element of the socio-economic infrastructure of the regional economy.

References:

1. Ciuła J., Gaska K., Iljuczonek Ł., Generowicz A., & Koval V. (2019). Energy efficiency economics of conversion of biogas from the fermentation of sewage sludge to biomethane as a fuel for automotive vehicles. *Architecture Civil Engineering Environment*, 12(2), 131-140. doi: 10.21307/ACEE-2019-029
2. Koval V. Investment and global capital accumulation process. *Proceedings of the 1st International Scientific Conference Eastern European Conference of Management and Economics*, May 24, 2019 . Ljubljana: Ljubljana School of Business, 2019, pp.177-179.
3. Koval, V., & Mikhno, I. (2019). Ecological sustainability preservation of national economy by waste management methods. *Economics. Ecology. Socium*, 3(2), 30-40.
4. Koval, V. (2018). State regulation of energy security in national economy. *Economics. Ecology. Socium*, 2(3), 57-64.

5. Koval, V. (2018, June). Investment and capitalization of assets in the management of economic development. In Eastern European studies: economics, education and law: Proceedings of the International Scientific Conference (Vol. 1, pp. 98-100).
6. Koval, V. (2018, March). The impact of competition on the economic security of enterprises. In European integration of economics, education and law: Proceedings of the International Scientific Conference (pp. 19-21).
7. Koval, V. (2019). Institutional determinants of state policy to regulate services markets. Social and legal aspects of the development of civil society institutions: collective monograph. Part II. BMT Erida Sp. z oo, Poland, 109-125.
8. Koval, V. V., Derii, Z. V., & Sedikova, I. O. (2018). The role of the agricultural sphere in the context of food security. Scientific bulletin of Polissia, 16(4), 21-27.
9. Koval, V., & Pukała, R. (2017). Implementation of regulatory policy in economic activity: development of the institute regulatory impact assessment. Economics. Ecology. Socium, 1(1), 24-32.
10. Koval, V., & Weis, L. (2019). State regulation and investment management in the development of circular economy. Sustainable development under the conditions of European integration. Part I. Ljubljana: VŠPV, Ljubljana School of Business, 296-309.
11. Koval, V., Duginets, G., Plekhanova, O., Antonov, A., & Petrova, M. (2019). On the supranational and national level of global value chain management. Entrepreneurship and Sustainability Issues, 6(4), 1922-1937. [http://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.4\(27\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.4(27))
12. Koval, V., Petrashevskaya, A., Popova, O., Mikhno, I., & Gaska, K. (2019). Methodology of ecodiagnosics on the example of rural areas. Architecture Civil Engineering Environment, 12(1), 139-144. doi: 10.21307/ACEE-2019-013
13. Koval, V., Polyezhayev, Y., & Bezkhlibna, A. (2019). Communicative competences in enhancing of regional competitiveness in the labour market. Baltic Journal of Economic Studies, 4(5), 105-113. doi:10.30525/2256-0742/2018-4-5-105-113
14. Popova, O., Koval, V., Antonova, L., & Orel, A. (2019). Corporate social responsibility of agricultural enterprises according to their economic status. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 41(2), 277-289. <https://doi.org/10.15544/mts.2019.23>
15. Uteubayev, T., Petrova M.M., The development of human potential in KAZAKHSTAN'S innovation economy, Business Management, issue 4, Tsenov Academic Publishing House, Svishtov, 2017, pp.75-89
16. M. Petrova. (2016). *Building E-Governance Through Reforms: The Bulgarian Experience,* Economics of Development, Kharkiv National University of Economics, vol. 78(2), pages 22-25.

MOTIVATION OF ENTERPRISE STAFF IN MODERN CONDITIONS**Maryna Yeshchenko***Candidate of Pedagogical Sciences,**Senior Lecturer of the Management Department**Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture,**Kramatorsk, Ukraine***МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ****Марина Єщенко***кандидат педагогічних наук,**старший викладач кафедри менеджменту**Донбаської національної академії**будівництва і архітектури, м. Краматорськ, Україна*

Однією з найважливіших управлінських функцій є мотивація, яка призводить до реалізації конкретних організаційних цілей, до формування залученості та лояльності її членів, а отже, до підвищення ефективності їх дій. Правильно побудовані рішення в області мотивації працівників можуть призвести до декількох вигод для організації, що стосується і державних установ, у тому числі й академічних. Метою даного дослідження було виявлення факторів, які впливають на мотивацію працівників вищого навчального закладу. Дослідження проводилось за допомогою опитувальника серед неакадемічних співробітників Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Університету Вармії та Мазури в Ольштині, Польща. У результаті проведеного опитування робиться висновок, що на мотивацію працівників впливають різні фактори, в основному, що стосуються оплати праці, а також можливостей саморозвитку, міжособистісних відносин та ефективного спілкування. Важливо і варто використовувати знання про них для підвищення якості та ефективності організації.

Мотивація працівників відіграє особливу роль в організації. Всі співробітники вимагають організаційної уваги та турботи, щоб їх потреби та очікування могли бути помічені керівництвом та задоволені можливою мірою. Процес мотивації є одним із найважливіших напрямків управління людськими ресурсами. Високомотивовані працівники приносять постійну користь організації, сприяють реалізації її стратегії та зміцнюють її позицію на ринку, стабілізацію та розвиток. Питання мотивації є життєво важливим, судячи з точки зору функціонування кожної організації, і стосується також громадських організацій, включаючи вищі навчальні заклади.

Мотивація – це мистецтво, креативність і тонке відчуття психології потреб та мотивів працівників, що спонукає персонал до діяльності, яка співпадає із бажаннями, інтересами та позиціями менеджера і організації.

Основний вплив на практику управління персоналу та мотивацію працівників мають змістовні та процесуальні теорії мотивації трудової діяльності. Змістовні теорії аналізують внутрішні спонукання людини, які направляють її діяльність в той чи інший напрямок. Такі теорії описують структуру потреб, їхній зміст, ієрархію і пріоритетність.

Відомими захисниками цих поглядів є А. Маслоу, Д. Мак-Клелланд, К. Алдерфер, та Ф. Герцберг. Процесуальні теорії ґрунтуються на тому, як поведуть себе працівники залежно від їх виховання і пізнання. Такі теорії вивчають поведінку людини, організацію та спрямування її зусиль для досягнення цілей, аналізують вибір конкретного типу поведінки. До процесуальних теорій належать теорії очікування, справедливості та модель мотивації Портера - Лоулера. Існує два типи винагороди: внутрішній тип і зовнішній. До внутрішнього типу відносять відчуття результату, змістовності, важливості роботи, самоповагу, дружбу, визначення поставлених завдань. До зовнішнього типу винагород включається заробітна плата, кар'єрне зростання, престиж, визнання з боку керівництва, додаткові виплати, визначені заздалегідь.

Працівник повинен знати, за що конкретно він заохочений. Виплати повинні керуватися часом і бути хорошим стимулом для працівника при досягненні цілей. Результат повинен доводитися до співробітників у вигляді особистих цілей, пов'язаних з цілями компанії. Для успішної діяльності компанії існує необхідність використання методів матеріального і нематеріального заохочення працівників. Матеріальна мотивація розраховується за результатами виконаної роботи і може змінюватися у працівників, які займають ті ж самі позиції у компанії. Фінансові винагороди часто спричиняють невдоволення у колективі і створюють нездорову атмосферу для персоналу. Тому потрібна якась звичайна моральна компенсація чи посередник для збалансування оцінки роботи персоналу.

Такими факторами врівноваження являються методи нематеріального заохочення. Для ефективної роботи компанії показники матеріальної мотивації слід зіставляти із цілями бізнесу, передбачаючи системи заохочень за реалізацію конкретних завдань та за виконання загальних планів організації. На протязі XX ст. у світі сформувалась умовна класифікація методів мотивації праці: американська, європейська та японська. Кожна з цих моделей має свої національні особливості та особисті підходи до мотивації персоналу на підприємствах.

В даний час проводяться широкі порівняльні дослідження японської, американської та західноєвропейської системи управління, спрямовані на виявлення причин високої ефективності кожної системи управління і визначення умов інтеграції їх в іншій економічній системі. Між названими системами існують значні розбіжності, що пов'язані з особливостями національних культур.

Список використаних джерел:

1. Галайда Т. О. Європейський досвід застосування ефективних систем оплати праці та мотивації працівників підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. Вип. 16(1). С. 65-68.
2. Дубовий А. Розробка програми мотивації і стимулювання працівників промислових підприємств. Матеріали науково-практичної конференції студентів та молодих учених «Міжнародний бізнес і туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку». Тернопіль-Збараж:ТНЕУ, 12-13 травня 2016. С.51-52.
3. Кольбашенко Д. А. Мотивація персоналу як один з факторів підвищення продуктивності праці. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2014. Вип. 2. С. 237–244.
4. Stachowska S., Czaplicka-Kozłowska I.Z. Motivating employees of the public organization: case study of the higher education institution. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2017. Vol. 39. No. 1: 100–111.
5. Коваль, В. В. (2014). Управління конкурентоздатністю організації в умовах демотивації персоналу на підприємствах машинобудівної галузі. *Економіка: реалії часу*, (5), 115-120.
6. Борисова, Л. П., Коваль, В. В. (2014). Сучасні тенденції формування стратегічних засад управління персоналом. *Наука молода*, 21, 13-18.
7. Koval V. (2019). Investment and global capital accumulation process. *Proceedings of the 1st International Scientific Conference Eastern European Conference of Management and Economics*, May 24, 2019. Ljubljana: Ljubljana School of Business, 177.
8. Koval, V. (2018, June). Investment and capitalization of assets in the management of economic development. In *Eastern European studies: economics, education and law: Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 98-100).
9. Koval, V. (2018, March). The impact of competition on the economic security of enterprises. In *European integration of economics, education and law: Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 19-21).
10. Koval, V., Pukała, R. (2017). Implementation of regulatory policy in economic activity: development of the institute regulatory impact assessment. *Економіка. Екологія. Соціум*,1(1), 24-32.
11. Koval, V., Duginets, G., Plekhanova, O., Antonov, A., Petrova, M. (2019). On the supranational and national level of global value chain management. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 6(4), 1922-1937.
12. Koval, V., Polyezhayev, Y., & Bezhklibna, A. (2019). Communicative competences in enhancing of regional competitiveness in the labour market. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(5), 105. doi:10.30525/2256-0742/2018-4-5-105-113
13. Gryshova, I.; Petrova, M.; Tepavicharova, M.; Diachenko, A.; Gutsul, T. 2019. A model for selection of a management team to ensure the sustainability and development of the business organizations, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 7(1): 690-703. [http://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1\(49\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1(49)).

ANALYTICAL PROVISIONS FOR THE QUALITY MANAGEMENT OF CONSTRUCTION PROJECT

Olena Yemelianova

PhD, Associate Professor

Viktoriya Tytok

Senior Lecturer

Kyiv National University of Construction and Architecture,

Kyiv, Ukraine

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОБ'ЄКТІВ БУДІВНИЦТВА

Олена Ємельянова

к.н. з держ.упр., доцент

Вікторія Титок

старший викладач

Київський національний університет будівництва і архітектури,

м. Київ, Україна

На сучасному етапі розвитку світової економіки одним із пріоритетних напрямків державної політики багатьох країн є вдосконалення якості. В Україні державна політика в області якості спрямована на забезпечення умов, що дозволяють виробляти конкурентоспроможну продукцію, роботи, послуги, які відповідають вимогам міжнародних стандартів ISO 9000, ISO 22000 та HACCP, ISO 14000. Метою впровадження системи управління якістю в Україні є стимулювання виробництва продукції, здатної конкурувати не тільки на внутрішньому, а й на зовнішніх ринках, що розширить експортні можливості вітчизняних підприємств.

Чинна у будівельній галузі система якості спрямована на забезпечення надійності будівлі. Водночас у деяких галузях до будівель висуваються особливі вимоги. У одних – до безпеки (атомна енергетика, фармацевтична промисловість, хімічна промисловість), в інших – до архітектурно-планувальних рішень (видовищно-театральна діяльність), у наступних – до комфортності (готельний бізнес, житлове будівництво). Отже, якість є комплексним поняттям, яке включає поряд з надійністю такі складові, як сприйняття замовником дизайну, комфортність використання будівлі за призначенням, обслуговування будівлі після введення в експлуатацію та інші, що недостатньо враховуються при оцінці якості будівельного об'єкта.

Ще одним недоліком чинної в нашій країні системи якості в будівельній галузі є допущення створення зайвих експлуатаційних характеристик. Увага зосереджена на контролі за забезпеченням встановлених законодавством норм, а надлишкові характеристики, як правило, ігнорують, через те, що вони не погіршують якість об'єкта.

При цьому зайві витрати, які несе замовник у зв'язку зі створенням «непотрібних» для нього експлуатаційних якостей, не відображаються у обліково-аналітичній системі а ні замовника, а ні підрядника, тому не можуть бути об'єктом аналізу та управління.

Для забезпечення ефективного управління якістю будівельних об'єктів необхідна взаємодія системи менеджменту якості та обліково-аналітичної системи підприємства [1], яка здатна генерувати, аналізувати та інтерпретувати результати аналізу з метою управління якістю об'єктів, що споруджуються та експлуатуються.

Такий взаємозв'язок може бути встановлений на основі функціонально-вартісного підходу до калькулювання собівартості об'єкта будівництва, а також до обліку та аналізу витрат на його будівництво та експлуатацію. Він дозволяє зіставити споживчі якості об'єкта будівництва з витратами. Найбільш поширеним методом системно-функціонального підходу є функціонально-вартісний аналіз (ФВА), під яким розуміють один із методів евристичного аналізу, мета якого полягає у виборі оптимального варіанта, що забезпечує повноцінне виконання досліджуванним об'єктом (виробом, технологічним процесом, формою організації чи управління виробництвом тощо) своїх основних функцій при мінімальних затратах. [2]

Реалізація концепції функціонально-вартісного підходу до оцінки ефективності об'єктів капітального будівництва вимагає уточнення та доопрацювання етапів проведення ФВА за наступними напрямками:

- врахування специфіки будівельного виробництва у сферах ціноутворення, калькулювання собівартості, обліку витрат на будівництво об'єкта та його експлуатацію у вітчизняній практиці;
- поширення сфери застосування ФВА на всі стадії життєвого циклу об'єкта будівництва: від проектування до ліквідації;
- посилення ролі ФВА в системі управління якістю.

Для вирішення поставленого завдання нами пропонується функціонально-вартісна модель обліково-аналітичного забезпечення системи менеджменту якості об'єктів будівництва. Суть моделі полягає у проведенні ФВА об'єкта будівництва на всіх стадіях його життєвого циклу. У зв'язку з цим виділяємо наступні види аналізу:

Попередній ФВА, який проводиться на стадії проектування. Метою є пошук оптимального співвідношення ціни і якості. Інформаційною базою для проведення ФВА є дані планової функціонально-вартісної калькуляції.

Функціонально-вартісне калькулювання (ФВК) передбачає подання вартості об'єкта будівництва у розрізі створених проектно-експлуатаційних якостей, що дозволяє пов'язати витрачені ресурси з досягнутими корисними функціями будівлі. Документально вона представлена функціонально-вартісною картою, де відображаються витрати на створення основних функцій, які виконуються об'єктом. Функціями будівлі є його проектно-експлуатаційні якості (надійність, комфортність, естетичність і т.п.).

Об'єктом ФВК собівартості об'єкта будівництва на етапі планування може виступати одна з наступних величин:

- прямі витрати на виробництво БМР;
- кошторисна собівартість БМР;
- кошторисна вартість БМР;
- кошторисна вартість об'єкта будівництва;
- вартість будівництва об'єкта, пред'явлена замовнику.

Оперативний ФВА, який проводиться на стадії будівництва об'єкта. Виділимо дві основні мети: забезпечення контролю якості об'єкта, що споруджується; раціональний розподіл додаткових витрат між учасниками будівництва. На стадії будівництва проводять зіставлення планових показників вартості кожної функції, що міститься у функціонально-вартісній карті, з фактичними. У разі виявлення істотних відхилень необхідно зіставити досягнуті експлуатаційні якості будівлі з проектними в натуральному вираженні.

Поточний ФВА, який проводиться на стадії експлуатації. Його метою є визначення фінансових джерел відновлення експлуатаційних якостей об'єкта.

Планова і фактична функціонально-вартісна карта є базою для розробки системи функціонально-вартісного управлінського обліку (ФВУО). Для цілей управління експлуатаційною рентабельністю будівлі в обліку доцільно виділити витрати, які впливають на експлуатаційні якості будівлі, і витрати, що не здійснюють на них вплив. Витрати другої групи амортизуються традиційним лінійним способом. Витрати першої групи повинні бути відшкодовані через механізм амортизації не пізніше настання терміну втрати споживчих властивостей будівлі.

Таким чином, застосування функціонально-вартісного підходу при калькулюванні, обліку та аналізі об'єкта будівництва надасть додаткову конкурентну перевагу підряднику, а замовнику дозволить оцінити витрати, пов'язані з об'єктом від моменту його створення до ліквідації, а також ефективно управляти ними.

Список використаних джерел:

1. Камінська Т.Г. Обліково-аналітичний процес: його зміст стадії / Т.Г. Камінська // Наук. вісн. НАУ. — 2002. — Вип. 50. — С. 313–318.
2. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. / Г.І. Купалова. — К.: Знання, 2008. — 639 с.

MANAGEMENT PROJECTS FOR CARRIAGE OF COLLECTIVE CARGO IN INTERNATIONAL COMMUNICATION

Viktoriiia Lebid

*Candidate of Tehnical Sciences,
Associate professor of the Department
of International Transportation and Customs Control,
National Transport University
Kyiv, Ukraine*

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЗБІРНИХ ВАНТАЖІВ У МІЖНАРОДНОМУ СПОЛУЧЕННІ

Вікторія Лебідь

*к.т.н, доцент кафедри
міжнародних перевезень та митного контролю,
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

Для підприємств транспортної галузі постійно постають питання стосовно проблематики в організації та технології транспортного процесу та прагнення до удосконалення.

Від виду та ефективності створення проектів перевезення для здійснення перевезення у міжнародному сполученні, а також режиму роботи водіїв у цих проектів залежить величина транспортних витрат, а в загальному підсумку – обсяг загальних витрат, відповідно і прибутків цілого підприємства.

Інтеграція України в європейську транспортну мережу потребує якісного управління проектами перевезень вантажів, підвищення оцінки проекту конкретної транспортної складової. Одним із головних напрямків реалізації транспортної політики в Україні, спрямованої на удосконалення проектів перевезень вантажів, є розвиток транспортних послуг при виконанні міжнародних автомобільних перевезень. Вчасне і якісне задоволення транспортних потреб країни має стати провідною метою підвищення ефективності роботи українських перевізників на ринку міжнародних перевезень [1].

Незважаючи на велику кількість дослідницьких робіт як за кордоном, так і в Україні, слід зазначити, що недостатньо уваги приділено якості надання транспортних послуг при доставці збірних вантажів у міжнародному сполученні.

Виникнення нестабільної ситуації на ринку міжнародних перевезень (наприклад, у результаті економічної кризи, яка негативно відображається на ринку міжнародних автомобільних перевезень) змінюється кількість чинників, що впливають на ефективність проектів перевезення, а це вимагає розробки методики щодо підвищення ефективності проектів перевезення збірних вантажів [2].

Міжнародні вантажоперевезення невеликих партій товару особливо затребувані в малому і середньому бізнесі. Часта відправка/отримання невеликих партій товару дозволяє прискорити товарообіг, і, як наслідок, одержуваний прибуток.

Збірні вантажі – це об'єднання в одну загальну партію декількох невеликих вантажів від різних відправників, які слідують в одному напрямку. Проекти перевезень, що пов'язані зі збірними вантажами особливо вигідні для малого/середнього бізнесу і індивідуальних підприємців, адже в цьому випадку вони оплачують тільки місце, яке їх вантаж займає в контейнері, а не за перевезення в цілому. Тому тема дослідження, що пов'язана з підвищенням ефективності перевезення збірних вантажів у міжнародному сполученні, покликана виявити недоліки у витратній частині транспортного процесу та покращити процес перевезення збірних вантажів у міжнародному сполученні [3].

Слід констатувати, що зі зростанням вимог до перевезення вантажів у міжнародному сполученні у вантажоперевізників виникає питання, як вчасно та надійно доставити вантаж саме збірні вантажі до місця призначення. Тому оцінка транспортного обслуговування, насамперед, є важливою для перевізників. Лише за наявності відповідних умов вантажоперевізники обирають серед багатьох можливих варіантів перевезень ефективний маршрут доставки вантажів.

Складність побудови математичної моделі щодо перевезення збірних вантажів у проектах перевезень викликана багатовимірністю, багатозв'язністю, багатокритеріальністю та ієрархічністю відповідних реальних процесів. Варто зазначити, що питання вибору постачальників послуг, зокрема транспортних, вказує на багатокритеріальність такого вибору. Тому саме системний аналіз процесу транспортування вантажів дозволяє стверджувати, що це – проекти з ієрархічними горизонтальними зв'язками, в яких є необхідність в узгодженні інтересів усіх учасників в процесі надання якісних транспортних послуг [5].

Як показує європейський досвід, забезпечення ефективності перевезень вантажів автотранспортом полягає у скороченні затримки на прикордонних переходах. На жаль, ці резерви в Україні поки що реалізуються недостатньо. Через недоліки інфраструктури та інформаційного забезпечення простої автотранспорту на пунктах пропуску досягають 40% від загального часу при здійсненні перевезень вантажів у міжнародному сполученні. Автор вважає, якщо результатом проектної діяльності транспортного підприємства є суттєве покращення бізнес-операцій підприємства, збільшення контрактів на доставку вантажів та укладених угод між усіма учасниками транспортного процесу, то такий проект є ефективним і конкурентоспроможним.

Умови транспортування збірних вантажів можуть бути різними, що позначається на вартості проектів. Нині на ринку транспортних послуг на перший план виходить рівень якості транспортного обслуговування відповідно до міжнародних конвенцій та угод, нові, більш короткі маршрути доставки, відповідний

рівень обслуговування і привабливий конкурентоздатний тариф, тобто загальновідомий при перевезеннях логістичний трикутник “час доставки” - “сервіс доставки” - “тариф”. Варто зазначити, що у більшості випадків низький тариф у ППВ сприймається вантажовласниками як властивість низької якості. Витрати (повернення платежів за невиконання проекту перевезення) проектно-орієнтованого підприємства за невідповідність заявленій якості є результатом низької якості транспортного обслуговування клієнтів проекту перевезення. Однак, із підвищенням рівня якості продукту проекту зростуть витрати підприємства на його досягнення, і в той же час, підвищення рівня якості дасть змогу залучити нових клієнтів і отримати додатковий прибуток від збільшення обсягів транспортних послуг та додатковий прибуток від наявності проектів перевезення вантажів високої вартості та цінності.

Список використаних джерел:

1. Лебідь В.В., Н.Т. Кунда. Методика обґрунтування ефективності реалізації проектів перевезення вантажів у міжнародному сполученні. Управління проектами: стан та перспективи: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф., Миколаїв: НУК, 2018. – С. 65-67.
2. Кушнір Л.В. Науково-методичні підходи до визначення залежності між роботою транспорту та динамікою економічного розвитку. Наук. журнал «Молодий вчений». - 2017. - № 5(20). Частина 2. - С. 15-19.
3. Дикань В.Л. Маркетингово-логістичний підхід щодо розвитку транспортно-логістичної інфраструктури підприємств. Наук.журнал «Вісник економіки транспорту і промисловості». - 2016. - №51. - С.9-16.
4. Кунда Н.Т., Лебідь В.В. Прийняття оптимального рішення щодо вибору проекту перевезення вантажів за критерієм важливості проекту. Сучасні інформаційні та інноваційні технології на транспорті. Міжнар. наук.-практ. конференція. - 2018. - С. 18-21.
5. Керівництво з управління інноваційними проектами і програмами організацій: Монографія. // Переклад на українську мову під редакцією проф. Ярошенка Ф.О. – 2010. – 160 с.

**ESSENCE AND INTERCOMMUNICATION OF BUDGET AND
FINANCING OF SOCIAL FUNCTION OF THE STATE****Kristina Lantukh**

*Postgraduate of the department of finance named after L.L. Tarangul
University of the State Fiscal Service of Ukraine,
Irpın city, Kiev region, Ukraine*

**СУТНІСТЬ І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БЮДЖЕТУ ТА ФІНАНСУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ****Лантух К.О.**

*аспірантка кафедри фінансів ім. Л.Л. Тарангул
Університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь, Київська обл., Україна*

Історично так склалося, що під час перевтілень від минулого до сучасного етапу соціально-економічного розвитку країни влада і суспільство приходять до розуміння того, що не так абстрактні показники економічного розвитку держави, скільки здоровий духовно-моральний, соціальний і фізичний стан особистості, який має виступати метою і критерієм для вірно прийнятих рішень. За останні десятиліття завдяки економічним та соціальним реформам в Україні породжуються глибокі соціальні зміни. В процесі активних дискусій про напрямки і засоби модернізації країни стало очевидним, що в першу чергу саме в трудовому і творчому потенціалі людини, а не в кількісному зростанні масштабів суб'єктів господарювання криються основні повноваження якісного життєвого рівня населення. Проте враховуючи людський потенціал соціально-економічного зростання, з теоретичної точки зору: «Інтелектуальна, духовна культура нації сьогодні, як ніколи раніше, стає основним фактором соціально-економічного прогресу. Модернізація неможлива без достатнього загальнокультурного рівня населення» [1, ст. 169], то з практичної сторони «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [2]. Сьогодні такі завдання, на етапі сталого розвитку діяльності соціальних функцій держави, для України набувають значної уваги.

Виходячи з цих позицій з боку уряду спостерігається колосальна турбота та підтримка соціальних функцій держави, адже якість життя кожної людини здебільшого залежить від її спрямованості і продуктивності: система освіти забезпечує появу громадянина в суспільство і підготовку до трудової діяльності; сфера охорони здоров'я підтримує його нормальний фізичний стан; культура

покликана сприяти духовноморальному розвитку особистості, зберігати цілісність суспільства і спадкоємність поколінь; соціальний захист забезпечує стабільність матеріального становища людей в різні періоди їхнього життя і в різних життєвих ситуаціях [1, ст. 170]. Натомість, для ефективного функціонування цих систем ключовою умовою піклування діяльності соціальних функцій з боку держави служить їх фінансове забезпечення, а саме бюджетне фінансування. Відповідно до Бюджетного Кодексу України (ст.87, ст.91) бюджетне фінансування соціального спрямування відносять до видатків на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, духовний та фізичний розвиток [3]. Фінанси для відзначених сфер є грошовим виразом реальної господарської інфраструктури та дієвим важелем управління ними, а основною фінансовою базою та інструментом впливу реалізації соціальних функцій держави в Україні – це бюджет.

Враховуючи дане узагальнення (що бюджетне фінансування соціальних функцій держави є вагомою складовою загального бюджету) для подальшого дослідження сутності бюджетного фінансування соціальних функцій держави логічним є обґрунтування тотожних понять «фінансування» та «бюджет».

Загальне поняття «фінансування» є економічним, однак також активно вживається в юридичних науках і законодавстві. Слід відзначити, що даний термін в словниках, нормативних і наукових джерелах представлений по-різному, але на сьогоднішній день юридично не закріплений ні в жодному нормативно-правовому акті України. У той же час, слово фінансування в Бюджетному кодексі України вживається як «фінансування бюджету, фінансування державного бюджету, фінансування місцевого бюджету, фінансування видатків, фінансування загального фонду бюджету, фінансування спеціального фонду бюджету, фінансування загальнодержавних витрат та ін.» [3]. В такому разі, термін «фінансування» слід вважати як процес залучення необхідних коштів або ресурсів виділених на підтримку установ чи підприємств для досягнення конкретних цілей в основному та оборотному капіталі. Якщо метою організацій є отримання прибутку, то таке фінансування перетворюється в інвестування. Якщо ж кошти витрачаються на потреби соціальної функції держави – тоді таке фінансування називається бюджетним.

На відміну від трактування терміну «фінансування», «бюджет» має більш ширше поняття. Так у сучасній економічній літературі термін «бюджет» має різні визначення: основний централізований фонд грошових коштів, основний фінансовий план держави, форма освіти і витрачання грошових коштів для забезпечення функцій органів державної влади, сукупність грошових відносин як фінансовий регулятор. На думку вітчизняних економістів сутність бюджету можна розглядати в декількох аспектах: бюджет як економічна категорія, бюджет в матеріальному аспекті та бюджет в юридичному значенні. Наприклад Юрій С. та Дем'янишин В. вважають, що «бюджет держави як об'єктивна економічна категорія – це сукупність грошових відносин, пов'язаних з розподілом і перерозподілом ВВП і національного багатства, з

метою формування і використання основного централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій» [5, ст. 9]. В літературних джерелах матеріальний аспект бюджету розглядається як централізований фонд фінансових ресурсів, завдяки якому покриваються державні витрати. Бюджет в юридичному значенні являється нормативно-правовим актом, який представляє основні фінансові плани (кошториси), розподіли і застосування централізованого грошового фонду країни, що затверджується відповідними органами державної влади або муніципалітетом.

За визначенням Бюджетного кодексу ст. 2 «Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [3]. Бюджет складається з доходів і витрат, які формують бюджетні кошти. В Україні доходи державного бюджету переважно здійснюються за рахунок податків і зборів та приватизації держмайна, а видатки бюджету спрямовуються на потреби державних функцій. За даними мінфіну станом на липень 2019 року виконання бюджету за доходами становить 55,96% та за видатками 51,75% [4]. Оскільки доходи бюджету перевищують видатки, то це свідчить про стан бюджетного профіциту, що спричиняє позитивні наслідки переважно для державного боргу країни.

Розглянувши трактування термінів «бюджет» і «фінансування», можна стверджувати, що тотожність даних понять є основним важелем для бюджетного фінансування соціальних функцій держави, що об'єднує в собі установи освіти, охорони здоров'я, культури, мистецтва, соціального обслуговування. Регулююча роль бюджету, позначена в перерозподілі державних коштів між сферами суспільної діяльності, суб'єктами країни і муніципалітетами, між соціальними групами громадян з метою задоволення необхідних потреб життєвого добробуту.

Список використаних джерел:

1. Стыров М.М. Проблемы и перспективы финансирования социальной сферы в России. Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2013. – №5 (29). – С.169-186.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/> (дата звернення 06.09.2019).
5. Юрій С. І., Дем'янишин В. Г. Бюджет, бюджетна доктрина та бюджетна політика держави: сучасна парадигма, іманентний детермінізм, реалії і перспективи. Світ фінансів. – 2010. – № 4. – С. 7–27.

EDUCATIONAL EMIGRATION AS AN ELEMENT OF THE PROBABLE LOSS OF INTELLECTUAL CAPITAL OF UKRAINE

Iryna Kolesnyk

*Ph.D in Economics, Assistant Professor,
Vice-rector for scientific and pedagogical work,
Ukrainian State Employment Service Training Institute,
Kyiv, Ukraine*

ОСВІТНЯ ЕМІГРАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ВІРОГІДНОЇ ВТРАТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

Ірина Колесник

*к.е.н., доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи
Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України
м. Київ, Україна*

Високорозвинені держави світу підійшли до формування економічної системи шляхом підготовки інтелектуального працівника, з розвинутими розумовими, аналітичними здібностями, умінням своєчасно реагувати на актуальні світові тенденції розвитку, з високим рівнем самоорганізації, самоконтролю та моральності. Нині, саме інтелектуальна особистість визначає конкурентоспроможність економічних систем, є основою багатства націй та ключовим ресурсом їхнього розвитку [2].

Освітні програми, за цих умов, розглядаються як найкращий ресурс для подальшого рекрутингу кваліфікованого персоналу, що зумовило прискорення розвитку транснаціональної вищої освіти, посилення академічної мобільності та залучення іноземних студентів, і, в свою чергу, стало підґрунтям появи ще однієї форми інтелектуальної міграції, так званої, «циркуляції інтелекту», під якою потрібно розуміти циклічні (періодичні) переміщення громадян за кордон для навчання і подальшої роботи з наступним поверненням на батьківщину і покращенням професійної позиції завдяки набутим навикам та досвіду отриманих під час перебування в країні-реципієнті [3].

Інтеграція України у світовий та європейський економічний і освітянський простір, участь в міграційних процесах, тобто масових міждержавних переміщеннях, є одною зі складових національної політики. Міжнародний процес руху інтелекту в державі, на жаль, дає право охарактеризувати її як країну-донора, головною загрозою для якої є ризик втрати інтелектуального потенціалу, старіння населення за рахунок виїзду молоді для отримання європейської освіти та перетворення освітньої міграції на еміграцію через навчання.

Досі не створений механізм регулювання освітньої еміграції, який би сприяв формуванню висококваліфікованих кадрів, нагромадженню інтелектуального капіталу, збільшенню науково-технічного потенціалу в нашій країні.

У 2017-2018 навчальному році приблизно 83 тис. осіб з українським громадянством навчались у закордонних університетах. Якщо врахувати, що в українських закладів вищої освіти усіх форм власності на денних програмах в цей період навчалось близько 890 тис. студентів, то за кордоном навчалось понад 8% від загальної кількості тих, хто вчиться на денних програмах вищої освіти. Загалом протягом останніх десяти років кількість громадян України, які здобувають освіту за кордоном зросла більш ніж утричі - з 24104 до 83000 осіб. Найчастіше здобувати вищу освіту їдуть до Польщі, Росії, Німеччини, Канади, Чехії, Італії, США, Іспанії, Австрії, Франції, Словаччини. Ці країни отримують понад 90% усіх українців, які навчаються за кордоном [1].

Основними причинами вибору випускниками українських шкіл закордонних навчальних закладів для подальшого продовження навчання є:

- бажання по завершенню навчання залишитися на постійне місце проживання у приймаючій країні. Протягом п'яти-шести років навчання студенти українського походження «вживаються» з суспільством цієї країни, знають її мову, законодавство і до початку трудового періоду вони повністю адаптовані до нового оточення;
- недоліки та слабкі місця національної освітньої системи України, що породжують кризу довіри до всіх освітянських інституцій. До них, зокрема, можна віднести: переважання надання теоретичної підготовки (заради справедливості слід зазначити, доволі ґрунтовної) над формуванням практичних навичок; менш гнучкі, порівняно із закордонними закладами вищої освіти, навчальні плани з точки зору формування бажаних компетенцій майбутніх фахівців; застаріла матеріально технічна база (особливо закладів вищої освіти, які готують фахівців технічних спеціальностей) та недосконале бібліотечно-інформаційне забезпечення освітнього процесу, що ускладнює процес отримання «актуальних» знань; подекуди присутність в українських закладах вищої освіти корупційної складової, яка гальмує вибір абітурієнтами українських ЗВО на користь європейських; відсутність механізму забезпечення якості освіти, що позначається на проблемах працевлаштування більшості випускників українських вишів; відсутність цілісної системи освіти протягом життя, що ускладнює процеси підвищення кваліфікації, перепідготовки, неформальної освіти тощо;
- активна рекламна діяльність закордонних навчальних закладів на освітніх виставках в Україні, політика їх відповідального ставлення до своїх випускників в напрямку формування мережі професійних контактів та працевлаштування по завершенню навчання, система заохочень для найбільш успішних та талановитих студентів;

– співвідношення «ціна-якість знань». Досить часто, навчаючись за кордоном, українські громадяни сплачують за навчання ціну не більшу ніж у вітчизняних закладах вищої освіти, натомість отримують більш сучасні знання.

Серед напрямків забезпечення якості національної освіти як складової комплексної державної політики щодо підвищення якості життя в Україні, на наш погляд, слід виділити такі: 1) подолання корупційної складової в освітянському просторі; 2) впровадження нових інноваційних форм освіти, перш за все, дистанційної; 3) розробка нових стандартів вищої освіти та нових освітянських програм у відповідності з сучасними реаліями та перспективами конкретних професій.

Це створить додаткові перспективи для реалізації громадянами України, в тому числі і тих, хто отримав освіту за кордоном свого професійного потенціалу на національному ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний центр CEDOS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/>
2. Колесник І.А., Черкасов А.В. Інтелектуальна міграція: виклики інноваційній конкурентоспроможності національної економіки // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальна робота і проблеми міграційних процесів у глобалізованому світі». (Чернівці, 3-4 травня 2018 р.). – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2018. – 282 с. – С. 109-113.
3. Трохимчук С.В. Міжнародна міграція інтелекту: втрати донорів та надбання реципієнтів / С.В. Трохимчук // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2013. - Вип. 3. - С. 235-243.

**QUALITY CONSTITUENT FOR SIMULATION OF MUNICIPAL ROUTE
ORGANIZATION WHILE FORMING THE TARIFF OF PASSENGER
TRANSPORTATIONS**

Oleg Sokulskyi

*Candidate of Technical Sciences,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
Department of Technical Systems Automation and Control*

Kateryna Hilevska

*Candidate of Technical Sciences,
National Transport University
Department of International Transportation
and Custom Control*

Natalia Vasiltsova

*National Transport University
Department of Economics
Kyiv, Ukraine*

**ЯКІСНА СКЛАДОВА МОДЕЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЬКОГО
МАРШРУТУ ПРИ ФОРМУВАННІ ТАРИФУ ПАСАЖИРСЬКИХ
ПЕРЕВЕЗЕНЬ**

Олег Сокульський

*кандидат технічних наук,
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
старший викладач кафедри автоматичного управління в технічних системах*

Катерина Гілевська

*кандидат технічних наук,
Національний транспортний університет
доцент кафедри міжнародних перевезень та митного контролю*

Наталья Васільцова

*Національний транспортний університет
асистент кафедри економіки*

Злагоджена робота муніципального транспорту дозволяє вирішити багато проблем міської інфраструктури, а саме: зменшити транспортну напругу на дорогах, покращити екологічну ситуацію, зменшити аварійність та кількість дорожньо-транспортних пригод (ДТП), забезпечуючи, при цьому, беззбиткову роботу транспортних підприємств (ТП).

Встановлення економічно обґрунтованого тарифу на пасажирські перевезення є важливою проблемою при організації роботи міської пасажирської транспортної

системи (МПТС), який із однієї сторони має забезпечувати витрати перевізника на здійснення перевізної роботи, а з іншої бути доступним для населення та забезпечувати нормативно затверджену якість транспортних послуг.

Правове забезпечення питань тарифікації пасажирських транспортних послуг на Україні складається із постанов Кабінету міністрів [1,2], наказів Міністерств транспорту та зв'язку [3,4] та з питань житлово-комунального господарства [5], розпоряджень міських державних адміністрацій. Вони визначають статті видатків при здійсненні перевізної роботи певного обсягу та рівень тарифу, що покриває їх, але без врахування рівня якості цих послуг.

Слід зважати, що організація роботи маршрутів міста є соціально спрямованою, при якій основні показники якості перевезення, поширюються на кожного пасажира на будь-якій зупинці і на будь-якому перегоні у салоні ТЗ (транспортного засобу) стосовно усіх рейсів, вони мають бути враховані при формуванні відповідного рівня тарифу і контролюватися в процесі функціонування маршруту із чітким розподіленням втрат пасажирів в разі порушення розкладу і відповідальних сторін.

Такий підхід вимагає суттєвих змін у існуючій схемі управління маршрутом і відповідним чином впливатиме на формування тарифу на перевезення.

Науково обґрунтований тариф можна отримати тільки при врахуванні в організації маршруту нових підходів, а саме: нових засад; нової форми опису пасажиропотоків зупинок певного маршруту, придатної при проведенні комп'ютерних експериментів; вибору основних показників якості перевезення пасажирів; розробку математичної моделі рейсу; знаходженню критерію пошуку оптимальних інтервалів руху послідовних рейсів; вибору методу інформаційного опису взаємодії потоків ТЗ послідовних рейсів і пасажиропотоків зупинок маршруту; створенню програмної реалізації моделі потоків, у якій враховуються показники якості перевезення пасажира, як у салоні ТЗ на кожному із перегонів будь-якого рейсу маршруту, так і при чеканні будь-якого ТЗ на довільній зупинці за період роботи маршруту у робочі і не робочі дні тижня [6].

Слід розуміти, що при цьому необхідна інша модель маршруту, яка включає усі фактичні рейси і усі фактичні варіанти їх роботи, наприклад, враховує зменшення середньої швидкості руху ТЗ на деяких перегонах маршруту, окрім того дає можливість соціальної оцінки важливих для пасажирів показників якості [7]. Для цього випадку у модель маршруту необхідно включити нові показники якості, а саме: збільшення часу поїздки і підсумок кількості пасажирів, що можуть відмовитися від поїздки на маршруті, покинувши зупинку. Обрана комп'ютерна програма контролю оптимальних розкладів руху повинна надати відповіді на питання: хто винуватець і яка вартісна оцінка втрат якості перевезення пасажирів.

Аналіз недоліків складових існуючої методики розрахунку тарифу на послуги автобусного маршруту загального користування, на якому здійснюються регулярні пасажирські перевезення, вказує шлях її перетворення із витратної методики

визначення собівартості і тарифу у вдосконалену методику розрахунку прогнозного значення науково обґрунтованого тарифу, у якій спочатку розраховується оптимальне науково обґрунтовано прогнозне значення кількості рейсів на маршруті стосовно фактичних пасажиропотоків для робочого і не робочого днів тижня з урахуванням забезпечення запланованої якості перевезення на кожній зупинці і кожному перегоні (інтереси пасажирів) з виконанням мінімальної кількості рейсів у відповідному типі доби (інтереси перевізника).

При визначенні тарифу за проїзд дослідження передбачає поетапний аналіз всіх блоків діючої схеми управління маршрутом МПТС з позиції економічної кібернетики з врахуванням показників якості.

Список використаних джерел:

1. Про встановлення повноважень органів влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів): Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р., № 1548.

2. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р., № 731.

3. Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги міського електричного транспорту (метрополітену): Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 05 березня 2007 р., № 191.

4. Про затвердження Методики розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту: Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 17 листопада 2009 р., № 1175.

5. Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги міського електричного транспорту (трамвай, тролейбус): Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 25 листопада 2013 р., № 940.

6. Гілевська К.Ю. Удосконалення організації перевезень пасажирів міським громадським транспортом за критеріями якості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.22.01 «Транспортні системи» / К.Ю. Гілевська. – Київ, 2017. – 20 с.

7. Логачов Є.Г. Соціальна оцінка моделі організації міського пасажирського маршруту за критеріями якості / Є.Г. Логачов, О.Є. Сокульський, К.Ю. Гілевська, Н.М. Васильцова // Multidisciplinary scientific edition, ISSN2413-1032. – 2018. – 3(31), Vol.7. – pp. 14–18.

BASIC TOOLS OF COMMON-SIZE ANALYSIS OF FINANCIAL STATEMENTS

Iryna Vagner

Candidate of Economic Sciences

Lviv Institute Banking University

Lviv, Ukraine

Common-size analysis (also called *vertical analysis*) converts each line of financial statement data to an easily comparable, or common-size, amount measured as a percent. This is done by stating income statement items as a percent of net sales and balance sheet items as a percent of total assets (or total liabilities and shareholders' equity).

There are two reasons to use common-size analysis:

1. to evaluate information from one period to the next within a company;
2. to evaluate a company relative to its competitors.

Common-size analysis answers such questions as «how do our current assets as a percent of total assets compare with last year?» and «how does our net income as a percent of net sales compare with that of our competitors?»[1].

Common size financial statement analysis is computed using the following formula:

$$\text{Percentage of Base} = \text{Amount of Individual item} / \text{Amount of Base Item} \quad (1)$$

Common size analysis can be conducted in two ways, i.e., vertical analysis and horizontal analysis. Vertical analysis refers to the analysis of specific line items in relation to a base item within the same financial period. For example, in the balance sheet, we can assess the proportion of inventory by dividing inventory line using total assets as the base item. On the other hand, horizontal analysis refers to the analysis of specific line items and comparing it to a similar line item in the previous or subsequent financial period. Although common size analysis is not as detailed as trend analysis using ratios, it does provide a simple way for financial managers to analyze financial statements [2].

Creating common-size financial statements makes it easier to analyze a company over time and compare it with its peers. Using common-size financial statements helps investors spot trends that a raw financial statement may not uncover [3]. Regularly reviewing your financial statements is essential to the health of your business. Doing so can help you identify trends that could signify problems in your business, so you can amend them before they become insurmountable. Beyond identifying problems, though, regular financial statement analysis also helps you identify opportunities for growth and profitability improvements (tabl.1).

One of the benefits of using common size analysis is that it allows investors to identify drastic changes in a company's financial statement. It mainly applies when the financials are compared over a period of two or three years. Any significant movements in the financials across several years can help investors decide whether to invest in the company.

For example, large drops in the company's profits in two or more consecutive years may indicate that the company is going through financial distress. Similarly, considerable increases in the value of assets may mean that the company is implementing an expansion or acquisition strategy, making the company attractive to investors.

Table 1. Common-Size Analysis of Financial Statements

Types of financial statements	Common-Size Analysis of Financial Statements
Balance Sheet Analysis	The common-size strategy from a balance sheet perspective lends insight into a firm's capital structure and how it compares to rivals. An investor can also look to determine an optimal capital structure for an industry and compare it to the firm being analyzed. Then he or she can conclude whether debt is too high, excess cash is being retained on the balance sheet, or inventories are growing too high. The goodwill level on a balance sheet also helps indicate the extent to which a company has relied on acquisitions for growth.
Analyzing the Income Statement	The common figure for an income statement is total top-line sales. This is actually the same analysis as calculating a company's margins. For instance, a net profit margin is simply net income divided by sales, which also happens to be a common-size analysis. The same goes for calculating gross and operating margins. The common-size method is appealing for research-intensive companies, for example, because they tend to focus on research and development (R&D) and what it represents as a percent of total sales.
Common Size and Cash Flow	Many items in the cash flow statement can be stated as a percent of total sales. This can give insight on a number of cash flow items, including capital expenditures (capex) as a percent of revenue. Share repurchase activity can also be put into context as a percent of the total top line. Debt issuance is another important figure in proportion to the amount of annual sales it helps generate. Because these items are calculated as a percent of sales, they help indicate the extent to which they are being utilized to generate overall revenue.

Common size analysis is also an excellent tool to compare companies of different sizes but in the same industry. Looking at their financial data can reveal their strategy and their largest expenses that give them a competitive edge over other comparable companies. For example, some companies may sacrifice margins to gain a large market share, which increases revenues at the expense of profit margins. Such a strategy allows the company to grow faster than comparable companies because they are more preferred by investors.

References:

1. Common-Size Analysis of Financial Statements. Retrieved from: https://saylordotorg.github.io/text_managerial-accounting/s_17-02-common-size-analysis-of-financ.html
2. What is Common Size Analysis? Retrieved from: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/finance/common-size-analysis/>
3. The Common-Size Analysis of Financial Statements. Retrieved from: <https://www.investopedia.com>

ANTHROPOGENIC LOADING AND ECOLOGICAL STATUS OF THE RIVER VALLEYS OF THE VOLYN REGION

Victoria Horbach

Applicant of educational degree «bachelor»

Mykhailo Melniichuk

Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor,

Dean of the Geography faculty

Lesya Ukrainka Eastern European National University

Lutsk, Ukraine

АНТРОПОГЕННЕ НАВАНТАЖЕННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН РІЧКОВИХ ДОЛИН ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вікторія Горбач

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Михайло Мельнічук

к. г. н, доцент,

декан географічного факультету

Східноєвропейський національний університет

імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

З античних часів і до сьогодні річки Волинської області та їхні долини активно використовуються у господарській діяльності людини. З розвитком науки і техніки постійно зростає антропогенне навантаження на гідрографічні об'єкти краю, що призводить до суттєвих змін у їхніх екосистемах.

Гідрографічна мережа області доволі густа та складна, загалом, областю протікає близько 130 річок довжиною понад 10 км [2, с. 211]. Найбільшими водними артеріями досліджуваної території є р. Західний Буг та р. Прип'ять із притоками: р. Турія, р. Стохід та р. Стир. У ландшафтних системах більшості річок Волині вплив господарської діяльності людини досить відчутний. До основних заходів, що негативно впливають на функціонування та динаміку природних водотоків та їхніх долин належать: проведення осушувальних робіт на Поліссі, що полягають у прокладанні штучних меліоративних каналів та штучному спрямленні русел малих річок; аварія на Чорнобильській атомній електростанції; скид неочищених або недостатньо очищених стічних вод; розорення та забудова прибережних смуг і водоохоронних зон.

Гідротехнічна меліорація ґрунтів Волинського Полісся полягала в осушенні боліт та заболочених територій шляхом зниження рівня ґрунтових вод. Вона поетапно активно проводилася протягом ХХ століття з метою подолання селянського безземелля та освоєння нових, непридатних раніше для ведення сільського господарства, земель.

Внаслідок регіонального зниження рівня ґрунтових вод, спричиненого меліорацією, виникла низка екологічних проблем. Зокрема, відбулося скорочення довжини, зменшення водності та глибини малих річок, посилення їх замулення, заростання та евтрофікації [7, с. 134]. Окрім того, наслідками осушення стала зміна рослинності, збільшення пожежної небезпеки на торфовищах, поява процесів вторинного заболочення. [1, с. 1]. В результаті, під впливом осушення відбулися докорінні зміни не лише в окремих елементах навколишнього середовища, а й у природно-територіальних комплексах різного таксономічного рівня як меліорованих земель, так і прилеглих до них територій.

Ще одним негативним чинником, що вплинув на екологію річок Волинської області стала аварія на Чорнобильській атомній електростанції. Радіаційного забруднення зазнали басейни річок Любешівського, Камінь-Каширського, Маневецького та частково Ковельського, Ківерцівського і Рожищенського районів [5, с. 10]. До зони підвищеної радіації належать три райони Волинської області: Любешівський, Камінь-Каширський та Маневецький, де радіоактивне забруднення водних ресурсів перевищує допустимі норми, а рівень забруднення радіонуклідами становив 2-7 кюрі на 1 м² [6, с. 166]. На сьогодні, основними забруднювачами річок Волинської області виступають цукрові заводи та переробні підприємства харчової промисловості [4, с. 50]. Окрім того, на якість річкової води краю впливають дощові стічні води, які із більшості населених пунктів без очищення зливаються у найближчі водні об'єкти, чим значно забруднюють їх, а також, забруднення мінеральними добривами, отрутохімікатами та пестицидами, що змиваються з полів.

До основних постійних забруднювачів водних об'єктів Волинської області належать підприємства житлово-комунального господарства. Зазначимо, що найбільша кількість водних ресурсів протягом 2015-2017 рр. споживалася саме у господарсько-питних потребах населення краю [3, с. 12].

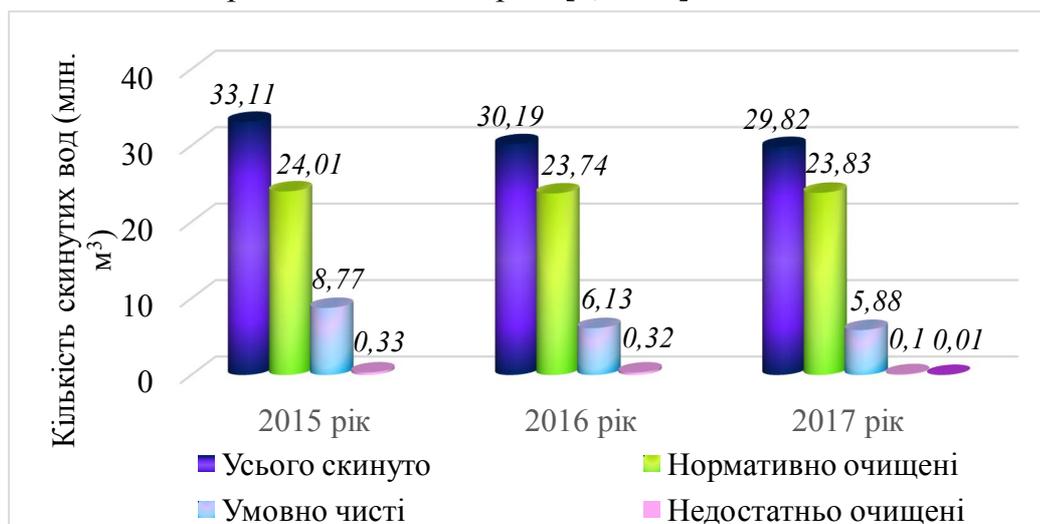

Рис. 1. Динаміка скиду зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Волинської області.

*складено автором за даними Екологічного паспорту Волинської області [3, с. 15].

Проте, не всі забрані з природних джерел водні ресурси використовуються безповоротно, частина з них, проходячи очисні споруди, повертається назад у природні водотоки. Аналізуючи рисунок 1, спостерігаємо, що протягом 2015-2017 рр. більшість стічних вод перед потраплянням у природні водотоки проходили очисні споруди, після яких відповідали нормам якості води. Також, доволі велика частка зворотних вод потрапляла до водних об'єктів без очищення, оскільки не потребувала його. Недостатньо очищені та неочищені зворотні води протягом досліджуваного терміну у відсотковому співвідношенні становили незначну частку від усіх скинутих вод. Проте, слід зазначити, що саме вони є постійним забруднювачем річкових вод Волинської області.

Отже, внаслідок постійного господарської діяльності, природно-територіальні комплекси річкових долин Волинської області зазнали докорінних змін, а якість річкових вод значно погіршилася. Задля збереження та відновлення природних водотоків досліджуваної території необхідно вилучити джерела постійного надходження забруднюючих речовин до річок та розробити низку заходів щодо відновлення ландшафтних систем їхніх долин.

Список використаних джерел:

1. Блінкова О. І. Еколого-фітоценотична оцінка постмеліоративної динаміки лісової рослинності Волинського Полісся. Проблеми екологічної біотехнології: Електрон. наук. фахове вид./ Нац. авіац. ун-т. Київ - 2017. - № 1. - 20 с.
2. Географічна енциклопедія України : в 3-х т. / Редкол.: ... О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. Київ : «Українська радянська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, - 1989. - Т. 1. - 416 с.
3. Екологічний паспорт Волинської області. - 2018. - 140 с. URL: <https://voladm.gov.ua/article/ekologichnyi-pasport-volinskoyi-oblasti/>
4. Зуб Л. М. Карпова Г. О. Малі річки України: характеристика, сучасний стан, шляхи збереження. URL: http://urn.iatp.org.ua/ukr_rvrs/ukrrivers.htm
5. Мисковець І. Я. Антропогенні зміни в басейнах малих річок (на прикладі Волинської області) : автореф. дис...канд. географ. наук. Чернівці, - 2003. - 19 с.
6. Мольчак Я. О. Мігас Р. В. Річки Волині. Луцьк : «Надстир'я», - 1999. - 176 с.
7. Нетробчук І. М. Оцінка антропогенного навантаження та екологічної збалансованості ландшафтів річкової долини верхньої Прип'яті в межах Волинської області. Науковий вісник Чернівецького університету. 2012. - Випуск 612-613. - С. 133-137.

**THE FINANCIAL MANAGEMENT PROBLEMS OF RESOURCES OF
ASSOCIATION OF CO-OWNERS****Tetiana Ryzha**

*Candidate of Economic Sciences, senior teacher,
Khmelnyskyi Institute of the Private Joint-Stock Company «Higher education
institution «Interregional Academy of Personnel Management»*

Olga Fedorchuk

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Khmelnysky University of Management and Law, Leohid Yuzkov
Khmelnysky, Ukraine*

**ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ОБ'ЄДНАННЯ
СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ****Тетяна Рижа**

*к.е.н., доцент кафедри економіки та управління
Хмельницького інституту ПрАТ «Вищий навчальний заклад» Міжнародна академія
управління персоналом»*

Ольга Федорчук,

*к.пед.н., доцент
Хмельницького університету управління та права ім. Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна*

Реформування ЖКГ в Україні вимагає комплексного підходу, проведення системних заходів з підвищення ефективності його функціонування. Одним з головних шляхів перетворення є кардинальна зміна системи надання житлово-комунальних послуг, тобто способів управління житловими багатоквартирними будинками.

За статистичними даними кількість ОСББ щороку значно зростає [2]. Станом на 1.01.2018 року в Україні зареєстровано 27999 ОСББ, що вдвічі перевищує відповідний показник 2012 року. За період з 2016 по 2018 роки темп приросту кількості ОСББ по Україні склав 76,07% (табл.1).

У Хмельницькій області темп зростання за відповідний період становить 24,94%, питома вага створених у 2018 році ОСББ складає 2,81%, що є середнім показником у західному регіоні [4]. Станом на 1 квітня 2018 року багатоквартирний житловий фонд Хмельницької області складає 4848 житлових будинків загальною площею 11,2 млн. м². У 828 будинках створено 786 ОСББ, які обслуговують 2,8 млн. м² житла або 25 % площі багатоквартирного житлового фонду. Також 10 приватних підприємств обслуговують 403 житлових будинки (10,5% житлового фонду), 187 ЖБК обслуговують 174 будинків (5,3% житлового фонду) [4].

Таблиця 1. Кількість ОСББ по регіонах

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Темпи приросту
Західний регіон	4163	6241	6883	65,34%
Північний регіон	2165	2080	2254	4,11%
Центральний регіон	3626	5885	6282	73,25%
Східний регіон	4460	5546	5834	30,81%
Південний регіон	2695	7846	8269	206,83%
Всього по Україні	17109	27598	29522	76,07%

Примітка. Складено за даними [3]

ОСББ створюється тільки за згодою мешканців, якщо вони бачать у такому об'єднанні доцільність і вигоду. Переважна більшість ОСББ створюється у новобудовах, поточні витрати на утримання яких мінімальні. За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ, майже дві третини вітчизняного житлового фонду потребує капітального ремонту, частина українських будинків непридатні для життя [5].

Згідно законодавства України передача не нових будинків ОСББ передбачає проведення капітального ремонту попереднім балансоутримувачем, що на практиці не реалізується і створення ОСББ у цих будинках тягне за собою значні фінансових витрати для жителів багатоповерхівок. Окрім того, значні труднощі при створенні ОСББ пов'язані із зношеністю та застарілістю конструктивних елементів та технічного обладнання багатоквартирних житлових будинків; складністю процедури передачі у власність ОСББ прибудинкової території; відсутністю повного комплексу технічної документації багатоквартирного житлового будинку; відсутністю у мешканців будинку необхідних знань щодо особливостей функціонування ОСББ; наявністю заборгованості за житлово-комунальні послуги; складністю переукладення угод про надання житлово-комунальних послуг з постачальниками комунальних послуг; відсутністю коштів на проведення поточного та капітального ремонтів.

У процесі своєї діяльності ОСББ доводиться вирішувати чимало проблем, зокрема:

- створення ОСББ у старих будинках, які потребують капітального ремонту, вимагає значних фінансових витрат від жителів цих багатоповерхівок.

- законодавчо-нормативні акти, що регулюють діяльність ОСББ не є недостатньо ефективними. Не врегульовано питання передачі земельних ділянок, на яких розташований будинок, а також прибудинкові території у власність ОСББ.

- доцільність створення ОСББ є економічно виправданою за умови достатньої кількості співвласників, що дозволяє збільшувати суми фінансових надходжень об'єднання та оптимізувати платежі.

- в ОСББ існує проблема несплати необхідної суми коштів частиною мешканців будинків внаслідок високої вартості послуг, відсутності достатнього рівня доходів населення в умовах кризових явищ чи інші причини.

Таким чином розвиток об'єднань співвласників багатоквартирних будинків в Україні та їх належне фінансове забезпечення вимагає вдосконалення нормативної бази щодо врегулювання їх діяльності та посиленої уваги суспільства, сприяння зі сторони органів місцевої влади.

Державою передбачено підтримку діяльності ОСББ, так зокрема об'єднання співвласників багатоквартирних будинків можуть брати участь у державних та місцевих програмах фінансування ОСББ, брати кредити, втілювати проекти з термомодернізації. Будинки, де створені ОСББ, можуть брати участь в державних та місцевих програмах підтримки і претендувати на отримання фінансування від донорів, залучення кредитів тощо.

Отже, для ефективної діяльності ОСББ необхідно постійно вирішувати питання залучення додаткових надходжень та оптимізації витрат, зокрема на місцевому рівні гостро стоять питання виділення коштів для проведення капітального ремонту перед створенням ОСББ; передачі у власність ОСББ нежитлових приміщень, які можна здавати в оренду; зменшенні тарифів за рахунок додаткових можливостей залучення коштів (наприклад від розміщення реклами на будівлі, чи здачі в оренду нежитлих приміщень тощо); лобюванні власних інтересів на місцевому рівні шляхом об'єднання з іншими ОСББ.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» [Електронний ресурс] : прийнятий 29 лист. 2001 р. № 2866-III. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19> (дата звернення: 19.07.2017).
2. Україна у цифрах у 2017 році: статистичний збірник / за ред. І.Є. Вернера. – Київ: Державна служба статистики України, 2018. – 241 с.
3. Регіони України 2018 ч. 2: статистичний збірник / за ред. І.Є. Вернера. – Київ: Державна служба статистики України, 2018. – 682 с.
4. Сайт Хмельницької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=37899> (дата звернення: 03.05.2018).
5. Литвин О. В Україні повинні знести тисячі «хрущовок»: що робити мешканцям і які будинки в небезпеці [Електронний ресурс] / О. Литвин. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/ukr/economics/v-ukraini-povinni-znesti-tisyachi-hruschovok-scho-robiti-meshkantsyam-i-yaki-budinki-v-nebezpetsi.htm>.

THE ACCOUNTING SYSTEM IN THE CONCEPT OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

Vita Korchahina

Candidate of Economic Sciences,

Novokakhovsky Institute of the Liberal Arts of the Higher Educational Institution «Open International University of Human Development «Ukraine»

Nova Kakhovka, Ukraine

ОБЛІКОВА СИСТЕМА В КОНЦЕПЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Віта Корчагіна

к.е.н.,

Новокаховський гуманітарний інститут

ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Нова

Каховка, Україна

Стрімкий розвиток суспільних процесів зумовлює важливість оцінки підходів до управління підприємств в стратегічному аспекті розвитку. При цьому вибір подальших дій залежить від забезпечення точною та своєчасною і неупередженою інформацією щодо внутрішніх та зовнішніх процесів відносно об'єкта управління. За формування даної інформації відповідає система обліку. Тому актуальним постає питання доцільності використання даних облікового забезпечення в рамках стратегічного управління підприємством.

Конкурентні переваги від використання якісної облікової інформації знаходять своє відображення у виборі найбільш ефективних стратегій розвитку, що призводить до зростання прибутковості, залучення додаткових інвестицій, забезпечення стійкої конкурентноздатності продукції (робіт, послуг) та підприємства в цілому, тобто отримання більших економічних вигод.

Класично теорія менеджменту представляє концепцію функцій управління, відповідно до якої виділяють планування, організацію, мотивацію та контроль. В той же час, аналіз альтернативних поглядів і підходів до складу функцій управління виділяє наступні: організація, планування, контроль, регулювання, стимулювання, облік, аналіз. В такому складі і взаємозв'язку функції планування, обліку, контролю, аналізу складають основу управлінського циклу, що доцільно створювати для цілей інтегрування функцій в підрозділах окремих сфер діяльності нижнього рівня багаторівневої організаційної структури управління [1, с. 159]. Роль економічної інформації полягає в повідомленні користувачам про ресурси підприємства та господарські процеси, які відбуваються у просторово-часовому вимірі й дають уяву про ефективність функціонування підприємства, події, ситуації, діяльність інших суб'єктів з метою (за необхідності) коригування й зміни умов діяльності.

Система обліку в сучасних умовах дедалі більшою мірою передбачає планування та прогнозування діяльності з урахуванням довгострокових цілей. Це дає можливість вивчення та відображення господарських операцій, які можуть відбутися в результаті відхилень від встановлених параметрів. Така спрямованість визначає реальну потребу у формуванні стратегічного обліку.

З урахуванням цього доцільно розглядати стратегічний (прогнозний) облік як напрям розвитку системи бухгалтерського обліку в аспекті поглиблення аналітичного обліку об'єктів обліку та трансформації бухгалтерської звітності, що надається користувачам для фінансового аналізу проблем, пов'язаних із зобов'язаннями, контролем, готівкою та потенціалом, і прийняття прогнозних (стратегічних) управлінських рішень [2, с. 75-76].

Головною відмінною рисою стратегічного обліку є те, що пріоритетним напрямком формування інформації в його системі є задоволення інформаційних потреб стратегічного менеджменту, а саме облік ключових факторів успіху, формування стратегічної звітності, облік в динаміці індикаторів внутрішнього середовища підприємства.

Роль облікової системи у стратегічному розвитку підприємства - надання необхідної обліково-аналітичної інформації управлінському апарату для визначення напрямку дій в межах стратегії розвитку підприємства із витрачанням мінімальних зусиль на її підготовку та забезпечення високої гнучкості обліково-аналітичних процесів у випадку зміни довгострокової стратегії. Відповідно, завдання, що постають перед системою облікового забезпечення: комплексна оцінка діяльності підприємства з одночасним контролем найістотніших її напрямів, аналіз звітної та іншої інформації про діяльність підприємства та фактори зовнішнього середовища, формування банків даних для виявлення довгострокових тенденцій з метою прогнозування перспективи його розвитку.

В рамках стратегічного спрямування облікові дані повинні забезпечувати не лише надання інформації для прийняття довгострокових управлінських рішень, а й надавати оперативну облікову інформацію про об'єкти зовнішнього і внутрішнього середовища, які мають значний вплив на успішність реалізації стратегії.

До об'єктів обліку, що забезпечують процес прийняття виважених стратегічних рішень, варто включити не тільки складові фінансового та управлінського обліку, облікову політику, але й елементи, що відображають агреговану інформацію щодо комплексного відображення діяльності підприємства: стратегію розвитку, організаційну структуру, показники ефективності в розрізі видів діяльності, центрів відповідальності тощо.

До методичного інструментарію стратегічного обліку доречно віднести моніторинг конкурентної позиції підприємства на основі аналізу трендів, оцінку вартості підприємства (бізнесу), методи калькулювання, бюджетування, стратегічний аналіз та інші.

При цьому важливо при проектуванні стратегічного обліку дотримуватись принципу системності та інтегрованості з іншими видами обліку, зокрема фінансовим та управлінським. Головне, щоб одержана в результаті стратегічна облікова інформація була певним орієнтиром для моніторингу та коригування обраної стратегії діяльності.

Враховуючи завдання, що покладаються на облікову систему стратегічної концепції розвитку підприємства, варто зосередити увагу на таких, як достовірне відображення у звітності всіх складових господарської діяльності підприємства; формування інформації про поточний стан, динаміку розвитку та перспективний фінансовий стан підприємства на основі оптимального обсягу найважливіших показників; оцінку впливу окремих чинників на формування, використання та кругообіг активів і капіталу; забезпечення внутрішнього контролю за діяльністю підприємства; формування бази вихідної інформації для складання планів розвитку підприємства.

Отже, за допомогою інструментів стратегічного управлінського обліку проводиться відбір, аналіз та постійний моніторинг показників зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Це, в свою чергу, важливо для забезпечення вчасного коригування існуючого стратегічного плану розвитку, зміни конкурентних переваг підприємства та підвищення ефективності бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: монографія/ О.В. Пальчук, В.М. Савченко, І.В. Рузмайкіна та ін; за ред. Г.М. Давидова. – Кропивницький: ПП«Ексклюзив-Систем», 2017. -248 с.
2. Кузнєцова С.А. Перспектива бухгалтерського обліку: стратегічність, електронна комерція та соціальна спрямованість / С.А. Кузнєцова // Європейський вектор економічного розвитку. - 2014. - №1 (16). - С.73-83.

FORMING AN INNOVATIVE STRATEGY FOR SEA PORT DEVELOPMENT OF UKRAINE

Alexei Gab

*Lecturer in the Department of Navigation and Navigation
Navy Institute of the NU "OMA", Odessa, Ukraine*

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ

Олексій Габ

*Викладач кафедри штурманії та кораблеводіння
Інституту ВМС НУ «ОМА» м. Одеса, Україна*

З метою багатогранного дослідження поняття інноваційна стратегія, ми вважаємо необхідним застосовувати системний підхід, а саме визначення інноваційної стратегії через цілісний об'єкт – систему, а тому визначення факторів, які впливають на ринкову стратегію та визначення взаємозв'язків і взаємозалежностей між системоутворюючими факторами. В економічній літературі зустрічаються різні визначення категорії стратегії. Так, А. Чандлер, автор однієї з перших робіт в сфері стратегічного планування, вважає, що стратегія – це визначення основних довгострокових цілей і завдань підприємства, затвердження курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для досягнення цих цілей [1].

У ряді робіт під стратегією розуміється набір правил та прийомів, за допомогою яких досягаються основні цілі розвитку тієї чи іншої системи [1]; напрямку діяльності фірми, що забезпечують досягнення поставлених цілей [2].

Проте, у даних роботах недостатньо досліджено принципи формування інноваційної стратегії у сучасних умовах, що є вкрай важливим для формування стратегічного бачення розвитку та регулювання саме портової діяльності.

Аналізуючи точки зору вчених щодо визначення сутності стратегії ми дійшли до такого складу найважливіших елементів, які визначають сутність стратегії:

- формування цілей розвитку системи;
- сукупність правил і засобів досягнення цілей;
- наявність ресурсів для реалізації правил і прийомів щодо досягнення цілей всієї системи.

Виділені елементи стратегії розвитку є основними для визначення економічної стратегії розвитку морських портів, однак, за відсутності аналізу таких суб'єктивних умов, як сукупність ресурсів для здійснення портової діяльності, ступінь їхнього використання, потенційні та реальні резерви ресурсів, економічна ефективність взаємодії різних видів ресурсів не є доцільним визначення кола можливостей щодо використання портами економічних методів управління.

Саме ресурси становлять основу економічного потенціалу морських портів і ступень їх використання є одним з найголовніших показників, які характеризують економічну ефективність ведення господарської діяльності портами.

Отже, вважаємо, що інноваційна стратегія морських портів – це сукупність заходів та методів ефективного використання фінансово-економічного потенціалу, які направлені на досягнення стратегічних цілей інноваційного розвитку. В свою чергу стратегічні цілі в діяльності морських портів розділяються на глобальні та локальні і знаходяться в тісній взаємодії та взаємозалежності.

При цьому саме виробничий профіль має вплив на глобальні цілі морських портів, на основі чого відбувається визначення цілей локального значення, з урахуванням стану середовища та ресурсного потенціалу морських портів. Глобальною метою функціонування морських портів в умовах ринкової економіки прийнято розглядати максимізацію прибутку. Проте, орієнтування лише на прибуток має певні особливості у залежності від життєвого циклу морських портів, від стратегії виживання та, як мінімум, збереження рівня беззбитковості, до досягнення максимального рівня капіталізації. Але, будь-які підходи передбачають врахування меж нарощування, враховуючи наявні ресурси, соціальне навантаження, екологічне підґрунтя діяльності морських портів. Усе це складає обмеження на шляху реалізації морськими портами своїх завдань, при будь якій стадії життєвого циклу морських портів.

Відповідно вибір і обґрунтування глобальної мети призводить до необхідності пошуку морськими портами локальних цілей, тобто цілей підлеглого характеру, досягнення яких, так чи інакше, має сприяти реалізації глобальної мети, і, крім того, вони повинні задовольняти таким вимогам – бути конкретними і вимірними, орієнтованими в часі, досяжними, і, якщо мета не одна, – несуперечливими [3].

На наш погляд, перша група правил може бути віднесена до економічної діяльності морських портів, тобто побудови їх взаємин із зовнішнім середовищем, і вирішувати такі принципові питання – що і коли робити, за допомогою якої комбінації факторів виробництва, кому і як реалізовувати послуги.

Тим часом, говорячи про формування інноваційної стратегії морських портів, необхідно мати на увазі сукупність методів ефективного реалізації економічного потенціалу їх господарського механізму. Так, наприклад, розглядаючи проблеми ефективності досягнення стратегічних цілей, А. П. Градов вважає, що інноваційна стратегія має включати такі правила і прийоми [4]:

- дослідження умов забезпечення найбільшої продуктивності використання ресурсів і виявлення місії підприємствами;

- дослідження ринків потенційних товарів і послуг, що відповідають місії підприємств, і вибору стратегічних зон ведення господарської діяльності, здатних у тривалій перспективі забезпечити можливість переорієнтації підприємства на функціонування в найбільш сприятливих економічних умовах;

– формування товарного асортименту підприємствами, що найбільшою мірою задовольняють актуальні потреби потенційних покупців і що забезпечують на цій основі систематичне одержання прибутку в розмірах, достатніх для здійснення програм розширеного відтворення;

– розподіл ресурсів підприємствами між різними видами діяльності, що забезпечує найбільшу продуктивність їхнього використання;

– взаємодія з ринками факторів виробництва, цінних паперів, валютними ринками, що забезпечує економічно ефективну підтримку конкурентних позицій на всіх етапах циклу розвитку підприємств;

– формування ефективної цінової політики, що забезпечує в довгостроковій перспективі стійке положення підприємств в традиційних і нових сегментах ринку;

– раннє виявлення кризових тенденцій у рамках національної економіки, її галузей, а також усередині підприємства і запобігання їх неспроможності (банкрутства).

Список використаних джерел:

1. Гришова І. Ю., Дяченко О. П. Державна політика розвитку морських портів України в контексті розвитку міжнародних транспортних коридорів. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 13. С. 5–11. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.13.5

2. Гришова І.Ю. Сучасне формування системи управління персоналом як конкурентоздатність національної економіки. Економічний форум.- 2016. - №1. – С.340-347

3. LeaderSHIP 2020 – Ensuring future of shipbuilding in Europe. Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-116_en.htm

4. Давидюк О. О., Габ О. Г. Розвиток підприємств морського транспортного комплексу в контексті глобальної макроекономічної кон'юнктури. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 13. С. 12–16. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.13.12

SOLVING THE PROBLEM OF FACIAL WRINKLE RECOGNITION USING A COMPUTER

Olena Tarasova

*Candidate of Physical and Mathematical Sciences, senior
lecturer, Department of Computer Science and Applied Mathematics,
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Kryvyi Rih, Ukraine*

ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧІ РОЗПІЗНАВАННЯ ЗМОРШОК НА ОБЛИЧЧІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРА

Олена Тарасова

*к. ф.-м.н., ст. викладач,
кафедра інформатики та прикладної математики,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

За останні 50 років технологія комп'ютерного зору еволюціонувала від вирішення простих задач розпізнавання символів до створення доповненої реальності. Технологія розпізнавання облич названа одним із головних трендів 2018 року. Найамбітнішим практичним застосуванням розпізнавання обличчя за допомогою комп'ютера є створення антропоморфних роботів, які здатні зчитувати емоційний стан співрозмовника. Спроби навчити комп'ютер знаходити обличчя на фотографіях розпочалися ще на початку 1970-х років. Але найважливішим кроком вперед стало створення у 2001 році Полом Віолою та Майклом Джонсом методу каскадного бустингу, який назвали методом Віола-Джонс [1].

Роботи [2, 3, 4], демонструють, що задача визначення розташування обличчя на зображенні може бути розв'язана за допомогою каскаду регресійних функцій. У праці [4], що ґрунтується на великій кількості досліджень, описана методика використання ансамблю дерев регресії для визначення місцеположення ключових точок на обличчі.

Розпізнавання облич є одним із методів ідентифікації особи. Але з часом відбувається процес старіння і зміни характеристик у обличчі людини вимагають оновлення існуючих баз даних, що є громіздкою процедурою. Для вирішення цієї проблеми необхідно застосувати метод, який ідентифікує людину, незалежно від впливу на обличчя процесів старіння. Зморшки на обличчі можуть бути замасковані умовами освітлення через специфічну природу текстури поверхні шкіри та її властивостей відбивати світло. Існуючі підходи до дослідження старіння шкіри на основі зображень ґрунтуються на детектуванні зморшок як текстури, а не як криволінійних розривів (тріщин). Автори [5] пропонують методологію для оцінювання реального віку людини шляхом аналізу областей зморшок на обличчі.

Залежно від локалізації зморшок, до кожного зображення обличчя було застосовано алгоритм кластеризації с-середніх. Потім розрахунковий вік визначався на основі аналізу значень та середнього віку обчисленого для кожного кластеру.

У дослідженнях [6], [7] запропонований ефективний алгоритм на основі фільтрів Габора та морфології зображення для покращення результатів виявлення локалізації зморшок на обличчі. Авторами проведені численні експерименти на наборах різних зображень і результати переконують, що запропонований алгоритм забезпечує візуально кращі результати ніж результати інших існуючих систем. Аналізуючи результати багатьох досліджень можна зробити висновок, що зморшки зручно визначати за допомогою фільтрів. Маленькі зморшки в кутиках рота обчислюються за ступенем розсіювання яскравості пікселів: застосовується згладжувальний фільтр Гауса, а потім отримане зображення порівнюється з вихідним. Якщо зморшки були, при згладжуванні вони зникнуть і різниця між зображеннями буде більшою. Якщо зморшок не було, гладка шкіра при згладжуванні залишиться гладкою. Для зморшок, які достатньо сильно виражені з відомою орієнтацією (наприклад, зморшки на лобі або на крилах носа), краще підходить фільтр Габора. Цей фільтр представляє собою двовимірну синусоїду, яка згладжена гаусовим вікном, і гарно «реагує» на властиві великим зморшкам різкі зміни яскравості у певному напрямку.

У нашій роботі реалізований алгоритм для визначення наявності і локалізації різних типів зморшок та визначення їх геометричного розташування на обличчі. За допомогою програми можна отримати геометричні параметри окремої зморшки. Дану розробку можна використовувати для створення системи ідентифікації особи за обличчям на зображенні, для автоматичної оцінки віку за зображенням обличчя, для досліджень у галузі косметології, як основу для побудови системи розпізнавання емоцій.

Список використаних джерел:

- 1 Viola, P., Jones, M.: Rapid object detection using a boosted cascade of simple features, CONFERENCE 2001. CVPR, pp. 511–518. Kauai, HI (2001).
- 2 Viola, P., Jones M.: Robust real-time face detection. International Journal of Computer Vision 57 (2). 137–154 (2004).
- 3 Papageorgiou, C., Oren, M., Poggio, T.: A general framework for object detection. International Conference on Computer Vision, Bombay, 4-7 January 1998, 555-562.
- 4 Kazemi, V., Sullivan J.: One millisecond face alignment with an ensemble of regression trees. In: IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition, 1867-1874. IEEE (2014).
- 5 Doll'ar, P., Welinder, P., Perona, P.: Cascaded pose regression. In: Computer Vision and Pattern Recognition, 2010 IEEE Conference on, June 2010, 1078–1085, (2010).
- 6 Cao, X., Wei, Y., Wen, F., Sun, J.: Face alignment by explicit shape regression. In: CVPR, pp. 2887–2894, (2012).
- 7 Ranjan, J., Debaleena, D.: Age Estimation from Face Image using Wrinkle Features CONFERENCE 2014, ICICT, 46, 1754 – 1761 (2015).

FINANCIAL INCLUSION IN PUBLIC DEBT SERVICE**Andrii Derlytsia***Candidate of Economic Sciences,
Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine,***ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ У СФЕРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ****Андрій Дерлиця***к.е.н., докторант кафедри фінансів імені С. І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна*

Протягом останнього десятиліття набула усвідомлення необхідність розв'язання проблеми інклюзивності, як рівного доступу усіх верств населення до процесів економічного та соціального розвитку. Однією із складових феномену інклюзивності є фінансова інклюзія. Відповідно до трактування Світового банку вона розглядається як доступність для фізичних і юридичних осіб фінансових продуктів та послуг, що задовольняють їхні потреби у сфері здійснення транзакцій, платежів, заощаджень, кредиту та страхування [1]. У загальносвітовому вимірі дана проблема є доволі значимою. За даними Світового банку більше 1,7 млрд. населення планети позбавлені доступу до банківських послуг. Відповідно до інформації Національного банку України, близько третини населення залишаються поза межами фінансової системи [2]. Саме тому Національний банк України визначив фінансову інклюзію однією зі своїх стратегічних цілей, розуміючи під нею створення умов для залучення усіх сегментів населення та бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами, які доступні за інфраструктурою та ціною, офіційно урегульовані та відповідають потребам населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності у суспільстві. [2]

З погляду економічної науки, забезпечення фінансової інклюзивності сприяє повноті алокації наявних ресурсів, а отже стимулює економічне зростання в межах існуючих можливостей, без залучення зовнішніх джерел. Для реалізації фінансової інклюзії ключову роль відіграє інституційне середовище та рівень транзакційних витрат. Адже теоретично будь-яка особа має можливість відкрити рахунок у банку, скористатись електронною системою платежів і т. д.. Однак у реальності здатність і стимули здійснювати такі операції залежать від існуючих інституційних обмежень (відстань до найближчого відділення, мережі банкоматів, доступу населення до інтернету і т.д.), а також рівня транзакційних витрат (плати за відкриття рахунків, комісії за здійснення операцій тощо).

У дослідженнях з проблематики фінансової інклюзії сьогодні мало говориться про важливу її складову – інклюзивність у сфері суспільних фінансів. Під останньою ми розуміємо включення громадян у процеси прийняття та реалізації рішень,

здійснення операцій у сфері публічних фінансів. На перший погляд інклюзія у сфері суспільних фінансів забезпечується імперативним характером оподаткування та законодавчим регулюванням розподілу бюджетних видатків, оскільки усі громадяни є платниками податків та споживачами суспільних благ. Однак існують складові суспільних фінансів, у яких реалізація ідеї інклюзивності потребує спеціальних умов. Одним із перспективних напрямків підвищення рівня залучення населення до фінансових операцій в Україні, є фінансова інклюзія у сфері державних запозичень.

Саме складність доступу населення до вкладення вільних коштів у боргові зобов'язання держави є однією із характерних рис фінансової системи в Україні. Причиною цього є історично обумовлена нерозвинутість фінансового ринку, яка не сприяє залученню внутрішніх ресурсів у ОВДП (облігації внутрішньої державної позики). Перепонами доступу громадян до даного ринку є: існування плати за відкриття, ведення рахунку, зарахування та списання цінних паперів зберігачем; комісійна винагорода за брокерські послуги; вимога банків залучати лише значні суми (переважно від 500 тис. грн.); тривалий час оформлення документів; необхідність підтвердження джерела походження сум. Таким чином, інвестор із незначними обсягами коштів не може купувати ОВДП, а ті хто володіє необхідними ресурсами, в силу вказаних причин, у тому числі вимоги підтвердження джерела доходів, не завжди готові займатися даними операціями. Наслідком цього є мінімальна присутність населення на ринку ОВДП. Їх частка на руках у населення становить менше 2 % від загального обсягу, тоді як частка банків складає 43 %, і частка НБУ - 42 %. Домінування банківських установ на ринку ОВДП спричинює високий рівень відсоткових ставок (середньозважений рівень 16-17 %), що на 3 - 4 % вище рівня відсотків по банківським депозитам. Різниця у ставках значною мірою підтримується завдяки існуючим інституційним обмеженням входження фізичних осіб на ринок ОВДП.

Виходячи з наведеного, основним завданням у сфері оптимізації функціонування внутрішнього державного боргу вважаємо кардинальну зміну інституційного механізму шляхом фінансової інклюзії дрібних учасників до ринку ОВДП. В епоху інформаційної економіки та домінування електронного банкінгу існує можливість організації системи онлайн операцій населення на ринку ОВДП. На часі зміна законодавства та розробка спеціального програмного продукту, який може бути встановлений на ПК, або смартфон і дозволить громадянам спрямовувати вільні кошти у боргові зобов'язання держави в "один дотик", із мінімальним обсягом від 1000 грн.. Це призведе до суттєвого зниження відсоткової ставки по ОВДП, стимулюватиме банки до здійснення кредитування економіки, а не спекулятивних операцій із державним боргом; знизить витрати бюджету на обслуговування державного боргу; збільшить ліквідність на ринку ОВДП; забезпечить зростання доходів населення.

Список використаних джерел:

1. Financial Inclusion: Overview. URL: <https://www.worldbank.org>.
2. Фінансова інклюзія. URL: <https://bank.gov.ua>.

THE ANALYSIS OF THE DEMAND FOR SUBURBAN PASSENGER TRANSPORT SERVICES

Nelia Kopiaк

*Senior Lecturer in the Department of Transportation Technologies
National Transport University,
Kyiv, Ukraine*

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ НА ПОСЛУГИ ПАСАЖИРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ У ПРИМІСЬКОМУ СПОЛУЧЕННІ

Неля Коп'як

*Старший викладач кафедри «Транспортні технології»
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна*

Система перевезень пасажирів функціонує в умовах невизначеності, рівень якої є нестабільним [1]. Згадана невизначеність залежить, по-перше, від факторів, що визначають роботу пасажирського транспорту, а по-друге, від складності зв'язків між ними. Встановлено, що попит на послуги пасажирського транспорту можна визначити шляхом обстеження пасажиропотоків, що дає змогу виявити кореспонденції населення, що є наслідком задоволення попиту населення на транспортні пересування [2].

Пристосування населення до характеристик транспортної системи міста та його приміської зони відбувається в напрямку мінімізації енергетичних втрат, що відповідає фундаментальному закону мінімізації енергії системи. Принципи, що регламентують поведінку споживача на ринку транспортних послуг, можна сформулювати за допомогою чотирьох принципів:

1. принцип адаптивності передбачає, що при масових переміщеннях населення в кожному окремому переміщенні суб'єкт керується звичками і правилами, виробленими їм в процесі пристосування до характеристик транспортної системи;
2. принцип доцільності передбачає, що звички і правила пасажирів спрямовані на мінімізацію транзакційних витрат, пов'язаних з переміщеннями;
3. принцип керованості передбачає, що при зміні зовнішнього середовища стереотипи поведінки при виборі способу переміщення також змінюються за рахунок механізму пристосування;
4. принцип інерційності передбачає, що зміна стереотипів інерційна, тому реакція на зміну середовища відбувається з тимчасовою затримкою щодо цієї зміни.

Важливими чинниками визначення потреби в пересуваннях в приміському сполученні є: територіальна віддаленість об'єктів тяжіння, тривалість пересування, величина транспортного тарифу, якісні та кількісні параметри рухомого складу, наявність інформації тощо [3].

Наявні пасажиропотоки визначають попит населення на перевезення. Їхній розподіл за часом і напрямком дає змогу раціонально організувати технологічний процес.

Отже, основним етапом аналізу попиту та ринку транспортних послуг є встановлення вихідних передумов, що визначають поведінку пасажирів [4]. Розробка заходів підвищення технологічного рівня та якості перевезень базується на прогнозуванні пасажиропотоків, що зі свого боку, спирається на дані про вибір пасажирів шляху пересування.

Список використаних джерел:

1. Александров Л.А. Организация управления на автомобильном транспорте / Л.А. Александров, Р.К. Козлов. – Москва : Транспорт, 1985. – 264 с.
2. Гудков В.А. Пассажирские автомобильные перевозки / В.А. Гудков, Л.Б. Миротин, А.В. Вельможин. – Москва : Горячая линия – телеком, 2006. – 448 с.
3. Любимов И.И. Показатели спроса на услуги городского пассажирского транспорта / И.И. Любимов // Вестник ОГУ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://vestnik.osu.ru/2009_9/25.pdf.
4. Коваль В.В. Теоретичні аспекти формування і функціонування ринку транспортних послуг в умовах транснаціоналізації транспортно-логістичної системи. Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Економічні науки – 2014 – Вип. 9. Ч.3 – С.56-58.

IMPLEMENTATION OF THE BASE EROSION AND PROFIT SHIFTING PROJECT IN UKRAINE

Olha Yarmolitska

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of
the Department of accounting and taxation,
State University of Infrastructure and Technologies,
Kyiv, Ukraine*

Taxes play a huge role in filling each country's budget. They can be described as the basis for the existence of the state. The absence of taxes in the economy of the state is impossible, since its financial system is immediately paralyzed, the main source of budget revenues disappears, the ability to effectively keep the apparatus of state administration disappears, and the latter ceases to be motivated to perform its functions [1]. The founders of the theory of taxation include A. Smith, D. Ricardo, M. Friedman, J. Keynes, F. Engels and others.

To date, the Ukrainian tax system is distrustful both payers and foreign counterparties, investors, creditors and others. Income tax is one of the most important taxes in the budget of Ukraine. For 2018, the revenues to the general fund of the state budget of Ukraine amounted to 729,4 billion UAH including tax payments amounted to 390.6 billion UAH. Income tax revenues amounted to 95.7 billion UAH [2]. However, the problem of the inconsistency of many issues of domestic and international tax law remains, which opens the possibility for the international companies to reduce or avoid their income tax obligations. The result of such actions is a significant reduction in the budget revenues. To address this critical issue, Ukraine has joined the BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) Project – OECD action plan to counteract the base erosion and profit shifting since January 2017. Given the dependence of the Ukrainian economy on income tax, the implementation of such a plan is an important phenomenon.

The BEPS Package provides 15 Actions that equip governments with the domestic and international instruments needed to tackle tax avoidance [3]. Since January 2017, Ukraine has committed to implement the minimum standard of the BEPS Project. The further action was the development of the draft law On Amendments to the Tax Code of Ukraine in Order to Implement the Plan to Counteract Base Erosion and Profit Shifting. The draft law envisages steps Ukraine is ready to take (Fig. 1). In addition, the Law of Ukraine On Currency and Currency Transactions was adopted at the end of 2018.

The consequences of the implementation of the principles of BEPS project, the adoption of the Law of Ukraine On Currency and Currency Transactions should be: a) increased transparency of operations; b) stability of tax revenues; and c) creating conditions for currency liberalization. The synergistic effect of these actions in the future is to ensure the financial stability, transparency of information, free movement of capital, trust from foreign counterparties, investors, and banks.

The full implementation of BEPS principles is difficult for Ukraine, as it is for many countries. The approval of an appropriate legal framework is needed, as well as the introduction of tools and mechanisms that will ensure the effective functioning of the Ukrainian tax system. At the same time, Ukraine's joining the international tax legislation to counteract offshore capital withdrawal as evidenced by statistics [5], indicates a willingness to provide tax transparency, avoid double taxation, and sometimes on the contrary non-payment of taxes and increase in the effectiveness of dispute resolution mechanisms.

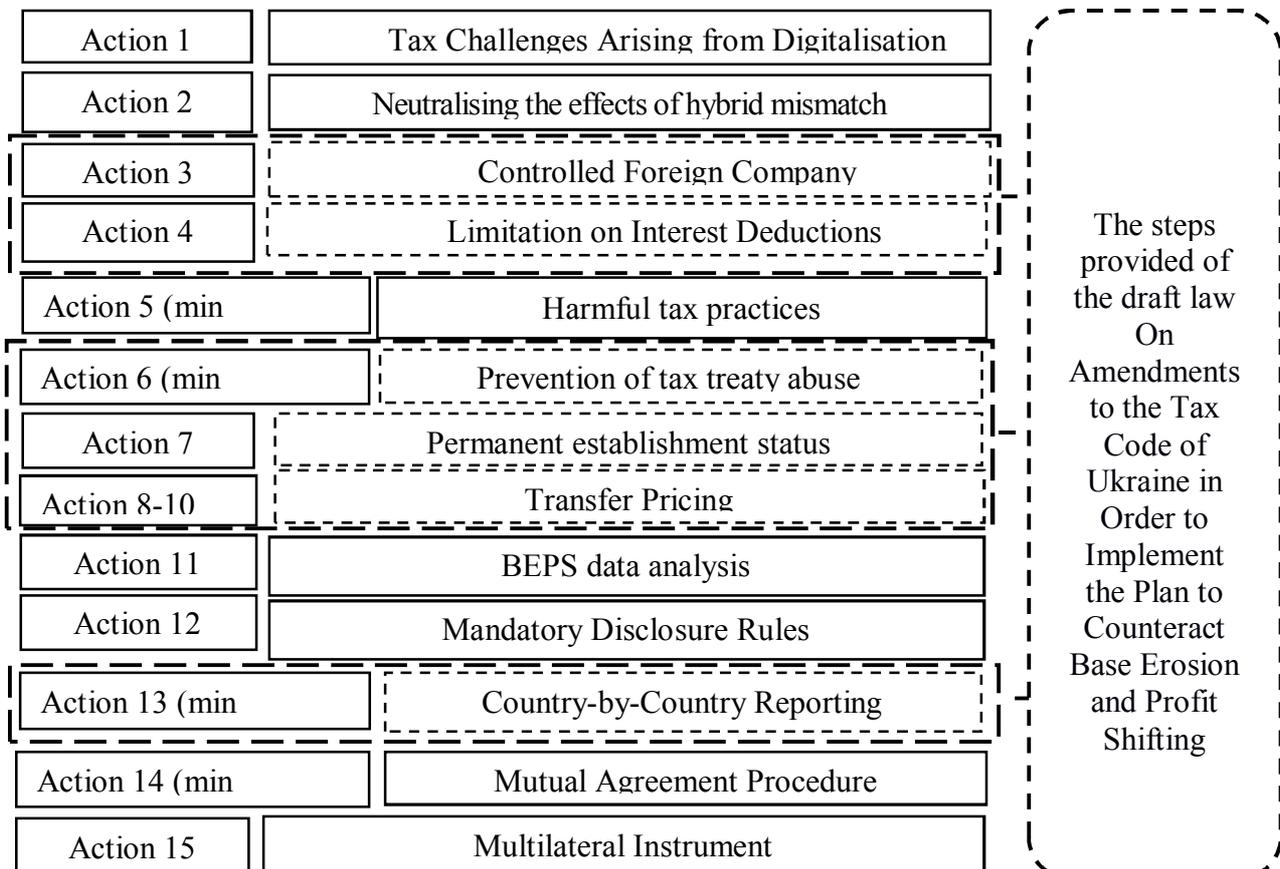

Fig. 1. Actions of the BEPS project and steps Ukraine is ready to take [3, 4]

This topic will remain relevant for a long time and may become a topic of the further research.

References:

1. Шура Н.О., Буркова Л.А., Семеняка Т.В. Сутність значення та актуальні питання оподаткування в Україні. *Ефективна економіка*, 2016. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5012/> (дата звернення 02.09.2019 р.).
2. Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік. URL: sfs.gov.ua
3. International collaboration to end tax avoidance. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/> (accessed 01 September 2019).
4. Оприлюднено проект закону щодо впровадження плану дій BEPS в Україні. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2018/10/24/35381995/> (дата звернення 03.09.2019 р.).
5. State Statistics Service of Ukraine. Foreign Economic Activity 2018 (n.d.). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 27 August 2019).

STRATEGIC DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF REGIONAL TRANSPORT AND LOGISTICS SYSTEMS IN UKRAINE

Nataliia Trushkina

*Candidate of Economic Sciences, Senior Research Fellow
Department of Regulatory Policy and Entrepreneurship Development
Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Наталія Трушкіна

*к.е.н., с.н.с. відділу проблем регуляторної політики
та розвитку підприємництва
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна*

На сучасному етапі одним із пріоритетних напрямів регіональної економіки є формування транспортно-логістичних систем з урахуванням особливостей розвитку регіонів України. Однак, як показують результати дослідження [1-3], на створення й ефективне функціонування регіональних транспортно-логістичних систем впливає множина чинників, які умовно можна систематизувати за такими групами: політичні, зовнішньоекономічні, інституційні, інвестиційно-фінансові, соціально-економічні, інфраструктурні, інформаційні, логістичні й екологічні. При цьому на основі аналізу стратегічних документів соціально-економічного розвитку регіонів України встановлено, що на даний час не розроблено відповідних програм і стратегій розвитку регіональних транспортно-логістичних систем. Не прописано механізм реалізації інвестиційно-фінансового забезпечення функціонування цих систем із залученням нетрадиційних джерел інвестування й фінансових інструментів, у тому числі за рахунок публічно-приватного партнерства.

Тому для вирішення вищевказаних проблем необхідно розробити комплекс пріоритетних заходів з розвитку регіональних транспортно-логістичних систем. До них можна віднести такі:

– *формування логістичних кластерів у контексті модернізації економіки регіонів: розроблення Стратегії комплексного розвитку логістичних кластерів як складової регіональних транспортно-логістичних систем; розроблення механізму фінансового забезпечення управління розвитком логістичних кластерів, суть якого полягає в застосуванні таких фінансових інструментів, як венчурне інвестування, краудінвестинг, факторинг, публічно-приватне партнерство на основі залучення приватних інвестицій, коштів кредитних установ, іноземних інвестиційних ресурсів, грантів міжнародних фінансових організацій; розроблення й реалізація регіональної кластерної моделі*

організації логістичної діяльності; реконструкція існуючих і створення нових об'єктів належної логістичної інфраструктури (транспортної, торгівельної, сервісної тощо); створення оптимальних мультимодальних логістичних ланцюгів, у тому числі за рахунок розширеного використання енергоефективних видів транспорту;

– *організація логістичної діяльності й розвиток припортової інфраструктури в морських торгових портах*: залучення приватних інвестицій у технічну модернізацію припортової інфраструктури морських портів; активізація інноваційної діяльності із застосуванням різних форм преференцій (кредитів, гарантій, податкових пільг, дотацій) для розвитку морських портів; передача портових потужностей у концесію або оренду;

– *запровадження інформаційних технологій для управління транспортно-логістичними системами регіонів*: впровадження «фізичного» інтернету, заснованого на Інтернеті речей; розроблення й реалізація інформаційних рішень щодо доставки «останньої милі» (тобто застосування автономних транспортних засобів для доставки вантажів); впровадження цифрових краудсорсингових платформ при доставці продукції споживачам із використанням принципів довіри й кооперації між учасниками логістичних процесів;

– *трансформація регіональних транспортно-логістичних систем на засадах «зеленої» логістики*: впровадження і розвиток концепції «зеленої» логістики, яка дозволить поєднати в єдину систему екологію й економіку задля збереження довкілля та трансформації регіональних транспортно-логістичних систем із використанням екологічно чистих технологій; залучення інвестицій в обладнання й устаткування, що пов'язані з екологічно чистими технологіями, в сфері транспорту й складського господарства;

– *впровадження цифрової логістики як механізму розвитку транспортно-логістичних систем регіонів*: розроблення й реалізація цифрових сервісів на всіх видах транспорту; застосування цифрових платформ при організації перевезень вантажів; впровадження електронного документообігу з різними органами влади (митними, податковими тощо); застосування сучасних форм розрахунків; формування системи управління автомобільним і водним транспортом; реалізація системи супутникової навігації Galileo; розроблення й впровадження інтегрованого квитка, який припускає використання різних видів транспорту, що відповідає європейській транспортній політиці TEN-T.

Список використаних джерел:

1. Іванов С.В., Трушкіна Н.В., Ринкевич Н.С. Проблеми формування інституційного середовища розвитку логістичних кластерів в економічних районах України. *Антикризове управління економічним розвитком регіонів*. 2019. С. 30-41.
2. Трушкіна Н.В. Трансформація транспортно-логістичної системи в Україні на засадах зеленої логістики. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2(56). С. 151-161.
3. Іванов С.В., Ляшенко В.І., Трушкіна Н.В. Особливості розвитку транспортно-логістичної системи Придніпровського економічного району. *Регіональна економіка та управління*. 2019. № 3(25). С. 22-27.

ROLE OF INTERNATIONAL PROJECTS FOR REALIZATION OF UKRAINE'S INTELLECTUAL POTENTIAL AND INNOVATIVE DEVELOPMENT

Svitlana Shumska

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Leading Researcher*

Viktoriiia Blyzniuk

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department for Socio-Economic Problems of Labour
Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

The analysis of modern trends in the development of the world economy showed that the most important direction in the development of countries that have made an economic breakthrough in the last decade is the formation of an innovative economy based on modern scientific knowledge and achievements. It should also be noted, the solution of the problem of the formation and development of an innovative economy largely depends on increasing human potential. To develop an innovative economy, every person, work collective, society as a whole should have new competencies, new professional and social qualities, be able to fully use the achievements of science and technology, and also, based on their use, create innovations and introduce them in all spheres of life.

The theory of endogenous growth and the practice of developed countries show that a knowledge-based development strategy requires extensive education systems that cover an ever wider population. It is necessary that these systems ensure an increase in the share of highly qualified specialists in the labor force, create favorable conditions for the life long learning of people. This system must ensure that workers are flexible and creative and able to adapt to changes in the economy. Also, a modern education system should enable international recognition of qualifications and degrees awarded by educational institutions in different countries. Ukraine's aspirations for reforming the national higher education system, following the example of the European one, are being realized through international projects. Thus, the total budget of Erasmus + projects is EUR 14.7 billion; this program provides an opportunity for more than 4 million Europeans to study and gain experience abroad [1]. Ukraine participates in the EU Erasmus + Capacity and Academic Mobility Programs, an instrument for sharing best educational practices in European countries. In 2015-2017, more than 7200 academic exchanges were made: 5270 of them from Ukraine to Europe and 1960 from Europe to Ukraine. This represents 43% of the mobility of the entire Eastern Partnership region [1].

Among the national priorities for Ukraine for 2018-2020 identified by the European Commission, the Ministry of Education of Ukraine has highlighted, first of all, adult education or lifelong learning and teaching that meet the needs of modernizing modern educational processes and which have a direct impact on the economy through innovation

and governance. Ukraine received a separate window to finance Erasmus + Competitions in 2019-2020. Additional funding is allocated to Key Action (KA)1 - 2.5 million Euros, to Key Action (KA)2 "Capacity Building in Higher Education action" - 2 million Euros, and 0.5 million Euro in the direction of Jean Monnet [2].

World experience shows that the outcome of reforms depends directly on the interaction in their structure of the three components: education, scientific innovation and management. These aspects are addressed in the Erasmus + projects, which are reflected in the Capacity Building in Higher Education action (CBHE) section, which aims to develop and improve the curricula and management mechanisms of cooperation between partners in the field of higher education.

Among the projects in this field currently being implemented in Ukraine are the Erasmus+ CBHE international project "*Structuring Cooperation in Doctoral Research, Transferrable Skills Training, and Academic Writing Instruction in Ukraine's regions /DocHub/*" [3]. To implement this project, Ukrainian universities and academic institutions are assisted by European experts from: Vilnius University, Lumiere University Lyon-2, Limerick Institute of Technology, University of Tampere.

The goal of the project is the implementation at the national level of educational and scientific educational programs of third cycle of higher education.

Expected results of the project:

- Inter-institutional cooperation between higher education institutions and research institutes in preparation of PhD students is to be institutionalized via establishment of university regional centres (DocHub) of excellence in PhD training.
- Innovative courses (in the format of blended learning) for PhD training.
- Development and enactment of bylaws for institutionalization of inter-university cooperation, namely: licensing and accreditation of joint PhD programmes, including the possibility of credit accumulation and credit mobility at the third cycle of higher education, transferring budgetary funds between higher education institutions [3].

From the point of view of finding opportunities for transition to a stable positive growth rate, the value of intellectual capital will continue to grow. This means that in order to increase the efficiency of management and development of Ukrainian economy, the country's educational system should be reformed in such a way as to maximize the use of intellectual potential, meet the needs of the market at each stage of development. Financial assistance from European countries is a very important factor in supporting Ukraine on the path to reform.

References:

1. What is Erasmus+? [Online]. Available: <https://ec.europa.eu>
2. Ukraine received a separate "Erasmus+" window. (in Ukr) [Online]. Available: <https://pedpresa.ua>.
3. Project web-site: <http://dochub.com.ua>

ENERGY, ECOLOGICAL AND ECONOMIC ASPECTS OF EFFICIENCY OF STEAM COMPRESSOR HEAT PUMP INSTALLATIONS WITH COGENERATION DRIVE FOR HEAT SUPPLY IN UKRAINE

Olga Ostapenko

*Candidate of Engineering Sciences, Ph. D, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Heat Power Engineering,
Vinnytsia National Technical University,
Vinnytsia, Ukraine*

Usage of cogeneration heat pump installations (CHPI) in heat supply systems of Ukraine will provide the economy of fuel, finance resources and protection of the environment, according to the results of researches [1 - 4].

Aim of the research is determination of energy and ecological advantages and economic preconditions of usage of steam compressor heat pump installations (HPI) with cogeneration drive and different sources of low-temperature heat for operation in heat supply systems of Ukraine, as compared with gas-fired boilers operation; evaluation of energy, ecological and economic efficiency of CHPI in heat supply systems of Ukraine, as compared with gas-fired boilers operation for heat supply.

The study of energy, ecological and economic aspects of efficiency of CHPI with thermal capacity 1 MW, with cogeneration drive from gas-piston engine (GPE), at various sources of low-temperature heat, on condition of annual operation of CHPI and variable temperature modes operation during the year for heat supply was performed. Table 1 show the results of complex assessment of energy-ecological-economic efficiency of CHPI with thermal capacity 1 MW, with cogeneration drive from gas-piston engine, as compared with the operation of gas-fired hot-water boiler house for heat supply in Ukraine.

Table 1. Indices of energy, ecological and economic efficiency of cogeneration HPI with thermal capacity 1 MW, as compared with the operation of gas-fired hot-water boiler house for heat supply in Ukraine

Source of low-temperature heat for CHPI	Annual economy of equivalent fuel (in %) for CHPI	Annual reduction of CO ₂ emissions (t/yr) for CHPI	Annual cost saving on fuel for CHPI, mil. Hrs/yr	Annual cost saving on emissions for CHPI, mil. Hrs/yr
Heat of the soil and air	41,00	867,59	4,08	0,47
Heat of surface and ground waters	45,27	957,91	4,50	0,52
Heat of sewage waters	47,32	1001,27	4,71	0,54
Heat of recycling water of circulating water supply system	52,56	1112,16	5,23	0,60
Heat of geothermal waters and industrial heat emissions	63,89	1351,86	6,35	0,73

Energy, ecological and economic efficiency of steam compressor CHPI was compared with the efficiency of alternative source of heat supply (gas-fired boiler house). Energy efficiency of CHPI with cogeneration drive from GPE was evaluated by the index of equivalent fuel saving. Reduction of CO₂ emissions while using 1 MW CHPI as compared with the operation of gas-fired hot-water boiler of the same capacity is evaluated. Emissions of CO₂ while gas fuel combustion in boilers (for alternative sources of heat supply), while combustion of working fuel in GPE (for compressor drive of HPI) were taken into account. For evaluation of the amount of CO₂ emissions statistical data from the research [1] were used.

The results of the research of energy, ecological and economic aspects of efficiency of CHPI with cogeneration drive from GPE, at various sources of low-temperature heat, for operation in heat supply systems of Ukraine, as compared with gas-fired boilers operation, are presented in the given research. As it is seen from Table 1, that the economy of equivalent fuel, annual reduction of the amount of CO₂ emissions and annual saving of finance resources on fuel and emissions are observed for all the studied variants of CHPI application for heat supply in Ukraine, as compared with gas-fired boilers operation.

References:

1. Ostapenko, O. P. (2019). *Analysis of energy, ecological and economic efficiency of steam compressor heat pump installations, as compared with alternative sources of heat supply, with accounting the concept of sustainable development*. Sustainable Development Under the Conditions of European Integration (pp. 312 – 329). Part II. – Ljubljana: Visoka šola za poslovne vede
2. Ostapenko, O. P. (2019). *Study of energy-economic efficiency of energy supply systems with cogeneration heat pump installations, using the heat of the industrial and natural sources, in industry and municipal heat power branch of Ukraine*. Social and Legal Aspects of the Development of Civil Society Institutions (pp. 292 – 308). Warsaw: Institute of European Integration, Bmt Eridia Sp. zo. o.
3. Koval, V. (2018). State regulation of energy security in national economy. *Economics, Ecology, Socium*, 2(3), 57–64. doi:10.31520/2616-7107/2018.2.3-6
4. Ostapenko, O. P. (2016). *Scientific basis of evaluation energy efficiency of heat pump plants*. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing.

Section 3. EDUCATION AND PEDAGOGICS

**RATING OF THE USE OF SOME INNOVATIVE MEANS OF STUDIES OF
STUDENTS' HIGHER MATHEMATICS EDUCATION IN TECHNICAL AREAS
OF TRAINING «SYSTEM ANALYSIS»****Maryna Belova***Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor,
Kyiv National University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine***Yuliia Meish***Doctor of Engineering, Associate Professor,
National Transport University
Kyiv, Ukraine***ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ДЕЯКИХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ
НАВЧАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТІВ ЗА ТЕХНІЧНИМ
НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ «СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ»****Марина Бєлова***к.ф.-м.н, доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна***Юлія Мейш***д. т.н, доцент,
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна*

Rapid development of information and communication technologies (ICT), network and multimedia technologies, distance learning, and online education creates completely unique and specific opportunities for practical and lecture classes, independent work of students. Due to the peculiarities of higher mathematics it often seems quite complicated for many students. The tendency to reduce hours for classroom work leads to changes in the educational process, as the content of the course is vast and should be mastered in a fairly short time. At the same time, particular attention is being placed on motivating students to study such discipline as higher mathematics (in particular, mathematical analysis), as well as on developing professional competencies, supporting self-study, and using distance learning technologies in the educational process. [1] The problem of the search for optimal didactic potential usage of modern information technologies is becoming ever more important.

The pedagogical experiment was carried out in one group of students studying for the «System analysis» speciality. The «Mathematical analysis» discipline is studied at the university by students for two semesters in the first year of study. During the first semester, students were offered a traditional system of math tutoring (lectures, literature chosen by the teacher, practical exercises, independent work, including the examination of theoretical material, the study of new concepts, the completion of individual tasks on particular topics), no information and communication technologies were used during the classes. During the second semester, students were offered a option for presenting material at lectures using presentations in the form of slide shows, as well as using of an electronic textbook and the Mathematica computer system.

An electronic textbook combines several methods of presenting information - text, static and dynamic images, videos and animation. This allows students to cope with the possible difficulties in perceiving mathematical material more easily. The developed test tasks vary in terms of topics, complexity of the material, and time needed to complete the tasks. Answers to the test questions are set in various forms: multiple choice, choice with one correct answer, text answer, numerical answer, answer with the true / false choice, and others. All questions are stored in a database by category and can be used to create tests of various contents. Students can take tests repeatedly with each new attempt being evaluated automatically. This allows the tutor to systematize control over the student's activities according to the discipline program, the pace of the material, the level of students' training, and also monitor the dynamics of changes of the quality of the knowledge acquired by students during the entire period of study. [2]

The use of the «Mathematica» computer system consists of instrumental and technological cognition of mathematics. In a matter of seconds the tools provided by this package find expressions for derivatives and antiderivatives for user-defined functions, solve complex algebraic and differential equations in analytical and numerical form, perform all kinds of symbolic transformations of mathematical expressions (substitutions, simplification of expressions, etc.), and the richest graphical features accurately illustrate the solutions.

After each semester of study, students were offered to take tests consisting of 100 questions. A comparative analysis of the results of students' knowledge verification showed that in the second semester, the indicators of the quality of their knowledge were 15-20% higher than in the first semester. An anonymous questionnaire conducted among students stated that 78% of students are ready to use innovative technologies for independent study of higher mathematics.

Thus, the electronic textbook, which is an integral didactic system based on the use of the latest computer technologies, appeared useful to students and can be an innovative element of the education system. It provides students with individual, optimal educational programs with the ability to manage the learning process themselves.

In the future, students can adapt this technology to other subject areas, including organizing their own time, compiling a to-do list, and other areas of creative development. The use of computer mathematics (Mathematica package) during practical classes helped monitor and self-control the accuracy of the solution to the tasks, while the visualization of the results allowed to give visibility to the results. [3]

The results of an experimental study and practical pedagogical experience can be used by teachers as statistical material in modeling the course "Mathematical Analysis", as well as for other mathematical disciplines. Evaluation of the selected innovative tools of teaching mathematics highlights the need for further search of ways and possibilities for the effective implementation of electronic, information and technical support, interactive learning in the educational process by all teachers of the Department of Higher and Applied Mathematics of the University. New educational and methodological complexes provide informational support to the educational activities of students, improve the quality of their preparation for classes, increase the usefulness and quality of independent work, and carry out their self-development and self-education. The possibilities of e-education are not only unique, but in essence, they represent an innovative field for students to acquire new knowledge.

References:

1. Belova M.A., Gladka Y.A., Mashchenko L.Z. Motivation to introduce perspective teaching methods of higher mathematics// European Humanities Studies: State and Society–Krakow.–Fundacja im. M. Reja–2017, №4(I),p.4-55.
2. Belova M.A., Gladka Y.A., Mashchenko L.Z. Some aspects in studying mathematical disciplines.–Proceedings of the 1st International youth conference "Perspectives of science and education". Cultural Center WORD. New York. March 2018, p. 66-70.
3. Spivakovskiy O.V. Theory and practice of using information technologies in the process of preparing students of mathematical specialties: monograph/ O.V. Spivakovskiy. – Kherson: Aylant, 2003. – 288 p.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT DISCIPLINES WITHIN THE MASTER'S PROGRAM

Bohdana Komarysta

Candidate of Technical Sciences, Senior Lecturer

Vladyslav Bendiuh

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”,

Kyiv, Ukraine

ДИСЦИПЛІНИ З ПИТАНЬ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ В РАМКАХ ПРОГРАМИ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

Богдана Комариста

к.т.н, старший викладач

Владислав Бендюг

к.т.н, доцент,

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського",

м. Київ, Україна

In Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute has formed university master's degree courses on sustainable development [1]. The volume of each discipline is two ECTS credits. The purpose of developing these disciplines is to implement the provisions of the Law of Ukraine “On Higher Education”. Three disciplines are devoted to the study of sustainable development (Fig. 1).

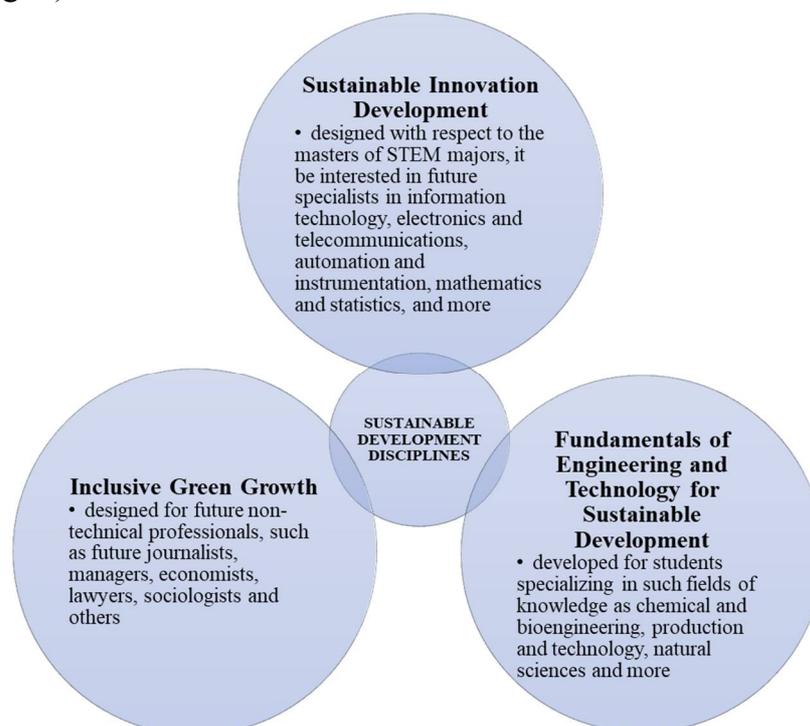

Fig. 1 Sustainable development disciplines

The Sustainable Innovation Development discipline covers issues such as sustainable development issues (global threats, the role of science, technology and innovation in achieving sustainable development goals, social and economic security, information society problems); quantitative assessment and forecasting of social development sustainability (analysis of the state and tendencies of social development in quantitative indicators, namely metrics and indicators of social development, modeling systems, methods and approaches for sustainable development forecasting , in particular, foresight of development of society in Ukraine); resource-efficient aspects of low-carbon growth (energy-saving technologies and infrastructure solutions, green growth in the context of the new industrial revolution, renewable energy, sustainable energy management and energy efficiency); sustainable innovative development in the context of globalization (innovative imperative for sustainable development of globalized society, role of ICT in sustainable development of society and "smart" applications, eco-development of urban areas, green technologies, products and services) [2].

The discipline "Fundamentals of Engineering and Technology for Sustainable Development" is formed from the following sections: problems of sustainable development (models of society development, the state and problems of the world in the way of sustainable development, the role of engineering science and practice in sustainable development of society, basic concepts of green engineering and sustainable technology); the basics of industrial ecology (multi-cycle economy, resource efficient and cleaner production, resource saving and eco-innovation, closure of production flows and sustainable waste management, principles and tools of industrial ecology, industrial symbiosis); management of the environment, risks and environmental aspects of the production and product system (technogenic safety, risk management in production, environmental management in international and national standards, energy management in production); applied aspects of sustainable production (green technologies and engineering solutions, detoxification and decarbonisation practices in industry) [2].

The discipline "Inclusive Green Growth" covers issues such as green growth in the documents, events and decisions of the world community (basic principles and concepts of green growth, key events and documents on sustainable development, the role of world institutions in the implementation of sustainable development, measuring inclusive green growth); global problems of sustainable development (global risks and threats, environmental and economic aspects of not exceeding planetary boundaries in the global and national context, problems of poverty, inequality and social rejection, problems of sustainable development of Ukraine); green economy (natural capitalism, non-renewable and bioeconomy, multifaceted economics, market mechanisms of green growth, green industrial growth, international standards for sustainable consumption and production, environmental management and social responsibility of business, green industry, eco-innovation, sustainable business models and green employment) [2].

Sustainable development disciplines contain the results of “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute” scientists' achievements, which were obtained during the implementation of the university's comprehensive programs. Teaching these disciplines in the context of vocational-oriented learning requires teachers to constantly update and improve course materials, use of active forms of learning, including the method of specific situations (cases), discussion and other interactive approaches, in order to motivate students, mastering these new knowledge [1].

This will be facilitated by the structure of the academic disciplines, of which 50 percent of the classroom time is devoted to seminars. All three training courses should form the ability to propose concepts, models, invent and try out ways and tools of professional activity using the natural, social sciences and humanities (instrumental competence) and the ability to implement the principles of sustainable development of society in organizational, managerial, scientific and industrial activities (professional competence).

References:

1. Bojko T. V., Dzhygyrey I. M., Bendiuh V. I., Komarysta B. M. and other, “Vprovadzhennya vybirkovykh zahalnouniversytetskykh mahisterskykh navchalnykh dystsyplin z problem staloho rozvytku”, Kompyuterne modelyuvannya v khimii i tekhnolohiyakh ta systemakh staloho rozvytku, KMKhT-2016: Zb. nauk. st. Pyatoyi mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kyiv: NTUU «KPI», pp. 219-225, 2016.

2. Bojko T. V., Dzhygyrey I. M. “Struktura ta zmist prohram vybirkovykh navchalnykh dystsyplin zi staloho rozvytku v KPI im. Ihorya Sikorskoho”, Kompyuterne modelyuvannya v khimii i tekhnolohiyakh ta systemakh staloho rozvytku, KMKhT-2018: Zb. nauk. st. Shostoyi mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kyiv: NTUU «KPI», pp. 294-296, 2018.

INTERNET RESOURCES IN PROFESSIONAL COMMUNICATION OF TEACHER-PHILOLOGIST

Vitalina Kyzylva

*Doctor of Philological Science, Professor,
Professor of the Department of Philological Disciplines
of State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University"*

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Віталіна Кизилова

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри філологічних дисциплін
Державного закладу "Луганський
національний університет ім. Тараса Шевченка"*

Essential part of professional pedagogical communication in the modern educational sphere is Internet. In the judgment of researchers, computer communication has got accustomed rapidly in educational process and now is a means of realization and coordination of pedagogical professional activity and pedagogical dialogue. Thus, the teachers are able to use modern information technologies, work with unlimited informational resources in the informational educational environment [1, p. 175].

This research presents the analysis of websites, web-portals, which have strong informative resource, and can be used by teachers-philologists for their working at lessons and outside regular activities, by children and their parents for purpose of broadening of their outlook, enrichment with interesting text material and also the latest innovations in the sphere of philological training of the child.

"Merry ABC" (<http://abetka.ukrlife.org/>) – an array of interesting, useful cognitive information. The material here is often given with music and illustrations, that is especially important for children, because every informational component, which is used by the authors of this web-site, has its own expressive means and didactic possibilities, which are directed to supply with optimization of the process of cognition and education.

The huge amount of texts of both literary and folk origins is collected and systematized by the authors. Thus, for example, the section "The ABC" offers the readers more than hundred of interesting and original alphabets, created by Ukrainian authors. There is "The primer south-Russian" by Taras Schevchenko, "The alphabet, written in verse for the son" by Oleksandr Oles, "Merry city ABC" by Tamara Kolomiets, "The alphabet of nicknames" by I. Andrusyak. In this selection there are also animal alphabets, alphabets about fish, flowers, alphabets on Christian themes. Collected and systemized material is interesting for children, very helpful for teachers, students, lecturers of institutions of higher education.

The works help significantly both in scientific and cognitive aspects. The site saves a lot of teacher-philologist's time for the preparation for the Literature lessons.

Special attention of the teachers should be deserved by the site of modern Ukrainian children's writer Ihor Sichovyk "Slovogray" (<http://slovogray.narod.ru/>). It is able to make interested in its materials the audience from the children of the younger preschool age to the children of middle school age. There are lullabies (not only lyrics, but music accompaniment too), jokes, word-plays, tongue twisters, teasing rhymes, legends, fairy tales (a lot of animated ones), myths, which are accessible to the perception of little children. There is original informative material on the website, which is put in particular on the pages "Give your child Ukrainian name", "Granny of my childhood", etc.

Very often, while preparing for the lessons or extracurricular activities, the teacher grapples with the problem of fictional texts. With such problems Internet resources come to aid. The sites "The reading room of elephant Dzvonyk" (<http://chytay.com.ua/>), "Story teller" (<http://kazkar.at.ua/>) offer the best works from all round the world. On the sites there are also such sections as "Read", "Look", "Listen", "Chat". So the works of literature can be read and also listened to. The compilers of the site haven't passed by cartoons and slide films. The best selected examples can be viewed online. Parents and teachers have an opportunity to exchange their opinions, expressions, read comments about new arrivals, add own comments in section "Chat".

A great job as to collecting and ordering materials for children and young people in e-variants is fulfilled by the National Library of Ukraine for children (<http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=299>). Its site contains a huge array of informative, developmental, scientific, fictional sources. Such sections as "Virtual reference", "Editions of the library", "Interactive resources", "The key", "The reader", "The world of children's libraries", "Nature and a human", "Book's museum", "Children's creativity", "Memorable literary dates" popularly present to the users information according to age group, psychological and cognitive features of children.

The stress should be laid in particular on Internet resource "The key" (the best literature for young readers – <http://www.chl.kiev.ua/key>). This project purposes to help teachers, children and teenagers to get professional information about new works, published in Ukraine, children's classical literature, to introduce Ukrainian children's writers. Specialist in philology is able to familiarize with literary and bibliographic studies in the field of literature for children. The site's navigator helps to reach its other pages: "Key news", "Books' novelties", "Significant books", "Forgotten books", "Writer is speaking", "Research studies", "Audio library", "From the teacher's viewpoint", etc. It is important, that on the site both teachers and children have an opportunity to look through the latest novelties in the sphere of literature for children and youth, the newest children's books' reviews, whose authorship belongs to qualified experts in literature. The material, collected on "The key", is distinguished by its scientific newness and high professional level.

Original approach to presentation of information is a special feature of recently created Internet-portal “Barabooka. The space of Ukrainian children’s book” (<http://www.barabooka.com.ua/category/directory/>). Four sections (“Events”, “Space”, “About books”, “Reference book”) inform the users about interesting and urgent problems of children’s reading. There is information about modern authors, interviews with them, reviews of new books for children and young people. The pages, devoted to educational issues (discussion about educational school syllabuses, recommended lists of foreign and Ukrainian literature for children and teenagers), have important significance. Scientific critical studies of modern researchers of children’s literature, which are put on site, are also popular among teachers and educators. They can help in preparation for the lessons of class and home reading, direct in the array of modern literature for the youngest and the main tendencies of its development.

The web portal “The reader’s friend” (<http://vsiknygy.net.ua/>) tells about Ukrainian books, news of Ukrainian book market. This is a book information resource, which familiarizes the readers with new books of Ukraine and the world, with Ukrainian and foreign writers, new publications, helps to be oriented in new books, announces interesting events, reviews books.

As we can see, the modern informational space has a great number of resources, which are notable for their qualified approach to sorting, important factual information, interesting informative material, scientific newness. Their using in professional pedagogical activity assists in formation of high level of informative culture of teacher-philologist, children and their parents. Referred above causes intensification of educational process, formation and development of pupils’ communicative skills, activation of their educational cognitive activity. Prospective line of work is seen in development of methods of work with the latest information resources, computer-oriented methodological systems of education while fiction learning.

References

1. Volkova N. P. Profesiino-pedahohichna komunikatsiya [Professional and pedagogical communication]. Kyiv, *Academia*. 2006. 256 p. (ukr)

THE PECULIARITIES OF THE CONTENT OF THE PROGRAMS FOR PREPARATION OF LECTURERS IN FOREIGN PRACTICE

Nataliia Myronchuk

*PhD in Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogic
Zhytomyr Ivan Franko State University,
Zhytomyr, Ukraine*

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ У ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИЦІ

Наталія Мирончук

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна*

Явища глобалізації та євроінтеграції впливають на зміни і процеси оновлення в системі української вищої освіти. Міжнародний досвід, до певної міри, за умови його раціонального переосмислення та збереження власних здобутків, може надати зразки функціонування систем підготовки викладачів вищої школи в зарубіжних університетах, визначити позитивні чи негативні тенденції такого досвіду, розкрити структурні зв'язки та логіку оновлення елементів системи підготовки в умовах модернізації освітніх інститутів та процесів.

Рефлексія досліджень Я. Бельмаз [1], О. Проценко [2], М. Сахно [3] та інших засвідчує, що характерною рисою професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи в університетах зарубіжжя є активне використання наукових досліджень у процесі навчання та залучення студентів до дослідницької діяльності. Варто також зазначити про функціонування таких профілів магістерських програм: дослідницькі – зорієнтовані на підготовку наукових кадрів, здатних проводити оригінальні наукові дослідження, та на підготовку до дослідницьких програм наступного ступеня або до дослідницької роботи у подальшому кар'єрному розвитку; академічні (професійні) – подальше академічне або професійне навчання, отримання/удосконалення професійних навичок (спеціалізацій); професійні (практичні) – професійне навчання і розвиток магістранта, пов'язані із конкретною професійною діяльністю.

Зауважимо, що підготовка викладачів вищої школи у закордонних освітніх закладах здійснюється переважно за програмами третього рівня освіти; навчання ж у магістратурі спрямоване на підготовку вчителів для роботи у старших класах школи. Крім того, частина програм магістерського рівня у закордонних ЗВО, які стосуються підготовки викладача вищої школи, функціонують у післядипломній освіті й спрямовані на набуття відповідних професійних знань, умінь і навичок або

підвищення рівня професійної майстерності та професійного удосконалення. Зміст таких курсів має істотну професійно-педагогічну складову й охоплює проблеми викладання і навчання у вищій школі, а також особистісного й професійного самовдосконалення.

Аналіз змісту програм підготовки викладачів вищої школи у закордонних освітніх закладах (Франція, Німеччина, Англія, США, Канада, Австралія (13 закладів вищої освіти, 22 програми підготовки)) засвідчує їх різноманіття (“Педагогіка зі спрямуванням на освітні дослідження та управління освітою”, Університет Людвіга-Максиміліана, Німеччина; “Викладання і навчання у вищій школі”, Кембриджський університет, “Вища освіта”, Університет Кента – Великобританія; “Навчання і викладання”, “Вища освіта”, Гарвардський університет, США; “Програма для отримання сертифікату магістра в сфері викладання в університеті”, Мельбурнський університет, Австралія та ін.) і дає підстави визначити такі характеристики їх контекстно-професійної спрямованості:

- розробка змісту програм підготовки здійснюється на основі принципів міждисциплінарності, контекстуальності (професійно-практичної спрямованості), варіативності змісту, індивідуалізації навчання;

- дотримується відповідне співвідношення у змісті програм навчальних дисциплін, пов’язаних із педагогічною підготовкою у конкретній вузькоспеціалізованій галузі, необхідних питань педагогіки і дидактики;

- у змісті програм підготовки викладача вищої школи відображено навчально-педагогічний, методичний, організаційний, дослідницький напрями викладацької діяльності;

- предметно-дидактична складова підготовки викладачів вищої школи спрямована на поглиблення компетенцій планування, проведення, аналізу навчальних занять; набуття дидактичних навичок викладання, моделювання, педагогічної діагностики; самооцінювання (метод практичного самотестування);

- тематика та зміст модулів навчальних програм охоплює питання, пов’язані з роллю викладача вищої школи; плануванням та проектуванням процесів навчання і викладання, оцінювання знань, умінь та навичок студентів, форм, методів, технологій викладання; філософії викладання;

- професійна підготовка викладача передбачає моделювання навчальних програм за окремими дисциплінами, проведення практичних досліджень чи розробку дослідницьких проектів у викладанні;

- використовуються такі підходи та методи навчання: проблемний, індивідуальний, рефлексивний, експериментальний підходи до викладання; особистісно зорієнтоване, проблемно-ситуативне, проектне навчання, інтерактивні технології, дослідницько-пошукові методи, online-навчання;

- поширеними методами оцінювання є метод портфоліо, написання есе, розроблення проектів, методи зворотного зв’язку, рефлексія, самоаналіз;

– для проходження практики відводиться окремих семестр, який надає можливість перевірити та закріпити зазначені компетенції у конкретних ситуаціях практичної діяльності, проводити дослідницьку роботу, а також отримувати консультативно-навчальну допомогу під час спеціальних семінарів.

Разом з тим, відзначаючи цінність практичного спрямування програм підготовки викладачів вищої школи, недостатність теоретико-методологічного змісту в окремих навчальних курсах позбавляє їх слухачів здатності застосовувати набуті компетентності в нетипових ситуаціях професійної діяльності. Крім того, варто відзначити недостатнє, на наш, погляд, представлення у проаналізованих нами магістерських програмах навчальних курсів та тематики в них, пов'язаної з питаннями удосконалення особистісних характеристик викладачів вищої школи та розвитку в них навичок самоорганізації – окремі питання самоорганізації у професійній діяльності можна визначити на рівні змісту окремих тем і в пропонованих для самоосвіти курсах.

Відтак, у рамках Болонських ініціатив відбувається формування зв'язків координування процесу педагогічної підготовки у вищій школі у вітчизняній та зарубіжній практиці, при цьому важливим є урахування національних особливостей систем підготовки майбутніх викладачів та критичне осмислення досвіду підготовки до викладацької діяльності в зарубіжних країнах.

Список використаних джерел:

1. Бельмаз Я. Особливості професійного розвитку викладачів вищої школи у Великій Британії та США. – Режим доступу: <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/18624>
2. Проценко О. Б. Професійна підготовка викладачів вищої школи в магістратурі: досвід європейських країн. *Освітологічний дискурс*. – 2015. – № 3 (11). – С. 238-245.
3. Сахно М. В. Професійна підготовка майбутніх викладачів у магістратурі університетів Великої Британії. *Порівняльна професійна педагогіка*. – 2013. – №1. – С. 256-261.

THE PROBLEM OF ORIGINALITY IN UKRAINIAN MEDIEVAL LITERATURE**Oksana Savenko**

*Candidate of philological Sciences,
Associate Professor of Department of the Ukrainian
Literary criticism and Comparativistics
Zhytomyr state University named after Ivan Franko
Zhytomyr, Ukraine*

**ПРОБЛЕМА ОРИГІНАЛЬНОСТІ
В УКРАЇНСЬКІЙ СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ****Оксана Савенко**

*к.філол. н., доцент
кафедри українського літературознавства і компаративістики
Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

Однією із закономірностей розвитку літератури є постійна взаємодія традицій і новаторства. Однак давня українська література з такого погляду має свої особливості. Дослідники цього періоду в історії вітчизняного письменства відносять її до тих художніх систем, яким властивий традиціоналізм.

Традиціоналізм (лат. *traditio* – передача) – дотримування традицій, переважно віджилих, консервативних. Для давньої літератури це великою мірою визначальна тенденція, особливо для доби Середньовіччя. Темі, мотиви, жанри, образи, художні засоби певним чином консервувалися, переходили в канон, автори неохоче порушували правила літературної творчості і не прагнули новизни. Традиціоналізм у цьому разі був зумовлений релігійним характером більшості давніх творів і наявністю топосів (спільних місць) у різножанрових текстах. Крім того, у них помітне прагнення до вживання сталих словесних формул, композиційних схем, образних моделей.

Розуміння літературної оригінальності за часів середньовічної України зводилося здебільшого до тематичної новизни, відмінної від запозичених разом із християнством творів. Така закономірність пояснюється не стільки тим, що церковна влада контролювала літературно-книжну діяльність, скільки специфікою середньовічної творчості, коли авторитет значив усе, а оригінальність – ніщо. Літературні надбання того часу засвідчують, що йшлося переважно не про художній пошук, а про вдосконалення літературного письма.

«Свобода творчості» у сенсі художніх пошуків, новаторства засвідчена в небагатьох середньовічних пам'ятках української літератури, а найвиразніше – у «Слові про Ігорів похід». На початку твору автор розмірковує: розповісти про трагедію на Каялі традиційним книжним стилем літописів чи вдатися до епічного пафосу славослов'я, притаманного дружинній творчості («по замышленію Бояню»)?

Автора не приваблює ні стримана художня манера книжників, ні буйна та розкута, штучно велемовна і відірвана від живого буття манера Бояна, котрий співав «князям славу», як вони бажали. Дві тенденції художньої творчості у висвітленні історії Руської землі – літописна та усно-епічна (дружинна) – були, по суті, офіційними, але автор, що зберіг у своїй свідомості незалежне від християнства світобачення і світовідчуття, прагнув «третього» художнього шляху в тогочасних обставинах. І він декларує свій творчий пошук прагненням розповісти «по былинам сего времени» [1, с. 24]. Називаючи Бояна «соловієм старого времени», автор висловлюється про зужиту мистецьку традицію, що, на його думку, не вписувалася у структуру «сего времени». Очевидно, що автор мав на увазі конфлікт старої і нової художніх концепцій і протиставляє своє бачення принципів художньої творчості – традиційному, узвичаєному і санкціонованому церквою та державою. Але з іншого боку, він не відкидав ті словесні традиції, котрі офіційною творчістю ігнорувалися, хоч насправді були давньою та органічною основою художнього мислення на Руській землі (міфологія, обрядова творчість, оповідальна словесність). Спираючись на цю основу, автор намагається витворити власну манеру оповіді – і його творчий пошук, його новаторство увінчалися успіхом, але зі зрозумілих причин (твір був нехристиянським) не були підтримані і розвинуті у давньому письменстві.

Нетрадиційно заявляє про себе автор «Моленія» Данило Заточник. Цей твір вражає експресивним індивідуальним началом.

Данило Заточник постає як людина «книжної мудрості»: він постійно апелює до писемних джерел для аргументації своїх думок і витворює власний образ – бджоли, що «по многим книгам и събирая сладость словесную и разум». Мудрість возводиться ним у критерій цінності людини, її гідності, а на протилежному полюсі опиняється «безумность». Попри те, що обидві категорії розкриваються в «Благанні» через книжні загальники, в них чується конкретний зміст: поняттям «мудрість» автор декларує свої здібності, обдарованість, а «безумні» для нього – це хитруни, підступні користоловці, лихі порадики.

Данило – людина «вищого світу» із специфічним комплексом гідності. Йому властива висока самооцінка («одянием скуден есмь, но разумом обилен; унь възраст имю, а стар смысл во мн. Бых мыслию паря, аки орел по воздуху» [2, с. 398]), та водночас він схильний до компліментів на адресу князя. Останнє суперечить гідності автора: возвеличення князя відбувається через власне самоприниження. Певну роль тут відіграє середньовічний етикет, але принизливе схиляння перед володарем ніяк не в'яжеться з темою несправедливого покарання; скоріше всього, це гра із наміром виграти.

Джерелом «феноменологічного» *Я* у творі Заточника є його мова. М.Грушевський припускав, що прикмети «автентичного вигляду» твору слід шукати у звертаннях автора до князя, – «се те, що можна б з найбільшою правдоподібністю вважати основним і первісним тоном «Моленія» [3, с. 205].

Це є форма «внутрішнього мовлення», що відтворює авторську свідомість, тісно пов'язану з мовною компетенцією, здатністю «ректи». А відомо, що в середні віки «говорити» та ще й адресувати свою мову державцю могли тільки ті, хто мав певний статус (це наводить на думку, що Данило був з княжого оточення). Виникає діалогічна ситуація, яку моделює сам автор і яка містить експресивні ігрові елементи: насиченість твору риторичними фігурами, драматизований пафос, імперативні форми вислову, імітація дискусії.

Окреслена в "Благанні" життєва ситуація змальована в *інтерпретації* автора. Запропонований ним текст (навіть за умови, що в плині часу він зазнав змін) перебуває в полі художньо алегоричного тлумачення, що, як показано вище, залежить од системи середньовічних цінностей, авторських прагнень і т.д. Змінювалася структурна стратегія тексту, його мовне забарвлення, способи адаптації чужорідних текстів, що вживлюються у протограф, але первинний творчий імпульс автора не був втрачений або відсунутий, затертий іншими мотивами. "Моленіє" постало як художній текст, феномен художньої свідомості, котра репрезентує свої середньовічні інтенції.

Список використаних джерел:

1. Слово о полку Игоревім / Упоряд. Л. Махновець. - К., 1983.
2. Моление Даниила Заточника // Памятники литературы Древней Руси: XII век. - М., 1980. С. 388 - 402.
3. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. - Т. 3. - К., 1993.

MOTIVATION-PERSONAL CRITERIA OF TEACHING FUTURE SPEECH THERAPISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

Svitlana Tsymbal-Slatvinska

*Ph.D. in Pedagogics, Associate Professor,
Associate Professor in the Department of Special Education,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Uman, Ukraine*

МОТИВАЦІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ КРИТЕРІЙ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Світлана Цимбал-Слатвінська

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна*

Визнання особистості вихованця з мовленнєвими порушеннями як цінності зумовлює соціальну й особистісну мотивацію до професійної діяльності майбутнього логопеда. Тому виділяємо мотиваційно-особистісний критерій готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності.

Мотиваційний складник мотиваційно-особистісного критерію визначає процес корекційної діяльності. Її характеризують мотиви – те, заради чого здійснюється діяльність, на відміну від мети, на яку ця діяльність спрямована. Від мотивів, які спонукають до професійної діяльності, залежить її успіх. Мотиви суттєво впливають на формування схильностей і здібностей до професії.

Пізнавальною діяльністю можуть управляти і зовнішні, і внутрішні мотиви. Перші, які виходять від педагогів, вихователів, батьків, мають найчастіше декларативну форму (вимоги, вказівки тощо) і можуть не тільки не мати жодного впливу, а й призвести до протилежного результату. Наприклад, марно намагатися просто забороняти дитині грати на комп'ютері, не розібравшись у тому, що ж саме для неї є найбільш привабливим у такому проведенні часу: особисті рекорди, спілкування з іншими гравцями тощо. У той же час мотиви, засновані на внутрішніх потребах дитини, можуть стати справжнім і потужним «двигуном» її розвитку в ході освітнього процесу. Мотиви, що спонукають до діяльності, пов'язані з потребами достатньо складним чином. Так, за одним і тим же мотивом можуть стояти різні потреби, і навпаки, певна потреба може виявлятися в різних мотивах.

У сфері професійної мотивації найважливішу роль відіграє позитивне ставлення до професії, оскільки цей мотив пов'язаний з кінцевою метою навчання і в поєднанні з компетентним уявленням про неї детермінує формування й інших, більш часткових мотивів [1, с. 49].

Це стосується і професійних умінь, які будучи «клітинкою» професійної діяльності, виступають у ролі її мікромоделі. Об'єднання окремих умінь на основі розвинутої мотиваційної сфери свідчить про формування цілісної професійної діяльності [3, с. 307].

Визнання особистості вихованця з порушенням мовлення як цінність зумовлює мотивацію до соціально спрямованої діяльності логопеда, що включає зміст, мотиви, цілі, потреби в актуалізації професійної діяльності логопеда.

На думку Ю. Жаркової, особистісний компонент у структурі готовності майбутнього логопеда до діяльності включає в себе такі характеристики: 1) мотивація, яка передбачає вмотивованість майбутнього логопеда на успішне здійснення діяльності; 2) ціннісні орієнтації, як прагнення до поліпшення свого професійного середовища за рахунок перетворення дійсності за допомогою діяльності; 3) вольовий потенціал; 4) здатність до саморозвитку щодо здійснюваної діяльності [4, с. 3].

Особистісно-ціннісний складник мотиваційно-особистісного критерію професійної компетентності, за дослідженням С. Мякишева, дозволяє співвіднести відображену реальність із поглядами, уявленнями, переконаннями, ідеалами особистості й визначає систему цінностей, моральних та інших соціальних норм, принципів, ідеалів, установок, їх функціонування в конкретних історичних умовах. Цей складник формує систему цінностей суб'єкта, що характеризує цілісність особистості, вірність ідеалам, наполегливість у досягненні поставлених перед собою цілей [5, с. 46].

Стратегічними напрямками розвитку ціннісного ставлення фахівця у структурі його корекційно-педагогічної діяльності Н. Пахомова визначає: визнання потреб та інтересів дитини, її права на позитивне волевиявлення; віру в успішність корекційно-педагогічної роботи; доброзичливість, співчуття, співпереживання, своєчасну допомогу учневі, переживання глибокого задоволення від роботи та піклування про дітей; високий рівень емпатії тощо [6, с. 224].

До цього критерію Н. Болтакова пропонує віднести міжособистісне спілкування й зацікавленість у співрозмовникові, стимулювання потреби студентів у розвитку й саморозвитку комунікативних якостей власного мовлення. Основним способом оволодіння комунікативною компетентністю є різні види діяльності, оскільки саме в діяльності виникає усвідомлення необхідності спілкування, потреба використання мовлення, формування уявлень про мовленнєву поведінку. Особистісний компонент спрямований на розвиток особистісних якостей з урахуванням психологічних особливостей студентів [2, с. 68].

Розвинене ставлення до іншої людини як цінності в критеріальному вимірі готовності педагога до корекційної діяльності означає, по-перше, прагнення і здатність логопеда до емпатії (співпереживати дитячій радості й горю, успіхам і невдачам тощо); по-друге, сприйняття дитини такою, якою вона є, бажання логопеда

зрозуміти дитину та її відчуття й переживання; по-третє, всіляке сприяння педагогом досягненню вихованцем значущих цілей у повсякденній корекційній діяльності [6, с. 224].

Показниками мотиваційно-особистісного критерію є мотиви, цінності, потреби в роботі з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку, наявність і прояв професійних та особистісних якостей майбутнього логопеда з такими ознаками: визнання особистості вихованця з порушенням мовлення як цінності, готовність та інтерес до роботи з дітьми з порушенням мовлення, наявність мотиву досягнення мети, пізнання, творчості; стійке позитивне ставлення до професії, постійне прагнення до саморозвитку, професійного зростання, реалізації прагнень; потреба в обґрунтованому плануванні своєї праці й готовність до зміни плану в разі потреби; усвідомлення цінності професійних знань, задоволеність роботою з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку; переважання таких якостей, як освіченість, почуття такту, дисциплінованість, наполегливість, ретельність, терпимість до людей, емпатія.

Список використаних джерел:

1. Бессмертная Н. А. Организационно-педагогические условия развития профессиональной компетентности будущих логопедов сельских образовательных учреждений: дис. ... канд. пед. наук. Москва, 2003. 168 с.
2. Болтакова Н. И. Формирование коммуникативной компетентности будущих логопедов как необходимое условие подготовки к речевому развитию детей. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 20. С. 60–68.
3. Болтакова Н. И. Формирование профессиональных компетенций будущего логопеда. *Филология и культура*. 2011. № 4. С. 307–310.
4. Жаркова Ю. В. Методика исследования готовности будущего учителя-логопеда к проектной деятельности. *Огарёв-online. Электронное периодическое издание для студентов и аспирантов*. 2017. № 9. URL: <http://journal.mrsu.ru/arts/metodika-issledovaniya-gotovnosti-budushhego-uchitelya-logopeda-k-proektnoj-deyatelnosti> (дата обращения: 04.04.2019).
5. Мякишев С. Л. Информационно-образовательная среда вуза как фактор формирования профессиональной компетентности будущих педагогов: дис. ... канд. пед. наук. Киров, 2007. 167 с.
6. Пахомова Н. Г. Стан сформованості рефлексивно-оцінної складової інтегративної професійної підготовки майбутніх логопедів. *Актуальні питання корекційної освіти. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 5. С. 218–227.

THE INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL GROWTH**Halyna Hymenyuk***Candidate of Psychology Sciences, Associate Professor, senior associate**G.S. Kostyk Institute of Psychology of the National Academy of**Pedagogical Science of Ukraine,**Kiev, Ukraine***ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ ЗРОСТАННІ
ФАХІВЦІВ****Галина Гуменюк***к.психол.н., доцент, старший науковий співробітник**Інституту психології імені Г.С. Костюка НАНП України,**м. Київ, Україна*

Новий вектор сучасної освіти в Україні зорієнтований на інтелектуальний і творчий розвиток особистості як компетентної, здатної до інноваційної діяльності та створення інновативного продукту. Існує ряд компетенцій, які є засадничими для професійного зростання сучасного фахівця з будь-якої професії, це: вміння діяти в межах погоджених цілей і завдань; вміння кооперуватися, йти на компроміс; вміння самостійно розвиватися, якщо наявні знання, вміння, здібності тощо не відповідають сучасним вимогам.

Формування і розвиток таких компетенцій забезпечує інтерактивне навчання – один із сучасних напрямів активного соціально-психологічного навчання, яке найбільшою мірою відповідає психологічним особливостям і педагогічним закономірностям навчання саме дорослої людини на шляху до її професійного зростання.

На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної теорії поняття «інтерактивне навчання» (ІН) здебільшого розглядається як навчання, побудоване на взаємодії учня з навчальним оточенням, навчальним середовищем; навчання, сутність якого полягає в організації спільного процесу пізнання, коли знання здобуваються в спільній діяльності через діалог, полілог учнів між собою й викладачем.

Найчастіше ІН дорослих визначають як певний спосіб організації їхньої навчально-пізнавальної діяльності, що здійснюється з урахуванням інтересів і запитів, життєвого і професійного досвіду учня-дорослого у формах партнерської взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу за умови постійної зміни видів навчальної діяльності: гри, дискусії, роботи в малих групах, невеликого теоретичного блоку (міні-лекції).

До базових принципів ІН відносяться:

- принцип діалогічної взаємодії; принцип кооперації й співробітництва та принцип активно-рольової (ігрової) і тренінгової організації навчання.

Вищезазначені принципи знаходять своє втілення у створенні певного функціонального поля ІН фахівців, окреслимо його:

- 1) Методи ІН дозволяють інтенсифікувати процес розуміння, засвоєння й творчого застосування знань при вирішенні практичних (згодом професійних) завдань. Зазначена ефективність забезпечується за рахунок більш активного включення фахівця у процес не лише отримання, але й безпосереднього використання інтегрованого комплексу знань. Якщо форми і методи ІН застосовуються систематично, то у фахівців формуються продуктивні підходи до оволодіння інформацією, зникає страх припуститися помилки, оптимізується пізнавальна активність.
- 2) ІН підвищує мотивацію й залученість учнів-фахівців до вирішення навчальних проблем, що створює емоційний поштовх до наступної їхньої пошукової активності як суб'єктів навчання. Так, ІН формує здатність мислити самостійно та неординарно.
- 3) ІН дає неоціненний досвід встановлення контакту, взаємозалежних ціннісно-змістовних відносин з предметним світом, з людьми й самим собою – досвід діалогічної пізнавальної діяльності, соціально-моральних комунікативних відносин та самопізнання.
- 4) ІН виступає необхідною умовою для становлення й удосконалення професійної компетентності (компетентність – доведена готовність до дії) через включення учасників освітнього процесу в осмислене переживання індивідуальної й колективної діяльності для нагромадження досвіду, усвідомлення та прийняття цінностей, зокрема цінностей обраної професії.

Втім, вищеперераховані функції ІН будуть реалізовуватися у практичній площині лише за умови розробки ефективних інтерактивних технологій навчання та їхнього успішного використання у практиці освітнього процесу. Дидактичною особливістю цих технологій є формування нового досвіду та його подальше осмислення через *застосування*. Тому інтерактивні технології навчання володіють як потужним освітнім і розвивальним потенціалом, забезпечуючи максимальну активність учнів-фахівців, так і оптимальним часом для навчання і високою результативністю. При розробці інтерактивної технології навчання дорослих слід дотримуватися ряду взаємопов'язаних етапів:

1. Підготовчий етап: планування і прогнозування результатів. На цьому етапі педагогу необхідно:

- сформулювати чіткі цілі; отримати інформацію про очікування учнів-фахівців від навчання; вивчити їхні потреби і навчальні можливості, а також визначитися з терміном навчання;

- визначити результат навчання (знання, вміння, навички, якості особистості, які виступатимуть маркерами розвитку бажаних компетентностей);

- визначити необхідний обсяг, зміст і послідовність викладу навчального матеріалу; розподілити навчальний матеріал у навчальному модулі;

- визначити конкретні результати навчання для кожного навчального модуля у вигляді сформованих компетенцій;

- відповідно до змісту навчального матеріалу, досвіду учнів та термінів навчання здійснити відбір активних форм, методів, методик і прийомів навчання для кожного навчального модуля таким чином, щоб вони забезпечували розвиток відповідних компетенцій.

2. Етап реалізації: організація функціонування технологічного ланцюжка.

На цьому етапі слід послідовно здійснювати заплановану кількість занять за запропонованою структурою:

- Повідомлення теми (навчальної проблеми). При постановці навчальної проблеми необхідно враховувати попередню підготовку і досвід учнів-фахівців, знати прогалини в їхніх знаннях. Найбільший ефект при навчанні дає розгляд навчальних проблем (відповідно до теми заняття), які виникають з досвіду і потреб самих учнів.

- Повідомлення необхідних знань, формування їх на репродуктивному рівні. Через різну підготовленість учнів до сприймання нового матеріалу необхідно передбачити різну їхню дидактичну завантаженість; організацію відпрацювання вмінь в спрощених умовах; організацію самостійної діяльності з постійним зворотнім зв'язком і позитивною оцінкою педагога.

- Перехід до пошукової, продуктивної навчальної діяльності. На цьому етапі застосовуються активні форми і методи навчання: аналіз різних проблемних ситуацій, вирішення конкретних задач у малих групах, імітаційне моделювання, ділові ігри, дискусії тощо. Важливого значення набуває організація аналізу діяльності учня педагогом та групою, а також самоаналіз учнем власної навчальної діяльності, які будуть спрямовані на оцінювання набутих учнем-фахівцем компетенцій (запланованих як результат навчання в даному навчальному модулі).

- Внесення коректив у подальший процес навчання. На цьому етапі проводиться аналіз відхилень якості отриманих дорослим учнем компетенцій від бажаного рівня, вносяться корективи в процес навчання.

3. Етап підведення підсумків навчання: аналіз досягнутих цілей навчання.

Найголовніше завдання цього етапу – аналіз рівня актуальності отриманих знань та вмінь ефективно їх використовувати як у своєму житті, так і в професійній діяльності. Отже, інтерактивне навчання виступає потужним засобом підвищення ефективності навчальної діяльності фахівців, відкриваючи для них нові можливості у професійному зростанні. Його перевага серед інших засобів навчання у високій результативності, яка досягається з одного боку, за рахунок посилення пізнавального інтересу, суб'єктної активності та міжособистісної взаємодії, а з іншого боку – через використання інтерактивних технологій.

THE INFLUENCE OF THE FAMILY AS A SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTOR ON THE AGGRESSIVE BEHAVIOR OF ADOLESCENTS

Olha Zamashkina

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of the social work, social pedagogy and physical culture
Izmail State University of Humanities,
Izmail, Ukraine*

ВПЛИВ РОДИНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЧИННИКА НА АГРЕСИВНУ ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ

Ольга Замашкіна

*к.п.н, доцент
кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та фізичної культури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Ізмаїл, Україна*

Останнім часом проблема агресивності підлітків набуває все більш гостру соціальну спрямованість і змушує вчених поглянути по-новому на проблеми агресивності у суспільстві. Сучасна молодь живе в епоху стрімкої зміни соціально-економічних умов, політичної напруги, що призводить до посилення проявів агресії один одного. Високий рівень агресивності – небезпечний фактор, оскільки негативно впливає на навчально-виховну діяльність, індивідуальний розвиток, взаємовідносини з батьками, однолітками, на успішність їхньої майбутньої не тільки професійної діяльності та й формування особистої загалом.

Проблема підліткової агресивної поведінки та агресії, аналіз її сутності, видів, вплив різних чинників, що впливають на її розвиток досліджується як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями: Л. Берковитц, С. Фишбах, В. Голднер, Д. Долларда, Д. Зіллманна, Р. Кратчфілда, Н. Міллера, О. Моврера, Г. Паренс, Д. Річардсон, С. Темпл, З. Фрейда, А. Фрейд, Е. Фромм, Г. Андрєєва, Л. Барденштейн, С. Думова, Т. Курбатова, М. Лісіна, В.Лютій, І. Фурманова та багато інших.

У словнику-довіднику з соціальної педагогіки під агресією розуміється «поведінка чи дії, спрямовані на заподіяння психологічної чи фізичної шкоди, збитку або на знищення кого-небудь, чого-небудь» [7, с.11].

Агресивна поведінка трактується як «активні, відкриті, зовнішні прояви дій з боку агресора, які завжди приносять іншій людині фізичну чи моральну шкоду... виявляється у різних проявах: від образливих слів до грубого фізичного насилля» [7, с. 342]. Як стверджує Мойсеєва О. Є., головними соціально-психологічними чинниками, що сприяють виникненню агресивних реакцій у підлітків, є: статус підлітка в колективі однолітків, низький рівень соціальної адаптації, несприятливий емоційний мікроклімат у родині, характер і система виховання, вплив засобів масової

інформації та комп'ютерних ігор тощо - передумови функціонування особистості, що можна об'єднати у відповідний симптомокомплекс особливостей підлітків, схильних до агресивних реакцій [5].

Формування особистості підлітка відбувається не само по собі, а в оточуючому його середовищі. Надзвичайно важлива роль малих груп, у яких підліток може взаємодіяти з людьми. У першу чергу, це стосується родини. Фізичне або психологічне насильство не є рідкістю для багатьох родин. Форми вияву агресії у родині є різноманітними: пряме сексуальне або фізичне насильство, скандали, образи, емоційне несприйняття дитини, холодність, придушення особистості, негативні оцінки. На формування дитячої агресивної поведінки здійснюють вплив різноманітні сімейні фактори: агресивність когось з членів родини; конфліктність, низький показник згуртованості родини, недостатня близькість між дитиною та батьками; непродуктивний стиль родинного виховання; несприятливі взаємостосунки між дітьми.

Дослідження А.Бандури, підтвержені низкою інших досліджень (Ю.Б. Гіпенрейтер (1995), Т.М.Трапезнікова (1998), А.О. Реан (1991) та ін.), показали, що сім'ї агресивних дітей та підлітків характеризуються загальним негативним психологічним кліматом, неухважним ставленням батьків до дітей, конфліктами між матір'ю та батьком із залученням решти членів сім'ї [6].

Наприклад, батьки, що користуються вкрай суворими покараннями, що застосовують гіперопіку (надмірний контроль) або, навпаки, зовсім не контролюють своїх дітей (гіпоопіка), найчастіше стикаються із агресією та непослухом власних дітей. Крім того, існує думка про те, що агресія батька стосовно матері у формі фізичного насильства або морального приниження на дитину має досить виражений негативний вплив.

За переконанням Р. Уолтерс та А. Бандури, родина має створювати «мінімальні умови» для ефективної соціалізації: стимуляція мотивації прихильності, використовуючи яку, дитина буде навчатися бажати уваги, інтересу та схвалення від оточуючих; «тиск соціалізації» у формі поетапних обмежень та вимог. Напроти, ворожі та агресивні форми поведінки в родині закладаються внаслідок фрустрації потреб у батьківській любові, у постійному застосуванні покарань (його переваги над методами заохочень бажаної поведінки), демонстрації агресії безпосередньо самими батьками, неузгодженість вимог зі сторони батьків [3, с. 73].

Родина одночасно може продемонструвати модель агресивної поведінки та забезпечити її закріплення. Вірогідність дитячої агресивної поведінки буде залежати від того, чи зіштовхуються вони із виявами агресії в себе вдома чи ні. За твердженням Р. Бэрона Р. навчитися агресії вони також можуть під час взаємодії із однолітками, дізнаючись про агресивну поведінку під час різноманітних ігор та не лише на реальному прикладі (поведінка членів сім'ї та однолітків), але й на досить символічних, які пропонуються ЗМІ [4, с. 47].

Дослідниця Г. Бочкарьова виділяє родини із неблагополучним емоційним кліматом, у яких батьки проявляють байдужість, грубість, неповагу стосовно власних дітей; та родини, в яких між її членами відсутні всілякі емоційні контакти. Такий хворий етичний клімат у родині призводить до прагнення дитини віднайти емоційно значущі стосунки поза неї і долучитися до аморального способу життя і соціально небажаних потреб та інтересів [1, с. 48].

А. Лічко виділяє чотири типи родинних неблагополучних ситуацій, які провокують неадекватну, агресивну поведінку підлітка: 1) різного ступеня гіперопіка: від прагнення брати участь у всіх проявах дитячого внутрішнього життя (поведінка, відчуття, думки) до родинної тиранії; 2) гіпоопіка, якою викликається бездоглядність дітей; 3) ситуація, якою створюється «кумир» родини, тобто надмірна увага до всіх спонукань дитини та непомірна хвала за досить скромні успіхи; 4) ситуація, якою створюються «попелюшки» у родині – сім'ї, у яких батьки занадто багато уваги приділяють собі, а своїм дітям – дуже мало [2, с. 69].

Необхідно зауважити, що до числа взаємопов'язаних, різноманітних соціально-психологічних факторів, що зумовлюють вияв підліткової агресивної поведінки належать й такі: вплив негативних ЗМІ, дефекти сімейного та шкільного виховання, нестабільність соціально-економічної обстановки, які слугують теоретичною основою науково-практичного обґрунтування соціально-педагогічної діяльності з підлітками схильними до агресії.

Список використаних джерел:

1. Агрессия у детей и подростков: Учеб. пособие / Под ред. Н.М. Платоновой. – СПб.: Речь, 2004. – 336 с.
2. Азарова, Л. А. Психология девиантного поведения: учеб.-метод. комплекс / Л. А. Азарова, В. А. Сятковский.– Минск: ГИУСТ БГУ, 2009.– 164 с.
3. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессивность. Изучение влияния воспитания в семейных отношениях / А. Бандура., Р. Уолтерс. М.: Прогресс, 1999. 218 с.
4. Бэрн Р. Агрессия / Р. Бэрн, Д. Ричардсон. – СПб. : Питер, 2001. – 352 с.
5. Мойсеева О. Є. Агресія підлітків: причини виникнення та можливості психокорекції. - Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/910/2/16.pdf>
6. Мойсеева О. Є. Соціально-психологічні чинники агресії підлітків.- Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i9/33.pdf>
7. Соціальна педагогіка: словник-довідник / За заг. ред. Т.Ф.Алексєєнко – Вінниця: Планер – 2009. – 542 с.

PRACTICAL TASK OF THE HIGHER SCHOOL IN THE DEVELOPMENT OF LEGAL EDUCATION FOR THE TRAINING OF LAWYERS OF THE NEW FORMATION

Oleh Kolisnyk

*Candidate of Psychological Sciences,
Assistant Professor of the Department of Psychology and Pedagogy of the University of
Modern Knowledge
Kiev, Ukraine*

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ В РОЗБУДОВІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ НОВОЇ ФОРМАЦІЇ

Олег Колісник

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
«Університет сучасних знань»
м. Київ, Україна*

Розвиток демократичного правового суспільства в Україні та входження нашої держави до Європейської спільноти вимагає розбудови демократичної суспільної правової держави, для чого необхідна концентрація всіх зусиль на правовій реформі і реформі організації державної влади. Але проведення цих реформ неможливе без відповідного наукового забезпечення та обґрунтування їхньої ефективності. Це відповідно передбачає залучення потенціалу науково-дослідних, навчальних закладів і організацій до проведення фундаментальних і прикладних досліджень, розробок у галузях правознавства і державотворення, педагогіки і психології, визначення пріоритетних напрямів в вирішенні питань, пов'язаних з державно-правовими перетвореннями, а також зумовлює необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців-правознавців і державознавців.

Розвиток юридичної освіти в умовах побудови ринкової економіки вимагає поліпшення морального мікроклімату, застосування у цьому процесі людини «ідеального типу» (за М. Вебером) [2, с. 808] з його принципами, мотивами, соціальними ідеями. Моральний клімат, як давно відмітив М. Вебер, є також основою стабільного розвитку ринкової економіки. Щоб показати, як може застосовуватися поняття ідеального типу Вебера у педагогічній теорії професійної юридичної освіти, необхідно проаналізувати це поняття з точки зору змісту. Для цього необхідно ввести ще одну категорію соціології Вебера – категорію розуміння [2, с. 808].

Вища школа завжди була одним із основних виховних інститутів суспільства і в сучасних умовах зростає її роль у вихованні студентської молоді. Зміни у духовному житті країни, відсутність у суспільстві чіткого загально визначеного ідеалу виховання потребують інтенсивного пошуку нових підходів до виховання у

вищій школі, запровадження нових методів впливу на самосвідомість молоді людини і водночас відродження ефективних випробуваних старих форм організації виховного процесу [6, с. 218-228].

В умовах входження України в Європейську спільноту і становлення демократичного правового суспільства, саме це вимагає нового рівня та якості підготовки юридичних кадрів, які в таких умовах розбудови стають найважливішим чинником ефективного вирішення завдань розвитку державності України. В.Г. Кремень, зазначає, що для сьогодення [3, с. 448], необхідний працівник «нового типу» – професійно та соціально мобільний, який має глибокі професійні знання з інтегрованих професій, володіє правовими, педагогічними, психологічними знаннями, здатний до соціальної творчості, самовдосконалення, готовий до роботи при різних формах організації праці та виробництва в умовах конкуренції.

Тому нині суттєво змінюється завдання вищої школи щодо професійної підготовки юристів. Це пов'язано з перебудовою традиційної системи навчання, впровадженням стрункої системи змісту і технологій навчання, що спираються на досягнення психології, педагогіки та дидактики. Для цього потрібен викладацький корпус з новим аналітичним і разом з тим конструктивним характером мислення, тому що розв'язання проблеми вищої професійної освіти неможливе без підвищення інтелектуальної культури, без обов'язкового подолання застарілих звичок, стереотипів, консерватизму в педагогічній науці та практиці [4, с. 95-101].

Актуальним є вирішення ще однієї проблеми: термінового забезпечення вищих юридичних навчальних закладів відповідною організаційно-навчальною і методичною документацією. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити цільову модель спеціаліста-юриста.

Цільова модель професійної підготовки майбутніх юристів включає :

- функцію якісних характеристик складових юридичної освіти, аргументи якої – якість науково-педагогічних кадрів, навчальних програм, знань студентів;
- інфраструктуру, внутрішнє і зовнішнє середовище;
- систематичну оцінку і регулювання;
- психофізіологічні, фізичні, особистісні, інтелектуальні якості спеціаліста;
- необхідний комплекс знань, навичок, вмінь спеціаліста-юриста;
- систему професійної підготовки, що містить теоретичну, психолого-педагогічну, фізичну та практичну складові [5, с. 280].

У юридичній практиці внутрішня і зовнішня педагогічні техніки набувають, зрозуміло, спеціалізованого характеру. Адже, юрист має справу з широкою умовною аудиторією, до якої входять усі верстви населення. Також, окрім правового виховання, юрист здійснює комплекс завдань державного характеру для регулювання суспільних відносин. Усе це потребує організаційно-педагогічних здібностей, широкого світогляду і спеціальних підходів.

Тому до педагогічної культури юриста можна віднести такі види культур: культуру цілепокладання, культуру педагогічних знань, світоглядну культуру, культуру мислення, культуру почуттів, культуру спілкування, організаційну культуру. Завдання педагогічної техніки, яка розвивається на основі педагогічної культури, полягає в умінні юриста керувати своєю поведінкою та впливати на громадян [1, с. 142-154].

Розбудова демократичної суспільної правової держави вимагає концентрації всіх зусиль на правовій реформі і реформі організації державної влади. Але проведення цих реформ неможливе без відповідного наукового забезпечення та обґрунтування їхньої ефективності. Це відповідно передбачає залучення потенціалу науково-дослідних, навчальних закладів і організацій до проведення фундаментальних і прикладних досліджень, розробок у галузях правознавства і державотворення, педагогіки і психології, визначення пріоритетних напрямів в вирішенні питань, пов'язаних з державно-правовими перетвореннями, а також зумовлює необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців-правознавців і державознавців.

Список використаних джерел:

1. Безсмолий Є.Б. Аналіз нормативно-правового забезпечення підготовки магістрів в Україні //Є.Б.Безсмолий// Науковий вісник Інноваційних технологій: збірник наукових праць. – 2018. - № 4 (20). – С.142-154.
2. Вебер М. Избранные произведения. / Сост., общ. ред. и послеслов. Ю.Н. Давыдова; Предисл. П.П. Гайденко. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
3. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – Київ : Грамота, 2005. – 448 с.
4. Журавський, В.С. Підвищення рівня науково-методичного забезпечення вищої юридичної освіти – шлях до Європейської спільноти: Юридична освіта в Україні та Болонський процес / В.С.Журавський // Юридический вестник. – 2003. - №4. - С. 95-101.
5. Рижиков В.С. Теорія і практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів: Монографія / Рижиков В.С. – Херсон: вид-во «Айлан», 2010. – 280с.
6. Ryzhykov V. Method of organizing lessons in the armies in the way of modern world military educational practice // Problems of the development of modern science: theory and practice: Collection of scientific articles. – EDEX, Madrid, España, 2018. P. 218-228.

PREPARING FOR FUTURE PROFESSIONALS: PROBLEMS AND WAYS TO SOLVE THEM

Tamara Korostianets

Associate Professor of the Department of Mathematics and Teaching Methods of the South Ukrainian National Pedagogical KD University In Ushinsky, Ukraine

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Тамара Коростіянець

доцент кафедри математики і методики її навчання Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Україна

Динаміка розвитку сучасної економіки все більше настійно вимагає трансформації найбільших вітчизняних вузів в центри ефективної співпраці науки, освіти і бізнесу. Разом з тим існує проблема забезпечення готовності випускників вузів до самостійної ефективної поведінки на ринку праці. Пріоритетним завданням сучасної вищої школи є підготовка компетентного, гнучкого, конкурентоспроможного фахівця.

Якщо розглядати визначення конкурентоспроможності фахівця як соціально-педагогічну категорію, то конкурентоспроможний фахівець - це фахівець, здатний досягати поставлених цілей в різних, швидко мінливих освітніх ситуаціях за рахунок володіння методами вирішення великого класу професійних задач.

Вирішення важливої наукової і практичної задачі підготовки конкурентного фахівця заважають протиріччя між системою вищої освіти, реаліями соціально-економічних відносин в суспільстві і сучасними професійними вимогами ринку праці, а саме, між: традиційним підходом до оцінки якості підготовки фахівця і складним ринком освітніх послуг; знанієвою орієнтацією змісту підготовки і особистісним розвитком майбутнього фахівця; сформованою системою оцінки рівня підготовки фахівця і орієнтацією студентів на адекватну оцінку своїх професійних якостей; потребою в застосуванні системи ефективних діагностичних методик оцінки якості підготовки фахівця в вузі і недостатністю науково-методичного забезпечення поточного і підсумкового контролю оцінки якості підготовки; вимогами, що пред'являються до фахівця ринком праці, і готовністю викладачів до підготовки конкурентоспроможного фахівця-випускника і ін.

У зв'язку з протиріччями, наявними в сфері підготовки фахівця, виникають наступні проблеми: 1) трансформація трудових цінностей молоді. Перехід до ринкових відносин зруйнував стару систему мотивації, а нова, "ринкова" система знаходиться поки в стадії формування. Повільні, суперечливі інституціональні зміни

формують середовище, несприятливе для розвитку позитивної базової мотивації, системи трудових цінностей. Поглиблення соціального розшарування суспільства, низький рівень оплати праці перетворюють працю за наймом в засіб виживання. Відбувається поглиблення девальвації трудових цінностей молоді. 2) невідповідність спеціальностей вимогам сучасного ринку праці. Найчастіше вузи здійснюють підготовку фахівців без урахування сучасних реалій. В даний час не всі спеціальності користуються широким попитом, відбувається "старіння" спеціальностей. 3) академічність вищої освіти, зайва теоретизація навчання. З огляду на насичення теоретичними знаннями процесу підготовки фахівців спостерігається несформованість або недостатня сформованість особистісних якостей випускників, які дозволяли б їм швидко адаптуватися на ринку праці. 4) бар'єри соціокультурного і психологічного характеру в розробці, впровадженні, апробації інноваційних програм. Інновації, які впроваджуються в систему вищої освіти, не завжди мають адекватне психолого-педагогічне обґрунтування їх доцільності, розкриття умов впровадження та методів контролю результативності. 5) наявність дисбалансу ринку праці та ринку освітніх послуг і недостатність фінансування інноваційних процесів в систему освіти України.

Проблеми підготовки конкурентоспроможного фахівця безпосередньо пов'язані з оцінкою якості підготовки такого фахівця, процедурою, яка за допомогою системи методик виявляє стан суб'єкта (спеціаліста), дозволяє визначити параметри і критерії особистісно-професійних якостей, характеристик, які відповідають потребам суспільства, різних соціальних груп, ринку освітніх послуг і ринку праці.

Аналіз даного поняття дозволяє виділити чотири критерії сформованості якості підготовки конкурентоспроможного фахівця: професійні знання, комунікативна культура, прагнення до професійного росту, здатність до рефлексії. Особливість пропонованих методик полягає в тому, що вони орієнтують студента на об'єктивну оцінку своїх слабких і сильних сторін, вибудовування своєї особистісної професійної перспективи і кар'єри.

Конкурентоспроможність, а, отже, і новий якісний стан фахівця, можна віднести до числа стратегічних пріоритетів, які поряд з орієнтацією на власні сили і підприємливість сприяють подоланню індивідуального психологічного бар'єру, пригніченості, песимізму, невизначеності в життєвій перспективі, впорядковують всю систему життєдіяльності в умовах переходу до нових ринкових відносин, і, в кінцевому рахунку, допомагають соціуму вийти зі складної ситуації.

Проблема оцінювання якості підготовки конкурентоспроможного фахівця сприяє проясненню уявлення про роль професійного відбору як вихідної стартової ступені, що дозволяє задавати "тон" подальшого ходу підготовки за спеціальністю; про місце професійної компетентності як основоположного параметра якісної характеристики конкурентоспроможності; про критерії і природу особистісно-професійних якостей фахівця.

Існуючі протиріччя і проблеми в сфері підготовки фахівців обумовлюють необхідність найбільш актуальних шляхів вирішення проблем: розробка ідеології підготовки фахівця на державному рівні; організація технології супроводу кар'єри випускників та проектування професійно орієнтованої технології навчання, формування професійно значущих якостей і ефективної поведінки майбутніх фахівців на ринку праці; створення і функціонування в вузі Центрів сприяння практики та працевлаштування студентів і випускників; тісний контакт між вузами і службами зайнятості для узгодження обсягів і профілів підготовки; спільна робота вузів і маркетингових служб; тісна співпраця вузів і роботодавців, участь роботодавців у процесі навчання, фінансування процесу навчання фахівців; широке впровадження системи цільової контрактної підготовки фахівців; актуалізація ведення профорієнтаційної роботи в вузі і на факультетах, введення на факультетах курсів професіоналізації студентів, які розширюють можливості їх підготовки, профорієнтаційних курсів; здійснення психолого-педагогічної експертизи інноваційних освітніх проектів з підготовки фахівців; організація профорієнтованого студентського самоврядування, розвиток форм студентського самоврядування в сфері сприяння працевлаштування випускників та підвищення їх конкурентоздатності на ринку праці; введення портфолію випускників та ін.

Список перерахованих вище заходів щодо вирішення проблем в сфері підготовки фахівців далеко не вичерпаний. Розвиток економіки країни багато в чому залежить від того, хто приходить на зміну старшому поколінню. При цьому формування і розвиток трудового потенціалу галузі, окремого підприємства знаходиться в прямій залежності не тільки від освітнього, професійного, інтелектуального рівня молодих фахівців, але і в значній мірі від їх мотивації в сфері праці, професійної підготовки та підвищення кваліфікації, від домінуючих в даній сфері ціннісних орієнтацій і установок, які необхідно формувати в процесі підготовки фахівця.

Таким чином, необхідно застосування комплексного підходу, згідно з яким буде здійснено тісний контакт ринків праці та освітніх послуг, а також буде функціонувати цілісна програма супроводу процесу підготовки кадрів, що охоплює всі рівні: держава - ринок праці - вузи.

HESITATION PAUSES AND THEIR ROLE IN THE DIALOGIC SPEECH OF CHARACTERS

Iona Romanyuk

*Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer at the
Department of the Ukrainian language and literature,
Izmail State Humanities University,
Izmail, Ukraine*

ПАУЗИ ХЕЗИТАЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ ПЕРСОНАЖІВ

Ілона Романюк

*к. філол.н., старший викладач кафедри української
мови і літератури, Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
м. Ізмаїл, Україна*

Розмовне мовлення персонажів переважно є діалогічним. Художні діалоги вдало вплетені у мовну картину тексту та несуть відповідне стилістичне навантаження, впливаючи на розуміння і адекватність сприймання замислу письменника.

Реалістичність художніх діалогів створює їхня приналежність до ситуації в якій вони відбуваються. Усі письменники прагнуть створити ілюзію достовірності, природності за допомогою використання широкого спектру вербальних та невербальних засобів комунікації. Особливе місце в художніх діалогах відводиться інтонації, а також паузам, що допомагають передати звукові особливості мовлення персонажів, емоційний стан та створити ілюзію реального діалогу.

Паузи у комунікативному акті акцентують увагу співрозмовника на важливих моментах у мовленні, полегшують розуміння і сприйняття висловленої думки мовцем.

У процесі комунікації у висловлюваннях персонажів можуть виникати паузи, зумовлені пошуком слова, аргумента тощо, які графічно позначають трикрапкою. Ці паузи отримали назву хезитації або хезитаційні лакуни (за Н.В. Кондратенко). «Останнім часом термін «лакуна» вживають на позначення будь-яких пропусків у тексті, поява яких зумовлена різними причинами» [3, с. 229].

Дослідження пауз хезитації в розмовному мовленні персонажів, їх вплив на розуміння висловлювання співрозмовником у процесі комунікації є актуальним завданням у мовознавстві, оскільки тісно пов'язане з вирішенням загальних проблем комунікативної діяльності мовців.

Метою дослідження у статті є встановлення ролі пауз хезитації у процесі комунікативної діяльності персонажів в оповідних текстах І.С. Нечуя-Левицького. Мета передбачає реалізацію таких завдань: 1) схарактеризувати сутність поняття *пауза хезитації*; 2) визначити їхню стилістичну роль та основні комунікативні

функції у діалогічному мовленні персонажів в оповідних текстах І.С. Нечуя-Левицького; 3) окреслити межі подальшого дослідження.

Паузи хезитації досліджували Ф.С. Бацевич [2004, 2014], Н.В. Кондратенко [2012], Е.Л. Носенко [1975], Е.Б. Яковлева [2016] та ін. «Хезитація (грец. Hesitation – коливання, затинання) – різновид паузи, викликаний обдумуванням можливих варіантів продовження мовлення, пошуком потрібного елемента мовного коду, перебудовою структури повідомлення в процесах вербалізації тощо» [1, с. 342].

Паузу хезитації визначають як перерву в звучанні голосу на певний час. Вони несуть смислове навантаження, оскільки членують текст на смислові відрізки [5, с. 74]. Такі пропуски у мовленні є не випадковими. Вони передають емоційний стан персонажів, наприклад:

- *Подивись лишень, в якому горщику приставила твоя невісточка оцю кашу, - сказала Кайдашиха.*
- *В щербатому б то, чи що, - сказав Кайдаш.*
- *В щербатому... А чи стане цієї каші на всіх? – спитала Кайдашиха, сердита, що Кайдаш не розуміє діла. [4, т. 3, с. 345].*

Пауза хезитації наявна у мовленні Кайдашихи, яка перебуває в роздратованому, збудженому стані через те, що Мотря наварила кашу в маленькому горщику.

Хезитаційні паузи наявні у мовленні, коли мовець схвильований і намагається дібрати потрібні слова, як-от:

- *Ви, Онисіє Степанівно... я... ви... – знов почав Балабуха, – як побачив я вас, то мені став світ немилый!*
- *Хіба я така страшина, що вже й світ вам зав'язала! – одрубала Онися сміливо. [4, т. 4, с. 52].*

Балабуха схвильований, оскільки він закоханий, намагається знайти потрібні слова, щоб не образити кохану.

Паузи у відповіді на ініціативну репліку, можуть свідчити про психічний стан збентеження мовця, як-от:

- *Чом ти не купиш нового дзвона? Чуєш, як стукає твій дзвін, неначе розбитий казан, – сказав архієрей до отця Харитона.*
- *Я... в... ваше преосвященство!.. Хлопці на великдень на radoщах так дзеленькали, що дзвін трохи луснув, – сказав отець Харитін. [4, т. 4, с. 255-256].*

Отець Харитін намагається виправдатися, думає, добирає слова. Мовлення перерване. Мовець перебуває у стані збентеження і не одразу відповідає.

Паузи в діалозі можуть бути і озвученими, наприклад:

- *А дочка здуріла! Піди ще ти побалакай з нею. Там цілується з тим дурним дяком, і сорому нема дівці.*
- *Гм... гм... круту кашу заварили... Треба щось робити, – промовив Прокопович, прямуючи з жінкою до хати [4, т. 4, с. 108].*

Хезитаційні паузи можуть виникати як в середині висловлювання персонажів, так і на межі речення. Тому до пауз хезитації відносимо й незакінчені речення, які можна продовжити, домислити, наприклад:

- *Що скажуть наші сусіди! Та тобі ж доведеться женитись! Тобі треба вважати на свою репутацію, - знов почала тітка.*
- *Моя дорога тьотю! я ж не панна, а панич... - сказав Стась та й замовк.* [4, т. 1, с. 196].

Стась не завершив свою думку, але зрозуміло, що жінці треба думати про свою репутацію у суспільстві, а для чоловіка така поведінка є цілком прийнятною. Саме незакінчені речення передають напружений емоційний стан мовця, потребують продовження та залишаються недоказаними.

Отже, паузи хезитації у висловлюваннях персонажів є свідомими, навмисними та несуть відповідне стилістичне навантаження. Вони свідчать про те, що мовець замислився, хвилюється, добирає слова, а також допомагають передати емоційний стан персонажа (хвилювання, незадоволення, роздратування тощо). У подальших дослідженнях варто було би звернути увагу на роль інтонаційних засобів для передачі емоційного стану персонажів.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: [підручник]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Бацевич Ф.С. Семантика і прагматика пауз хезитації в поетичних творах Т. Шевченка // Українська мова. – 2014. - № 1. – С. 3-8.
3. Кондратенко Н.В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу: Монографія. – К.: Видавничий дім Д. Бураго, 2012. – 320 с.
4. Нечуй-Левицький І.С. Прозові твори. Зібрання творів у десяти томах. – К.: Наукова думка, 1965 – 1968 рр.
5. Носенко Э.Л. Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности. – Днепропетровск: Издательство ДГУ, 1975. – 205 с.
6. Яковлева Э.Б. Речевые хезитации: формальный и функциональный аспекты: Аналитический обзор / РАН ИНИОН Центр гуманитар. науч.-информ. исслед. Отд. Языкознания; отв. ред. Нагорная А.В. – М., 2016 – 73 с.

**ANALYTICAL CHEMISTRY COURSE FOR FUTURE PHARMACISTS WITH
USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES****Tetiana Reva***Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Pharmacy***Oksana Chkhalo***Senior Lecturer of Department of Medical and General Chemistry,
Bogomolets National Medical University
Kiev, Ukraine***КУРС АНАЛІТИЧНОЇ ХІМІЇ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ З
ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ****Тетяня Рева***д.п.н., доцент,
декан фармацевтичного факультету***Оксана Чхало***старший викладач кафедри медичної та загальної хімії,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна*

In the current context, informatization of the educational space is one of the leading trends in the world education development. Informational technologies have become widespread in all fields of human activity, including pharmacy. Training a modern specialist using informational technologies is a present-day requirement which becomes especially important in studying natural science disciplines through extensive use of computer networks. These disciplines also include analytical chemistry. Quality control of pharmaceutical products, synthesis and identification of new ones – all of these and other operations are impossible without knowledge of analytical chemistry. That's why IT, in this case, become both the goal (as the informatization of the future professional activity) and the means of learning (as the informatization of cognitive activity during the study of analytical chemistry). This approach will promote the preparation of competitive future pharmacy specialists and it seamlessly aligns with state and sectoral regulatory documents, such as the Laws of Ukraine «On Education», «On Higher Education», the Concept for the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018–2020, Regulation on Electronic Educational Resources [1], Regulation on the National Educational Digital platform [2], etc.

In Ukraine, several medical and pharmaceutical higher educational establishments provide professionally-oriented IT for interactive use, in particular, electronic resources which, to some extent, are in accordance with the contemporary requirements of the information society and the development of the medical industry.

At the same time, despite available scientific research, the issue of creating and using subject based electronic educational resources (EER) and the corresponding learning environments to support the teaching of chemistry subjects at higher educational establishments and the issue of efficacy of this learning process have not been sufficiently studied.

Computer technologies in studying analytical chemistry at the Bogomolets National Medical University are used in various ways: materials for test control, lectures for teachers with the accompanying electronic material, electronic versions of lectures for students, methodological guidance for practical lessons in electronic form, workshops with multimedia accompaniment, modeling of chemical phenomena and processes, which are virtually impossible or harmful, educational films, electronic textbooks.

The results of the research conducted suggest the structure of the module analytical chemistry course, which meets the didactic requirements for the stages of the learning process and has the features of pedagogical technology. The components of the course as well as some technological and didactic features of the modules are described below.

Introduction. The introduction provides a brief description of the course, its purpose, knowledge and skills which are necessary for the successful mastering of the learning material, timetable, test work schedule and student counseling, EER terms of use, global links are provided as URL and QR codes. (*preliminary updating of basic knowledge and learning motivation are carried out, conditions are created for forming a frame of reference for planning and organizing the student's learning activities*)

Self-test questions (*input control of the initial preparedness level is conducted, conditions are created to reflect the level of studying preparedness*).

Theoretical material. The course material is separated into modules, the number and duration of which depend upon the syllabus (*students are provided with URL and QR links*). At the end of each module, self-test tasks are suggested (tests, assignments, questions, etc.) depending on the study direction of the course (*the content of the modules is selected in such a way as to make the module as a whole an aggregated didactic unit*).

Practical assignments the completion of which is necessary for mastering the analytical chemistry course successfully. At the admissions stage, the knowledge of theoretical material on analytical chemistry and safety rules is checked for admission to a certain type of activity (*this way one of the check-up stages of mastering the learning material is also conducted*).

Reference material on the subject field (*in multimedia and other, including traditional, formats, links to EER*).

Means of communication of the student with the teacher (tutor in the distant and mixed learning terminology) and other students (*means of interpersonal communication*), which provide for interactivity of learning, keeping with the didactic principle of active inclusion of all the subjects of learning in the educational and cognitive activity.

Links in the form of URL and QR codes, which are provided to students as sources of information during lesson preparation in the didactic technology «flipped classroom», and in solving educational tasks in the BYOD technology, do not only stimulate the learning activity but also facilitate the formation of professional competence.

The whole course is rounded off with an exam, which consists of the testing «Krok», questions on theory, calculation and situational tasks (*final control of the study goal accomplishment level is conducted*).

The final stage of using the educational process model involved the students doing creative work out of the control-summarizing block, whose subject matter was suggested in such a way as to ensure systematization, deepening of knowledge, transferring it into a practically significant form, acquisition of primary skills of scientific and research activities by students in the course of the work.

An important advantage of the educational process organized in accordance with the suggested model is the availability of choice of learning activities and models of study objects which best suit the students' individual characteristics. The novelty of the suggested model lies in the possibility of simple implementation of the concept «Bring Your Own Device» and «mixed learning» in the educational process. The mentioned modification of the educational process model significantly improves its results. The experience of supplementing printed manuals with multimedia, reference and other materials available on the Internet combined with the use of the BYOD concept shows that this combination is possible and quite effective.

References:

1. On Approval of the Regulation on the Electronic Educational Resources [Electronic resource]. Order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine on 01.10.2012 № 1060 (version 13.02.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>
2. On Approval of the Regulation on the National Educational Digital Platform [Electronic resource]. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 523 on 22.05.2018 roky. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0702-18> (date of application: 12.04.2019).

THE SYSTEM OF WORK WITH THE CHILDREN'S BOOK IN PRIMARY SCHOOLS OF UKRAINE

Valentina Trunova

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,

Municipal Institution of Higher Education

"The Academy of Continuing Education of Odessa Regional Council"

Odessa, Ukraine

СИСТЕМА РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ КНИЖКОЮ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ШКІЛ УКРАЇНИ

Валентина Трунова

кандидат педагогічних наук, в.о.професора,

Комунальний заклад вищої освіти

«Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Одеса, Україна

Зараз уже неможливо з'ясувати коли і ким уперше було вжито термінологічне словосполучення «позакласне читання», хоча художня література мала і має неоцінімий вплив на виховання учнів. Та чи стане книжка в житті супутником, другом, порадиником, значною мірою залежить від постановки класного і позакласного читання в початковій школі. В навчальних програмах 2012, 2017-2018 років було визначено вимоги до опрацювання художньої та науково-пізнавальної літератури; виокремлено роботу з дитячою книгою і розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного [1; 2].

Сучасний урок позакласного читання має включати перспективність у навчанні й вихованні, проблемний характер навчання, явище акселерації дітей. На цих уроках, «...розум обробляється для мудрості, язик для красивого слівця, руки для вмілого виконання необхідних дій. Ці три речі – розум, дії та мовлення – і є основою життя» (Я.А. Коменський, 1957 р.).

Успіх роботи з книжкою залежить від учителя: чим частіше він буде знайомити учнів з різною літературою, тим більше пробуджуватиме інтерес до читання, тим швидше сформується самостійність в читанні. Цій темі присвячено низку праць у річищі методики викладання читання: О.В.Джежелей, В.О.Мартинчук, М.М.Наумчук, О.Я. Савченко, В.А.Трунова та ін. Ми ж презентуємо інноваційний підхід до проведення уроків з дитячою книжкою в початковій школі. Зауважимо, що особливого значення при навчанні має набути основний період – це 3-4 класи. Якщо першокласники вчать правильно і свідомо читати (підготовчий період), то в учнів 2-х класів уроки на багато цікавіші й живі. Відвідуючи уроки в експериментальних 2-х класах (2015 р.), провівши тестування, пересвідчились, що в цих учнів підвищений інтерес до уроків позакласного читання і до книжки взагалі.

Це пов'язано з тим, що вчителі приділяли увагу різноманітним формам роботи, які проходили точно за вказаною у посібнику тематикою [5, с.144], працювали різними методами та прийомами для підвищення читацької самостійності школярів. За результатами роботи в контрольних 2-х класах було зроблено висновок, про причини виявлених недоліків: недостатня обізнаність учителя з завданнями уроків позакласного читання; відсутність цілеспрямованого підходу до вирішення проблеми, що значною мірою викликано недостатнім науково-методичним забезпеченням діяльності педагога і учнів; відсутність системного підходу до організації уроків позакласного читання, недотримання психолого-педагогічних і методичних положень щодо формування навички читання. На основі цього було складено схему про особливості керівництва навчальним процесом під час проведення уроків позакласного читання. Вважаємо, що організація процесу читання залежить від педагогічних умов, створених для читання і від самого добору літературного матеріалу. Якщо буде організація на належному рівні, то можна думати про мовне забезпечення на уроці, яке має підтримуватися мовним середовищем, пізнавальним і читацьким інтересами, активізацією мовленнєвої діяльності й емоційним стимулюванням. Названі складові процесу читання мають дати «поштовх», який може керувати цими процесами – це вдалий аналіз текстового матеріалу [4, с. 285]. Переконані: якщо вдало буде представлено тексти для читання, то активізується мовленнєва діяльність, придатна «керувати» мовним середовищем, інтересами і бажанням працювати.

З 2010 по 2018 роки в усіх експериментальних класах уроки проводили за лінгводидактичною моделлю [4, с. 166], зовсім по-другому: вони мали шість видів уроків, а саме [3, с.23-47]: урок позакласного літературного читання за темою; урок позакласного літературного читання за творчістю автора; урок позакласного літературного читання за жанром; урок позакласного літературного читання за періодичною пресою; урок зразкового читання; урок знайомства з новинками художньої літератури. У 2017-2018 роках експериментальну перевірку проходили вже 3-4-і класи. Щоб переконатися у вірогідності нашого експериментального дослідження було проведено знову тестування й анкетування у контрольних і експериментальних класах, та із минулого складу залишилися лише три 4-і класи (колишні 2-3-ті). Школярі експериментальних класів працювали за «Чарівним дзвіночком» В.Трунової всі чотири роки [5]. Результати тестування показано на рисунку 1:

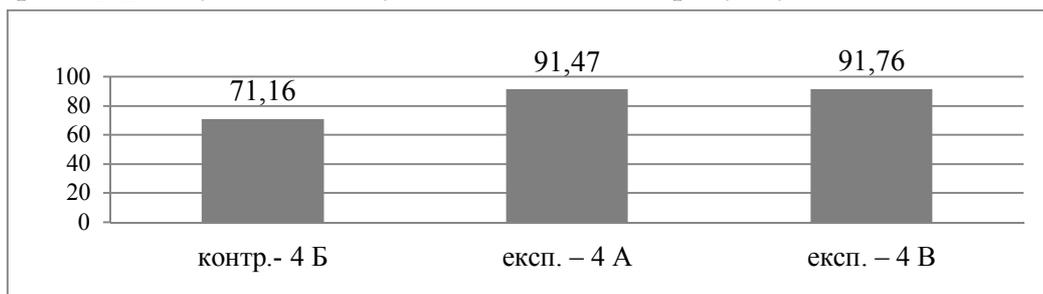

Рис. 1. Результати підсумкового тестування 4-х класів за темою «Хочу все знати» [5] (у %, станом на квітень 2018 р.)

Порівнюючи результати дослідження, виявилось, що в експериментальних класах рівень читацької активності й самостійності значно підвищився, у контрольних класах - залишився майже на місці. Доцільно зауважити, що останній рік експериментального навчання проводився аналогічно з попередніми. Перевірці знань і вмінь передувала копітка робота на уроках з позакласного літературного читання, розпочинаючи з 2-го класу, бо перший клас лише навчався читати. Зауважимо: на кінець 2018 року в експериментальних класах щодо рівнів навчання спостерігається надто хороша картина і в області читання, і в області розвитку мовлення.

Дослідне навчання показало, що в учнів експериментальних класів були вироблені стійкі вміння й навички читати, про що свідчать порівняльні результати. Доречно додати, що на уроках позакласного читання більш повно має здійснюватися облік індивідуальних читацьких запитів, бо діти, які добре читають, мають отримувати від учителя до кожного уроку додаткові завдання (підготувати читання вголос, продумати відповідь на запитання, висловити особисту думку, прочитати додатково і т.п.) [4].

Отже, в центрі уваги уроків позакласного літературного читання має бути сам художній твір, його ідейна направленість. А методи, прийоми роботи з текстом, форми керівництва мають допомогти учням зрозуміти прочитане - розібратися в тексті, усвідомити головну думку, розкрити ставлення до вчинків дійових осіб. Такий підхід дозволить виховувати у маленьких громадян України почуття гідності й взаємодопомоги; готуватиме їх до свідомого і правильного ставлення одне до одного, а в цілому – до народу, який живе на планеті Земля.

Список використаних джерел:

1. Програма: Початкова школа: метод. рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2017-2018 навч. році (2 клас, 3 клас, 4 клас) / Уклад. А.В.Лотоцька. - Харків: Вид-во «Ранок», 2017.
2. Типові освітні програми для закладів ЗСО /Уклад. О.Я.Савченко: 1 клас. – Харків: Ранок. – 2018, - С.40-59.
3. Трунова В.А. Методика проведення уроків позакласного літературного читання в загальноосвітній школі: інноваційний підхід. 3-4 класи. – Х.: Вид-во «Ранок», 2016. – 128 с.
4. Трунова В.А. Система роботи з дитячою книгою в початковій школі: теорія й практика: [монографія] – К.: Педагогічна думка, 2019. - 384 с.
5. Трунова В.А. Чарівний дзвіночок: хрестоматія для позакласного літературного читання: навч. посібник для учнів поч.кл.; 2 клас: Трунова В.А., 3-є вид.; 3 клас: Трунова В.А., Мартинюк С.В.; 4 клас: Трунова В.А.; Одеса. – Астропринт; 2015. - 144 с.; 2017. - 176 с.; 2016. - 176 с.

THE CONCEPT OF LOVE AND ITS NEW FUNDAMENTAL MEANING**Maria Fidrovskya***PhD student, assistant lecturer of Philosophy department in NTU "KPI"**Kharkiv, Ukraine*

So we propose the concept of person, where intelligence is not the only identical soul, a peculiarity of this soul, its foundation, as many philosophers thought, but it is on par with sensuality one of its origins. In this paper we will try to give arguments to our statements. To begin, let's give our concept again. [1-9] We believe that pleasant (and furthermore love) and unpleasant are the basic, fundamental and continuous in time categories of human existence and human being, that is, soul, as well as feelings (love), which is, on the one hand, the higher evolutionary stage of the categories of emotionality (including pleasant and unpleasant), and, on the other, essentially metaphysical categories that make up the meaning of the immortal soul of a living organism, that is, the essence of the soul (or another with the intellect of its primordial).

In this article, we will consider the feeling as the essence of a living being that accompanies it at all stages of development, from the lower forms to the higher. We also say that the modern point of view of a person that focuses only on the mind is insufficient and should be supplemented, that is, it must include the proposition that man is not only an intelligent being, but also a creature capable of high feelings, such as love, and since, as we have said, feelings, along with knowledge, are at the heart of any living being and continuously accompany human beings and in general any living organism, in fact, they are fundamental to any human being. of any living organism. A living being is constantly seeking a pleasant or loving thing, and that is also its essence. For example, we could illustrate in this way the two-partity of human nature - intelligence could be a form that changes itself, and feelings - content.

It seems that pleasant and unpleasant is nothing but earthly, while love is a high feeling, a sense of emphatics, a divine gift. But the fact is that such a view of the pleasurable appeared in Europe, when the ideal of body emptying emerged in the Middle Ages, the Epicurean doctrine was called lecherous. Therefore, the pleasure was often reduced to sin. Here we will not overly criticize medieval philosophers and theologians.

Indeed, the pleasant and the unpleasant are the little unconscious qualities that can appear as a pure person, and then they are pure, and can lead to the satisfaction of passions, and then such a pleasant one should beware, more precisely such a person needs to work with himself, because sinful a person is a deviation from the norm, only from the spiritual, and it is also to be treated as treating a deviation from the norm of the mental or physical. But the merit of medieval theology is that there was also a certain exploration of the pleasant and the unpleasant, such as understanding of the spiritually pleasing and understanding of negative manifestations, that is, of passions. In addition, another reason why we will associate the pleasant and unpleasant with love is that we, as philosophers, often forget to think once that we are the crown of creation, namely, our little friends that is, animals and other organisms.

It is believed that if a person has emotions and feelings, then animals have only emotions, and it was thought that not everyone. Emotions, I recall, are feelings of pleasant and unpleasant [10]. So do animals have no sense of love? Certainly not. Naturally, emotions are a lower stage of consciousness development, and feelings are higher if you follow Darwin. That is, we say that feelings, both evolutionarily and structurally, are at least threecompound - the first stage is a feeling, the second is emotions (nice and unpleasant), and the third is feelings, such as love.

Then it turns out that emotions - as if a prototype of feelings, emotions of the lower organism, in fact, is also love (hatred and so on). If some animals are really incapable of feeling that, by the way, it is also arguable.

Doubts about love, as feelings were especially noticed in the nineteenth and twentieth centuries, with the exception of love and in philosophy, in other sciences, and in literature, much has been written. Love from ancient times was of interest to philosophers, and in ancient Greece in general was considered one of the main cosmic forces. However, love was hardly regarded as the primordial soul. Ilyin [5] says that since love involves activity for the object of one's love, it is neither passion nor affect. The mission of this work is to restore love to its true place in the definition of a living being alongside intelligence, especially since love is also the most important category of Christianity.

References:

1. Bazima B. A. Zvet I psihika [The color and the psychics] Available at: <http://psyfactor.org/lib/colorpsy4.htm>
2. Bacon F. Velikoe vosstanovlenie nauk. Noviy organon. [The great recovery of sciences. The new organon] Available at: <http://lib.ru/FILOSOF/BEKON/nauka2.txt>
3. Delgado H. Mozg I soznanie.[The brain and the consciousness] Per s angl. M. Mir, 1971 [Tr. From Engl. Moscow, World]
4. Diogen Laercii. O jisni, ucheniyah I izrecheniyah znamenitih filozofov [About the life, learning and quotations of famous philosophers]/ Red. Toma I avt. Vstupl. St. A. F. Losev; Perevod M. L. Gasparov, 2e izdanie. – M.: Misl, 1986. – 624p.
5. Ilin E. Emotions and feelings. S-Pb, Piter 2011
6. Murik S. O prirode emocii [About the nature of emotions] Available at: <https://www.nkj.ru/archive/articles/5972/>
7. Fidrovskaya M. Lubov kak dar Boga I kak smisl I chast dushi I soznanie. [Love as a gift of God and as a sense and part of the soul and consciousness]. Science and education a new dimension./v. 31, issue: 185
8. Fidrovskaya M. G. Pleasant and unpleasant as main forms of perception of the soul in history of philosophy. Visnik Harkivskogo nazionalnogo universitetu, 58.
9. Fidrovskaya M. G. Philosophical concept of the soul as an aspiration of good. Visnik NTU "KhPI" 2017, №52
10. Shishkoedov P. Obshaya psihologiya [General psychology] Available at: <https://books.google.com.ua>

PHILOSOPHY OF CONTINUING EDUCATION OF MODERN SOCIETY**Valentyna Sahuichenko***Doctor of Philosophy Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Philosophy
Dnipro Academy of Continuing Education
Dnipro, Ukraine***ФІЛОСОФІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА****Валентина Сагуйченко***доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії
Дніпровської академії неперервної освіти
м. Дніпро, Україна*

Сучасне суспільство ставить перед неперервною освітою першочергове практичне завдання: умотивувати кожну людину до навчання. Це допоможе жити у глобальному динамічному суспільному середовищі, яке постійно змінюється, своєчасно передбачати певні ризики, використовувати життєві компетенції, відповідати на виклики сьогодення та, в той же час, необхідно повернутися до ідеї абсолютної цінності людини. Реалії сьогодення спонукають людину, яка замислюється над питанням чим є для неї освіта (примусом чи свободою), ставати перед складним вибором форм свого свідомого навчання (формальна чи неформальна форма освіти). І вона обов'язково опиняється у проблемному полі філософії неперервної освіти.

Необхідно підкреслити, що для неперервної освіти в країнах Європейського Союзу визначено час діяти за двома основними причинами, а саме, як підкреслюють міжнародні дослідження: Європа стає суспільством, заснованом на знаннях (knowledge-based society), де інформація, знання, мотивації до їхнього оновлення, а також навички, що необхідні для цього, стають вирішальним фактором європейського розвитку, конкурентоспроможності та ефективного ринку праці; європейці живуть у складному соціально-політичному середовищі, де повноцінний розвиток особистості стає неможливим без уміння приймати активну участь у суспільних процесах та адаптуватися до культурного, етнічного і мовного різноманіття [1]. І тільки освіта спроможна справитися з цими складними завданнями, які визначають головними цілями неперервної освіти активну громадянську позицію і конкурентоспроможність на ринку праці, адже участь у громадянському суспільстві неможлива без успішної професійної кар'єри, що, у свою чергу, є фундаментом особистісної незалежності, самоповаги і добробуту, а у концептовому значенні – і визначає якість нашого життя [1], передбачає певні ключові принципи реалізації неперервної освіти, а саме: нові базові знання й навички для

всіх, зростання інвестицій у людські ресурси, інноваційні методики викладання і навчання, нові системи оцінки одержаної освіти, розвиток наставництва і консультування, наближення освіти до місця проживання.

Перші спроби організаційно-адміністративних напрямів становлення освіти, культурний статус освітніх інституцій у добу античності, освітні інституції Середньовіччя як культурні інновації – є початком для розвитку неперервної освіти. Міжнародне дослідження Education and Training in Europe 2020 підкреслює стратегію пожиттєвого навчання як відповідь на виклики економічної кризи, демографічних змін, затребуваності у нових навичках для можливості подальшого працевлаштування в умовах конкурентоспроможності, соціального включення і активного громадянства [4]. Щорічні європейські комісії, зокрема 2012 та 2013 років, також підкреслювали необхідність покращення доступу до пожиттєвого навчання для категорії дорослих 24-64 років, закликають до посилення співпраці між державними закладами та приватними організаціями, що причетні до надання, застосування та оновлення певних навиків. Акцентується актуальність одночасного збільшення учасників подальшого навчання, покращення якості та прозорості навчального процесу. Відокремлюються основні тенденції, які визначають наше майбутнє. Серед них і ті, що є найбільш актуальними, а саме: навчання через інтернет, постійна зміна форм роботи, зростання популярності ідеї «зроби себе сам», тріумф особистості [3] [2]. Перехід до економіки та суспільства, де головним ресурсом просування є знання, вимагає і системного процесу неперервного навчання.

Меморандум неперервного навчання країн Європейського Союзу у 2000 році підтвердив вступ до епохи знань та основні принципи цього процесу: постійна навчальна діяльність, яка повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності і зайнятості. Освіта характеризується як фактор не тільки професійного зростання, але і особистісного зростання та успіху на таких принципах як: гарантування знань і навиків для всіх, збільшення інвестицій у людський ресурс, інноваційні методики викладання і навчання, нові системи оцінки одержаної неперервної освіти, розвиток системи наставництва і консультування, наближення освіти до дому. Такі високі вимоги до неперервного навчання вимагають мобілізації певних ресурсів держави і громадянського суспільства. Актуальними є як формальні, так і неформальні форми неперервної освіти, які ще можна класифікувати як інституалізовані та і неінституалізовані.

Удосконаленням форм, методів, технологій, виробленням стратегії неперервної освіти займаються на державному рівні. Також створюються громадські організації, фонди, бізнес-структури, університети третього віку, які намагаються знайти свою нішу для просування ідеї неперервного навчання. Освіта і виховання завжди є у полі зору філософів, що підтверджує 31 міжнародний

гегелівський конгрес 2016 року у Бохумі (Німеччина), де автор приймав безпосередню участь [5]. Актуальним залишається пошук мотивації учасників навчального процесу з питань вибору для себе стратегії неперервної освіти для розвитку кар'єри. Чи є вільним вибір такої стратегії, чи є певний примус на робочому місці працівника? Відповіді на ці складні питання вирішувати кожному на робочому місці самостійно. Освітні інституції, що працюють за філософією неперервної освіти намагаються вирішити складне практичне завдання: подолання кризи культури, духовності, гуманності. У цьому контексті перед безперервною освітою постає першочергове завдання: умотивувати кожну людину до навчання, що допоможе жити у глобальному динамічному суспільному середовищі, яке постійно змінюється, своєчасно передбачати певні ризики, відповідати на виклики сьогодення та, в той же час, необхідно повернутися до ідеї абсолютної цінності людини.

Тому актуальними стають наукові підходи до нових форм самоосвіти, активізації процесів самопізнання та самовизначення, мотивація до життєтворчої діяльності. Одже, важливо донести такі підходи для кожної людини ще з шкільного віку, зорієнтувати молоду людину на своєчасне пізнання як пошук самих загальних, в першу чергу, етичних визначень, навчити концентруватися у світлі цього всезагального і на гармонію між внутрішніми мотивами і зовнішньою практичною діяльністю для досягнення цілей свого життя, самопізнання, що у контекстах нашого дослідження і є самоосвітою і самовихованням, яке допомагає визначити своє місце і призначення у світі з врахуванням соціокультурних контекстів.

Список використаних джерел:

1. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission staff working paper. Commission of the European Communities. 30.10.2000. SEC(2000) 1832. [Електронний ресурс] // Andragoški center Republike Slovenije: [сайт]. [2000]. URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf (дата звернення: 25.02.2018).
2. Commission, European. Education and training monitor 2012. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. 68 pp.
3. Commission, European. Education and Training monitor 2013. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 72 pp.
4. European Commission, EACEA, Eurydice. Education and Training in Europe 2020: Responses from the EU Member States. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 110 pp.
5. Sahuichenko V. Hegels Bildungsphilosophie und ihre Relevanz bei der Transformation von Bildungsinstitutionen im postsowjetischen Raum // 31 Internationaler Hegel-Kongress der Internationalen Hegel-Gesellschaft (17 bis 20 Mai 2016). Ruhr-Universität Bochum. Deutschland. 2016. pp. 88-89.

RESEARCH COMPETENCE OF THE STUDENT IN THE HISTORY TEACHING SYSTEM IN HIGH SCHOOL

Petro Moroz

*PhD, senior researcher,
senior researcher of the department of social science education
Institute of pedagogy NAPS of Ukraine*

Iryna Moroz

*researcher of the department of social science education
Institute of pedagogy NAPS of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНЯ В СИСТЕМІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Петро Мороз

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Ірина Мороз

*науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

In the context of the information society, the paradigm of the philosophy of general secondary education is changing. The indicator of that is development of personality who can think creatively and critically, and is able to adjust in the modern society. One of the effective ways of achieving this is to organize students' research activities both in history lessons and after-school hours. Despite the considerable amount of scientific works on this subject, there is still no single definition of the structure and content of the student's research competence. This, in our opinion, complicates the identification and justification of optimal ways of developing it.

Based on the analysis of scientific sources [2; 3; 4; 5; 7] we believe that research competence in history is an integral quality of the student's personality, expressed in readiness and ability to research activity, which is based on the knowledge, skills, abilities and experience acquired in the process of socialization and learning of history, associated with the discovery of subjectively and objectively new historical knowledge and cognitive motivation, which is expressed in the form of research activity of the personality. In particular, research competence in history can be manifested in the student's readiness and ability for intellectual creativity, reconstruction of historical knowledge, original perception of educational material, divergent thinking, which allows to resolve a problematic situation (research task) quickly.

The model of a student's research competence in history is presented in the diagram:

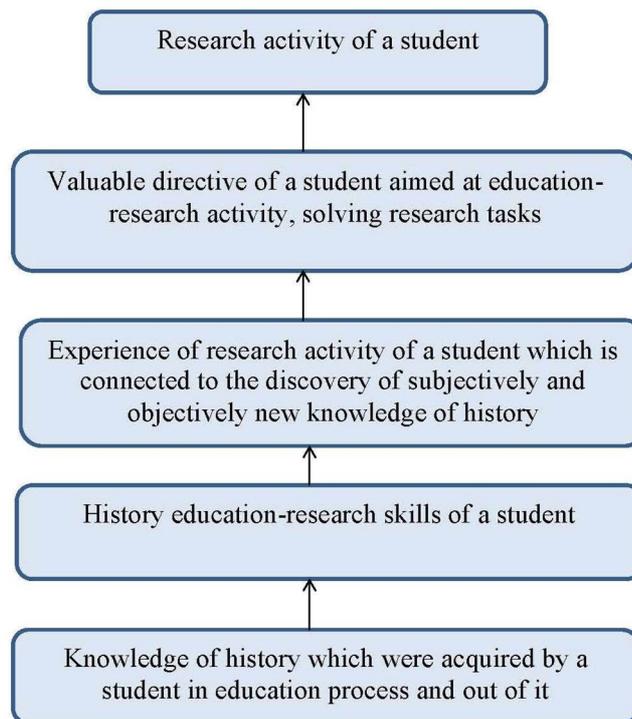

Figure 1. The model of a student's research competence in history

The basis of research activity on history is the knowledge acquired by the learner both in and out of the education process. Without knowledge, research cannot be organized. However, a leading component of historical research competence is educational and research skills. It is in the educational process that they bring knowledge into "motion". The systematic application of research skills forms the student's research experience and value-based guidelines for self-seeking, research, and problem-solving.

The analysis of different approaches (G. Likhodieva [1], T. Mier [2], N. Nedodatko [6], S. Omelchuk [7]) and taking into account the peculiarities of the school subject of history in secondary school enabled us to distinguish educational and research skills in history and group them into components of research competence in history:

1. **Intellectual-heuristic component.** This component is mainly concerned with the skills of the first phase of the research, namely the phase of information search and problem analysis (subsystem knowledge acquisition of the object of study), in particular: a) independently find and formulate the problem in historical material; b) to ask challenging questions and to answer them; c) express intuitive assumptions, original ideas, hypothesize in a problematic situation and find ways to test them (formulate a possible solution to the problem that can be tested in the process of research or solving a research problem); d) formulate definitions of historical concepts.

2. **Practical search component** (structural design). This component is mainly about the information processing skills, finding a solution to a training problem, conducting research studies with step-by-step control and correction of results, namely: a) to analyze historical facts, phenomena, activities of historical people, to highlight the main material in

the learning material and to synthesize (learn historical process in a whole); b) work with historical documents of different types; c) to obtain information from different sources simultaneously and to compare historical facts; d) establish causation between historical facts; e) to substantiate, systematize, classify; e) to correlate and compare facts, phenomena, concepts, views, activities of historical people; f) to structure historical material (to create a historical reconstruction of a certain historical event (phenomenon), or a model of the topic studied in the form of algorithms, diagrams, tables, projects, frames).

3. **Communication and presentation component** concerning the ability to design, present the results of educational research, formulate new knowledge: a) to argue their own judgments, to show non-standard thinking; b) draw conclusions and conclusions so that new knowledge can be formulated on the basis of existing knowledge (experience); c) an inductive (or deductive) way of proving or refuting a certain theoretical (or practical) statement; d) to defend the point of view, to explain, to dispute; e) transfer the obtained theoretical information to others in an accessible form; f) evaluate the results (knowledge, skills) and apply them in new situations.

In summary, a systematic approach to the educational process makes it possible to consider research training as one of its possible types of organization, as a specific system that combines the appropriate purpose, objectives, content, methods and forms and provides for specific learning outcomes of students. The main feature of such learning is to intensify the educational work of children, giving it a research, creative character, and thus, to give gradually the initiative to students in the organization of their cognitive activity.

References:

1. Лиходєєва Г. В. Навчально-дослідницькі уміння та дослідницька діяльність учнів у психолого-педагогічній літературі. *Дидактика математики : проблеми та дослідження*. Київ, 2007. № 27. С. 89–94.
2. Мієр Т. І. Дидактичні засади організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2014. 594 с.
3. Міхно О. П. Організація дослідницької діяльності старшокласників у процесі вивчення української літератури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 209 с.
4. Мороз П., Мороз І. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2018. 96 с.
5. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України: методичний посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 128 с.
6. Недодатко Н. Технологія формування навчально-дослідницьких умінь школярів. *Рідна школа*. Київ. 2002. № 6. С. 21–23.
7. Омельчук С. А. Методика навчання морфології української мови в основній школі на засадах дослідницького підходу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2014. 537 с.

ACADEMIC STAFF PARTICIPATION AT THE FORMATION OF THE EDUCATIONAL PROGRAMS FOR HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Andrii Pyzhyk

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Chair, Department of Contemporary History of Ukraine, Faculty of History, Taras
Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine*

УЧАСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Андрій Пижик

к.іст.н, доцент

*Завідувач кафедри новітньої історії України, історичний факультет, Київський
національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна*

У 2005 році Україна приєдналася до Болонського процесу та стала на шлях входження до Європейського простору вищої освіти. Реформування вищої освіти в європейських державах нерозривно пов'язане із створенням і вдосконаленням систем забезпечення якості освіти, які в країнах учасниках Болонського процесу формуються у відповідності до вимог Європейських стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (далі ESG-2015). Стандарти і рекомендації ESG-2015 визначають ідеологію формування і забезпечення якості вищої освіти, надають орієнтири, з тих аспектів, які мають вирішальне значення для успішного забезпечення якості освіти та освітнього середовища у вищій освіті, у тому числі що стосується взаємодії зацікавлених сторін стейкхолдерів. [5] Участь України в Болонському процесі зумовила необхідність втілення в нормативно-правових документах та на практиці затверджених принципів, положень і рекомендацій.

Основа нормативного регулювання питань створення системи забезпечення якості в Україні закладена Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. (розділ V «Забезпечення якості вищої освіти») [2] та Законом України «Про освіту» від 05.09.2017 р. (розділ V «Забезпечення якості освіти») [4]. Складовою частиною загальної системи забезпечення якості освіти є системи забезпечення закладами вищої освіти (далі ЗВО) якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості). Функціонування внутрішньої системи забезпечення якості залежить від чіткого визначення ролі усіх стейкхолдерів у системі забезпечення якості в ЗВО, а також від участі стейкхолдерів у відкритті, оцінюванні та прийнятті рішень по освітній програмі.

Враховуючи типовий розподіл повноважень у ЗВО України в системі внутрішнього забезпечення якості можна виокремити п'ять основних інституційних рівнів. [1, С. 296-297] Відповідно до запропонованої класифікації I-й рівень складають безпосередньо здобувачі освіти у ЗВО та їх ініціативні групи.

II-й рівень пов'язаний із відкриттям та реалізацією освітніх програм та їх поточного моніторингу (гаранти програм, комітети програм, викладачі, які забезпечують освітні компоненти та ін.). III-й рівень забезпечують структури, які відповідають за впровадження і адміністрування освітніх програм, щорічний моніторинг програм і потреб галузевого ринку праці (декан, вчена рада, науково-методична комісія, органи студентського самоврядування тощо). IV-й рівень – рівень розроблення, експертизи, апробації, моніторингу академічної політики, загальноуніверситетських рішень (ректорат, профільні постійні комісії Вченої ради, університетські органи студентського самоврядування, науково-методична рада, відділи забезпечення якості, академічної мобільності тощо). До V-го рівня, як правило, належать керівник закладу, заступники керівника, Вчена рада, які відповідальні за прийняття загальноуніверситетських рішень.

Безпосереднє втілення процедур забезпечення якості на рівні кожної окремо взятої освітньої програми покладається на учасників освітнього процесу та структури, які складають II-й інституційний рівень у системі внутрішнього забезпечення якості: комітет чи робоча група програми, гарант програми, кафедри та викладачі, які забезпечують освітні компоненти програми, здобувачі освіти за конкретною програмою, роботодавці. Однак функції учасників освітнього процесу, які забезпечують II-й інституційний рівень, значно ширші і не обмежуються лише участю у системі забезпечення якості освіти.

Впровадження норм закону про вищу освіту (2014 р.) не тільки змінило ставлення зацікавлених сторін до результатів навчання і ефективності освітньої програми, але й зумовило зміну ролі ЗВО, факультетів, науково-педагогічних працівників у відкритті та забезпеченні реалізації освітніх програм. Зміни стосуються різних аспектів освітнього процесу – від започаткування підготовки за спеціальністю, до визначення змісту програм та оцінки їх успішності.

Науково-педагогічні працівники відповідно до старого закону про вищу освіту (2002 р.) мали займатися педагогічною діяльністю у поєднанні з науковою та науково-технічною діяльністю (ст. 47). [3] Викладачі повинні були забезпечувати освітній процес на високому науково-теоретичному і методичному рівні, а завідувачі кафедри несли відповідальність за дотримання графіку навчального процесу, виконання навчальних програм дисциплін, методичне забезпечення тощо. Натомість новий закон про вищу освіту визначив, що викладачі провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність (ст. 53, п.1). [2] У переліку закріплених у законі прав науково-педагогічних працівників зафіксовано право на академічну свободу, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі (ст. 57, п.1). [2] Організаційна діяльність викладачів полягає у відповідальності за досягнення результатів навчання, забезпеченні якості вищої освіти, постійній роботі над

вдосконаленням освітнього процесу відповідно до новітніх вимог, впровадженні інноваційних технологій, у можливості виступати ініціаторами відкриття нових освітніх програм, участі у моніторингу діючих програм.

Нова роль стейкхолдерів у розробці, забезпеченні, проведенні моніторингу освітніх програм, закладена у Законі України «Про вищу освіту» від 2014 року, уточнюється на рівні окремих ЗВО, практика яких інколи суттєво відрізняється. В усіх документах, які визначають механізм формування і функціонування освітніх програм, закріплена нова роль викладачів як у відкритті та реалізації освітньої програми, так і в процесах забезпечення якості.

З моменту ухвалення нового закону про вищу освіту у ЗВО прийняті внутрішні документи, які регулюють процеси пов'язані з розробкою, відкриттям і втіленням освітніх програм, закріплюють нові функції структурних підрозділів і науково-педагогічних працівників. Саме викладачі однієї з кафедр чи кількох кафедр одного або різних факультетів (якщо програма міждисциплінарна) можуть виступити з ініціативою відкриття нової освітньої. Науково-педагогічні працівники входять до проектних груп, що відповідають за започаткування освітньої діяльності за спеціальністю на певному рівні вищої освіти і задовольняють затвердженим кваліфікаційним вимогам, виступають гарантами конкретних освітніх програм, несуть відповідальність за забезпечення результатів навчання, можуть підняти питання про перегляд програми тощо.

Таким чином, в умовах трансформації вищої освіти в Україні суттєво змінилася роль стейкхолдерів при формуванні освітніх програм, відповідальність за ефективність освітніх програм покладена на гаранта освітньої програми та науково-педагогічних працівників, які забезпечують реалізацію програми. Однак, відсутні чіткі механізми взаємодії стейкхолдерів, а також потребує вдосконалення нормативно-правове визначення функцій і повноважень науково-педагогічних працівників у системі забезпечення якості освіти.

Список використаних джерел:

1. Досвід участі Київського національного університету імені Тараса Шевченка в розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (за матеріалами проекту QUAERE: монографія / заг. ред. Л. Губерського. К., 2018. 343 с.
2. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 01.07.14. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18)
3. Про вищу освіту : Закон України № 2984-III від 17.01.2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
4. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19)
5. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG): К. : ТОВ "Поліграф плюс", 2015. 32 с.

SOME ASPECTS OF DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING SKILLS IN PUPILS IN STUDYING MATHEMATICS

Olga Shvai

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Algebra and Mathematical,
Lesya Ukrainka Eastern European National University,
Lutsk, Ukraine*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИКИ

Ольга Швай

*к.п.н., доцент,
доцент кафедри алгебри і математичного аналізу,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

Однією з актуальних проблем сучасної педагогічної науки є формування творчої, ініціативної особистості, здатної ставити та успішно вирішувати різноманітні завдання. Необхідною передумовою формування такої особистості є планомірно організований, неперервний процес розвитку її мислення.

Психологами проведено теоретичний аналіз різних сторін мислення та його видів. Доведено, що у дорослої людини співіснують та функціонують різні види мислення. Так, зарубіжні дослідники (Г. Ліндсей, К. С. Халл, Р. Ф. Томпсон) виділяють два види мислення – творче і критичне. Творче мислення спрямоване на створення нових ідей, а критичне – виявляє їх недоліки і дефекти, є перевіркою запропонованих рішень з метою визначення сфери їх можливого застосування [1].

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що питанню формування критичного мислення учнів (студентів) приділяється значна увага. Дослідженням проблем, пов'язаних з формуванням критичного мислення у навчальному процесі, займалися американські дослідники Дж. Андерсон, Дж. Брунер, Д. Клустер, М. Ліпман, С. Міллер, Д. Надлер та інші.

Досліджують питання формування критичного мислення українські вчені та педагоги Т. Воропай, К. Костюченко, О. Тягло, С. Терно, Л. Терлецька, Л. Куземко, В. Козира, І. Сущенко, О. Пометун, Л. Пироженко та інші.

Мета дослідження – обґрунтувати деякі методичні прийоми формування критичного мислення учнів при вивченні математики.

Узагальнюючи думки багатьох дослідників, можна стверджувати, що критичне мислення складне, багатовимірне і багаторівневе явище, особливий тип, спосіб мислення, що є сукупністю розумових стратегій і процедур, опанування якими передбачає вільне використання людиною мислених операцій високого рівня.

До основних рис критичного мислення відносять такі уміння:

- робити логічні умовиводи;
- ухвалювати обґрунтовані рішення;
- давати оцінку (позитивних та негативних рис) як отриманої інформації, так і самого розумового процесу;
- спрямованість на результат [2].

Вивчення масової педагогічної практики переконує нас у тому, що один із головних недоліків у підготовці школярів, якраз полягає в тому, що в учнів не сформовані ці вміння. Уявлення учнів про можливості використання логічних прийомів у пізнавальній діяльності, як правило, складаються стихійно, що стає причиною поширених помилок і веде до хибних висновків. Вважаємо, що формувати уявлення учнів про логічні прийоми потрібно цілеспрямовано уже з молодших класів, причому в органічному зв'язку з програмовим матеріалом.

Починати потрібно з порівняння – пізнавальної операції, яка лежить в основі суджень про подібність або відмінність об'єктів. Найпростіший тип відношень, що виявляються шляхом порівняння, – це відношення тотожності і відмінності. Вироблення в школярів умінь порівнювати варто розпочати із психологічно легшого завдання – знаходження відмінностей, і лише потім перейти до встановлення подібності. Надзвичайно важливо донести до учнів, що порівняння має сенс тільки в сукупності однорідних елементів. Порівняння елементів здійснюється за ознаками, істотними для даного розгляду, при цьому елементи, які порівнюювані за однією ознакою, можуть бути непорівнювані за іншою.

Підвищити пізнавальну активність учнів можна за допомогою розв'язання задач на встановлення закономірностей. Доцільно розв'язувати не лише задачі суто математичного змісту. Особливої уваги заслуговують задачі на встановлення порядку розміщення предметів за певною властивістю, задачі з формулюванням: «знайди зайвий елемент», «де схований предмет» тощо. Важливо, щоб учні правильно концентрували увагу, виділяючи спільні суттєві і несуттєві властивості об'єктів. Наступним методичним прийомом може бути розгляд задачі, коли встановлена закономірність дає змогу раціоналізувати процес обчислень, полегшити запам'ятовування (задачі типу «перевір пам'ять»).

Спочатку гіпотезу учні висувають за допомогою вчителя і самостійно її перевіряють. Поступово ступінь складності завдань повинен зростати. Учні спостерігаючи, порівнюючи та аналізуючи, самостійно висувають гіпотезу та перевіряють свої припущення. Завдання вчителя – навчити учнів не боятися висувати гіпотези, навіть помилкові. Такі помилки – закономірна частина творчого методу. Учні повинні вміти визнавати свої помилки, не впадати у відчай, якщо проблема не розв'язується з першої спроби.

Активному виробленню в учнів умінь порівнювати сприятимуть, з одного боку, цілеспрямований відбір навчального матеріалу (в тому числі і задач), з другого – відповідні методи і форми організації роботи, які передбачатимуть створення умов, за яких кожен учень поставлений перед необхідністю самостійно порівнювати.

Важливим засобом керування подальшою розумовою діяльністю, яка повинна привести до переносу знань і, зрештою, до теоретичного пізнання об'єкта є аналогія. Діти з перших днів навчання в школі стихійно користуються аналогією. Велика кількість помилок, які учні роблять «за аналогією», свідчить про необхідність цілеспрямованого формування знань про особливості цього методу.

Увагу школярів потрібно акцентувати на тому, що оскільки між ознаками предмета існують стійкі зв'язки і залежності, то від схожості двох предметів за одними ознаками, природно припускати схожість цих предметів за іншими ознаками. Проте застосування аналогії лише за зовнішніми ознаками, часто приводить до помилкових висновків.

Один із методичних прийомів, який може застосувати вчитель – протиставлення двох міркувань зроблених за аналогією, в одному з них висновок правильний, а в іншому – хибний. Слід зазначити, що в історії математики є чимало прикладів, коли висновки зроблені вченими-математиками за аналогією виявлялися істинними або ж хибними. Розгляд таких конкретних прикладів історичного матеріалу допомагає створити на уроці ситуацію емоційно-моральних переживань, ефект подиву, що в свою чергу допомагає учням краще зрозуміти роль аналогії в математиці та в пізнанні навколишнього світу.

Відмітимо, що створення вчителем комунікативної ситуації на уроках (запитання, потреба обґрунтувати і т. п.) розвиває у дітей уміння аргументувати свої думки, давати оцінку самого розумового процесу. Ефективними є запитання, які допомагають учням аналізувати власну розумову діяльність, зрозуміти взаємозв'язок різних частин інформації. Школярі повинні навчитися аргументовано відстоювати свою точку зору.

Пріоритетним завданням математичної освіти є розвиток в учнів критичного мислення. Важливою умовою розв'язання цього завдання є систематичне формування в учнів прийомів розумової діяльності, починаючи з раннього шкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Линдсей Г. Творче і критичне мислення / Г. Линдсей, До. С. Халл, Р. Ф. Томпсон // Хрестоматія по загальній психології: психологія мислення: статті. – М., 1981. – С. 319–328.
2. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії: посібник для вчителя / С. О. Терно. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. – 70 с.

CULTIVATING MOTIVATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES IN FUTURE SECURITY AND SAFETY SPECIALISTS

Ihor Kopotun

*Postdoctoral Researcher in Legal Sciences, Full Professor
The Honoured Lawyer of Ukraine
Vice-Chancellor on issues related to international
relations in Academy Huspol, the Czech Republic*

Dmytro Kyslenko

*PhD in Legal Sciences, Associate Professor
Head of the Department of Tactical and Social Training
at the Institute for State Guard Management of Ukraine
affiliated to Taras Shevchenko Kyiv National University,
Kyiv, Ukraine*

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ РОБОТИ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА БЕЗПЕКИ

Ігор Копотун

*д.ю.н., професор,
Заслужений юрист України,
проректор з міжнародних питань
академії Гуспол Чеська Республіка*

Дмитро Кисленко

*к.ю.н., доцент
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
Інституту Управління державної охорони України
Київського національного університету імені
Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

У зв'язку із погіршенням криміногенна ситуація в Україні зросла потреба у підготовці більш професійних фахівців, які працюють у системі охоронної діяльності та безпеки, оптимізація процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з охоронної діяльності та безпеки, поєднання фахової підготовленості до виконання оперативно-службових завдань із високими моральними якостями, розвиток мотивації до професійної діяльності.

Проблема розвитку мотивації до професійної діяльності в майбутніх фахівців з охоронної діяльності та безпеки має комплексний характер і перебуває на перетині дослідницьких напрямів педагогіки, психології, фізіології, соціології й інших наук, пов'язаних з освітнім процесом. Праці окремих авторів присвячено різним аспектам професійної мотивації: емоційна та моральна стійкість (Ф. Горбов, І. Зільберман,

В. Лебедев, Є. Мірелян, В. Суворова, В. Чудновський), адаптація до стресових ситуацій (Л. Китаєв-Смик, Д. Медведєв, В. Суворова), стійкість під час дії екстремальних факторів (В. Медведєв), психологічна підготовка людини до складних видів професійної діяльності (Г. Береговий, Ф. Горбов, В. Лебедев, А. Леонов).

Порівняльне оцінювання ідей, методів і педагогічних технологій, запропонованих різними школами й напрямками, дає змогу окреслити нові парадигми формування професійної мотивації в майбутніх фахівців з охоронної діяльності та безпеки. Мотивація до професійної діяльності (професійна мотивація) являє собою інтегративне особистісне утворення сукупності професійних знань і вмінь, ціннісно-цільових та емоційно-вольових якостей особистості, що допомагають успішно провадити професійну діяльність протягом тривалого часу, зберігаючи працездатність й інтерес до цієї діяльності, оптимізуючи професійний розвиток майбутніх фахівців з охоронної діяльності та безпеки.

За допомогою професійної мотивації можна іноді виправдовувати свої дії та вчинки, узгоджуючи їх із нормативно заданими суспільством та з особистісними нормами, а також свідомо використовувати їх для маскуванню справжніх мотивів вибору професії. У процесі усвідомлення мотивів вибору професії формуються функції мотиву: спонукальна, спрямовувальна й регулювальна [4].

Процес виникнення і становлення мотивів передбачає засвоєння соціального досвіду, здобуття індивідуального досвіду, його осмислення, позитивні успіхи в діяльності, сприятливе ставлення соціального оточення до такої діяльності. Зміцненню професійної мотивації та її розвитку сприяє низка чинників: цілеспрямоване виховання особистості, формування її спрямованості; систематична ефективна профорієнтаційна діяльність, оптимальна її організація й ін. Отже, вибір професії фахівця з охоронної діяльності та безпеки являє собою складне соціальне явище, детерміноване певними чинниками. З одного боку, на нього впливає престиж і привабливість професії, з іншого – вибір сфери охорони й безпеки може бути зумовлений більш «матеріальними» мотивами: доступність професії, заробітна плата, умови праці, бажання родичів.

На якості професійної підготовки фахівця позначаються два види мотивації: пізнавальна та професійна. Пізнавальна мотивація необхідна для якісного засвоєння знань, умінь і навичок, якими необхідно оволодіти в процесі підготовки до професійної діяльності. Сформованість професійної мотивації забезпечує якісне виконання професійних обов'язків, усвідомлення необхідності й важливості своєї професії, установки на досягнення цілей та високих результатів у роботі, інтерес і позитивне ставлення до неї [1]. Для формування в студентів позитивного, ціннісного ставлення до вибраної професії недостатньо лише інформування про зміст, завдання, професійні обов'язки, соціальну роль професійної діяльності, необхідно залучити студента до безпосередньої участі в цій діяльності, до її виконання, щоб професійна діяльність стала для нього особистісно значущою.

Важливу роль відіграє внутрішня мотивація, що зумовлена потребами особистості, пов'язана з обов'язком, повинністю; в її основі лежить потреба, яка йде від розуму, вольових зусиль, від усвідомлення «я повинен» [2].

Оснoву будь-якої професійної діяльності становить система знань і вмінь, якими повинен володіти фахівець для успішного її виконання. На ефективності професійної діяльності позначається безліч різноманітних за своїм характером, природою, швидкістю й силою впливу на людину факторів, а також за характером реакції фахівця на вплив того чи того чинника. Виявлення ефективності професійної діяльності потребує уваги до взаємного впливу і взаємної залежності таких факторів, усвідомлення того, що різні фактори, впливаючи одночасно на професіонала, можуть посилювати, компенсувати або повністю унеможливити один одного [4].

Узагальнюючи виклад, доходимо висновку, що розвиток мотивації до професійної діяльності в майбутніх фахівців з охоронної діяльності та безпеки потребує такої організації навчання, у процесі якого ціннісні уявлення майбутніх фахівців з охоронної діяльності та безпеки трансформуються в перевірені особистим досвідом мотиви побудови планів професійної кар'єри, організують і спрямовують їхню активність [4].

Щоб відповідати всім вимогам, які ставить держава до майбутніх фахівців з охоронної діяльності та безпеки, студент повинен цілеспрямовано, свідомо вчитися, опанувати всі форми самоосвіти, продовжувати працювати над собою після закінчення ЗВО, оскільки освіченим фахівцем нині вважають того, хто вміє самостійно здобувати знання протягом усього життя. Навчання має набути особистісного життєвого сенсу, що поєднує розум, почуття й волю та виявляється в спрямуванні творчої пізнавальної активності на життєве самовизначення і професійне самоутвердження, оволодіння професією й розвиток потенціалу [3].

Успіх у навчанні залежить від багатьох факторів, серед яких провідне значення мають мотиви (причини, що спонукають до навчання), установка (психологічне налаштування, готовність до діяльності), пізнавальні потреби й інтереси, а також цілеспрямованість та інші вольові якості студента.

Список використаних джерел:

1. Землянська, О. В., Мілорадова, Н. Е., Федоренко, О. І., & Макаренко, П. В. (2014). *Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів*. Харків: ХНУВС.
2. Ильин, Е. П. (2002). *Мотивация и мотивы*. Санкт-Петербург: Питер.
3. Козаков, В. А. (1990). *Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение*. Киев: Вища школа.
4. Кисленко, Д. П. (2017). *Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності*. Х.: Хмельницький національний університет, 2017. 102 с.

ONOMASTIC ARCHETYPE OF UKRAINIAN SMALL PROSE**Nataliia Naumenko**

*Doctor of Philology, Professor,
Professor of the Department of Foreign Languages for Specific Purposes
National University of Food Technologies
Kyiv, Ukraine*

ОНОМАСТИЧНИЙ АРХЕТИП УКРАЇНСЬКОЇ МАЛОЇ ПРОЗИ**Наталія Науменко**

*Доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов професійного спрямування
Національний університет харчових технологій
Київ, Україна*

Слово як «Ім'я» є одним із найважливіших символів пізнання Людини – персонажа літературного твору, її унікального внутрішнього світу. Обираючи імена своїм героям, письменник часто зважає на первісне значення того чи іншого імені, що дозволяє йому адекватно схарактеризувати персонажа-денотата. Ім'я символізується, переходячи з одного твору в інший, зберігаючи при кожному новому переході той контекст, який йому було надано попереднім твором [2, с. 116]. Так, зокрема, виникає символічне ім'я *Марія*, тісно пов'язане з загальнолюдським архетипом Матері.

У новелістичній оповіді, яка відзначається особливою внутрішньою напруженістю при зображенні певного драматичного моменту в житті героя, важливим є ім'я останнього, оскільки саме воно є своєрідним ключем до виявлення суперечності та можливого її розв'язання. Так, Ольга Кобилянська подала також нову, незвичайну культуролого-ономастичну інтерпретацію релігійного образу-символу Марії-Богоматері в майже однойменній новелі – “Мати Божя”. Свій шлях у житті оповідачка починає з пошуку “того, за котрим [її] серце тужило”: “Я відчувала виразно вплив його присутності... і заразом якби якимось незнайоме щось, подібне електричній струї, переходило від мене на нього” [1, с. 83]. “Обманеною” героїня відчуває себе в ту мить, коли замість символістичного “Його” перед нею з'явилася незнайома жінка в темному вбранні. У євангельсько-поетичному стилі розповідає вона героїні про свої зустрічі з нею: “Раз бачила ти мене ще дитиною... Зложила я на твої уста поцілуй з бажанням, щоб правда, котра збудилась у твоїм серці, переходила тобі колісь і через уста. // Ти не пригадуєш собі мене?.. Ти не пригадуєш тоту стареньку удовицю, для котрої власні діти стались прокляттям... Ти... сповняла за ню ту працю, щоб її старість охоронити від зневаги й збиткування... // Ти не пригадуєш собі мене?..” [1, с. 83-84].

Пізнавання в новелі відбувається під час церковної відправи, пишнота якої суперечить чорному одягові незнайомки, що в ній героїня згодом усвідомила риси Богоматері: *“...А матір Божу з малесеньким Ісусом було видно так виразно! Її пишний шовковий стрій видно було так добре, і її гарне обличчя, з погідним виразом, що здавалося таке задоволене, повне душевного супокою!..”* [1, с. 86]. Іконописний декор та викликана ним атмосфера спокою приводять героїню до катарсису: *“Тепер уже я знала!.. Її очі пригадували мені очі оцієї тут. Очі – матері Божої! Однак у кого бачила я тону лінію біля уст, – лінію нескананного горя і болю, котру мала оця?... // “А прецінь думала ти, – говорила ще раніше таємнича незнайомка, – що я також [як і ти] сама стояла в моїм превеликім горі, коли вони мого самотнього сина прибивали на хрест?”* [1, с. 86-87]. І спогади про церковну літургію, і розмова оповідачки з подорожньою, і її роздуми про пошук виходу з “безсонячного” життя в “країні мряк” зосередилися в образі-архетипі Богоматері, завдяки осмисленню якого героїня знаходить у собі сили продовжити шлях до сонця.

Характерною є та деталь, що незнайомка в жалобному одязі та пишно вбрана Богоматір на іконі – одна й та сама особа у сприйнятті героїні Кобилянської. Така інтерпретація цього євангельського архетипу надає йому більш трагічного й разом із тим сильнішого катарсичного забарвлення.

Ім'я-архетип світової й української культур – Марія – є наскрізним для творчості Василя Стефаника. Образ Матері – Марії творився поступово, за схемою, яку накреслив І. Франко в трактаті “Із секретів поетичної творчості”: *«Шляхом асоціації ідей поет веде читача від частини до цілого; це ціле показує як частину іншого цілого, й так піднімає читача щораз вище, щоб показати його уяві широкий кругозір»* [4, с. 225].

Окрім самого імені Марія, що виступає як мотив, про це свідчать образи героїнь, наречених цим ім'ям, із більш ранніх творів. Це – дружина форналя Антона з “Синьої книжечки”, який виповідає їй, точніше – її душі, своє горе розлуки з рідним краєм: *“Сів я на приспу. Ще небіжска (Марія) мастила... Лиш хочу встати, а приспа не пускає, ступаю – не пускає...”*

Марія, стара дружина переселенця Данила, з новели “Вона-Земля” (1922), після розлуки з рідним селом оніміла: *“Доки ще з фіри виділа наше село, то плакала та з воза тікала, та невістки здоганяли, а як не вздріла вже свого села, та й заніміла”*. Найважливішою турботою для господаря стало переконати Данила повернутися на батьківщину: *«Пустии єї (землю), то пропадеш; тримаєш єї, вона з тебе усю силу вігортає... а за те в тебе отари, та стада, та стоги»* [3, с. 164-166]. Тому не випадково, що поворотний момент новели позначено словами Марії: *“Ідім, Даниле, додому, ідім”*. Емоційне звучання символу-Wendepunkt'у підсилено ще одним образом-символом: *“Червоне сонце кинуло їхні тіні через межі, далеко на землі”*.

Розгорнутий образ Марії стає концептуальним у новелі «Марія» (1916). Через її постать відсторонений розповідач новели показує ставлення до сучасної йому події –

початку Першої світової війни – в загальнокультурному ракурсі. Стефаникова Марія має трьох синів, долі яких склалися трагічно – двоє пропали на війні, а третього заслано до Сибіру. Катарсичним символом новели є пісня, яку співають солдати – гості Марії. Вслухаючись у неї, мати-страдниця уявляє москалів, які прибирають вишиваними хустками портрет Тараса Шевченка, її дітьми, а згодом – і козаками, яких шанували її сини: *“Показувала десь на небі ціле її життя. Всі зорі, які від дитини бачила; всю росу, яка падала на її голову, і всі подуви вітру, які коли-небудь гладили її по лиці. // Виймала ота пісня з душі, як з чорної скрині, все чарівне і ясне і розвертала перед нею – і надивитися вона не могла сама на себе в дивнім світланні...”*

Пісня, яка “випростовувала” душу Марії, зрештою викликає в її серці відчуття турботи за всю Україну: *“Блискотять ріки по всій нашій землі і падають із громом у море, а нарід зривається на ноги. Напереді її сини, і вона з ними йде на тую Україну, бо вона, тая Україна, плаче, і голосить за своїми дітьми, хоче, щоби були всі вкупи”* [3, с. 172-173].

Символічність була однією з найяскравіших рис української малої прози кінця XIX – початку XX ст. Виявом її було не лише вживання в структурі твору традиційних символів із природи, мистецтва тощо, а й символізація імені в образі того чи того героя.

Символічне прочитання імені відбувається при з’ясуванні його семантики (первісного значення) та зіставленні її з тим змістом, який вкладає автор в образ героя та його ім’я. Оскільки активізація пошуків нових форм осягнення життя збігається в українському культурному часопросторі досліджуваного періоду з порівняно невеликою кількістю засобів для досягнення цієї мети, то образ архетипного імені, у даному випадку – Марії, стає засадничим у поезиці переважної більшості українських новел доби модернізму. Шляхи до з’ясування сутності цього ономастичного образу варіюються з огляду на особливості індивідуального стилю автора та сприйняття твору читачем.

Список використаних джерел

1. Кобилянська О.Ю. Вибрані твори / упоряд. Ф. Погребенник. – Львів: Каменяр, 1982. – 271 с.
2. Науменко Н.В. Образ макросвіту у мікросвіті художнього твору: монографія. – Київ: Видавництво “Сталь”, 2013. – 356 с.
3. Стефаник В. Вибрані твори. – Ужгород: Карпати, 1979. – 192 с.
4. Франко І.Я. Із секретів поетичної творчості. *Вибрані твори*. – Харків: Ранок, 2003. – 368 с.

MODERN PROFESSIONAL EDUCATION: CHALLENGES AND TASKS**Myroslav Pahuta**

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Doctoral Student at the Department of General Pedagogy and Preschool Education,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Drohobych, Ukraine*

СУЧАСНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ВИКЛИКИ ТА ЗАВДАННЯ**Мирослав Пагута**

*к.п.н., доцент,
докторант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна*

Розвиток сучасної цивілізації пов'язаний з цілою низкою проблем та труднощів. Людство, внаслідок недбалого господарювання, стикнулося із загрозливим для його існування знищенням природного середовища, забрудненням повітря, води, ґрунтів тощо. Це, безперечно, впливає на фізичний і психічний стан людей, на формування їхніх поглядів і переконань.

Ознаками сучасного життя є також глобалізація та інформатизація, які, окрім позитивних моментів, привносять в життя держав і людей певні труднощі та проблеми. Стирання кордонів, трудова міграція тощо послаблюють економіку одних та зміцнюють економіку інших держав, завдяки відтоку або ж припливу робочої сили, зміни демографічної ситуації тощо. Крім того, сучасні суспільства періодично переживають фінансові, економічні, політичні кризи, які негативно впливають на розвиток держав, а відтак на становище громадян. Побудова інформаційного суспільства також має значний вплив на суспільний розвиток, адже висуває на чільне місце проблему примату потреб людини над технікою, вносить зміни у ринок праці, який поповнюється новими професіями і спеціальностями, однак втрачає низку звичних, збагачується новими формами працевлаштування, серед яких зростає значення дистанційної.

Усі ці обставини впливають на розвиток професійної освіти, спонукаючи її до змін та трансформацій. Очевидно, що в сучасному світі, який швидко змінюється та в якому стрімко накопичуються нові знання, виникає необхідність освіти впродовж життя. Професійна освіта може бути лише початком процесу становлення і розвитку фахівця, надати особистості знаннєвий базис, сформувати у неї основні уміння та навички, які розширюватимуться і удосконалюватимуться в процесі професійного вдосконалення та самоосвіти. Поява нових і зникнення окремих старих професій спонукають до широкопрофільної підготовки фахівців, здатних гнучко та лабільно реагувати на зміни ринку праці, оперативно вносити зміни у власну діяльність, а також готових працювати в суміжних галузях тощо.

У професійній підготовці сучасних фахівців зростає роль вивчення іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій. Безперечно, мова йде про професійно орієнтовану іншомовну підготовку, яка має тривати впродовж усього терміну формального навчання і здійснюватися не лише в університетській аудиторії, але й у процесі живого спілкування з носіями мови – представниками фаху, який особистість здобуває.

Розвиток інформаційних технологій, що змінив не лише природу праці, але й її умови, спонукає до ґрунтовного ознайомлення майбутніх фахівців із новітніми технологіями, які в майбутньому можуть стати основним знаряддям праці, а протягом періоду професійної підготовки слугують важливим джерелом отримання нових знань. Виживання людства неможливе без переосмислення проблем екології. Сучасний фахівець має чітко усвідомлювати необхідність збереження навколишнього середовища, враховувати ризики власної професії щодо погіршення екології, шукати шляхи мінімалізації негативних впливів діяльності на природне середовище.

Крім цього, світ, що швидко змінюється, високі вимоги, які ставляться до фахівців, є додатковим чинником виникнення стресових ситуацій. З огляду на це, майбутній фахівець має володіти уміннями долати складних ситуацій, бути стресостійким у різних ситуаціях.

Власне з огляду на це, він повинен отримати хорошу психологічну підготовку ще на етапі здобуття професійної освіти.

Безперечно, в умовах високотехнологічної економіки зростає роль креативних фахівців-інтелектуалів, формування яких має бути важливим завданням професійної освіти. У сучасному світі цінується оригінальність, нешаблонність.

Тому заклади професійної освіти мають спонукати особистість до виходу за межі усталених стереотипів, пошуку нових шляхів розв'язування складних професійних завдань.

Однак, на наше переконання, в сучасних умовах роль професійної освіти має насамперед полягати у формуванні високоморальних працівників, які володіють засадами професійної етики та навичками безконфліктного співжиття у колективі. Виховання у майбутніх фахівців гуманістичних цінностей та ідеалів забезпечує формування духовності особистості, її світогляду, розуміння своєї ролі в суспільстві тощо. Гуманізм у сфері освіти передбачає створення умов для саморозвитку, самовдосконалення, самовираження особистості, її вільного самовизначення.

Крім цього, як зазначає відомий польський педагог В. Фурманек, професійна освіта має сприяти розвитку якостей, необхідних для виконання особистістю професійних обов'язків, забезпечувати зміцнення виховних впливів на ті сфери особистості, які дозволяють підготувати людину до раціональних дій у різних професійних ситуаціях, мінімалізувати шкідливі явища, які з'являються в розвитку особистості, а, за необхідності, відкоригувати некорисні стани [2, с. 413].

Російські вчені І. Борисов та С. Запрягаєв переконані що професійна освіта в сучасних умовах має бути універсальною (евристичною за змістом та інтернаціональною за формою), відкритою в світовому масштабі, адекватною потребам розвитку конкретної держави, високоякісною і конкурентоздатною, доступною, різноманітною за формами навчання, інструментом утвердження гуманістичних цінностей світового співтовариства, здатним виконувати довготривалі пронози, стабілізатором і носієм етики, здатною формувати еліту конкретної держави і всього світу, джерелом просвіти [1, с. 28].

Отже, перед сучасною професійною освітою стоять серйозні виклики і завдання, додання яких є неминучим у ситуації, яка склалася. Врахування наслідків глобалізації, інформатизації, економічної, політичної та екологічної ситуації у процесі розвитку сучасної професійної освіти дозволить сформувати фахівців здатних відповідати на виклики часу, бути конкурентоспроможними, креативними, моральними тощо.

Список використаних джерел:

1. Борисов И.И., Запрягаев С.А. Тенденции развития высшего образования в XXI веке. Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Проблемы высшего образования. 2000. № 1. С. 13 – 29.
2. Furmanek W. Humanistyczna pedagogika pracy. Charakterystyka dyscypliny naukowej. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2013. 473 s.

**THE PORTRAITS IN THE ARTISTIC WORLD OF THE NOVEL "SHESTYDNEV,
OR THE CROWN OF THE HOUSE OF THE OSTROGSKI FAMILY" BY
P. KRALIUK**

Olena Mizinkina

*Candidate of Philology, Associate Professor,
at the Department of Literature Theory and Comparative Studies*

Andrii Chmyr

*Applicant of educational degree «master»,
Odesa I. I. Mechnikov National University,
Odesa, Ukraine*

**ПОРТРЕТИ В ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ РОМАНУ «ШЕСТИДНЕВ, АБО
КОРОНА ДОМУ ОСТРОЗЬКОГО» П. КРАЛЮКА**

Олена Мізінкіна

*к.філол. н., доцент
кафедри теорії літератури та компаративістики*

Андрій Чмир

*здобувач освітнього ступеня «магістр»
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Одеса, Україна*

Для того, щоб більш детально дати читачеві уявлення про певного персонажа, письменники виписують його портрет. Проблему літературного портрета розробляли такі літературознавці як В. Барахов, В. Башкеєва, О. Білецький, Б. Галанов, А. Єсін, А. Жаборюк, Т. Затєєва й О. Айкашева, та ін. До портретних рис дослідники відносять зображення обличчя, статури, одягу, манери поведінки, жестикуляції, міміки людини в художньому творі.

Історичний роман «Шестиднев, або Корона дому Острозького» П. Кралюка становить значний інтерес для літературознавців, оскільки містить цілу галерею чоловічих і жіночих портретів. За сюжетом твору художник Іван упродовж шести днів працює над портретом головного героя – князя Василя-Костянтина Острозького (1526–1608), який оповідає про своїх родичів та найважливіші події у житті. Слід відзначити, що у двох редакціях роману (2010) текст супроводжують реальні картини, на яких зображено історичних осіб і водночас персонажів твору П. Кралюка. Така авторська стратегія суттєво конкретизує образ людини, працює для увиразнення та наочності героїв.

Найбільш повно в «Шестидневі» подано психологічний портрет Василя-Костянтина. Зустрічаємо такі деталі, як фізичний стан («*Князь волоче ногу. Скоцюблена в нього ліва рука. Навіть говорить із трудом. Обуяла князя хворість*» [1, с. 127]), волосся («*Навколо біло – як біла сивина на моєму волоссі*» [1, с. 127]),

обличчя («Спокійне воно. Хоча той спокій видається оманливим» [1, с. 131]), очі («Сум в очах князя» [1, с. 225]), вуста («Ворушаться вуста князя. Щось говорить. Але – собі. Не хоче ділитися таїнами» [1, с. 164]), голос («Хоча незворушне в тебе, князю, лице, але ось голос... Видається чую в ньому біль великий» [1, с. 194]). Особливого значення набуває повний опис картини Острозького наприкінці роману, оскільки всі попередні портретні штрихи князя сконцентровані саме на цьому портреті. «На портреті він – як сила надійна. Як Острозька гора замкова з мурами фортечними. І величною Вежею Мурованою. Плечі князя вкриває чорний плащ із темно-червоними нарукавниками. І шапку темно-червоного кольору я змалював. Упадають в очі червоні губи князя, обрамлені сивою бородою. Міцно стулені вони. Мовчать – хоча, видається, багато можуть сказати. ...І спокійний, твердий погляд» [1, с. 331], – констатує маляр. Головний герой вимальований як могутній монарх і захисник українського народу завдяки порівнянням, колористиці та концепції зображення.

Виразно психологізованим постає і образ Гальшки Острозької (1539–1582), яка «перелякано дивиться з-за плечей матері. <...> Тремтить як осиковий листок» [1, с. 150]. Вагомою портретною деталлю в романі є очі Гальшки, які змінюються залежно від ситуацій: коли страшно «Очі Гальшки – широко розплющені. Нічого не каже, не говорить» [1, с. 151]; сумуючи «Гальшка мовчить, сховалася в свою шкарлупку. Та її очі, сумні-сумні, усе виказують» [1, с. 153]; після зробленого їй компліменту «Гальшка усміхається. Знову в очах її вогонь. А потім – порожнеча» [1, с. 170]; з надією зупинити родинний розбрат «Гальшка дивилася. <...>. І здавалося: не хвора вона – якась сила була в очах її» [1, с. 174].

Поєднує риси паспортного і психологічного портретів опис братової дружини головного героя – Беати Костелецької (1515–1576). Художник Іван підкреслює підступність її краси: «Ніби з суцільної темряви випливає красуня. У неї червоні вуста (яскраві – аж ріжуть очі), на білому овалі обличчя чорніють брови (великі й гарні). Трішки завеликий ніс – то нічого, він не псує вроди. Хіба що робить образ Беати децю холодним, владним. Вона й була владною. А погляд... Пронизує, заворожує. Недобра та ворожба!» [1, с. 138]. Надалі в романі Острозький відзначає лицемірство і грубість жінки, які розкриваються в манері її поведінки.

Для більш достовірного відображення генеалогії Василя Костянтиновича П. Кралюк залучає до художнього світу роману портрети його легендарних предків. Частотними є згадки та самопорівняння князя зі своїм батьком Костянтином Острозьким (1460–1530), які реалізуються у формі паспортного портрета: «Батько був міцним. Здавалося – велет» [1, с. 129]; «Його я бачу в кольчuzі, з мечем. Здається, навек він зрісся з обладунком військовим» [1, с. 131]; «Бачу свого батька. У нього теж сива борода. Ми так схожі один на одного. Лише в нього лице худіше і зморшками порите» [1, с. 190]. Історики (В. Ульяновський та ін.) вважають, що князь деякою мірою копіював діяльність батька. Про це свідчить факт приєднання до імені (Василь), яке йому дали при хрещенні, ймення отця.

Ще однією видатною історичною постаттю, з якою зіставляється головний герой є його прапрадід Федір Острозький (1360–1446), який по смерті став святим Феодосієм. Абстрактний портрет славетного предка головного героя постає в уяві маляра: *«Мав чорного клобука, сиву бороду. Князю Костянтину я теж намалюю бороду таку. А вмiсто клобука – чорну шапку»* [1, с. 184]. Змальовуючи окремі портретні риси предків князя, письменник показує родинний зв'язок та водночас підкреслює їх індивідуальні характеристики.

Згадуючи про вже померлу дружину Софію Тарновську (1534–1570), Василь-Костянтин дивиться на картину з її зображенням: *«Погляд Софії лагідний. Такою: тихою, спокійною, – була вона за життя земного. Портрет чомусь (і сам не знаю, чому) нагадує мені лик Ченстоховської Матері Божої. Її образ я велів змалювати. Тепер вожу з собою. Молюся... і милуюся. Для мене та Мадонна – як Софія»* [1, с. 125]. Як бачимо, дружина головного героя порівнюється з Богоматір'ю, що красномовно свідчить про стосунки в сім'ї. Сильні почуття Острозького до коханої описуються й у сцені, коли Василь-Костянтин спостерігає за обличчям Софії в труні: *«Дивився на мертву дружину, її обличчя. Змарніло воно. Але все одно моя Софія – найкраща»* [1, с. 227]. Завдяки зображенню абстрактних портретних характеристик своєї дружини Василь-Костянтин розкривається як вірний люблячий чоловік.

Пам'ять про загиблого улюбленого сина головний герой також зберігає завдяки картині. На портрет Олександра Острозького (1570–1603) звертає увагу маляр: *«Чоловіка, змальованого на ньому, важко назвати красенем. Огрядний, неповороткий. А ще печать нездоров'я на лиці його. Все це дихає неспокоєм. І водночас... надійністю»* [1, с. 219]. Варто наголосити, що деякі риси паспортного портрета Олександра деякою мірою побудовані на контрасті (печать нездоров'я на обличчі і надійність).

Завдяки окремим деталям природи в романі реалізується живописний портрет Северина Наливайка (?–1597) після його повернення із Запорізької Січі: *«Вернувся. Обвіяний вітрами, омийтий дощами, хвилями морськими, засмаглий, аж чорний. І пах степом – ковилою-травою»* [1, с. 290]. Живописні подробиці свідчать про набутий досвід та витривалість майбутнього козацького ватажка.

Отже, портрет у романі постає не тільки формою візуалізації, а й насамперед початком творення художнього світу роману. Паралельно написанню портрета головного героя, завдячуючи діалогам і внутрішньому мовленню князя Василя-Костянтина та маляра Івана, окреслюються риси зовнішності інших персонажів. Достовірність жіночих та чоловічих портретів у романі підкреслюється доповненням репродукцій портретів відомих в історії України особистостей.

Список використаних джерел:

1. Кралюк П. М. Шестиднев, або Корона дому Острозького : роман. *Синопсис: роман, повісті, новела*. Київ : Ярославів Вал, 2014. С. 123 – 341.

INFLUENCE OF INFORMATION TECHNOLOGIES ON THE QUALITY OF PREPARATION OF UNDERGRADUATE STUDENTS

Oleksandr Chepeliev
Postgraduate Student,
H.S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University,
Kharkov, Ukraine

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Олександр Чепелєв
аспірант,
Харківський національний педагогічний
університет ім. Г.С.Сковороди,
м. Харків, Україна

За останній час інформаційні технології (ІТ) отримали глобальне поширення, і без них не можна уявити освіту сучасної особистості. Загальна інформатизація істотно вплинула і на навчальний процес у вищій школі, який завдяки використанню інформаційних технологій піднявся на якісно новий рівень. Впровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес довело значну ефективність навчального процесу, з їх застосуванням, під час самостійної роботи студентів, на лекціях, лабораторних, практичних і семінарських заняттях.

Освітня діяльність в контексті європейських вимог базується на підготовці кваліфікованих кадрів, які добре володіють практичними навичками та вміннями користування ІТ. Тому надзвичайно актуальним є впровадження інформаційних технологій в освітньому процесі вищої школи, визначення їх місця серед інших навчально-виховних засобів із метою досягнення оптимальної ефективності в оволодінні знаннями.

Серед зазначених засобів доволі розповсюдженими є інтегровані заняття із застосуванням мультимедійних засобів та навчальні презентації, які часто стають невід'ємною частиною занять. Так, презентації, планувальники, віртуальні лабораторії та бібліотеки часто використовуються у проектній діяльності, під час якої студенти виконують навчальний проект у вигляді конкретного практичного завдання. Мультимедіа-лекції дозволяють викладачу отримувати потужний інструментарій для представлення навчальної інформації в різній гнучкій формі (графіка, анімація, звук, відео). Застосування інформаційних технологій дозволяє зробити аудиторні та самостійні заняття цікавішими та переконливішими, а великий обсяг інформації, що викладається, легко засвоюваним.

Для отримання максимального навчального ефекту інформаційні технології доречно використовувати у поєднанні з іншими формами навчання. [4, С. 94].

Застосування інформаційних технологій у вищій школі певним чином залежить від якісного програмного забезпечення навчального призначення, тому, не менш важливою складовою навчального середовища є електронні засоби навчального призначення, які дозволяють удосконалити навчальний процес [5, С. 489]. Створення засобів навчального призначення є досить важким процесом, який передбачає спільну діяльність викладача-предметника, програміста й веб-дизайнера [6, С. 239], результатом якої є веб-ресурс чи або електронний підручник. Важливим моментом тут є те, що використання мультимедійних засобів з підвищення наочності інформації відбувається у такій мірі, яка не порівняна з використанням звичайних «паперових» підручників. Електронні підручники з великим успіхом застосовуються на різних заняттях і в ході самостійної підготовки. Електронний підручник повинен бути не просто комп'ютерною програмою або освітнім ресурсом, він повинен акумулювати в собі дидактичний досвід викладача, актуальне та наукове інформаційне наповнення з певної навчальної дисципліни. Сам процес впровадження програмного продукту у навчальний процес породжує і певні труднощі, пов'язані з супроводом програмного забезпечення, розробкою методичних рекомендацій щодо використання тощо.

Слід зазначити, що викладання дисципліни з використанням інформаційних технологій передбачає і готовність викладача до такої форми навчального процесу. Він повинен володіти не тільки предметною областю, а й бути обізнаним в існуючих сучасних технологіях навчання, способах досягнення певної дидактичної мети за допомогою інформаційних технологій. Крім цього, викладач повинен володіти апаратним і програмним забезпеченням, яке використовується для вивчення відповідної дисципліни.

Серед форм реалізації сучасних інформаційних технологій насамперед виокремлюють дистанційне навчання, яке широко використовує комп'ютерні освітні програми різного призначення та створює необхідне інформаційне середовище для подання навчального матеріалу та навчального спілкування. Характерними перевагами дистанційного навчання постають економічність, технологічність, модульність, проектність, гнучкість.

Використання інформаційних технологій в освітньому процесі впливає і на характер навчально-пізнавальної діяльності студентів, активізує самостійну роботу студентів із застосуванням різних електронних засобів навчального призначення, сприяє найефективнішому відпрацьовуванню навичок і умінь, необхідних для професійної діяльності, реалізується система педагогічної підтримки (консультування, здійснення поточного контролю, проведення комп'ютерного тестування, робота з навчально-методичними матеріалами).

Впровадження в навчальний процес у вищій школі сучасних інформаційних технологій є об'єктивним процесом розвитку освіти. Адже, їх використання у навчальному процесі дозволяє підвищити якість навчального матеріалу, підсилити освітні ефекти від застосування інноваційних педагогічних програм і методик, оскільки дає викладачам та студентам додаткові можливості для побудови індивідуальних освітніх траєкторій.

Список використаних джерел:

1. Винославська О.В. Нові інформаційні технології в структурі діяльності викладача технічного університету // Теоретичні і прикладні проблеми психології та педагогіки: зб. наук. пр. 2002. № 3(3). С. 74-76.

2. Диха М. В. Роль інформаційних технологій у системі освіти під призвою сучасних реалій / М. В. Диха, Д.О. Рига. - Хмельницький: Вісник Хмельницького національного університету 2011, № 2, Т. 3.

3. Ісак О. Застосування нових інформаційних технологій в системі вищої освіти: переваги та недоліки // Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. 2010. №6. С. 118-130.

4. Ізбаш С.С. Реалізація творчих проєктів у навчальному процесі сучасної школи / С.С. Ізбаш // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2010. № 5. С. 92-97.

5. Лапінський В. Електронні засоби навчального призначення –світовий досвід й українська освіта // Вища освіта України. 2011. № 3. С.487-495.

6. Шаров С.В. Дидактичні умови організації диференційованої самостійної навчальної діяльності студентів педагогічного університету. Монографія. Мелітополь: Люкс, 2011. 162 с.

7. Шаров С.В., Мартинюк Т.І. Електронні засоби навчального призначення: характеристика та вимоги // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць. 2012. №32-33. С.236-241.

THE MASTER CLASSES ON BIOLOGY IN HIGH SCHOOL**Oksana Fishchuk***Candidate of biology Sciences, Senior lecturer,
Department of Botany and Teaching Methods in Natural Sciences***Natalia Kostruba***Candidate of psychology Sciences, assistant
Department of General and Social Psychology and Sociology
Lesya Ukrainka Eastern European National University
Lutsk, Ukraine***МАЙСТЕР-КЛАСИ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ У СТАРШІЙ ШКОЛІ****Оксана Фіщук***к.б.н., старший викладач
кафедра ботаніки і методики викладання природничих наук***Наталія Коструба***к.п.н., асистент
кафедра загальної і соціальної психології та соціології
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Сучасна українська школа потребує нових підходів у вивченні біології. Для зацікавлення учнів на уроках вчитель повинен максимально використовувати мультимедійні засоби, інтерактивні дошки і звичайно мікроскопи [5]. Мультимедійні, так само як і традиційні засоби, виконують триєдину дидактичну функцію: навчання, розвиток, виховання в рамках предметної галузі біології [1, 2]. Найбільш розповсюдженим способом застосування мультимедійних засобів є використання вчителем біології електронних освітніх ресурсів, серед яких розрізняють такі види: електронне видання (містить текстову, цифрову, музичну графічну, мовну, фото-, відео та аудіо інформацію, а також колекційну друковану документацію – карти, репродукції, архівні джерела) [3]. Діти повинні бути активними учасниками як навчальних біологічних процесів, так і мати можливість доторкнутися власними руками до об'єктів вивчення на уроці. Саме тому, уроки біології у вигляді майстер-класів будуть дуже корисними і цінними для учнів. Це дає можливість сформувати в учнів креативне мислення та інтегруватися у процес, що вивчається на певному уроці. Під майстер-класом розуміємо ефективне професійне та активне навчання учнів, що і відрізняє його від звичайної лекції, лабораторної та практичної роботи. Вчитель розповідає і показує можливості застосування певного методу на практиці. Майстер класи можуть бути використані на уроках при вивченні різних тем, зокрема застосування новітніх технологій на практиці.

Основними завданнями є передача свого досвіду вчителем, під час прямого і презентаційного показу поступових послідовностей, методів, форм і прийомів педагогічної діяльності. Спільна діяльність вчителя та учня спрямована на реалізацію методичних підходів і прийомів вирішення проблеми поставленої у майстер-класі і відпрацювання майстерності учнями. Під час таких уроків учні беруть активну участь в обговоренні отриманих результатів, отримують консультації, задають питання, пропонують власні теми для обговорення і висловлюють свої пропозиції щодо вирішення проблем.

Алгоритми проведення майстер-класу забезпечує позитивний результат вивчення проблеми. Перший етап підготовчо-організаційний, другий складається з основної частини, яка включає презентацію педагогічного досвіду вчителем, представлення системи роботи, проведення імітаційної гри та моделювання. Третій етап це афішування, тобто представлення результатів роботи. При виконанні усіх етапів майстер-класу в учнів з'являється мотивація усвідомленої діяльності, підвищення рівня методичної та теоретичної підготовки та автоматизація рухів під час власної практики.

Вчитель біології повинен представити власну систему роботи, комплекс прийомів і методів. Дії вчителя повинні бути взаємопов'язані між собою та оригінальні і забезпечувати вирішення поставлених завдань. Наприклад, майстер-клас при вивченні будови квітки. Дуже важливо, щоб кожен учень потримав цей об'єкт в руках, розглянув об'єкт під біноклем. Для кращого засвоєння матеріалу учень повинен відділити всі органи квітки і розкласти на аркуш паперу, зробити підписи. Після цього вже можливий варіант власноручного запилення квітки, тобто предметною голочкою перенесення пилку на приймочку маточки, для утворення насінних зачатків. Пізніше можна спостерігати утворення плодів і досліджувати їхню будову [5]. Майстер клас має багато переваг, а саме забезпечує пізнавальну, мотиваційну і навчальну потребу учнів у цікавій практичній формі, реалізує індивідуальний підхід до кожного учня і, таким чином, з'являються позитивні результати навчально пізнавальної діяльності. Учні вчать планувати, самоорганізовуватись і досягати поставлених цілей.

Отже, використання майстер-клас уроків у біології це формування організації активної самостійної роботи учнів, з використанням емпіричних методів дослідження: спостереження, вивчення об'єктів та органів і результатів діяльності, розробки дидактичних матеріалів і тестів для науково-дослідної та експериментальної роботи у власній педагогічній діяльності. Такий тип уроку розкриває учням авторську систему роботи вчителя біолога та створює умови для вдосконалення педагогічної майстерності. Відповідно до поставленої мети досягається певна ціль. Результатами майстер класу є спільна діяльність, модель заняття, заходи або інший продукт, який розроблений учнем під керівництвом вчителя з метою застосування цієї моделі на практиці.

Список використаних джерел:

1. Білоконна Н. І. До проблеми використання інформаційних технологій у навчальному процесі / Н. І. Білоконна, С.П. Білоконний // II Славянские педагогические чтения: Тез. докл. междунар. конф., 16 – 18 окт. 2003г. – Тирасполь, 2003. – С. 49-53.
2. Глазунова Л. А. Технология создания учащимися тематических мультимедийных презентаций на уроках биологии / Л. А. Глазунова // Биология в школе. – 2012. – № 8. – С. 23–28.
3. Основи нових інформаційних технологій навчання : посібник для вчителів / Авторська колегія за ред. Ю. І. Машбиця. – К. : ІЗМН, 2010. – 217с.
5. Фіщук О.С. Методи біологічних досліджень, що використовуються на уроках біології у старшій школі (методична розробка) / О. С. Фіщук. – Луцьк, 2018. – 60 с.
6. Фіщук О.С. Світлова мікроскопія та її використання на уроках біології у старшій школі (методична розробка) / О. С. Фіщук. – Луцьк: Вежа-Друк, 2019. – 38 с.

**MODERN CIVILIZATION TRANSITION:
ATTEMPT OF PHILOSOPHICAL REFLECTION****Volodimir Shapoval**

*Doctor of Philosophy, Professor,
Professor, Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Kharkov National University of Internal Affairs,
Kharkiv, Ukraine*

**СУЧАСНИЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ПЕРЕХІД:
СПРОБА ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ****Володимир Шаповал**

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна*

Сучасний світ відрізняється надзвичайним динамізмом і складністю, він кидає такі виклики, з якими людство не стикалося ніколи раніше [див.: 8; 9; 10].

Соціум, як і людина, далеко не в усьому є розумним і раціональним, він наповнений суперечностями і ризиками, має у собі істотні ірраціональні складові, що не завжди підвладні суворому, науковому пізнанню [див.: 1; 5]. Зазначені обставини ставлять перед філософією нові завдання, змушують переглядати не тільки свою змістовну частину, відправляючи в архів те, що втратило актуальність, але й шукати нові форми вираження, переглядати такі, що здавались незворушними, принципи.

Гранично широкий погляд на речі, властивий філософії, різноманітний інструментарій, який застосовується при аналізі будь-яких проблем, що потрапили в орбіту її уваги, дозволяє глибоко і конкретно ставити такі питання, перед якими зупиняється наука і пасує релігія. Однією з особливостей нашого часу є такий, що набирає швидкість, рух до глобального інформаційного цифрового суспільства, поява пов'язаних з цим нових технологій і людських практик, до яких залучається все більша кількість людей, а в перспективі буде залучено все людство [див.: 2; 6].

Інформація, умовно кажучи, «першого порядку» надходить з самого природного світу; інформація «другого порядку», штучна інформація створюється людьми. З появою цивілізації вирішальне значення набуває саме інформація «другого порядку», створення, передача і накопичення якої потребує не тільки застосуванням таких, що постійно удосконалюються, технологій, але й суттєвих змін соціальних відносин і самої людини [див.: 11]. Сьогодні багато хто сприймає суще не інакше, ніж через окуляри штучних джерел інформації, які заступили реальний світ і формують досить специфічну картину того, що відбувається.

Інформація виступає умовою отримання знань, але не є тотожною їм. Одна з відмінностей між ними полягає в тому, що інформація може бути досить далекою від істини, її якість залежить від цілей і інтересів тих, хто її створює і поширює. Знаннями претендують на те, щоб бути достовірним відображенням дійсності; вони сприяють формуванню переконань і мотивів поведінки індивідів і людських спільнот, дозволяють здійснювати адекватні дії і добиватися визначених результатів.

Однією з особливостей сучасного суспільства є те, що інформації стає все більше кількісно і необхідно докласти чимало зусиль, щоб знайти точну і конкретну інформацію у безмежному морі інформаційного сміття, відокремити якісний продукт від шлаку. На наш погляд, універсальні характеристики світу – маса і енергія – повинні бути доповнені третьою складовою – інформацією, що виступає найважливішим елементом не тільки соціальної, але й фізичної реальності.

Перед філософією постає завдання: показати людині, як жити і знаходити сенс у світі, де найважливіше значення набуває саме інформація. Питання: у чому сенс життя людини? – трансформується наступним чином: у чому сенс життя у глобальному інформаційному просторі? Разом з тим, поки людина має біологічне тіло і біологічні потреби в їжі, воді й повітрі (потреби в енергії), інформація, при всій її важливості, не скасовує значення двох інших параметрів сущого – маси і енергії.

Неможливо масу і енергію перетворити на чисту інформацію, а тому всі розмови щодо повного оцифрування людини і культури або повної віртуалізації соціального життя не мають під собою серйозних підстав. Інформація була і залишається необхідною для упорядкування мас і енергій, підкорення їх, наскільки це можливо, людині. Цивілізація постійно шукає нові види мас і енергії, щоб заволодіти ними. Можливо, слід доповнити напрямки цих пошуків: шукати не тільки у надрах

планети Земля або в ядрах зірок і галактик, але й у глибинах людської душі за допомогою нових способів поводження з інформацією, нового ставлення до знань.

Сьогодні створюються все більш багатофункціональні комп'ютери та програмне забезпечення до них. Дехто вважає, що у недалекому майбутньому будуть створені інтелектуальні машини, що будуть мати розвинений штучний інтелект, який за всіма параметрами буде перевершувати людський розум, складуть серйозну конкуренцію людині [див.: 3]. Хоча мета створення штучного інтелекту є досить амбітною, вона несе у собі неабиякі ризики. Людський мозок залишається не до кінця дослідженим, він містить у своїх глибинах такі таємниці, дотик до яких може мати непередбачувані наслідки. З іншого боку, створюючи інтелектуальні машини, позбавлені того, що називають людською мораллю, правових, естетичних і релігійних регуляторів, але мислячих у мільйони разів швидше людини, ми, можливо, випускаємо джина з пляшки, енергія якого буде неосяжною, а дії непередбачуваними.

Тисячоліття люди відчували священний жах перед могутніми силами природи та твореннями своїх рук. Зокрема, з початком атомної ери і аж до теперішнього часу вони живуть у страху бути знищеними відкритою ними ядерною і термоядерною енергією. У XX столітті людство неодноразово ставало на край прірви, внаслідок того, що торкалась таких підвалин природи і таких енергій, що перевершували можливості їх адекватного розуміння. На щастя, інформація, що з'являлася у потрібний час у потрібному місці, допомагала уникнути фатального розвитку подій.

Не виключено, що внаслідок нових знань і технологій, люди отримають можливість таких маніпуляцій з масами і енергіями, про які сьогодні не здогадуються.

Технологічна ера створила такі, що важко подолати, протиріччя між цивілізацією і природою. Самовпевненими і абсолютно безпідставними виглядають спроби людства штучними засобами регулювати процеси у живій природі, керувати таким складним об'єктом як біосфера планети Земля. Внаслідок діяльності людей біосфера тільки деградує і ситуація сьогодні наближається до катастрофи [див.: 4].

Перш ніж станеться необоротне, необхідно, використовуючи всю наявну інформацію, продумати якими можуть бути найближчі та далекоглядні наслідки тих або інших дій, скласти реалістичні прогнози, що враховують максимальну кількість сценаріїв можливого розвитку, та зробити можливе, щоб нейтралізувати негативні сценарії [див.: 7].

На жаль, сьогодні засоби масової інформації нерідко стають засобами дезінформації, створюють та розповсюджують деструкцію. Те, що називають «постправдой», насправді є тотальною маніпуляцією і брехнею. Як це не парадоксально, але все більш реальною стає перспектива бути поглиненими потоками «чорної» інформації. Такі процеси роблять велику частину людей виключно уразливими перед глобальними викликами сучасності, масштаби яких вони бачать у викривленому світлі, а тому, свідомо чи несвідомо, діють у напрямку погіршення становища.

Правильне поводження з інформацією є не менш, а можливо й більш важливим, ніж поводження з масами і енергіями. Час потребує виключно відповідального і зрілого ставлення до цього.

Глобальним і насправді доленосним є завдання знайти гармонію між масою, енергією та інформацією. Філософія йде далі і ставить питання про сенс такої гармонізації. Якщо не буде знайдено вказаної гармонізації, вид *homo sapiens* зникне з лиця землі, поглинений такими, що вийшли з-під контролю масами, енергіями чи інформацією. Необхідно активно протидіяти тенденціям, спрямованим проти гармонізації, про яку вказано вище, поставити надійні перешкоди тому, що породжує недовіру, страх, агресію, веде до насильницьких дій. Наразі існує потреба запровадити чітке правове регулюванні щодо розповсюдження деструктивної інформації, контроль за цими процесами, при збереженні всієї поваги до людської свободи. Для того, щоб людство мало майбутнє, треба створити таке інформаційне середовище, в якому відкривалися б можливості для творчої конструктивної діяльності кожного індивіда, спрямованої на гармонізацію мас, енергій та інформації.

Незважаючи на глибину кризи, що охопила земну цивілізацію, зберігається надія, що людство розумно використає всю необхідну інформацію, набуде достатньо знань і мудрості раніше, ніж маса і енергія у вигляді таких, що вийшли з-під контролю, технологій, незворотних змін клімату, деградації біосфери або космічних катаклізмів не поглине нас без залишку.

Список використаних джерел:

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну. – М., 2000. – 384 с.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. – Москва: Academia, 2004. – 788 с.
3. Бостром Н. Искусственный интеллект. Этапы. Угрозы. Стратегии. – Москва: ООО «Манн, Иванов и Фербер», 2016. – 401 с.
4. Данилов-Данильян В.И., Рейф И.Е. Биосфера и цивилизация. – Москва: ООО «Издательство «Энциклопедия», 2016. – 432 с.
5. Живетин Б.В. Введение в теорию риска (динамических систем). М., 2009. 622 с.
6. Маклюэн М. Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего. – 2-е изд. – Москва: Академический Проект, Гаудеамус, 2013. – 496 с.
7. Назаретян А.П. Нелинейное будущее. Мегаистория, синергетика, культурная антропология и психология в глобальном прогнозировании. М., 2017. 512 с.
8. Неклесса А. И. Мировой транзит: от критических технологий к сложной практике // Актуальные проблемы экономики и права. 2015, № 1. – С. 93-105.
9. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. – Москва, 2010. – 584 с.
10. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М., 2003. – 603 с.
11. Шмидт Э., Коэн Д. Новый цифровой мир. Как технологи меняют жизнь людей, модели бизнеса и понятие государства. – М., 2013. – 251 с.

**PROFESSIONALLY ORIENTED TASKS AS A MEANS OF THE INTEGRATION
OF THE FUNDAMENTAL TRAINING OF YOUNGER MEDICAL SPECIALISTS
IN THE MEDICAL COLLEGE**

Lyudmila Yakovyshena

*hstgraduate, Vinnytsia Pedagogical University
named after M. Kotsjubinsky*

**ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАДАЧІ ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ
ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ
СПЕЦІАЛІСТІВ У МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ**

Людмила Яковишена

*аспірант, Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна*

Рівень сформованості фахової компетентності характеризується не лише наявністю у майбутніх молодших медичних спеціалістів виділених компетенцій, але й застосування їх у своїй професійній діяльності. Як показує педагогічний досвід, для значної частини студентів медичного коледжу розв'язування задач з фізики та астрономії, математики, біофізики є важким і не цікавим процесом. Вони часто не розуміють як і де вони будуть застосовувати дані знання у своїй майбутній професійній діяльності. Згодом така незацікавленість призводить до втрати їх інтересу щодо вивчення фізики та астрономії, математики, біофізики, стає помітним зниження якості знань. Вважаємо, за необхідне посилити практичну спрямованість формування фахової компетентності майбутніх молодших медичних спеціалістів засобами впровадження у навчальний процес професійно зорієнтованих завдань, які містять не лише інформацію з предмету а обумовлюють взаємозв'язок теоретичних і практичних знань та сприяють реалізації процесу інтеграції дисциплін природничо-наукового циклу у фахові.

Метою статті є обґрунтування значення професійно орієнтованих задач у природничо-науковій підготовці молодших медичних спеціалістів в медичному коледжі.

Під професійно орієнтованими завданнями слід розуміти такі, вивчення і розв'язок яких може бути важливим і необхідним у майбутній професійній діяльності молодшого медичного працівника. Окреслимо *класифікацію* професійно орієнтованих завдань природничо-наукових дисциплін у підготовці майбутніх молодших медичних спеціалістів, які визначають: специфіку фізичних явищ, процесів і законів, що використовуються у медицині; основні методи, що визначають фізичні величини в медицині; принцип дії медичних приладів.

Виділимо такі вимоги до професійно орієнтованих завдань з природничо-наукових дисциплін у підготовці майбутніх молодших медичних спеціалістів: завдання мають відповідати робочій програмі з дисциплін; наповнення і зміст завдань мають бути цікавими та викликати пізнавальний інтерес у студентів; завдання мають описувати ситуацію, яка виникає у професійній діяльності медика; завдання мають мати правдивий практичний зміст, числові дані відповідати реальним у існуючій медичній практиці; у завданні мають бути невідомі характеристики клінічного об'єкта чи явища, яке потрібно дослідити суб'єкту згідно існуючих характеристик за допомогою природничо-наукових дисциплін; завдання мають демонструвати практичне значення фізичних явищ і законів у медичній галузі; зміст завдань та її розв'язок потребує мінімальних знань з клінічних дисциплін; розв'язок завдань має відповідати покроковому засвоєнню природничо-наукових знань, методів та прийомів, які є основою професійної діяльності майбутніх молодших медичних спеціалістів; розв'язок завдань має забезпечувати взаємозв'язок фізики та астрономії, математики, біофізики з клінічними дисциплінами; розв'язок завдань має забезпечувати професійний розвиток особистості майбутніх молодших медичних спеціалістів;

Під фізичною *задачею медичного змісту* будемо розуміти задачу, розв'язок якої ґрунтується на застосуванні фізичних явищ, процесів та законів, розкриває зміст використання знань з фізики у медичних дисциплінах, ознайомлює з фізіологічними процесами людини, має яскраво виражений клінічний характер [1].

На основі окресленої вище класифікації професійно орієнтованих завдань, запропонуємо класифікацію за типами задач з фізики медичного змісту, які вивчаються студентами медичного коледжу (рис. 1).

Рис. 1 Класифікація за типами задач з фізики медичного змісту, які вивчаються студентами медичного коледжу.

У кожному із вказаних типів фізичних задач професійно орієнтованого характеру у медичному коледжі можна виділити *якісні* (передбачають знання законів та явищ але не передбачають обчислень), *кількісні* (передбачають знання законів та явищ, а також математичних перетворень та обчислень) та *творчі* (передбачають знання законів та явищ та вимагають актуалізацію цих знань, з метою самостійного пошуку алгоритму розв’язання, знаходження нових проблем й шляхів їх розв’язання) задачі. Наведемо приклади по кожному типу задач медичного характеру з розділу «Молекулярна фізика» (табл. 1). Професійно орієнтовані задачі розділені нами відповідно до виділених компонентів й націлені на: формування фахових *знань* (гносеологічний) молодших медичних спеціалістів – задачі на згадування, відтворення, відповідність вивчених термінів, законів, основних формул, властивостей; формування фахових *умінь* (праксеологічний) молодших медичних спеціалістів – задачі на уміння передавати інформацію у зрозумілому пацієнтові вигляді; формування *професійно важливих якостей особистості* (мотиваційно-аксеологічний) молодших медичних спеціалістів – задачі, спрямовані на розвиток уваги, пам’яті, клінічного мислення, сприйняття якостей особистості.

Таким чином, на наш погляд, застосування професійно орієнтованих задач для формування фахової компетентності майбутніх молодших медичних спеціалістів підсилює практичну направленість цього процесу й обумовлює синтез пізнавальної і практичної діяльності студентів у медичному коледжі, тобто підсилює механізм інтеграції природничо-наукових дисциплін у фахові.

Таблиця 1. Професійно орієнтовані задачі з розділу «Молекулярна фізика»

Типи задач	Приклад задач	Група умінь, що формується
Якісні задачі	1. У яких судинах системи кругообігу (великих чи малих) існує більша ймовірність переходу ламінарної течії крові у турбулентну? 2. Які зміни відбуватимуться у крові хворого з при підвищенні (зниженні) температури тіла?	Гностичні, комунікативні
Кількісні задачі	1. Знайдіть кінетичну енергію об’єму крові, що протікає за одну хвилину зі швидкістю 0,4 м/с через артерію діаметром 3мм. 2. Визначити середню лінійну швидкість кровотоку в судині радіусом 15мм, якщо під час систоли через неї протікає 55 мл крові. Вважати тривалість систоли 0,2 с.	Гностичні, практичні
Творчі завдання і задачі	1. Дослідіть вплив атмосферного тиску середовища на артеріальний тиск людини (ваших членів родини). 2. Ви поранили палиць, з нього витікає певна кількість крові за 1 хв. Запропонуйте механічний на фізичний метод зупинити кровотечу.	Гностичні, конструктивні

Список використаних джерел:

1. Шаповалова Л. А. Методика розв’язування задач міжпредметного змісту в процесі навчання фізики в загальноосвітній школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2002. 20 с.

FEATURES OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF PHILOLOGY

Svitlana Yatsyna

*Candidate of pedagogical sciences,
a teacher at the chair of primary education
Bohdan Khmelnytsky Cherkasy national university,
Cherkasy, Ukraine*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ФІЛОЛОГІЇ

Світлана Яцина

*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри початкової освіти
Черкаський національний університет
ім. Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Сучасного вчителя-філолога слід розглядати як компетентнісного фахівця, що має психолого-педагогічну, ґрунтовну професійну фахову та методичну підготовку.

Різним аспектам проблеми професійної підготовки присвячено чимало наукових розвідок учених, зокрема дослідження О. Дубасенюк, С. Вітвицької, І. Ісаєва, О. Семенов, В. Сластьоніна, І. Зязюна, Є Шиянова. Питання професійної підготовки майбутніх учителів -філологів перебували в центрі уваги О. Земки, В. Коваль, О. Дуплійчук, О. Семенов, І. Соколової та ін.

В. Сластьонін пропонує розмежовувати три фази у професійній підготовці особистості: доуніверситетська, університетська й постуніверситетська [1]. Доуніверситетська підготовка становить собою систему заходів, пов'язаних з профорієнтаційною роботою серед випускників середньої загальноосвітньої школи. Друга фаза (університетський період) – це навчання у вищих навчальних закладах, а постуніверситетська – є безпосередньо професійною діяльністю з постійним удосконаленням кваліфікації в системі післядипломної освіти.

Т. Пушкар професійну підготовку майбутнього фахівця теж відносить до системи неперервної освіти, складниками якої є допрофесійна підготовка, професійна підготовка, післявузівська освіта, перепідготовка й підвищення кваліфікації, неформальна освіта [2].

Університетський період професійної підготовки майбутніх фахівців може поділятися на кілька етапів. Аналізуючи різні підходи до створення механізму ефективності професійної підготовки майбутніх учителів у межах університетського навчання студентської молоді, виокремлюємо такі етапи:

- 1) стратегічне планування навчального процесу у вищій школі, що визначається галузевими стандартами вищої професійної освіти;
- 2) власне організації навчального процесу, яка здійснюється в органічному поєднанні загального, специфічного й індивідуального компонентів;
- 3) реалізація навчальних планів зі спеціальності, що забезпечується добром й ефективним запровадженням інноваційних педагогічних технологій навчання;
- 4) здійснення моніторингу результативності професійної підготовки майбутніх учителів, що характеризується професіоналізмом студентів, професійною компетентністю, мобільністю, готовністю задовільнити вимоги сучасного ринку освітніх послуг.

Семенов О. під професійною підготовкою майбутніх учителів - філологів розуміє узгодженість психологічних і моральних якостей особистості, знань, умінь, навичок, оволодіння якими уможливорює словесникам викладати відповідні предмети в загальноосвітніх закладах різних типів [3, с. 28]. Як зазначає І. Соколова, провідною ідеєю професійної підготовки студентів у ВНЗ є положення про системну цілісність і процесуальну неперервність процесу навчання в органічному поєднанні загального, особливого, індивідуального та специфічно-предметного [4, с. 103]. Автор пояснює, що з позицій загальної професійної підготовки студентів-філологів розглядається в контексті неперервної освіти, що зумовлено історичним розвитком суспільства з урахуванням сучасних тенденцій вітчизняного й світового досвіду. За рівнем особливого слід акцентувати увагу на специфіку професійної підготовки вчителя-філолога, що передбачається освітньою галуззю «Гуманітарні науки» та напрямками підготовки студентів-філологів (філологія, педагогічна освіта, освітньо-кваліфікаційними рівнями «Бакалавр», «Магістр»). Під кутом зору специфічно-предметної професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника означає врахування у змісті навчання, організаційних формах, методах і технологіях особливостей майбутньої педагогічної діяльності. Феномен «індивідуальна» у цьому контексті означає створення у вищій школі стимулів професійного зростання студентів через запровадження ефективних педагогічних технологій, педагогічного моніторингу якості використання освітньо-кваліфікаційних програм підготовки [Там само, с. 105].

Професійна підготовка, що здійснюється в період університетського навчання, має свою структуру. Скажімо, що стосується підготовки майбутніх учителів-філологів, то її структура складається з таких компонентів, як *інваріантного*, до якого належить теоретико-методологічна, психолого-педагогічна та науково-дослідницька підготовка, та *варіативного*, що містить спеціальну підготовку [5]. Аналіз наукової літератури з проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури свідчить про те, що у формуванні особистості студента-філолога знищуються акценти з вузько-предметної підготовки на засвоєння ним соціальних цінностей, особистісних якостей майбутнього педагога. Це зумовлено активним запровадженням у навчальний процес вищої школи компетентнісного підходу.

З позицій нашого дослідження, вважаємо, що у процесі здійснення професійної підготовки студентів-філологів чільне місце посідає вироблення в них *професійних умінь*.

Аналіз наукової літератури з проблеми, стандарту професійної підготовки майбутніх фахівців, галузевих стандартів уможливив дійти висновку, що головною метою університетського навчання є формування професійної компетентності студента, тобто оволодіння ним комплексом здатностей проводити на практиці професійно-когнітивну, організаторську, соціальну й регулятивну діяльність, а також особистісними якостями (цілеспрямованість, самостійність, креативність, ініціативність, постійне прагнення до саморозвитку й самовдосконалення, самоконтролю, соціальна відповідальність, громадянськість тощо). У складі професійної компетентності важливе місце посідають професійні вміння майбутнього вчителя-філолога.

Список використаних джерел

1. Сластенин В. А. Некоторые методологические подходы к проблеме совершенствования психолого-педагогической подготовки учителя / В. А. Сластенин // Психолого-педагогічна підготовка вчителя в вузі. – Полтава, 1992. – С. 5–10.

2. Пушкар Т. М. Формування готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до міжособистісної взаємодії засобами комунікативних технологій: дисертація канд. пед. наук спец. : 13.00.04 / Т. М. Пушкар. – Житомирський державний університет ім. І. Франка. – Житомир, 2016. – 262 с.

3. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія / О. М. Семенов. – Суми, 2005. – 404 с.

4. Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями: досвід реалізації освітніх програм / І. В. Соколова // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2001. – № 2. – С. 102-107.

5. Дуплійчук О. М. Сукупність професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-філолога // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : eprints.zu.edu.ua

COMPETENCE TASKS IN THE EDUCATIONAL SPACE OF UKRAINE**Yurii Zakhariichenko**

*Candidate of physical and mathematical sciences,
Senior Lecturer of the Department of Math,
National University «Kyiv-Mohyla Academy»,
Kyiv, Ukraine*

Liliana Zakhariichenko

*Candidate of physical and mathematical sciences,
Methodologist of the Department of content of natural and mathematical subjects,
Ukrainian Center for Educational Quality Assessment*

КОМПЕТЕНТНІСНІ ЗАВДАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ**Юрій Захарійченко**

*Кандидат фізико-математичних наук,
старший викладач кафедри математики,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна*

Ліліана Захарійченко

*Кандидат фізико-математичних наук,
Методист відділу змісту природничо-математичних навчальних предметів,
Українській центр оцінювання якості освіти*

Освіта з її подвійною соціальною та економічною функцією відіграє панівну роль у формуванні в громадян Європи (зокрема, України) ключових компетентностей, потрібних для гнучкої адаптації до змін. Метою змін у освітньому просторі України є розуміння того, що молодь після здобуття базової освіти та відповідного навчання набула компетентностей, потрібних їй у дорослому житті для подальшого навчання та роботи, і щоб дорослі могли розвивати власні компетентності впродовж усього життя, пристосовуючи їх до змінних умов. Ключові компетентності – те поєднання знань, умінь/навичок, які кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування. У цій роботі розглянемо завдання, що формують або перевіряють математичні компетентності та основні компетентності у природничих науках і технологіях, ініціативність та підприємливість, вміння орієнтуватися в 3D просторі.

1. Компетентнісні завдання в підручниках для середньої та старшої школи [2].

З нагоди відкриття нового магазину проводиться лотерея: кожному відвідувачу пропонують обрати одну з трьох скриньок і витягти з неї один білет. У першій, другій та третій скриньках міститься всього 100, 200 та 300 білетів, серед них білетів з виграшем – 50, 80 та 100 відповідно. З якої скриньки слід обирати білет учаснику лотереї, щоб імовірність витягнути виграшний білет була найбільшою?

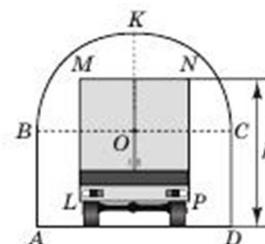
Завдання знайомить учня з поняттям імовірності випадкової події та вчить приймати рішення в умовах невизначеності в реальному житті задля підвищення власного добробуту. Наявність таких завдань в шкільних підручниках доводить учневі, що математика не є наукою, відірваною від життя.

2. Компетентнісні завдання в посібниках та факультативних матеріалах [1].

Бензобак автомобіля вміщує 48 літрів бензину. Витрати бензину на кожні 100 кілометрів шляху становлять 7 літрів. Яку найбільшу цілу відстань у кілометрах може проїхати цей автомобіль без дозаправки, якщо в дорогу вирушити з повним баком бензину? Такі завдання вимагають від учня не лише вміння застосовувати пропорції для визначення невідомої величини, але й досліджувати отриманий результат. Оскільки у відповіддю є найбільша ціла відстань, то отриманий внаслідок обчислень результат потрібно округлити до цілої частини. В реальному житті людині часто доводиться розраховувати приблизний час, відстань, гроші та округлювати їх до цілих значень.

3. Компетентнісні завдання в зовнішньому незалежному оцінюванні [3].

На рисунку зображено поперечний переріз аркового проїзду, верхня частина якого (дуга BKC) має форму півкола радіуса $OC = 2$ м. Відрізки AB і DC перпендикулярні до AD , $AD = DC = 2$ м. Яке з наведених значень є найбільшим можливим значенням висоти h вантажівки, за якого вона зможе проїхати через цей арковий проїзд, не торкаючись верхньої частини арки (дуги BKC)? Уважайте, що $LMNP$ - прямокутник, у якому $MN = 2,4$ м і $MN \parallel AD$.

А	Б	В	Г	Д
4,4м	4м	3,7м	3,5м	3,2м

Завдання перевіряє здатність учасників будувати математичну модель (прямокутний трикутник), що відповідає умові та наведеному рисунку, вміння застосовувати набуті на уроках геометрії знання та вміння (теорема Піфагора). Оскільки потрібно вказати найбільше можливе значення висоти вантажівки h , то учасник має розглянути граничний випадок, а саме ситуацію, коли вантажівка дотикається до аркового прорізу. Граничне значення $h_{\text{граничне}}$ можна відшукати з прямокутного трикутника за теоремою Піфагора.

Для визначення правильної відповіді необхідно зробити оцінку, вибравши значення, менше за $h_{\text{граничне}}$. Таким чином, завдання є комплексним, оскільки перевіряє як математичні вміння та навички, так і критичне мислення та розуміння наведеної життєвої ситуації. На жаль, отримані статистичні дані показують, що майже чверть учасників обрали дистрактори А і Б, не зрозумівши тексту завдання. Отже, наявність таких завдань в підручниках, посібниках, моніторингових дослідженнях та вступних іспитах сприяє розвитку критичного та логічного мислення, мобілізує набуті впродовж років навчання вміння та здатності для застосування у життєвих ситуаціях, привчає учнів приймати ефективні рішення в умовах реального часу [4].

Список використаних джерел:

1. Захарійченко Ю., Захарійченко Л., Репета В., Репета Л. 100 + 70 задач оптимізації та бізнес – прогнозування – К.: Вид. дім «Перше вересня», 2015.– 160с.
2. Прокопенко Н.С., Захарійченко Ю.О., Кінащук Н.Л. Алгебра. 9 клас: основи комбінаторики, теорії ймовірностей та статистики. – Х.: Вид – во «Ранок», 2019.– 64с.
3. Офіційний звіт про проведення ЗНО в 2017 році. - Том 2. - С.183 – 201.
4. Koval, V., Polyezhayev, Y., & Bezkhlibna, A. (2019). Communicative competences in enhancing of regional competitiveness in the labour market. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(5), 105-113.

DUAL TRAINING AND FEATURES OF ITS IMPLEMENTATION**Andrey Miroshnichenko**

*Candidate of Philosophy, Associate Professor,
Municipal higher education institution «Dnipro Academy of Continuing Education»
Dnipropetrovsk Regional Council »
Dnipro, Ukraine*

ДУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ**Андрій Мірошніченко**

*кандидат філософських наук, доцент
Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
м. Дніпро, Україна*

Вимоги до освітніх результатів орієнтують сучасного педагога на використання інструментарію, адекватного рівню розвитку сучасних технологій подання, обробки і передачі інформації та потребам студентів XXI століття. Інструментальну основу освітнього процесу в сучасній освіті повинні складати сервіси інформаційно-комунікаційних та мережевих технологій. Дуальне навчання - один із трендів сучасної освіти і за оцінками прогнозистів залишиться таким в найближче десятиліття. Ми розглядаємо технологію дуального навчання як синергетичну технологію, яка вже більше десяти років широко практикується в багатьох навчальних закладах США, Європи і Південно-Східної Азії. Термін «дуальне навчання» розглядається як процес отримання знань і умінь, в якому учень є активно діючим суб'єктом.

У 2006 р в статті «Довідник дуального навчання» [1] з'явилося перше визначення дуального навчання, що відображає його основні особливості: «Дуальне навчання - це система навчання, заснована на поєднанні очного навчання і навчання комп'ютерними засобами». Використання цифрових освітніх ресурсів - невід'ємна і дуже важлива складова дуального навчання.

Ці ресурси мають ряд особливостей, що впливають з загальних властивостей електронних носіїв інформації, які відрізняють їх від поліграфічних видань і дають їм ряд істотних переваг. Завдяки саме цим перевагам, цифрові ресурси набувають нові дидактичні властивості: різноманітність форм подання навчальної інформації та мультимедійність; різні рівні ресурсів, і, як наслідок, варіативність; надмірність; інтерактивність; гнучкість і адаптивність.

Одночасно в цифрових освітніх ресурсах можуть бути збережені такі традиційні властивості навчання як науковість, наочність, структурованість і системний виклад навчального матеріалу. Слід звернути увагу, що такі властивості цифрових освітніх ресурсів, як надмірність, різноманітність завдань і форм пред'явлення навчальної інформації, різні рівні змісту дозволяють реалізувати з його допомогою принцип варіативності змісту, забезпечити гнучкість і адаптивність освітнього процесу, що, в свою чергу, створює умови для персоналізації навчання.

Даний принцип персоналізації передбачає різноманітність навчальних матеріалів, завдань, форм організації навчального процесу, що забезпечує самореалізацію кожного студента через можливість вибору типу, виду і форми діяльності згідно з його особистими уподобаннями. Внаслідок чого стає можливим задіяти синергетичний підхід до навчання та нелінійне освоєння навчального матеріалу. Дозволяє задіяти в процесі навчання урахування особливостей студентів, що в свою чергу робить цифрові освітні ресурси невід'ємною частиною дуального навчання. Наведемо назви найпоширеніших моделей дуального навчання: зміна робочих зон, автономна група, індивідуальна навчальна траєкторія.

При реалізації моделей дуального навчання можливе використання різноманітних типів цифрових освітніх ресурсів і онлайн-сервісів:

системи управління навчанням; цифрові колекції навчальних об'єктів; навчальні онлайн-курси; інструменти для створення і публікації контенту і навчальних об'єктів, для комунікації і зворотного зв'язку, для співпраці, для створення спільнот, для планування навчальної діяльності.

У дуальному навчанні можуть бути використані як готові цифрові ресурси, так і створені самими викладачами. При цьому перевагу краще віддавати комплексним електронним ресурсам, які суміщають в собі навчальний контент (що відповідає вимогам надмірності) і інструментарій для організації навчальної діяльності.

Дуальне навчання є освітню технологію, що має широкі перспективи для використання і подальшого розвитку. В першу чергу це пов'язано з тим, що при правильному і повноцінному застосуванні дуальне навчання працює на формування якостей особистості, які також відомі як навички XXI століття. Це, насамперед, здатність до комплексного вирішення проблем, обліку всіх аспектів розв'язуваної задачі. Здатність вибору достовірних джерел даних і відбору інформації, яка дійсно необхідна для вирішення проблеми. Здатність творчо переосмислити наявну інформацію, синтезувати нові ідеї та рішення. Командна робота, вміння взаємодіяти з

іншими людьми, шукати однодумців і створювати команди. Вміння і прагнення вчитися протягом усього життя. Вміння приймати рішення і нести за них відповідальність. Дуальне навчання, як і будь-яка інша інноваційна технологія вимагає часу і додаткових зусиль з боку викладача з формування навчальної культури класу. На відміну від класно-урочної системи, де основний час витрачається на формування навчальних навичок і підтримання дисципліни, при використанні дуального навчання основний упор робиться на формування навичок самостійної та групової роботи, взаємодопомоги, особистої та групової комунікативних компетенцій.

Хоча практика застосування дуального навчання на різних платформах, (moodle, e-olymp, itknyga.com.ua та інших) та під час проведення турнірів, очних та дистанційних змагань доводить, що можливі й інші варіанти взаємодії, коли роль та місце викладача у роботі із групою студентів значно змінюється. І від педагогічних здібностей останнього залежить його роль у взаємодії.

На підставі аналізу найбільш поширених моделей дуального навчання можна виділити наступні основні особливості використання даної технології: організаційні, технічні, інформаційні, методичні. Зміна в методах та засобах навчання - один з головних ознак змін при впровадженні такого навчання.

Застосування технології дуального навчання пред'являє високі вимоги до педагогів, а саме: висока інформаційно-комунікаційна та мережева компетентність, володіння різноманітним електронним інструментарієм, в тому числі сервісами комунікації, спільної онлайн-роботи, соціальними інструментами, системами управління навчанням; вміння створювати власний навчальний зміст, тому що існуючі інформаційні ресурси не завжди надають потрібний рівень надмірність навчальної інформації, який необхідний для організації дуального навчання; вміння диференціювати освітній процес з урахуванням особливостей кожного студента.

Одна з головних проблем при розробці моделей дуального навчання - жорсткість визначених форм, домінування вузької предметної спеціалізації в розробці навчальних планів, переважання принципів планування діяльності «зверху вниз». А також формати і зміст існуючої звітності. Викладачу не розірватися: усвідомлюючи необхідність змін, він змушений виконувати план. В цьому сенсі він залишається «заручником» існуючої системи навчання. Зрозуміло, що це тільки тимчасово. В майбутньому дуальне навчання буде розвиватися завдяки впровадженню нових форм електронного навчання і розвитку моделей взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що дозволить істотно розширити можливості освітнього середовища навчального закладу та конкретного викладача і навіть вийти за їх межі.

Більшість наведених можливостей враховані у «Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» [3], метою якої є вироблення засад державної політики щодо підвищення якості професійної підготовки фахівців. Яка, зокрема, включає до свого змісту критерії досягнення результатів для закладів освіти, здобувачів освіти та роботодавців.

Для реалізації положень «Концепції...» передбачено розроблення плану заходів з її реалізації на 2018 – 2022 роки, в якому передбачено вдосконалення нормативно-правової бази з питань організації освітнього процесу, норм часу для оплати праці викладачів, стипендіального забезпечення студентів тощо.

Список використаних джерел:

1. Bonk, C. J. & Graham, C. R. (Eds.). (in press). Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing. 2006. С. 1 – 32.
2. Андреева Н.В., Рождественская Л.В., Ярмахов Б.Б. Шаг школы в смешанное обучение. – М.: Буки Веди, - 2016. - С. 1 – 282.
3. Про схвалення «Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», розпорядження Кабінету Міністрів України; «Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» від 19.09.2018 № 660-р.

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF MUSICAL AND AESTHETIC EDUCATION OF ADOLESCENTS

Olha Syroiezhko

*Candidate of Science Degree Competitor of Mykolaiv National University
them VO Sukhomlynsky
Head of the artistic and aesthetic department
House of creativity of children and youth
Nikolaev*

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ ПІДЛІТКІВ

Ольга Сироежко

*здобувач Миколаївського Національного університету
ім. В.О. Сухомлинського
Завідуюча художньо-естетичним відділом
Будинку творчості дітей та юнацтва
м. Миколаїв*

У науковій літературі вчені неоднозначно визначають критерії музично-естетичної вихованості, ґрунтуючись на змісті тлумачення зазначеної науково-педагогічної категорії та використовуючи різні підходи до розуміння цього феномену. Музично-естетична вихованість, будучи абстрактним і системним продуктом, в деяких своїх параметрах і виявах не завжди доступна безпосередньому спостереженню і вимірюванню. З метою визначення структури музично-естетичної вихованості підлітків звернемось до розгляду підходів до її розуміння іншими дослідниками.

На думку А.Кир'якової, О.Рудницької, С.Степанової [3, с. 12] та інших визначення критеріїв, відповідно до яких оцінюється результат освіти чи виховання, варто починати саме з виокремлення структурних компонентів особистісного утворення, що є підставою для науково обґрунтованого й об'єктивного оцінювання ефективності виховного впливу. З метою об'єктивного оцінювання ефективності педагогічних умов музично-естетичного виховання підлітків нами досліджено структурні компоненти музично-естетичної вихованості підлітків.

Поняття «критерій» (від грец. *kriterion* – засіб для суджень) пояснюється як ознака, на основі якої відбувається оцінка, визначення, розподіл чи класифікація чогонебудь [4, с. 7], як «мірило для визначення, оцінки предмета, явища; ознака, взята за основу кваліфікації» [5, с. 371]. Вивчення науково-педагогічних джерел із зазначеної проблеми дає підстави зробити висновок про відсутність єдиної думки щодо структури музично-естетичної вихованості підлітків, критеріїв та показників її оцінювання.

Ми виділяємо наступні критерії музично-естетичної вихованості учнів: ціннісно-змістовий (почуття, інтереси, погляди, орієнтації, потреби, які учні виявляють по відношенню до музичного мистецтва), інформаційно-орієнтаційний (особистісний досвід, засвоєні знання, визначені погляди), діяльнісно-процесуальний (участь у процесі сприймання, осмислення та використання на практиці музично-естетичних цінностей).

Компонентна структура музично-естетичного досвіду окреслена в наукових працях Т. Завадської, де визначаються мотиваційно-орієнтовний компонент (музичні потреби, прагнення, переваги, знання); операційно-перцептивний (музичні вміння та здібності); контрольо-оцінювальний (рівень розуміння образного змісту музики, володіння естетичною оцінкою та інтерпретацією музичних творів) [2, с. 27-29].

Згідно з точкою зору М. Дмитрієвої до структури естетичного виховання підлітків належать три компонента: емоційний, когнітивний та продуктивно-творчий, яким відповідають наступні критерії: емоційна чутливість на твори мистецтва, обізнаність та творча активність у галузі мистецтва.[1, с. 45]

Отже, більшість авторів наукових досліджень визначають наступні якості у структурі музично-естетичної вихованості особистості: якості, що характеризують ціннісне ставлення до музичного мистецтва; якості, що визначають поінформованість та теоретичні знання з музично-естетичної галузі; якості, що характеризують емоційне ставлення до музичного мистецтва та якості, що характеризують прояв активності у музично-виконавській діяльності.

Кожний компонент у структурі музично-естетичної вихованості підлітка виконує свою функцію, зокрема: когнітивний (пізнавальний компонент орієнтує на засвоєння знань музично-естетичної галузі, що відповідає загальній меті художньо-естетичного виховання молоді в українському суспільстві); мотиваційний (ціннісно-змістовий, інформаційно-орієнтаційний) компонент передбачає прояв інтересу,

музично-естетичних ціннісних орієнтацій підлітка; діяльнісний (діяльнісно-творчий, конативний, продуктивно-творчий, діяльнісно-процесуальний) характеризує сформованість виконавських умінь у процесі навчання гри на музичних інструментах.

На основі аналізу підходів учених до визначення структури музично-естетичної вихованості підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних закладах освіти нами визначено такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-творчий і соціально—комунікативний, які знаходяться між собою у тісному взаємозв'язку та одночасно є відповідними критеріями.

Діяльнісно-творчий критерій музично-естетичної вихованості підлітків характеризує застосування набутих культурологічних, мистецтвознавчих та естетичних знань, застосування власного творчого досвіду у виконавській діяльності; творчу інтерпретацію музичних творів, сформованість виконавських умінь у процесі навчання гри на народних інструментах; створення творчого продукту музичної діяльності.

Соціально-комунікативний критерій характеризує інтеграцію учня в музичне соціально-культурне середовище засобами національної само ідентифікації в музичному просторі, активне включення в оточуюче музичне середовище засобами участі в концертній діяльності, спільної музично-творчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дмитриева М. Б. Развитие художественного интереса подростков в условиях внешкольной работы (на материале деятельности учреждений дополнительного образования). Автореферат дисс. канд. пед. наук. М. Б. Дмитриева. Екатеринбург, 2013. – 215с.
2. Завадська Т. М. Педагогічне діагностування музично-естетичного досвіду молодших школярів / Т.М.Завадська // Початкова школа. – 1993. – №3. – 35с.
3. Кирьякова А.В. Механизмы ориентации личности в мире ценностей // Вестник ОГУ. – 2002. – № 7. – 85 с.
4. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах / укл.: Василь Яременко, Оксана Сліпушко. – К.: Вид-во «АКОНІТ», 2001. –Т. 2. – 928 с.
5. Психологический словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Педагогика-пресс, 1998. – 560 с.

INFORMATION-COMPUTER TECHNOLOGIES IN EDUCATIONAL PROCESS

Olena Havrylova

senior teacher,

Department of Foreign Languages,

Kharkiv National University of Urban Economy,

Kharkiv, Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Олена Гаврилова

ст. викладач,

кафедра іноземних мов,

Харківський національний університет міського господарства,

М. Харків, Україна

Зростання потоку інформації, застосування комп'ютерних технологій у всіх сферах життя потребують нової якості освіти. Раніше інформацію з будь-якої теми можна було отримати за різними каналами: підручник, довідкова література, лекція тощо. Розвиток глобальної інформаційної мережі Інтернет з її неосяжним джерелом інформації призвів до розширення інформаційного простору, відкритості та доступності джерел інформації для викладачів та студентів, що, у свою чергу, потребує нових підходів до викладання. Сьогодні, з огляду на сучасні реалії, викладач повинен вносити в навчальний процес нові методи подачі інформації. Студент, налаштований на отримання знань у аудіо або відео формі, набагато легше сприймає запропоновану на занятті інформацію за допомогою медіа засобів. Вже давно доведено, що кожна людина по-різному освоює нові знання. Дехто краще засвоює нову інформацію, отримуючи її в аудіо формі, дехто – у візуальній формі. З використанням комп'ютерних мереж і онлайн-засобів, з'явилась можливість подавати нову інформацію таким чином, щоб задовольнити індивідуальні запити кожного студента. Для цього необхідно поєднати традиційні методи навчання та можливості сучасних інформаційних технологій, у тому числі і комп'ютерних. Адже використання комп'ютера на занятті дозволяє зробити процес навчання мобільним, строго диференційованим та індивідуальним.

Будь-яка педагогічна технологія – це інформаційна технологія, оскільки основу технологічного процесу навчання складає отримання і перетворення інформації. На практиці інформаційними технологіями навчання називають всі технології, що використовують спеціальні технічні інформаційні засоби (ЕОМ, аудіо-, кіно-, відео-).

Інформаційно-комп'ютерна технологія у навчанні – це технологія, яка ґрунтується на застосуванні комп'ютерів у процесі навчання, активній участі користувачів-непрофесіоналів в інформаційному процесі, широкому використанні пакетів прикладних програм та доступу користувача до віддалених баз даних та інформаційних ресурсів завдяки мережі Інтернет. При цьому комп'ютер не замінює викладача, а тільки доповнює його. Використання персональних комп'ютерів уможливило досить широке застосування технологій мультимедіа. Комп'ютер може використовуватися на всіх етапах: як при підготовці заняття, так і в процесі навчання: під час пояснення нового матеріалу, закріплення, повторення, контролю та під час самостійної роботи.

До теперішнього часу найбільшого поширення набули такі технологічні напрямки, в яких комп'ютер є: засобом для надання навчального матеріалу; засобом інформаційної підтримки навчальних процесів як додаткове джерело інформації; засобом для визначення рівня знань і контролю за засвоєнням навчального матеріалу; тренажером для придбання навичок практичного застосування знань; засобом для проведення навчальних експериментів і ділових ігор на заняттях.

Використання пакету Microsoft Office на заняттях відкрило нові можливості у сфері професійного навчання.

Електронний підручник є найбільш частою формою комп'ютерного представлення нового матеріалу. Він дозволяє застосовувати різноманітну наочну графіку (малюнки, схеми, діаграми, креслення, карти, фотографій і т.п.) у процесі навчання. Застосування графічних ілюстрацій в навчальних комп'ютерних системах дозволяє на новому рівні передавати інформацію і поліпшити її розуміння. Крім цього, електронний підручник може включати одночасно тренажери, лабораторні роботи, а також тести, тобто виступати одночасно засобом для надання знань та засобом їх контролю.

Окремо слід згадати програму для створення презентацій PowerPoint. Електронні презентації дають можливість викладачу використовувати одночасно відео та аудіо засоби для подання інформації, а студенту ефективніше сприймати і засвоювати новий матеріал. Заняття, складені за допомогою PowerPoint набагато видовищні і ефективніші в роботі над інформацією.

Велику допомогу при підготовці майбутніх спеціалістів відіграє доступ до системи баз даних, який надає можливість самостійної роботи при підготовці до практичних занять, семінарів, колоквіумів тощо.

Застосування на заняттях комп'ютерних тестів і діагностичних комплексів дозволяє викладачу за короткий час отримувати об'єктивну картину рівня засвоєння матеріалу, що вивчається і своєчасно його корегувати. При цьому є можливість вибору рівня складності завдання для конкретного студента або групи.

Електронна пошта та доступність діалогового спілкування в інтерактивних програмах дають можливість студенту завжди бути на зв'язку з викладачем.

Освоєння майбутніми спеціалістами сучасних інформаційних технологій вчить використовувати у роботі всі можливості, які надають комп'ютерні технології та мережа Інтернет.

Інформатизація істотно вплинула на процес придбання знань. Новий підхід до навчання, заснований на інформаційно-комп'ютерних технологіях дозволяє інтенсифікувати процес навчання, збільшити швидкість сприйняття, розуміння нового матеріалу, розширити обсяг отриманої інформації.

Але, поряд з безсумнівними плюсами застосування інформаційно-комп'ютерних технологій під час навчання, виникають різні проблеми як при підготовці до таких занять, так і під час їх проведення. Одним з головних недоліків застосування ІКТ є недостатня комп'ютерна грамотність викладача. Паралельно з основним навчальним процесом викладачі вимушені набувати базові ІКТ-уміння та досвід використання нових технологій у своїй професійній діяльності. Оскільки для сучасного інформаційного середовища характерні стрімкі і безперервні зміни, викладачі вузу повинні постійно навчатися та підвищувати свою компетентність не тільки в області базових ІКТ-умінь. Важливо зосередити увагу і на вивченні питань комп'ютерної психології (взаємодія учня з віртуальним середовищем), комп'ютерної дидактики (ІКТ в системі методів і форм організації навчального процесу), комп'ютерної етики (норми взаємодії суб'єктів в новому інформаційному середовищі), а також проблеми соціальних наслідків комп'ютеризації.

Застосування сучасних інформаційних технологій у навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. В останні роки комп'ютерна техніка й інші засоби інформаційних технологій стали все частіше використовуватися при вивченні більшості навчальних предметів. Модернізація системи освіти на основі широкого використання нових інформаційних технологій навчання не усуває необхідність вирішення його традиційних проблем. Але завдяки унікальній специфіці нового інформаційного середовища використання ІКТ забезпечує більш високу якість їх вирішення. У цьому сенсі нові інформаційні технології є одним з найбільш ефективних засобів модернізації освітнього процесу в вузі.

References:

1. Петрова, М., *Implanting the information and communication technologies in the bulgarian education – reality and perspectives*, VI МНК «Наука и образование» г. Белово, КемГУ, 2-3 марта 2006 г., Ч1, стр.514-517
2. Petrova, M. Tsvetkov, K. *Is there any truth in „ProjectLibre the open source replacement of Microsoft Project”?*, <http://www.tsi.lv>, Computer Modelling and New Technologies, Riga, Latvia, 2013, vol. 17, no. 2, 60–65

HISTORICAL ANTHROPOLOGY AS THE MODERN PHILOSOPHY OF HISTORY INNOVATION ACTIVITY

Spartak Aytov

*candidate of historical sciences,
senior lecturer Dnipro National University
of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan
Dnipro, Ukraine*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСТОРИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ЯК СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ

Айтов С. Ш.,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії та соціології
Дніпровського національного університету залізничного
транспорту імені академіка В. Лазаряна
м. Дніпро, Україна*

Historical anthropology is such a fundamental philosophy of history as the great sphere of innovation for understanding and development of conceptual essence of historical dynamics. An important element of the intellectual sphere of historical-anthropological theoretical approaches is the analysis of new problems for the philosophical-historical conceptions in the problem field of the mental and social horizon of the past and this process.

This new problematics includes, in particular: a conceptions of the theory of “laugh culture” as the significant element of the cultural reality of the High Middle Ages and Renaissance, created by M.M. Bakhtin [1] and D. S. Likhachov [3]; studies of the stereotypes and outlook of the important components of causality dynamics of past ages, represented by participants of the “Annal school”; analysis of the gender area of history, which was realized in the works of “women history”; investigations of the perceiving of time and space categories by the Middle Age European mentality, which were gave a meaning in A. Ya. Gurevich theories [2].

A significant element of historical anthropology as the modern philosophy of history innovation activity is wide and intensive application in it concepts the interdisciplinary dialogue with other scientific disciplines. Historical anthropology cognitive peculiarity is intellectual interactions with theoretical studies of natural sciences (physical geography, climatology, anthropogeography); social sciences (ethnology, social science); humanities (individual psychology, study of art); historical sciences (theoretical history, all-world history, "global history"); sciences about culture (culturology, philology); philosophical sciences (philosophy of culture, history of philosophy, social philosophy).

This historical anthropology as the modern philosophy of history innovative element is connected with the coordinative role of the present sphere of philosophical knowledge in the development of the concept of social sciences and humanities. The historical-anthropological studies due to own problem field, past mental and sociocultural horizon investigation, has become one of the main component in sociohumanitarian sciences theoretical approaches.

Cognitive dynamics of historical anthropological advances the perspective theoretical directions of the philosophical-historical conceptions. Among them we can name the application in historical-anthropological studies of sinergetics and multi-significant logic cognitive approaches. The most significant could be the realization of a present theoretical approaches for the historical and social processes understanding as the unlinear systems, which constantly passes points of bifurcation, alternative directions, in own development.

With the named theoretical approach multi-significant logic method application correlates. It can be explained with the high complication level and degrees of freedom of the historical anthropology as the modern philosophy of history objects, mental and sociocultural phenomena.

Thus historical anthropology as the modern philosophy of history includes the real and perspective directions. The real directions are: analysis the new problem field for philosophical-historical studies; the wide and intensive application of the interdisciplinary approach and the implementation of the effective interdisciplinary dialogue in the humanities and social sciences; coordinate and scientifically motivating role in social and humanitarian studies development; prognostic abilities in the sphere of understanding the psychological and cultural horizon of historical dynamics.

To perspective directions of historical anthropology as the modern philosophy of history innovations belongs sinergetics and multi-significant theoretical approaches cognitive potential realization for philosophical-historical and social theory investigations.

References:

1. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса / М.М.Бахтин. – М.: Художественная литература, 1965. – 454с.
2. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры / А.Я.Гуревич Избранные труды в четырех томах. – Том 2. – М. – СПб.: Университетская книга, 1999. – с.17-262.
3. Лихачёв Д.С. Смех в Древней Руси / Д.С.Лихачёв Избранные работы в трёх томах. – Том 2. – М.: Наука, 1987. – 400с.

GAMIFICATION AS THE PRACTICAL FOUNDATION OF THE CONSTRUCTIVIST APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES FOR PROFESSIONAL PURPOSES

Oleg Tarnopolsky

*Doctor of Pedagogy, Professor,
Head of the Department of Applied Linguistics and
Methods of Teaching Foreign Languages*

Svitlana Kozhushko

*Doctor of Pedagogy, Professor,
Head of the Department of International Tourism, Hotel &
Restaurant Business and Language Training,
Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine*

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ПРАКТИЧНА ОСНОВА КОНСТРУКТИВІСТСЬКОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІЛЕЙ

Олег Тарнопольський

*Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та
методики навчання іноземних мов*

Світлана Кожушко

*Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри туризму, готельно-
ресторанної справи та мовної підготовки,
Університет ім. Альфреда Нобеля, Дніпро, Україна*

The constructivist approach to teaching foreign languages is one of the most advanced and efficient, especially when it is used in language training at higher schools which is aimed at ensuring students' command of foreign language skills for international professional communication [5]. Constructivism, which as an instructional approach presupposes students' self-construction of their knowledge and skills, has only comparatively recently been introduced into foreign language education. There it has been put into practice through the so-called *experiential learning* [4]. When teaching English for professional purposes, experiential learning means such designing of the teaching/learning process which gives opportunities of constantly modelling the future specialists' professional activities in their language learning activities, so that the latter model professional communication. The important point is that such quasi-professional communication is implemented not by the means of learners' L1 (the 1st language) but by the means of their target language, thus creating opportunities for acquiring the foreign language and communication skills mostly involuntarily and subconsciously as a by-product of modelled quasi-professional activities and quasi-professional L2 (the 2nd language) communication.

As it has been shown in the research by Tarnopolsky [4], experiential learning when teaching professional foreign language communication should be started at B2 level of students' command of the target language meant to be used for general/non-professional communication (e.g., General English). Such learning embraces a number of learning activities as principal and central ones for the entire language course:

1. Professionally-oriented role plays and simulations in the target language.
2. Students' professionally-oriented brainstorming, case studies, and discussions in the target language.
3. Students' presentations on professional matters delivered in the target language and based on learners' research of target language professional sources.
4. Students' workshops on professional issues conducted in the target language.
5. Peer-teaching in the target language when students working in pairs, small groups, or as a whole-class activity share their autonomously acquired professional knowledge and help other students acquire it.
6. Students' completing professionally-oriented learning projects in the target language.
7. Students' researching target language professional sources for finding the information required for completing the learning tasks set in the learning activities.
8. Students' rendering in target language writing the results and conclusions from their completing the creative learning tasks set in the learning activities indicated above (writing academic essays, summaries, abstracts, short articles, etc.).

The character of experiential learning and learning activities within its scope discussed above stipulate the necessity of three more indispensable features of the constructivist approach to teaching foreign languages for professional purposes [6]. They are: 1) *content-based instruction* – a kind of organizing the teaching/learning process in which the focus of instruction is shifted from pure language instruction to the integration of both language for professional communication and the content matter of professional disciplines; 2) the *interactive nature of all students' learning activities*, interactivity meaning not only learning in the framework of constant dialogic interactions between all the participants of the teaching/learning process (the teacher and the students) but also meaning their interaction with the real-life professional environment and real-life sources of professional information from which the information for learning is obtained – without which almost no learning activities discussed above are possible; 3) *blended learning*. For completing all the experiential learning activities discussed above learners need a lot of professional information in the target language that can be obtained only from the Internet. When using the constructivist approach, the Internet-search is supposed to be included as a regular and mandatory learning activity into every language course for professional purposes, so that regular and frequent online work by students turns the learning process into a *blended* (off-line – on-line) one [2].

Everything said above about the constructivist approach in language teaching shows how close it is to another modern approach developed both for general pedagogy and for foreign language instruction – *gamification* [3]. Gamification means modelling professional activities in teaching and learning, i.e. designing learning as *gaming activities* for achieving students' command of their future profession by way of imitating in learning as far as possible the activities done by professionals to complete their professional tasks [1]. But experiential learning activities and all the characteristics of the constructivist approach discussed above mean exactly the same – imitating students' future professional activities in language courses by means of gaming using the target language as a medium. It shows that we can either put the sign of equality between the constructivist and gamification approaches or, at least, define *gamification as the practical foundation for implementing the constructivist approach to teaching foreign languages for professional purposes*. The implications of such a definition are twofold. First, advanced and cutting-edge teaching of foreign languages for professional purposes requires designing language courses mostly on the basis of gaming learning activities, and second, foreign language teachers should be thoroughly trained in implementing gamification in the courses they teach.

References:

1. Тарнопольський О.Б., Кожушко С.П., Кабанова М.Р. Гейміфікація у навчанні іноземних мов у вищій школі. Іноземні мови. – 2018. – №3. – С. 15-22.
2. Barrett B., Sharma P. (2003). The Internet and Business English. – Oxford: Summertown Publishing, 2003. – 198 p,
3. Herger M. Enterprise gamification. Engaging people by letting them have fun. [Electronic resource]. – 2014. – Access: <https://www.amazon.com/Enterprise-Gamification-Mario-Herger-ebook/dp/B00LO5W6L6>.
4. Kohonen, V., Jaatinen, R., Kaikkonen, P., Lehtovaara J. Experiential learning in foreign language education. – New York: Routledge, 2014. – 200 p.
5. Tarnopolsky O. Constructivist blended learning approach to teaching English for specific purposes. – London: Versita, 2012. – 254 p.
6. Tarnopolsky O. Constructivism in Developing an ESP Course and Coursebook for Tertiary Students Majoring in Practical Psychology. Chapter Nineteen. In Nadežda Stojković (Ed.). Vistas of English for Specific Purposes. – Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2015. – P. 237-244.

THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE INSTITUTION OF PRESCHOOL EDUCATION

Viktoriia Marshytska

*PhD, Senior Researcher of the Laboratory of Preschool Education
of the Institute of Problems on Education
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вікторія Маршицька

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії дошкільної освіти і виховання
Інституту проблем виховання НАПН України,
Київ, Україна*

Середовище – це оточення, сукупність природних, предметних та соціальних умов, у яких дитина зростає, опановує науку життя, стає компетентною особистістю із притаманними їй індивідуальними особливостями. Це поле соціальної і культурної діяльності, спосіб життя, сфера передачі і закріплення соціального досвіду, культури, субкультури, розвитку творчості. Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Давидов стверджували, що від того, у яких взаєминах із середовищем знаходиться дитина, та із урахуванням змін, які відбуваються з нею і у середовищі, залежить динаміка її розвитку, формування якісно нових психічних утворень. Ставлення дитини до середовища визначає і її активність у ньому [2].

Отже, психологія розуміє середовище як умову, процес і результат творчого саморозвитку особистості. А з точки зору педагогіки, середовище – це умова життєдіяльності дитини, формування ставлення до базових цінностей, засвоєння соціального досвіду, розвиток життєво необхідних особистісних якостей, спосіб трансформації зовнішніх відносин у внутрішню структуру особистості, задоволення потреб суб'єкта. Набув поширення і термін «освітнє середовище» (Є. Бондаревська, В. Веснін, Л. Кепачевська, І. Левицька, А. Лукіна, І. Улановська), зроблені намагання класифікувати освітні середовища та дати єдине визначення цієї дефініції.

Так, у результаті досліджень В. Ясвін робить висновок, що освітнє середовище це система впливів і умов формування особистості за заданим взірцем, а також можливостей для її розвитку, що є в соціальному і просторово-предметному оточенні [3]. Як зазначає В. Ясвін, тип освітнього середовища визначається умовами і можливостями середовища, що сприяють розвитку активності (або пасивності) дитини, її особистісної свободи (або залежності). Дослідник стверджує, що освітнє середовище не має чітко фіксованих меж. Останні визначаються самими суб'єктами

освітнього процесу (керівниками освітньої установи, педагогами, батьками, дітьми). В. Ясвін стверджує, що кожен визначає межі власного освітнього середовища [3].

К. Крутій вважає, що змістовні характеристики освітнього середовища закладу освіти визначаються тими внутрішніми завданнями, які вона ставить перед собою. Набором та ієрархією цих завдань визначають зовнішні (доступні спостереженню й фіксації) характеристики освітнього середовища. До них належать й інші критерії, які умовно вчена поділяє на такі: змістові (рівень і якість культурного змісту), процесуальні (стиль спілкування, рівень активності), результативні (розвивальний ефект) [4]. В. Ясвін підходить до аналізу освітнього середовища з позиції системи параметрів, що дають можливість моделювати й проектувати, а також оцінювати якість освітнього середовища. Вчений виокремлює чотири «базових» параметри опису: широта, інтенсивність, міра свідомості та стійкість, а також чотири параметри «другого» порядку: емоційність, узагальненість, домінантність, соціальна активність.

Отже, освітнє середовище це той простір, що оточує дитину і з яким вона постійно взаємодіє. При цьому вчені зазначають, що освітнє середовище обов'язково має бути розвивальним.

У широкому контексті розвивальне освітнє середовище являє собою будь-який соціокультурний простір, у рамках якого стихійно або з різним ступенем організованості здійснюється процес розвитку особистості. З позицій психологічного контексту, на думку Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, Д. Ельконіна, Л. Занкова, О. Леонтєва розвивальне середовище – це певним чином упорядкований освітній простір, у якому здійснюється розвивальне навчання.

Створюючи розвивальне середовище увагу необхідно акцентувати на найважливіших для особистісного зростання дошкільника параметрах – світогляді дитини, її самосвідомості, переживаннях, проявах довільної поведінки, базових особистісних якостях, інтересах та потребах.

На основі базових властивостей розвивального освітнього середовища теоретично визначають систему *критеріїв* оцінки ефективності його функціонування:

- 1) можливості освітнього середовища забезпечити гармонійний розвиток дітей;
- 2) результативність творчої та дослідницької діяльності дітей;
- 3) створення умов для самореалізації особистості у творчій діяльності;
- 4) здатність середовища задовольнити комплекс потреб дитини і сформуванню у неї систему соціальних і духовних цінностей.

Однією з основних умов створення у закладах дошкільної освіти будь-якого типу розвивального освітнього середовища для дітей дошкільного віку є опора на особистісно орієнтовану модель взаємодії між педагогом і дітьми. Це означає, що пріоритетною метою виховання є формування гармонійної і всебічно розвиненої особистості; завдання педагога полягає у забезпеченні інтересів дитини, у задоволенні її природних нахилів і потреб; дорослий у своїй педагогічній діяльності керується положенням: «Не поруч, не над, а разом» [1].

Організація освітнього розвивального середовища визначається як забезпечення сукупності умов, пов'язаних з матеріально-технічним і програмно-методичним забезпеченням навчально-виховного процесу; створенням умов творчої комфортної взаємодії дітей між собою, з педагогами, батьками; використанням різних методів і засобів активізації діяльності, яка забезпечує творчий розвиток особистості тощо.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 408 с.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6 томах. Детская психология. М. : Просвещение – 1984. – Т. 4. – С. 234-236.
3. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / Вітольд Альбертович Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.
4. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу. К., 2009. Ч. 1. 302 с.

TO THE QUESTION OF HUMAN NATURE

Svitlana Bykova

PhD,

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

Odessa, Ukraine

К ВОПРОСУ О ПРИРОДЕ ЧЕЛОВЕКА

Світлана Бикова

к.психол.н., доцент,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

м.Одеса, Україна

Що рухає людиною незалежно від його соціального статусу і навіть від індивідуальної спадковості? Яка основа зовнішніх проявів активності особистості? Спроби відповіді на ці питання показували істориків не тільки в якості реєстраторів подій, вони вступали в область філософії. Описуючи жахи Пелопонесської війни, вже перший учений-історик Фулідід писав: «Людська натура, завжди готова переступити закони, тепер знехтувала їх і з радістю виявила необузданність своїх пристрастей, нехтуючи законністю і справедливістю і ворогуючи з усім, що вище її. Звичайно, люди не жертвували б благочестям заради задоволення помсти і свідомістю, що нікому не зроблено зла, заради тимчасових вигод, якби задрість не мала настільки шкідливої влади» [1]. Виходячи з приватних даних, кажучи про постійні лихах, Фулідід піднімається до узагальнення. Він стверджує їх необхідність: лиха «звичайно, виникали і раніше і завжди будуть в більшій чи меншій мірі виникати, поки людська природа залишиться незмінною, розрізняючи лише за своїм характером в залежності від обставин» [1].

Головним елементом людської істоти мислителі вважали незмінність деяких фактів поведінки в повторюваних умовах. Основа стереотипів - людське тіло. Воно визнавалося джерелом невимовних прагнень людини, джерелом гріха. Є й інша сторона незмінного душа людини. Е. Фромм писав про «екзистенціальних переживаннях», наприклад, страх, радість, задоволення, печаль, властивих кожній людині. Е. Фромм вважав, що екзистенціальний конфлікт людини створює певні психічні потреби, які у всіх людей однакові: «Я маю на увазі не усвідомлені думки, а ті різновиди думки і переживання, які приховані в нашому несвідомому і складають ядро колективного досвіду всього людства. Коротше кажучи, мова йде про те, що я хочу назвати «первинним людським переживанням». Це первинне людське переживання саме йде корінням в екзистенціальну ситуацію. Тому воно є загальним для всіх людей і не може бути пояснено расовою приналежністю або спадковістю» [2].

На психічну сторону природи людини звертає увагу і К. Ясперс. В осмисленні всесвітньо-історичного процесу він відштовхується від доісторичного стану людини, яке в незмінному вигляді дійшло до наших днів, не зазнавши суттєвих змін. Як би не розвивалася людина, повинна бути якась єдина основа у первісної і сучасної людини. В іншому випадку малися на увазі б два різних живих істот, між якими не було б ніяких загальних істотних рис, наприклад, між ведмедем і китом. Поняття розвитку втратило б сенс, оскільки воно передбачає щось спільне між вихідним і кінцевим станом розвивається об'єкта. «Ми нічого не знаємо про душу людини, яка жила 20000 років тому. Але ми знаємо, що протягом відомої нам історії людства, цього короткого проміжку часу, людина не змінився істотно ні за своїм біологічним і психофізичних властивостях, ні за своїм первинним неусвідомленим імпульсам ... Перед історичною свідомістю постійно стоїть велика проблема фундаментальної основи людини, яке існувало в доісторичну епоху, проблема його основоположної універсальної сутності. У природі людини глибоко закладені дієві сили часів його формування ». [3; 56,57]. Зрозуміло, в природі людини закладені і духовні компоненти - постійні прагнення до пізнання, віри, любові, творчості. Вони досить добре відомі в літературі і тому не вимагають підтвердження висновками дослідників.

Сторони природи людини для більш глибокого їх розуміння разделіми лише в абстракції. Насправді вони взаємопов'язані. Зв'язок біологічної та психічної сторін обгрунтовує К. Ясперс: «... в людській природі біологічні та історичні риси насправді нерозривно пов'язані. Наші підсвідомі потяги, схильності сягають своїм корінням в біологічні пласти і можуть часом відчуватися як щось чуже, страшне нас ... в людській природі біологічна реальність невіддільна від духовної» [3; 63, 64, 65]. А.Дж.Тойнбі, розуміючи важливість ролі поняття природи людини в його концепції філософії історії, вказує на зв'язок психологічної та духовної сторін: «У той час як підсвідомий рівень людської природи заг для людства і, по крайній мере, деяких інших розрядів людських істот, дві відмінні здатності належать тільки людську

природу (вони взаємопов'язані) – це свідомість і здатність, яку нам дає свідомість, зробити вибір». [4.271]. Володіючи достатніми пізнавальними можливостями, ми, мабуть, могли б в будь-якому вчинку людини бачити співвідношення, «питома вага» тієї чи іншої сторони його природи.

Кожна зі сторін природи людини виходить «назовні» потребами, що не варто було б змішувати з бажаннями. Бажання суб'єктивні, вони визначаються не тільки природою людини, але і його індивідуальністю і обставинами місця і часу. Потреби ж об'єктивні по відношенню до свідомості індивіда і їх зовсім не так багато, як прийнято вважати. Так, наприклад, біологічну сторону природи людини висловлюють головним чином потреби у виробництві енергії, її збереженні і релаксації; психічну сторону - потреби в самореалізації, самоствердженні (окремому випадку самореалізації) і спілкуванні; духовну сторону - потреби в пізнанні, вірі, любові, творчості.

Зв'язок сторін природи людини зумовлює і зв'язок його потреб. Якби духовні потреби існували паралельно фізіологічним потребам, такий дуалізм за умови можливості людини означав би його іншу природу. Але види потреб переплітаються, взаємо проникають один в одного, що ускладнює їх розуміння. Наприклад, потреба в самоствердженні, що починається в тілі високоорганізованого істоти, у мавпи задовольняється отриманням лідерства в групі, а у людини може йти далі лідерства в групі або «в сторону» від нього. У філософії історії неодноразово зазначалося, що людина як би знаходиться на кордоні двох світів - світу чистих духів і світу тварин. Від перших осіб взяв розум і вільну волю, від других потреби і бажання. Обидва світу постійно борються між собою. Завдання людини полягає не в тому, щоб піднятися до духів, а в тому, щоб не опуститися до рівня тварин. Протиріччя між двома світами - культурою і природою - є протиріччя між сторонами природи людини. Духовний бік протистоїть біологічна сторона. Протиріччя постійно дає про себе знати у вчинках людей і відбивається в їх свідомості. Уявлення про добро пов'язані зі злом, про свободу - з несвободою, про справедливість - з несправедливістю, про рівність - з нерівністю, спілкуванні - з ізоляцією і т.д. Людини тягнуть в одну сторону поклики плоті, а в іншу - вимоги культури. Тварині в цьому плані «простіше», воно цілком знаходиться у владі тіла. Людині (теж тварині) для іншого способу життя потрібне дотримання певних норм поведінки. У роботах Е. Фромма, мова, по суті, йде про антагонізм, який ми знаходимо вже в класичному сприйнятті: людина є одночасно тілом і душею, ангелом і звіром, він належить до двох конфліктуючих між собою світів ». Е. Фромм вказує на два варіанти вирішення суперечності: регресивному і прогресивному. Перше означає деградацію людини до рівня звичайного тваринного, друге - повне розвиток всіх людських сил, людяності в людині.

Судження філософів історії дозволяють зробити висновок: природа людини незмінна і біопсіхо духовна. Коли людина робить зовні цільовий вчинок, в змісті вчинку відображаються не тільки його мотив, а й глибинна основа пристрої самої людини.

Якби думка ретроспективно могла дослідити йде в минуле ланцюг причин і наслідків, вона дійшла б до першої ланки ланцюга - я такий, і іншим бути не можу! Це була б не дурна нескінченність, а початкова ланка людського існування. Знання природи людини не означає можливості її перетворення, але її розуміння дозволяє передбачити вчинки людей і звести до мінімуму їх негативні наслідки.

Список використаних джерел:

1. Фукидид. История. – Л.: Наука. Ленинградское отделение, 2001.- 543 с.
2. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э.Фромм : пер. с нем. Э.М.Телятникова. - М.: ООО «Издательство АСТ-ЛТД», 1998. – 670 с.
3. Ясперс К. Истоки истории и её цель. М.: Политиздат, 2011. – С.с.28-288.
4. Гиббон Э. История упадка и разрушения Римской империи. СПб: 2008.

ROLE OF ENVIRONMENTAL ORIENTATION IN THE DEVELOPMENT OF A PERSONALITY OF A SCHOOL CHILD WITH INTELLECTUAL DISORDERS

Valentyna Atamanchuk

*The Deputy Director of the Kamianets-Podilskyi
training and rehabilitation center
Khmelnitsky Regional Council*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Атаманчук В.Д.

*Заступник директора Кам'янець-Подільського
навчально-реабілітаційного центру
Хмельницької обласної ради*

Становлення та розвиток особистості починається ще у ранньому віці за участі батьків та інших близьких дорослих. Порухення інтелектуального розвитку негативно впливає на пізнавальні процеси та знижує інтерес до навколишнього світу. Результатом чого є труднощі засвоєння інформації про загальноприйняті норми та правила поведінки у суспільстві загалом та пристосування до життєвих обставин зокрема. У зв'язку із цим, виникає потреба організації цілеспрямованого навчання соціально-побутовим навичкам. Становлення особистості дитини з інтелектуальними порушеннями вивчала велика кількість науковців (В. Бондар, Л. Виготський, А. Обухівський, М. Певзнер, Ж. Шиф та ін.). Зокрема, соціально-побутові навички дітей з інтелектуальними порушеннями вивчали О. Гаврилов, С. Конопляста, М. Кузьмицька, О. Маллер, Г. Мерсіянова, М. Попадич та ін. Водночас, вплив соціально-побутової орієнтації (СПО) на становлення особистості учня із інтелектуальними порушеннями вивчений недостатньо.

З огляду на це, метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування ролі СПО у процесі становлення особистості школяра із інтелектуальними порушеннями.

У дітей із інтелектуальними порушеннями спостерігаються труднощі самостійного засвоєння навичок, які є необхідними для життя у суспільстві [3]. Враховуючи це, у школі допомагають знайомитись із ними. На уроках СПО школярі навчаються працювати самостійно, засвоюють правила поведінки у сучасному світі, що допомагає адаптуватися їм у соціумі.

Заняття із соціально-побутового орієнтування готують школярів до подальшого самостійного життя. Діти отримують відповідні знання та вміння, які надалі можуть використати у власній професійній діяльності. Учні вже мають можливість сформулювати коло інтересів, які надалі розвиватимуть та можливо використають під час роботи. Вони навчаються вирішувати проблеми, з якими можна зустрітися у повсякденній діяльності [1].

Роботу із СПО починається із теоретичного ознайомлення та одержання потрібного обсягу інформації стосовно напрямку роботи. Після чого проводять їхнє практичне закріплення у процесі виконання певних дій. Враховуючи індивідуальні особливості учнів з інтелектуальними порушеннями, вони засвоєння інформації відбувається на різному рівні. Однією з умов успішного оволодіння потрібними навичками є використання практичних дій. Навчання організують з урахуванням вікових особливостей, тому під час роботи із дітьми молодшого шкільного віку активно використовують ігри. Особливо цікавою для школярів є сюжетно-рольова гра, у процесі якої учні з цікавістю засвоюють та закріплюють потрібні навички. Це і знання про особисту гігієну; уявлення про харчування та правила організації відповідного процесу; виховання охайності (одяг, помешкання, предмети побуту та ін.). Також на уроках СПО учні навчаються спілкуватися, розвивають мовлення, знайомляться із правилами поведінки у різних ситуаціях, розвивають сенсорні відчуття та пізнавальну діяльність [1].

Для повноцінного засвоєння школярами матеріалу, уроки організують таким чином, щоб була використана максимальна кількість допоміжних елементів, які потрібні для виконання практичних дій та створюють умови наближені до реальності. При цьому дітей інформують стосовно правил безпеки під час роботи із різними допоміжними предметами [2]. Чудовим способом створити комфортні умови під час навчання СПО є екскурсія. Саме вона допомагає учням відчутти реальні умови та спробувати використати набуті знання та навичку спілкування у практичній діяльності [1]. За допомогою екскурсій також відбувається стимуляція пізнавальної діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями, яка знаходиться на низькому рівні. Для успішного закріплення навичок у практичній діяльності потрібна співпраця учителя, вихователя та батьків. Під час уроку учитель допомагає учням опанувати новий матеріал. Не менш важливого значення набуває продовження його закріплення вихователем під час режимних моментів, батьками в домашніх умовах та у позашкільній діяльності.

Отже, уроки соціально-побутової орієнтації позитивно впливають на становлення та розвиток особистості школяра із інтелектуальними порушеннями. Вони є багатофункціональними та допомагають не лише засвоїти побутові навички, але і розвивають комунікативну діяльність, покращують пізнавальну діяльність, розвивають психічні процеси та ін. Також є основою подальшого професійного визначення дитини.

Список використаних джерел:

1. Гіренко Н. А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі: метод. посіб. для студ. дефектом. факультету за спец. 6.010100 Дефектологія. -2011. - 130 с.
2. Гіренко Н. А., Мерсіянова Г. М. Соціально-побутове орієнтування: програми для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей. - 2009. - 39 с.
3. Прикладна корекційна психопедагогіка: олігофренопедагогіка Навч.посіб. / О.В. Гаврилов, В.О. Липа та ін. - 2014. – 592 с.

INVOLVING PARENTS TO THE PROCESS OF TEACHING ORAL SPEECH COMPREHENSION TO PRIMARY SCHOOLCHILDREN WITH AUTISM

Maryna Branytska

*postgraduate of the Kamianets-Podilskyi
National Ivan Ohienko University*

ЗАЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ ДО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З АУТИЗМОМ РОЗУМІННЮ УСНОГО МОВЛЕННЯ

Браницька М.М.

*аспірант Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка*

Розуміння мовлення є основою для навчання, розвитку особистості, комунікативних навичок, пристосування до життя у суспільстві. Батьки починають розвивати імпресивне мовлення дітей від їх народження. Цю роботу продовжують педагоги у закладах освіти. Проте, у дітей з розладами спектру аутизму (РСА) спостерігається своєрідне розуміння як усного мовлення, його прихованого смислу, так і невербальних засобів комунікації.

Науковцями (Д. Ельконін, О. Лурія, О. Мастюкова, М. Семаго, В. Тарасун, М. Хватцев, Л. Цветкова та ін.) здійснено низку різних досліджень процесу розуміння усного мовлення дітьми. Водночас, участь батьків у процесі навчання молодших школярів з аутизмом розумінню усного мовлення ще не була предметом висвітлення. З огляду на це, метою нашого дослідження є аналіз особливостей участі батьків у процесі навчання молодших школярів з РСА розумінню усного мовлення.

У дітей з аутизмом вже у ранньому віці проявляються труднощі встановлення контакту з дорослими, у тому числі й батьками [2]. Про це зазначала І. Юханссон, жінка з аутизмом, яка описувала свої страхи, відчуття та дитячі переживання [1]. Вона писала про те, що будь-які контакти, звернене мовлення завдавало їй внутрішнього болю і змушувало уникати спілкування. Проте, саме тато допоміг їй подолати цей страх, дозвано контактуючи із донькою.

Теоретичний аналіз проблеми та практики корекційної роботи із дітьми з РСА переконливо доводить необхідність залучення батьків до навчального процесу. З огляду на це, нами протягом року проводилась експериментальна робота з розвитку мовлення у дітей з РСА за активної участі їхніх родин. В експерименті брали участь 17 батьків. Нами була розроблена програма, спрямована на підвищення у молодших школярів з РСА рівня розуміння усного мовлення, невербальних засобів комунікації, прихованого смислу. Передбачалась така участь батьків у навчанні:

1. Присутність на занятті з дитиною під час вивчення нової теми з метою ознайомлення із матеріалом та показом методики роботи;
2. Допомога дитині у виконанні домашніх завдань, закріпленні одержаних мовленнєвих навичок у повсякденному житті;
3. Постійна методична співпраця із учителем (бесіди, консультації, обговорення літератури тощо);
4. Звітування стосовно результатів навчання дитини, її позакласної діяльності, оволодіння нею невербальними засобами комунікації, розумінням нової лексики.

На первинному етапі всі батьки погодилися співпрацювати, проте поступово виявилася диференціація участі батьків у корекційному впливі. Зокрема, 48% батьків працювали стабільно та йшли на контакт із учителем, звітували про пророблену роботу, радилися та пропонували власні ідеї стосовно покращення процесу засвоєння нової інформації дітьми; 30% – почали працювати, проте, поступово їхня активність знижувалася, невдачі породжували сумніви та втрату бажання працювати далі; 22% – не виконували домашні завдання та щоразу шукали виправдання своїй бездіяльності.

За наслідками експерименту ми виділили низку проблем і труднощів, зокрема: Діти не сприймали батьків у якості вчителів; Батьки не завжди правильно дозували обсяг інформації, що викликало у дітей негативне ставлення до домашніх завдань; Бажання батьків співпрацювати знижувалося із кожним новим завданням; Батьки не завжди точно виконували методичні поради та інструкції щодо роботи з дитиною вдома; Відвідування занять не було регулярним.

Такі результати свідчать про необхідність розробки диференційованої методики роботи з батьками учнів. Для перевірки результатів співпраці у кінці навчального року була проведена психолого-педагогічна оцінка розуміння усного мовлення дітьми з РСА. Вона показала, що у 48% молодших школярів, з якими активно працювали батьки, покращилось розуміння прийменників, присвійних займенників, емоцій, жестів, сленгових слів та виразів.

30% дітей, з якими їхні батьки займалися нерегулярно, краще почали розуміти прийменники, присвійні займенники, проте невербальні засоби комунікації залишилися для них незрозумілими. Найнижчі результати у 22% школярів, з якими батьки не виконували домашні завдання. Їхній рівень розуміння мовлення не змінився. Водночас, змінилося і ставлення членів родин до дітей. Так, 60% батьків сказали, що завдяки спільній діяльності їхні діти почали частіше йти на контакт, зменшилась кількість конфліктів та непорозумінь в сім'ї.

Отже, залучення батьків до процесу навчання дітей з РСА є невід'ємною частиною розвитку особистості дитини та допомагає значно покращити результати. Проте, процес такої співпраці має бути системним, регулярним, диференційованим. Лише за цієї умови, діти значно швидше актуалізують нові навички у практичній діяльності, самостійному житті.

Список використаних джерел:

1. Юханссон Ирис Особое детство [пер. со швед. О.Рожанской]. - 2014. - 160 с.
2. Тарасун В.В. Аутологія: теорія і практика. – 2018 - 590 с.

THE ROLE OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE MANAGEMENT IN SOCIO-CULTURAL ACTIVITIES SPECIALISTS

Anna Ostapenko

Ph.D in Pedagogy, Senior Lecture of Higher School Pedagogy and Educational Management Department, Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

РОЛЬ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анна Остапенко

к.п.н., старший викладач кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, Черкаси, Україна

Останнім часом в Україні спостерігаються зміни в специфіці організації підприємницької діяльності, так відбувається зниження промислового виробництва й переорієнтація суспільства на інші види господарювання, зокрема попиту набуває й соціокультурна діяльність.

Соціокультурна діяльність характеризується спрямованістю на створення умов для найбільш повного розвитку, самовдосконалення, самореалізації та самоствердження особистості за рахунок залучення її до культурних цінностей суспільства і культурного дозвілля.

Соціокультурна сфера суспільства складається із широкої сукупності галузей, інститутів і служб соціальної сфери, що задовольняє культурні й інформаційні потреби населення та у межах яких здійснюється соціокультурна діяльність. До цієї сукупності відносяться: культура, дозвілля, освіта, мистецтво, фізична культура і спорт, охорона здоров'я і соціально-культурна реабілітація засоби масової інформації, туризм, готельний і ресторанний бізнес, громадське харчування, природоохоронна діяльність та ін. [1, с. 37].

Специфіка професійної діяльності фахівців соціокультурної галузі полягає в необхідності поєднувати в своїй професійній роботі інтереси культури і бізнесу, що виникають в наслідок реформування соціокультурної сфери. Тому дуже важливо готувати фахівців вже з сформованою підприємницькою компетентністю. Адже з розвитком ринкових відносин в економіці країни, підприємництво все більше пов'язується зі сферою культури. А саме, створюються приватні культурно-розважальні заклади, театри, кіностудії, художньо-мистецькі майстерні, хореографічні студії, книговидавництва, музеї тощо. Також створення іміджу й репутації соціокультурної організації, спонсорство, фандрайзинг, патронат, благодійність, співпраця з персоналом та організаторами проектів, рекламні кампанії й акції безпосередньо пов'язані з менеджментом.

Стимулювання збуту будь-яких товарів і послуг неможливе без проведення конкурсів, ярмарків, виставок, без налагодженої співпраці з відповідними організаціями, агенціями, установами, рекламними бюро, діяльність яких спрямована на просування їх до споживача. Тому менеджер соціокультурної діяльності має бути не лише ерудованим в сфері культури, а й в підприємстві.

Для формування та зміцнення підприємницької майстерності, заклади освіти здійснюючи підготовку таких фахівців долучають дисципліни економічного характеру, такі як: «Економіка соціокультурної діяльності», «Основи підприємницької діяльності», «Маркетинг», «Менеджмент» тощо. При цьому основними проблемами, які розглядаються на цих заняттях, є: правові засади здійснення підприємницької діяльності в Україні, етика бізнесу, створення власної справи, формування ідей бізнесу, способи входження в бізнес, планування підприємницької діяльності, підприємницький ризик, маркетингове дослідження ринку, бізнес-планування, державна реєстрація суб'єктів господарювання, форми оподаткування бізнесу, ліквідація підприємницької діяльності тощо.

З метою створення практико-орієнтованого навчання, максимально наближеного до реальних життєвих ситуацій, викладачами на заняттях застосовуються інтерактивні технології навчання, в ході яких студенти, сформовані в групи, разом з

викладачем або під його наглядом працюють над практичними завданнями, прописаними на завчасно підготовлених картках, проводять ділові імітаційні ігри, застосовують методи генерації креативних ідей тощо. Все це дає можливість отримати практичний досвід в ключових бізнес-навичках, оцінити реальні виробничі ситуації, навчитися приймати рішення і знаходити відповіді на підприємницькі питання з реального життя. Так, наприклад, студенти, ознайомившись з формою і сферою діяльності суб'єкта господарювання, визначають максимально комфортну для нього форму оподаткування, обґрунтовуючи своє рішення; розробляють бізнес-плани, спонсорські пакети, захищаючи їх перед аудиторією; оцінюють сильні та слабкі сторони конкурентів (на основі проведення SWOT аналізу) відповідно до заданих умов; розробляють маркетинговий план просування зазначеної в картці послуги тощо. Доцільним є також оголошення конкурсу бізнес ідей на курсі, студенти, які будуть прагнути перемогти, генеруватимуть цікаві ідеї, це дасть можливість кожному проявити себе.

Відзначимо, що досить плідною формою групової роботи над практичними завданнями є хакатони, оскільки обмежена в часі інтенсивна робота над вирішенням конкретної проблеми разом зі студентами інших спеціальностей (наприклад, економістами, художниками, дизайнерами, юристами) дозволить швидко навчитись на практиці взаємодіяти з фахівцями інших профілів.

Вартісним для майбутніх менеджерів є спілкування з реальними керівниками організацій в соціокультурній сфері, приватними підприємцями, що можуть поділитись власним досвідом підприємницької діяльності, надати цінні поради.

Зазначимо, що Європейський парламент і Рада Європейського Союзу 17 січня 2018 року схвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей, до яких увійшла і підприємницька. Ця компетентність базується на навичках творчості, критичного мислення, вирішенні проблем, ініціативності, наполегливості та вмінні співпрацювати.

Серед основних знань, вмінь, навичок пов'язаних з підприємницькою компетентністю виділяють такі, як: розуміння підходів до планування та управління проектами; усвідомленість того, що підприємливість потребує розуміння економічних та соціальних можливостей і викликів, з якими стикається роботодавець, організація чи суспільство; необхідність визначати свої сильні та слабкі сторони; креативність, що містить уявлення, стратегічне мислення, вирішення проблем, а також критичний аналіз творчих процесів та інновацій; здатність приймати фінансові рішення щодо цінності та вартості, ефективно спілкуватися та вести переговори з іншими, бути здатним боротися з невизначеністю, неоднозначністю та ризиком як невід'ємними частинами прийняття обґрунтованих рішень [2]. У зв'язку з цим, доцільним було б в закладах вищої освіти формувати підприємницьку компетентність на всіх спеціальностях, долучаючи навчальні дисципліни економічного характеру до навчальних планів, створюючи факультативи, гуртки з основ підприємницької діяльності.

Отже, соціокультурна галузь орієнтована на створення позитивного соціально-педагогічного і соціально-культурного середовища існування людини, а сучасний менеджер соціокультурної сфери, незалежно від профілю діяльності його організації, повинен орієнтуватися не лише у питаннях культури та індустрії, соціальної психології, а й у механізмах і процедурах прийняття рішень, орієнтуватися в технології маркетингу товарів та послуг, у комерційній і некомерційній діяльності, бути економічно і юридично грамотним фахівцем, компетентним в питаннях управління.

Список використаних джерел:

1. Кочубей Н. В. Соціокультурна діяльність: навчальний посібник / Н. В. Кочубей. – Суми : Університетська книга, 2015. – 122 с.
2. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/>

THE IMAGE OF MOTHER CHURCH IN UKRAINIAN POLEMICAL LITERATURE OF THE XVI-XVIIth CENTURIES

Tetyana Aleksandrovych

*PhD in Philology, Associate Professor,
Kyiv National University of Technologies and Design,
Kyiv, Ukraine*

ОБРАЗ ЦЕРКВИ-МАТЕРІ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛЕМІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ XVI – XVII ст.

Тетяна Александрович

к. філол. н., доцент кафедри гуманітарно-мистецьких дисциплін та технологій легкої промисловості Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, Україна

Релігійна тематика є чи не найболючішою для кожної країни. Розкол нації, спричинений конфліктами на ґрунті віри, залишає глибокі рани в душах людей, що нерідко виливається в мистецькі твори високого гатунку. Саме так сталося в українській історії. Літературна полеміка, що починалася як дискусія між католиками та православними, де представник певної конфесії пропагував або захищав власну релігійну позицію; дала нам низку творів з глибоким змістом, розгалуженими сюжетними лініями, незвичайними образами, багатою мовною палітрою. Дослідження української літературної спадщини XVI – XVII ст. продовжується і

сьогодні, про що свідчать наукові праці П.Білоуса, В.Гоцуляка, В.Жуковського, Є.Казачинського, П.Кралука, В.Махлюка, В.Назарук, М.Якубовича та ін. Оскільки на території нашої держави проживають представники різних релігій, тому необхідно виважено й толерантно ставитися до представників інших вірувань, зберігаючи мир і спокій всередині країни, збагачуючи культуру, мистецтво надбаннями різних віровчень. Це сприятиме багатоманітності і неповторності розвитку культурного мікроклімату в Україні.

Ключовим образом у полемічній православній літературі був образ церкви-матері, яка поставала страдницею, що зраджена і кинута власними дітьми. Даний образ червоною ниткою проходить через твори Герасима та Мелетія Смотрицьких, Клірика Острозького, Василя Суразького та ін. Так, Герасим Смотрицький глибоко розумів ситуацію, котра склалася в Україні навколо прийняття Унії. Письменник уважав це несприятливими умовами для розвитку культури й особистості, оскільки руйнувалися засади української суспільності [2, с. 7].

Звернення Герасимом Смотрицьким до образу церкви у «Ключі Царства Небесного» відображає пошуки мислителем ідеального образу.

В.Назарук стверджує, що уособлення церкви з матір'ю-опікункою є близьким для нашої свідомості, тому що бере початок із давніх уявлень культу «Матері-Землі». Цей культ, як відомо, характеризувався плодovitістю в сільському господарстві, а також шанобливим ставленням до жінки [6, с. 63-64].

Герасим Смотрицький усвідомлював проблему кризи української духовності в умовах полонізації. Тому й оборону церкви-матері письменник розглядає як збереження національної ідентичності українців. «Кожен постане перед Праведним Судом і відповідальність нестиме за власні провини, а зрадити свою віру і свою Батьківщину – це найперша провина серед усіх» [3, с. 334].

У Мелетія Смотрицький церква постає в образі скривдженої жінки-матері [6, с. 68], яка потерпає від свавільних дій власних дітей. Своє завдання письменник вбачає в тому, щоб найдраматичніше описати становище православної церкви, таким чином проводячи аналогію з Україною, що була позбавлена національно-релігійних прав, роздерта на два ворожих табори [6, с. 72]. На думку Мелетія Смотрицького, «повстати проти матері, піднявши на неї сокиру, то є найважчий злочин» [6, с. 73].

Клірик Острозький стверджує, що «теперішня унія призвела до сумнівів і підриву віри, до непорозуміння між людьми, до того, що «роспорошили братерство» [4, с. 68]. У письменника церква-матір зображена ображеною, знесиленою, покинутою, невтішною вдовою: «Усліште, сини сіонськіє, матер свою плачущу и рождшую вас, глаголющу: прийдте и видите, сини, понеж вдовица оставлена есм. Воспитах вас с радостию, а [цит. за: 1, с. 215] погубилам вас со скорбію. Што ж маю чинити з вами я, вдовица опушоная?» [цит. за: 1, с. 216].

У творчості Василя Суразького православна церква-матір розглядається як уособлення християнського уявлення про Єрусалим. Письменник наполягає на єдності тілесного й духовного світів, що є необхідною умовою гармонійного життя людини. Василь Суразький підкреслює, щоб стати гідним небесного Єрусалиму, «необхідно спочатку «сподобитись» Єрусалиму видимому, з яким пов'язана вся історія християнства («в ньому ж Христос народився й був розіп'ятий») [5, с. 52].

Отже, звернення українських письменників-полемістів до церкви-матері в XVI – XVII ст. – це, перш за все, усвідомлення необхідності пошуків шляхів збереження національної ідентичності через створення ідеального образу. На думку представників нашого письменства, лише за умови об'єднання в єдиний релігійний центр, осередком якого й повинна стати православна церква; можливо подолати суперечки й роздвоєність українського суспільства того періоду, зберегти духовні цінності нації, згуртувати людей навколо спільної національної ідеї, вивести країну на новий щабель розвитку, зробити сильною і незалежною.

Список використаних джерел:

1. Білоус П.В. Історія української літератури XI – XVIII ст.: навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 424 с. (Серія «Альма-матер»).
2. Гоцуляк В. Полемічна література XVI – XVII ст. в освітній культурі України // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2018. – Вип. 19, том 2. – С.4-8.
3. Жуковський В., Махлюк В. Організаційно- педагогічні засади діяльності Острозької академії XVI – XVII ст. // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2016. – Вип. 15. Педагогіка. – С. 329-338.
4. Казачинський Є.Г. Толерантність в українській полемічній літературі другої половини XVI ст. – початку XVII ст. // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. – 2011. – Випуск 143. Том 155. Політологія. – С. 67-70.
5. Кралюк П., Якубович М. Василь Суразький та Іван Вишенський як діячі українського православного традиціоналізму: історико-філософський контекст // Релігія та соціум. – 2011. – №1 (5). – С. 50-55.
6. Назарук В.М. Формування барокового стилю у творчості літераторів острозького кола (друга половина XVI – перша половина XVII ст.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.01.01 «Українська література». – Київ, 2017. – 183 с.

**PSYCHOLOGICAL AND EDUCATIONAL ASPECTS OF STUDING OF
STUDENTS REPRESENTATIVES OF ETHNIC MINORITIES IN UNIVERSITY**

Svitlana Sobkova

*PhD in Psychology, associate professor at the department of Psychology of Chernivtsi
national university named by Y. Fedkofych*

Yuriy Sobkov

*PhD in Philology, associate professor at the department of foreign language of Chernivtsi
national university named by Y. Fedkofych*

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ –
ПРЕДСТАВНИКІВ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ**

Світлана Собкова

к.псих.н, доцент кафедри психології

Юрій Собков

*к.філ.н, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

Сучасні молоді люди досить часто перебувають в ситуації пошуку моделей для реалізації та збагачення культурного потенціалу народу. А в умовах, коли людина проживає в поліетнічному регіоні, цей пошук ґрунтується як на загальних для всіх ідеях, так і на етнічній ментальності, характері та культурі. Саме тому вихідним моментом для тих, хто працює зі студентською молоддю сьогодні, має стати прагнення до забезпечення умов комфортного співіснування кожного.

Видається очевидним, що навчальні заклади не повною мірою спроможні забезпечити студентів – представників етнічних меншин тими необхідними умовами, які створюватимуть рівні можливості для успішного пристосування до нових умов навчання, для повноцінного оволодіння необхідним обсягом знань. Особливо це стосується тих студентів, які пройшли навчання у загальноосвітній школі з рідною мовою викладання навчальних предметів. Вступивши до університету, молоді люди потрапляють у таке середовище, де основною мовою для спілкування стає українська.

У цьому контексті варто вказати на такі праці науковців, що присвячені: життєвому шляху особистості, її життєстійкості та стилю життя (К. Абульханова-Славська, О. Бандура, В. Моляко, Т. Титаренко), міжсуб'єктивним стосункам (М. Каган), соціально-психологічним проблемам виховання (Г. Андреева, І. Бех, А. Мудрик, Л. Новікова, В. Шепель), а також питанням взаємодії соціального середовища і особистості (Г. Балл, В. Москаленко) тощо.

Вузівська освіта, в ідеалі, – це освіта, яка забезпечує глибину професійних знань і широту підготовки, сприяє формуванню культурного світогляду, стимулює розвиток толерантності, здатності до конструктивного діалогу та взаємодії [3].

З погляду багатьох дослідників, студентство характеризується інтенсивним психічним і, зокрема, особистісним розвитком, який тісно пов'язаний з формуванням професійних якостей. Такий підхід зустрічається в працях В. Зінченко [4], Є. Клімова [5], Б. Ломова [6], В. Моляко [7], М. Пряжнікова [8], В. Шадрікова [9] та інших. І. Бех зазначає, що «прагнення людини здійснити себе через свою професійну діяльність є однією з основних культурних цінностей. Тому зміцнення й підтримка цього прагнення мусить виступити основним завданням професійної освіти» [2]. З погляду Г. Балла, «адекватне життєве самовизначення людей можливе (у масовому масштабі) лише за умови, що воно базується не тільки на власній відповідальності індивіда, але й на реальній зацікавленості суспільства долею індивіда, що передбачає, однак, не його підпорядкування жорстким нормам, а, навпаки, сприяння його особистісному формуванню» [1, с. 74]. У зв'язку з вищезазначеним, варто відмітити важливість рівня психолого-педагогічної культури викладачів у здійсненні виховання у студентів толерантності, поваги до культурного багатства кожного етносу. Важлива роль у виконанні цього завдання відводиться особливостям організації навчально-виховного процесу у вищому закладі освіти, функція якого полягає у врахуванні та взаємозбагаченні духовного світу кожного етносу в умовах поліетнічного виховання.

У межах проведеного емпіричного дослідження серед студентів-румунів університету у кількості 165 осіб (категорії груп: румуни, що навчаються у складі однорідних за етнічним складом груп (далі – однорідні групи), румуни, які належать до навчальних груп зі змішаним етнічним складом (далі – змішані групи) виявлено певні проблеми, на розв'язання яких варто спрямувати увагу при організації навчального процесу зі студентами – представниками етнічних меншин у вищому навчальному закладі, а саме: на початку навчання в університеті успішність соціально-психологічної адаптації має відмінність у студентів гомогенних та гетерогенних за етнічним складом груп, а саме, успішнішою вона виявляється в однорідних групах, де 96 % респондентів демонструють адаптованість, а у змішаних групах для студентів характерний більш високий прояв неадаптованості та дезадаптованості; високі значення загальної навчальної тривожності у студентів-румунів (20 %) переважають в змішаних групах на тлі однорідних (3 %); домінуючими чинниками, які впливають на прояв загальної навчальної тривожності у студентів різних категорій, стають такі: для студентів-румунів однорідних груп – проблеми і страхи у стосунках з викладачами та фрустрація потреби у досягненні мети; для студентів-румунів змішаних груп – страх самовираження, страх ситуації перевірки знань, страх не відповідати очікуванням оточуючих; шляхом зіставлення показників соціально-психологічної адаптації студентів I курсу на початку і наприкінці навчального року з'ясовано, що серед досліджуваних категорій найбільшу тенденцію до покращення успішності соціально-психологічної адаптації виявляють студенти-румуні змішаних груп; основні проблемні зони протягом навчання в університеті для студентів-румунів з етнічно однорідних груп – навчальні предмети

та вимоги навчального закладу; для студентів-румунів з етнічно різнорідних груп – навчальні предмети; зафіксовано більшу гнучкість у мовному спілкуванні румунів зі змішаних груп; основні проблеми, які виникають у студентів під час міжетнічної взаємодії в умовах навчання: студенти зі змішаних груп виявляють більш позитивне ставлення до поліетнічного середовища і проживання в поліетнічному регіоні, до поліетнічної наповнюваності груп. Це дозволило припустити, що змішаний склад груп сприяє становленню толерантної взаємодії між представниками різних етносів.

Основною проблемою для представників різних категорій у ході навчання виявилась мовна. Серед основних переваг міжетнічного спілкування студенти-румуні обох категорій вказали вдосконалення володіння українською мовою. Респонденти обидвох категорій зазначили основні особисті надбання, які є результатом міжетнічної взаємодії, куди віднесли мовне спілкування, збагачення себе через пізнання особливостей іншої культури, толерантне ставлення до всіх, розуміння проблем представників інших етносів; серед пропозицій, які наводять студенти з метою вдосконалення діяльності навчального закладу, такі: основні – надання додаткових можливостей вивчення української (для румунів) і румунської (для українців) мови, додаткові культурні заходи для збагачення знань про різні етноси.

Варто акцентувати увагу на необхідності розробки спеціально організованих заходів з боку навчального закладу як складової навчально-виховного процесу в умовах навчання і виховання студентів, які є представниками етнічних меншин.

Список використаних джерел:

1. Балл Г. А. К анализу идейных основ гуманистически ориентированного образования / Г. А. Балл // Психология в рациогуманистической перспективе : избранные работы . – К. : Основа, 2006. – С. 73-81.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : [у 2 кн.] / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003 –. – Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 344 с.
3. Васильченко О. М. Етносоціальні уявлення в структурі «Я-концепції» університетської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія» / О. М. Васильченко. – К., 2003. – 19 с.
4. Зинченко В. П. Человек развивающийся. Очерки Российской психологии / В. П. Зинченко, Е. Б. Моргунов. – М., 1994. – 333 с.
5. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. М., 2004.
6. Ломов Б. Ф. Проблема социального и биологического в психологии / Б. Ф. Ломов // Системность в психологии. – М. : Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1996. – С. 115-150.
7. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. – К, 1989. – 48 с.
8. Пряжников Н. С. Профессиональное самоопределение. Теория и практика / Н. С. Пряжников. – М. : Академия, 2008. – 320 с.
9. Шадриков В. Д. Введение в психологическую теорию профессионального обучения : учеб. пособие / В. Д. Шадриков. – Ярославль : ЯрГУ, 1981. – 72 с.

COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE MANAGER OF DOCUMENTS: AN INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL COMPONENT

Oksana Tur

*Ph.D. in Philology Sciences, Associate Professor,
Ukrainian Culture and Documentation Department
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University,
Poltava, Ukraine*

Liudmila Derevianko

*Ph.D. in Philology Sciences, Associate Professor,
Ukrainian Culture and Documentation Department
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University,
Poltava, Ukraine*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ: ВИМОГИ ДО СФОРМОВАНОСТІ

Оксана Тур

*к.філол.н., доцент кафедри українознавства,
культури та документознавства Полтавського національного
технічного університету імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава, Україна*

Людмила Дерев'янка

*к.філол.н., доцент кафедри українознавства,
культури та документознавства Полтавського національного
технічного університету імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава, Україна*

Сучасне інформаційне суспільство наразі все чіткіше усвідомлює необхідність у новому поколінні висококваліфікованих спеціалістів сфери документознавства та інформаційної діяльності, які не тільки досконало володіють професійними знаннями обраного фаху, але й мають високий рівень сформованої комунікативної компетентності (КК).

Документно-інформаційна діяльність є розгалуженою, багатогранною й невід'ємною частиною всіх сфер суспільного життя: політичної, економічної, культурної, технічної, природознавчої й охоплює всі галузі: науки, освіти, виробництва тощо. Організація документно-інформаційного забезпечення передбачає: роботу з документами, оптимізацію документообігу, вдосконалення рівня архівної й інформаційно-бібліотечної справи, інформаційне й законодавче забезпечення управлінської діяльності.

Основними вимогами до сформованості КК майбутніх фахівців із ДтаІД, що водночас є ціллю і завданням важливої складової процесу професійної їх підготовки – формування їх КК, є: 1) стійкий світогляд й правильне сприйняття сучасних проблем розвитку суспільства, людського буття, духовної культури; вміння критично оцінювати політичні, економічні, екологічні, культурні та інші події і явища; мотиви шанобливого ставлення до традицій і звичаїв свого народу та культурного надбання людства; готовність сприяти гармонізації людських міжнаціональних відносин, протистояти проявам расової, національної та ін. дискримінації; 2) політична свідомість, культура та плюралізм; потреба в оволодінні знаннями і широким кругозором у галузі міжнародного життя та політичних процесів; вміння орієнтуватися у зовнішній та внутрішній політиці держави, у міжнародному політичному житті, геополітичній ситуації, у глобальних проблемах економічного розвитку; готовність займати активну життєву та громадську позицію, захищати інтереси держави, поєднувати суспільні, колективні та індивідуальні інтереси, виконувати конституційні обов'язки, дотримуватися норм законодавства, захищати свої права людини і громадянина; 3) здібності до ефективної комунікативної взаємодії під час здійснення виробничої або соціальної діяльності; навички дотримання етики ділового спілкування; готовність брати на себе відповідальність, працювати в команді; вміння на високому культурному рівні спілкуватися державною та якнайменш однією іноземною мовою; навички чітко, послідовно й логічно висловлювати свої думки та переконання, залежно від ситуації обирати найбільш відповідні інформаційні засоби комунікації, демонструвати гарні манери, культуру мовлення, ефективно використовувати невербальні засоби спілкування; 4) здатність до здорового способу життя, фізичного самовдосконалення, збереження трудової активності; 5) вміння свідомо використовувати наукові знання у пізнавальній і професійній діяльності; здібності до засвоєння нових знань, до самовдосконалення, самоаналізу, самооцінки, самокритики; готовність долати власні недоліки та шкідливі звички, реалістично і оптимістично ставитися до себе, спокійно сприймати свої невдачі, робити відповідні висновки, використовувати різноманітні методи та прийоми самовиховання, дотримуватися загальнолюдських моральних норм і цінностей, сприяючи зміцненню моральних засад суспільства; 6) уміння адаптуватися до зростаючих потоків інформації й інших факторів науково-технічного прогресу; готовність використовувати різноманітні форми постійного підвищення власної кваліфікації.

Виконання зазначених вимог і досягнення відповідної цілі – сформованості КК фахівця із ДтаІД, є однією з найважливіших задач вищої школи – допомогти майбутнім випускникам ефективно вбудуватися у стрімко змінний сучасний глобальний світ. Адже, без високого рівня КК майбутніх спеціалістів, їх широкого культурного й соціального кругозору, інформаційної й мовної компетентності, готовності навчатися все життя здійснити це неможливо.

Разом із тим навчально-виховні вимоги до сформованості КК особистості, а також завдання і цілі реалізації процесу формування КК майбутніх фахівців із ДтаІД є значними чинниками результативності їх освітньої й професійної підготовки. Справжні педагогічні цілі за І. Антоненко (особливо щодо професійної підготовки та формування КК майбутніх спеціалістів) завжди мають бути орієнтовані на тривалу перспективу, на створення умов для саморозвитку особистості. Вони полягають у тому щоб навчити студентів вчитися, тобто вирішувати проблеми у сфері навчальної діяльності (визначати мету пізнавальної діяльності, вміти вибирати необхідні джерела інформації, знаходити оптимальні способи досягнення поставленої мети, оцінювати отримані результати, організувати свою діяльність, працювати у взаємодії з іншими студентами), вирішувати пізнавальні проблеми (пояснювати явища дійсності, їх суть, причини, взаємозв'язки, використовуючи відповідний науковий апарат), орієнтуватися в ключових проблемах сучасного життя, вирішуючи їх відповідно до певних соціальних ролей (громадянина, організатора, виборця тощо); вирішувати проблеми різних видів професійної й іншої діяльності (спілкування, пошуку, аналізу інформації, ухвалення рішень, організації спільної діяльності тощо) [1].

Отже, сучасні вимоги до організації освітньої діяльності зобов'язують вищу школу суттєво розширювати свої функції, адаптуватися до сучасних і майбутніх потреб суспільства, змінювати методи навчання, вести пошук їх нових напрямлень і технологій, які б збагачували майбутніх фахівців не лише професійними знаннями, але й значно підвищували їхню КК, формували практичні навички студентів до самонавчання, вміння самостійно працювати. Сьогодні вища школа покликана підготувати майбутніх спеціалістів "нового типу", здатних до оперативної і ефективної реалізації професійних задач, забезпечення своєї соціальної і професійної успішності, де проблема формування КК набуває вирішального значення. Пріоритетним напрямком подальших досліджень вважаємо аналіз змісту індивідуально-психологічного компоненту КК.

Список використаних джерел:

1. Антоненко І. Важливість компетентнісного підходу в вищій освіті. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106>
2. Ленский Б. Книга в современных информационных потоках. XXI век // Вісник книжкової палати. 2000. – № 4. – С 4–13.
3. Оліяр М. Наукові підходи до проблеми формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи, 2012. – Вип. 43. – С.134–142.

TUTORING ACTIVITIES OF THE FUTURE TEACHER IN THE PROCESS OF ORGANIZING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Daria Stasiuk

*teacher of Lutsk Pedagogical College,
postgraduate student*

*Eastern European National Lesia Ukrainka University
Lutsk, Ukraine*

ТЮТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Дар'я Стасюк

*викладач Луцького педагогічного коледжу,
аспірант*

*Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Тьюторинг дедалі популярнішим стає в системі освіти. Створення інклюзивних закладів дошкільної освіти потребує оновлення не лише матеріальної бази середовища, але й підготовку таких фахівців, які ефективно впроваджуватимуть вимогу сучасної освіти, а саме – індивідуалізацію. Кожна особистість – індивідуальна та потребує особливих умов навчання та розвитку. Дітям з особливими освітніми потребами необхідний такий вихователь, який побудує індивідуальну освітню траєкторію, ми переконані у тому, що саме оволодіння майбутніми вихователями тьюторською діяльністю удосконалить інклюзивне освітнє середовище.

Проблему професійної підготовки тьюторів у закладах вищої освіти охарактеризовано в наукових розвідках В. Артьоменко, А. Бойко, Р. Вастьянова, С. Ветрова, М. Голубевої, Н. Дем'яненка, С. Зайковської, Т. Литвиненко, О. Літовки, Т. Лукіної, Л. Москальової, В. Нікітіна та ін. Проте проблема професійної підготовки майбутніх вихователів до тьюторської діяльності вимагає додаткового аналізу.

З зарубіжних дослідників, особливу увагу привертає праця в котрій автор наводить вимоги до професійної та особистісної підготовки фахівців, що працюють в системі інклюзії. Вчений досліджує етапи тьюторського супроводу дитини з обмеженими можливостями, а також фактори, що впливають на успішність цього супроводу [3, с. 438].

Зазначимо, що професійна підготовка майбутніх вихователів до тьюторської діяльності має забезпечити підготовку здобувачів вищої освіти, педагогів і науково-педагогічних працівників із проблеми тьюторської діяльності; формувати та

розвивати в здобувачів вищої освіти, вихователів і науково-педагогічних працівників фахові компетентності з проблеми тьюторської діяльності; забезпечити спеціально організований і керований процес активізації фахової підготовки вихователів-тьюторів шляхом упровадження інноваційних педагогічних технологій.

Зауважимо, що британський вчений В. Аллен відзначає, що термін «тьютор» походить від латинського «tueri» і спочатку використовувався для позначення того, хто був покликаний захищати, охороняти, піклуватися [1, с. 35].

Отож, навчальна мета фахової підготовки вихователів до тьюторської діяльності реалізована шляхом активізації мислення майбутніх вихователів, їх розвитку, залучення до самостійного ухвалення рішень у галузі тьюторської діяльності, постійної взаємодії тьюторів і педагогів.

Важливою для нашого дослідження є ідея супроводу дітей з ООП, що висуває особливі вимоги до професійної та особистісної підготовки фахівців, які працюють в системі інклюзії, зокрема:

- уявлення і розуміння того, що таке інклюзивна освіта, в чому його відмінність від традиційних форм освіти;
- знання психологічних закономірностей і особливостей вікового і особистісного розвитку дитини;
- навички аналізу особливостей взаємодії і взаємовпливу дитини з особливими потребами та соціального оточення;
- вміння реалізувати різні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами освітнього середовища (з дітьми окремо і в групі, з батьками, вихователями, фахівцями, керівництвом) [4, с 439].

На даний момент склалася ситуація, коли більшість фахівців, що працюють в освітніх організаціях загального типу, не мають достатніх знань про дітей з ООП. А фахівці, що мають професійну підготовку, не враховують особливостей корекційно-педагогічної роботи в умовах інклюзивної освіти. Тому ми вважаємо, що доречним буде введення в освітній процес навчальної дисципліни «Тьюторський супровід дитини з ООП в закладі дошкільної освіти», щоб майбутні вихователі здобувши ступінь бакалавра отримали достатньо знань про дітей з особливими освітніми потребами та враховували ці особливості під час корекційно-педагогічної роботи в умовах інклюзивного середовища закладу дошкільної освіти.

Враховуючи вище сказане, педагогічна спільнота активно працює над введенням тьюторства в освіту, зокрема з 2015 р. професійно-педагогічна підготовка тьютора здійснюється кафедрою педагогіки і психології вищої школи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за ліцензованою Міністерством освіти і науки України до 2025 р. магістерською освітньо-професійною програмою 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Тьюторство) [2, с. 49].

Розвиток інноваційного мислення, створення культурно-освітнього простору для виховання особистості завдяки професійному тьюторському супроводу, що

зводиться до цінностей як безпосередньої основи в розробці теоретико-методологічних засад філософії «дитиноцентризму» та «людиновимірності», передбачає орієнтацію на єдність мети та засобів її досягнення, а саме: порівняльний аналіз світових тенденцій становлення та розвитку тьюторської діяльності в різноманітних освітніх системах; забезпечення інноваційних процесів у педагогічній теорії та освітньо-виховній практиці [5, с. 176].

Отже, формування в Українській державі нових напрямів розвитку освіти, науково-технічної творчості пов'язано з новими імпульсами, які надає громадянське суспільство. Педагогічна наука прагне удосконалити процес переходу на інклюзивну форму навчання створюючи не тільки матеріально-технічне забезпечення, а й ефективну підготовку педагогічних кадрів. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з розробленням моделі тьюторської діяльності майбутніх вихователів в процесі організації інклюзивного освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Allen V. I. Children as Teachers / V.I. Allen. – Oxford : OpenUniversity Press, 1976. – 178 p.
2. Дем'яненко Н. М. Посада "педагог-тьютор": доцільність упровадження до класифікатора професій України [Електронний ресурс] / Н. М. Дем'яненко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2018. – Вип. 151(1). – С. 47-51. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_151\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_151(1)_13)
3. Карпенкова И. Тьютор в инклюзивной школе. Сопровождение ребенка с особенностями развития: метод. пособие / под ред. М. Семенович.: Москва, 2010. – 341 с.
4. Леонова Е. Организация работы тьютора в инклюзивной образовательной среде. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. – № 4 (38). – С. 437–444.
5. Меркулова Н. В. Професійна підготовка тьюторів у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Н. В. Меркулова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2017. – Вип. 54. – С. 173-177. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2017_54_24

**THE DEVELOPMENT OF FAMILY MEDICINE IN UKRAINE IN THE
CONTEXT OF WORLD INTEGRATION PROCESSES
IN THE LATE XX CENTURY ON EARLY XXI CENTURY**

Tetiana Kyrian

*Ph.D in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Cyclical Commission
of the Ukrainian Language, Cherkasy Medical Academy*

**РОЗВИТОК СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ
СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
У КІНЦІ ХХ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.**

Тетяна Кир'ян

*доктор педагогічних наук, голова циклової комісії української мови,
Черкаська медична академія*

Підготовка сімейних лікарів стала нагальною проблемою в Україні у зв'язку з її прагненням долучитися до загальноєвропейських та світових освітніх стандартів. Розвиток сімейної медицини в нашій державі бере початок з регіонального експерименту, що проводився у Львові в 1987 році. Тоді була представлена модель поступового переходу майбутніх педіатрів і терапевтів від дільничного до сімейного обслуговування. Як зазначає Є. Заремба, у зв'язку з потребою підготовки сімейних лікарів було створено кафедру сімейної медицини. А згодом у 1995 році було відкрито на базі Львівського державного медичного інституту першу кафедру сімейної медицини в Україні [1, с. 11].

У 1996 році в інших медичних закладах освіти розпочато створення подібних кафедр. Нині підготовка сімейних лікарів відбувається в інтернатурі протягом двох років, куди вступають випускники після закінчення навчання у закладах вищої медичної освіти. Другий спосіб здобуття фаху сімейного лікаря здійснюється шляхом шестимісячної перекваліфікації дільничних терапевтів чи педіатрів. Хоча у 1991 році було запроваджено підготовку сімейних лікарів загальної практики у трирічній інтернатурі. Здобуття освіти в дворічній інтернатурі передбачає один рік очного навчання на кафедрах і клініках медичних закладів вищої освіти та один рік заочного – на базах стажування майбутніх сімейних лікарів.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги» планується з січня 2020 року надання медичної допомоги виключно лікарями загальної практики – сімейними лікарями [2].

За період кінця ХХ початку ХХІ століття в Україні формувалась законодавча база розвитку сімейної медицини. Так, наприклад, у 2014 році стратегічною дорадчою групою з питань реформування системи охорони здоров'я в Україні було розроблено Національну стратегію побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період

2015 – 2025 рр., в основі якої відображаються рекомендації національних та міжнародних експертів, що відбивають прагнення українського суспільства змінити в недалекому майбутньому систему медичного обслуговування населення.

На реформування медичної вищої освіти в Україні, зокрема на підготовку фахівців спеціальності «Загальна практика – сімейна медицина», має вплив європейський та світовий досвід організації освітнього процесу. Член виконавчої ради EURACT (Італія) Франческо Карнеллі зазначає, що з 1993 року було розроблено європейські директиви щодо форм післядипломного професійного навчання, відповідно до яких з метою набуття статусу сімейного лікаря необхідно навчатись два роки (нині три, а в окремих випадках чотири, п'ять років) [3, с. 1].

З 1998 року Всесвітня організація сімейних лікарів (WONCA) встановила, що при кожному університеті має функціонувати окремий підрозділ сімейної медицини, керований сімейними лікарями. Однак, публікації про розвиток сімейної медицини в Європі показують, що в європейських державах відсутній єдиний підхід до підготовки сімейних лікарів.

Нині підготовка сімейних лікарів найкраще здійснюється в Канаді, Франції, Італії. Дослідники стверджують, що в цих країнах студенти спочатку здобувають освіту в галузі сімейної медицини на етапі додипломного 6-річного навчання. Потім продовжують навчання в резидентурі/інтернатурі упродовж двох років.

Вважається, що у Франції найбільш громіздка, проте одна з найякісніших систем підготовки сімейного лікаря, оскільки спочатку студент навчається у закладі вищої медичної освіти протягом п'яти років, а згодом поглиблює свої знання із загальної практики три роки у системі після дипломної освіти. У багатьох європейських державах після завершення навчання у закладах вищої освіти майбутні медичні працівники протягом року-двох проходять навчання в інтернатурі за базовими спеціальностями, як наприклад, вивчають педіатрію або хірургію. Після закінчення інтернатури вони мають право вибрати вузьку спеціальність таку, як нейрохірург, неонатолог. Таких загальних напрямків в європейських країнах близько п'ятнадцяти. 80% із загальної кількості інтернів, які після ЗВО вивчають базові спеціальності, на цьому своє навчання завершують. Вони отримують право працювати хірургами, сімейними лікарями, лікарями швидкої допомоги [4].

У Сполучених Штатах Америки майбутні сімейні лікарі здобувають освіту за програмою чотирьохрічного навчання і отримують диплом бакалавра. А потім продовжують навчання теж за чотирьохрічною програмою із загальної професійної підготовки у закладі вищої медичної освіти. Наступним етапом підготовки сімейних лікарів є трьохрічне їхнє стажування у медичних установах, де вони опановують сферу своєї компетенції [5].

Всесвітня організація сімейних лікарів розробила 6 найважливіших вимог до підготовки сімейного лікаря:

1. Надання первинної медичної допомоги: уміння проводити первинне обстеження пацієнта; координувати діяльність вузьких фахівців, залучених до допомоги пацієнту.

2. Приділяти особливу увагу до інтересів пацієнта: уміння встановлювати продуктивні стосунки з пацієнтом і використовувати набуті навички у роботі з пацієнтом; забезпечувати безперервність надання медичної допомоги хворому протягом тривалого часу.

3. Уміння розв'язувати певні проблеми пацієнта: приймати рішення на основі знань про захворюваність та поширеність даної патології серед певної групи населення; лікування хвороб на ранніх стадіях та негайне надання допомоги за нагальної необхідності.

4. Використання комплексного підходу: одночасне лікування як гострих, так і хронічних станів пацієнта; організація для пацієнта необхідних оздоровчих і лікувальних заходів.

5. Урахування соціальної спрямованості: узгодження потреб окремих пацієнтів із потребами всієї групи, яка обслуговується та ресурсами, що наявні.

6. Мати цілісне уявлення про захворювання: уміння застосовувати біопсихосоціальну модель з урахуванням культурних та екзистенціальних аспектів життя людей [6].

Отже, нові тенденції навчання сімейних лікарів у країнах світу позитивно впливають на реформування системи підготовки сімейних лікарів в Україні. Однак не всі важливі аспекти враховано в організації освітнього процесу у закладах вищої медичної освіти (терміни навчання в закладах додипломної, післядипломної освіти, інтернатурі).

Список використаних джерел

1. Заремба Є. Х. Підготовка сімейних лікарів на до- та після дипломному етапі, проблеми та шляхи їх вирішення / Є. Х. Заремба, О. Є Січкоріз // Медицина. – 2019. – №1. – Том 8. – С. 11–15.

2. Закон України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3611-17>

3. Кареллі Ф. Сучасний стан та індикатори якості освіти в підготовці сімейних лікарів в Європі / переклад Б. Смаля. – URL: <http://www.ufm.org.ua/?p=2553>

4. Чому лікар в Європі вчиться 10 років, а в нас після університету може йти на нейрохірурга. – URL: <http://www.ufm.org.ua/?p=2239>

5. Нові ролі лікаря і пацієнта. – URL: <https://www.vz.kiev.ua>

6. Медична допомога 24 години на добу 7 днів на тиждень. – URL: <https://gorod.dp.ua/news/print/72598>

ON THE QUESTION OF FORMING EDUCATIONAL MOTIVATION IN THE PROCESS OF TEACHING ANCIENT GREEK LANGUAGE

Olesia Lazer-Pankiv

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of General Linguistics,
Classical Philology and Neohellenistics
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology
Kyiv, Ukraine*

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ МОВИ

Олеся Лазер-Паньків

*к.філол.н, доцент,
доцент кафедри загального мовознавства,
класичної філології та неоелліністики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Інститут філології
м. Київ, Україна*

Впровадження компетентнісного підходу з «переорієнтацією з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі» [7, с. 84] та суттєве збільшення частки самостійної роботи студентів зумовило посилення інтересу до мотивації як одного з найважливіших факторів ефективності навчальної діяльності.

Проблема формування навчальної мотивації у процесі викладання давньогрецької мови (ДМ) у методиці навчання класичних мов не мала належного висвітлення, хоча й залишається вкрай актуальною.

Серед факторів, які впливають на ставлення до навчальної дисципліни і, відповідно, на формування навчальної мотивації, дослідники називають, зокрема, інтерес до певної галузі знань і до навчальної дисципліни як її частини, а також специфіку і міру складності оволодіння нею [10; 11, с. 6–7]. Саме ці фактори, з огляду на предмет нашого дослідження, вважаємо найважливішими у мотиваційній складовій процесу навчання ДМ.

Протягом тривалого часу у суспільстві сформувалися певні стереотипи щодо класичних мов: від повного заперечення їх необхідності до абсолютної переконаності у важливості та доцільності їх вивчення та дослідження.

Основними чинниками зниження мотивації до вивчення ДМ дослідники вважають наступні: мовні особливості ДМ [2, с. 33; 4, с. 11]; низька суспільна оцінка професій, пов'язаних із класичною філологією [5, с. 31; 10, с. 264; 11, с. 6]; відсутність або низький рівень прагматичної мотивації [4, с. 15]. Прибічники класичної освіти не втомлюються переконувати, що вивчення та дослідження ДМ необхідне, оскільки

«для будь-якої людини, яка претендує на освіченість, знання давніх мов якщо не завжди безумовне, то вкрай необхідне і неминуче» [8]. Серед аргументів називають, зокрема, такі:

- класика не втрачає актуальності: це щось «тривале, значуще, що неможливо втратити і що не залежить від будь-яких обставин часу» [1, с. 288];

- греки – «вчителі людства майже у всіх галузях людського знання» [8]: вивчення класичних мов «робить можливим зустріч з невпинною красою та інтелектуальним піднесенням, створеним величезною працею в кілька тисяч років людської свідомості» [5].

- класичні мови – «основа для дослідження найрізноманітніших аспектів європейської культури» [6, с. 5]; досліджуючи іншу культуру саме «крізь лінзи греків або римлян», студенти у сучасному мультикультурному світі «можуть навчитися розуміти і цінувати різні культурні відносини і, можливо, співпереживати тим, хто відрізняється від них самих» [3, с. 1–2];

- знання класичних мов допомагає навчитися мислити власною мовою та правильно її розуміти, розширює світогляд та розвиває логічне мислення [8]: «ми вчимося пізнавати світ і пізнавати себе, вивчаючи мову, а вивчення несучасної мови – це найглибший спосіб пізнати власну» [5, с. 36];

- без класичних мов ми «розриваємо зв'язок з минулим, відкидаючи єдине знаряддя його пізнання, тим самим позбавляючи себе єдиних відомостей, які дозволяють нам плідно працювати для майбутнього» [5, с. 38]. Виключення класичних мов з освітніх програм С. Рачинський ще на початку ХХ ст. назвав «найбільшим гріхом сучасності перед майбутніми поколіннями» [9].

Методисти-класики, усвідомлюючи важливість мотиваційного компоненту, пропонують різні варіанти вдосконалення процесу навчання ДМ: залучення культурологічної складової, вихід на міждисциплінарний рівень (Е. Kalerante, В. І.Τσιτρας, L. Houghtalin); використання пісень ДМ (Т. Мооге); залучення текстів наукового (G. Irby) та гумористичного (J. Min) характеру, впровадження ІКТ у процес навчання (зокрема, А. Koutropoulos). Усі зазначені варіанти базуються на задоволенні когнітивних потреб, на активізації пізнавального інтересу як однієї з детермінант мотивації, адже «людина, зацікавлена у чомусь, легко мотивується, не відчуває складнощів при роботі з об'єктом інтересу та не потребує винагороди» [12].

Отже, у процесі викладання ДМ перед викладачем постають надзвичайно важливі завдання, пов'язані з формуванням мотивації, подоланням психологічного бар'єру та негативних стереотипних уявлень про предмет навчання через підтримання стійкого пізнавального інтересу шляхом залучення новітніх технологій навчання (зокрема, ІКТ), комплексне впровадження диференційованого підходу (з формуванням посилюючих вимог відповідно до можливостей та здібностей студентів, заохоченням та схваленням позитивних результатів навчання) та вивчення мови у тісному взаємозв'язку з культурою (виведення викладання ДМ на міждисциплінарний рівень).

Список використаних джерел:

1. Gadamer H.-G. Truth and Method. – New York : Continuum, 2004. – 601 p.
2. Gellar-Goad T. H. M. How Learning Works in the Greek and Latin Classroom // Teaching Classical Languages. – 10.1. – 2018. – P. 33-70. – Access mode: <https://classicalstudies.org/blogs/ted-gellar-goad/how-learning-works-greek-and-latin-classroom-part-7>.
3. Gruber-Miller J. Teaching Culture in Beginning Greek // Classical Studies. – CPL Online 4.1. – 2008. – P. 1–10. – Access Mode: https://www.academia.edu/3438690/Teaching_Culture_in_Beginning_Greek.
4. Kalerante E., Nikolidakis S., Georgopoulou E. The teaching of Ancient Greek as a foreign language, for students of immigrant status, at the high school and Lyceum educational levels in Greece. – Access Mode: https://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/corpus/UCCTS2010Proceedings/papers/Nikolidakis_et_al.pdf.
5. Pollock Sh. Crisis in the Classics // Social research. – Vol. 78. – №1. – Spring 2011. – P. 21–48. – Access Mode: <http://www.bu.edu/premodern/files/2012/08/Cricis-in-the-Classics-Pollock.pdf>.
6. Малинаускене Н. К. Классические языки в контексте лингвокультурологии (из опыта преподавания латинского и древнегреческого языков в Высшей школе культурологии МГУКИ). – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/klassicheskie-yazyki-v-kontekste-lingvokulturologii-iz-opyta-prepodavaniya-latinskogo-i-drevnegrecheskogo-yazykov-v-vysshey-shkole>
7. Методика навчання іноземних мов і культур : теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – Київ : Ленвіт, 2013. – 590 с.
8. Наук А. Несколько замечаний о педагогическом значении древних языков // Месяцеслов на 1866 год. – Санкт-Петербург : Изд. Импер. АН, 1865. – С. 375–394. – Режим доступа: <http://zaumnik.ru/drevnie-jazyki-shkole/o-pedagogicheskom-znachenii.html>.
9. Рачинский С. Древние классические языки в школе // Московский сборник. – Москва: Синодальная типография, 1901. – С. 293–298. – Режим доступа: <http://www.zaumnik.ru/drevnie-jazyki-shkole/rachinskij.html>.
10. Сергеєнкова О. П., Подшивайлов Ф. М. Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості сучасного студента // Актуальні проблеми психології. – Т. 12 : Психологія творчості. – Вип. 22. – С. 260–276. – Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v12/i22/29.pdf>.
11. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. – Харків : ХАІ, 2011. – 40 с.
12. Шишкоедов П. Н. Общая психология. – Режим доступа: <https://psy.wikireading.ru/13012>.

PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF WORLDWIDE CODES IN THE PROCESSES OF STATE CREATION

Natalia Deviatko

*Candidate of Philosophy, PhD,
Associate Professor of the Department of Philosophy
Dnipro Academy of Continuing Education,
Dnipro, Ukraine*

For the modern world national revival and state-building processes are extremely important. In the post-Soviet space the national opposed with the imperial, represented by an extensive system of worldview codes. At the same time we see the powerful impact of globalization on the national. The globalization erases national features, but provides opportunities for more active communication.

The worldview codes are used as a special information and energy structure, filled with personal experience of the person. They integrated into the existing worldview systems and in the mass-media. These codes often take the form of mythological images and various symbolic formations, making them even more influential, holding large audiences together, defining features of self-awareness, and forming the basis of education systems. Particularly important is the comprehension of worldview codes during major ideological transformations, which helps to more efficiently fill communication processes, information and cultural space with positive energies and to counter manipulative influences in the context of the "hybrid wars".

The purpose of the article is to outline the main features of the worldview code underlying the state, based on the example of the mythological image of Ukraine. In Ukraine, many researchers are paying attention to issues of national consciousness. In my opinion, the most interesting are the works of V. Burlachuk (2011), I. Kresina (2017), M. Popovich (2006), G. Redkina (2009), L. Zubrytska (2016).

In the territory of modern Ukraine there are two ideological and communicative systems with a mythological basis: national and imperial myth. The latter dominated the mass consciousness of the Soviet people and came from the imperial structures of the Russian Empire. The Empire state for its proper functioning requires the legitimation of the social hierarchy and territorial aspirations, so it uses the imperial myth. Self-identifying within one of the worldview systems, a person subconsciously accepts a base of worldviews and codes that are legitimate for their information and cultural space. The worldview of a non-affirmative type can shape one's attitude to the country, politics and culture, peoples, image of future and present through stereotypical worldviews. Thus, most perceptions and beliefs are the product of the influence of a worldview system, not of one's own heritage life and emotional experience. Therefore, in my opinion, any national transformation at the state level does not make sense unless they are supported by the dominance of the information and cultural space at the core of the national code system.

Political and cultural figures, media in a state of bilingualism are forced to work in a communicative environment of dominant worldview codes, even though this domination may not be in line with national interests. The messages they send, using non-dominant space codes, do not reach the audience in a holistic, non-distorted manner, which in particular has a significant impact on media and educational discourse. However, if communicators try to speak the same language in common with the audience (codes understandable but not national), then this does influence their outlook, they amplify antinational information and cultural space by their personal authority.

It is very difficult to combine the codes of two world-communicative systems, making non-dominant codes active (this looks like a discussion of national Ukrainian topics in Russian language). To this end, the addressee must have strong worldview beliefs in order not to fall under the influence of the dominant space, and a confirmed social status in order for his actions and thoughts to be legitimate in society. However, there are very few such communicators for objective historical reasons, such as the dominance of Soviet ideology and the extremely effective Soviet cultural and ideological education. The complexity of overcoming this situation is that it is necessary first of all to balance the influence of the two information and cultural spaces operating in the territory of Ukraine, so that new generations, whose codes of communication and production of messages will be mostly national, are brought up in such a social state. This will not allow a worldview-communicative system with an imperial myth at its core, which will gradually lose its worldview dominant, to regain it. We must contribute to the ideological transition as effectively as possible by updating national worldview codes and mythological images as active communicative elements in worldviews of society. The cultural elite (the political one began to be involved in this process for the most part in 2013) and some mass media turned to national codes, reproduced and reactivated mythological images with a national basis. The basis for actualization of the processes of full national revival created in the last three decades is confirmed by three "waves" of national revival in the times of modern Ukraine (1989-1991, 2004-2005 and 2013-2014).

The mythological image of Ukraine based on the complex worldview code that underlies the national consciousness and is required for national revival, emerges as a complex image that is decomposed into five interrelated code formations.

1. The image of the State, its embodiment and vision, both from the outside (for the most part, the external vision) and the self-vision. The projection of the image has a tremendous influence on the image of the state, especially in the eyes of its citizens, and on the political component of its social life.

2. Person who expresses ideas of myth but do not manifest it in action. This element is decomposed into several parts: the general image of the people and the image of the Ukrainian as a specific representative, the cultural hero on which the information and cultural space is held.

3. Person who expresses ideas of myth and do manifest it's in action. In modern society, the this persons are, for the most part, public people, cultural figures, politicians, individuals who are capable of doing things that can actualize ideological changes in the context of a worldview and communicative system.

4. The communicative elements, as symbols, signs and mythologems (for example, coat of arms, flag, viburnum, Dnieper, past historical events, politicians, cultures and arts, landmarks etc.), which became a complete or partial embodiment of national archetypes, acquired a symbolic nature. Their variety interpretation and understanding create additional space for the development of the mythological image of Ukraine.

5. The mythopoetic image of Ukraine as a mythological heroine, its partial reflection is found in folklore, folk representations, images of deities, works of art, mass consciousness. This formation is the most difficult part of a worldview code that embodies both truly deep psychic powers and a subjective artistic vision. The last formation in its figurative embodiment may be most influenced by the distortion. An example is the manipulation of the completeness of the embodiment of the image, when, for example, only one of the manifestations of the mythological image of Ukraine is actualized, as only image of the "Girl" or the "Mother" embodiment.

Updating worldview codes, mythologems and mythological images is complex and occurs in the process of communication, which is the basis of education and upbringing. The study of phenomena these worldviews structures makes it possible to understand better how the mass consciousness works, building how to combat manipulation during the "hybrid wars" and effectively build the state.

References:

1. Burlachuk, V., Stepanenko, V. (2011). *Globalization in the sociological dimension*. Kyiv, Ukraine.
2. Kresina, I. O. (2017). Problems of ethno-political security of Ukraine in the conditions of hybrid war. *Socio-political processes*, 2-3. 205-214.
3. Popovich, M. V. (Ed.). (2006). *Problems of the theory of mentality*. Kyiv, Ukraine: Scientific Thought.
4. Redkina, G. M. (2009). *National consciousness of the population of Ukraine in conditions of state independence*. (Unpublished Doctoral dissertation). The National Academy of Sciences of Ukraine, IF Kuras Institute for Political and Ethno-National Studies, Kyiv, Ukraine.
5. Zubritskaya, L. Y. (2016). Activation of the myth in times of crisis: features of the mythology of "war" and "hero". *Political Science*, 186. 72-76.

**NEW METHODOLOGICAL APPROACHES TO FORMATION OF HISTORICAL
COMPETENCES****Natalia Shalashna***Candidate of Science in History, Associate Professor,
Donbass State Pedagogical University,
Slovyansk, Ukraine***НОВІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ****Наталія Шалашна***кандидат історичних наук, доцент,
Донбаський державний педагогічний університет
м. Слов'янськ, Україна*

Сучасна освіта має своєю метою не лише засвоєння певної суми знань, а насамперед розвитку творчих здібностей особистості, здатності до роботи в команді, комунікативних умінь та навичок, сформованої системи загальних та спеціальних компетентностей. Вимоги сьогодення диктують потребу в тому, щоб випускник навчального закладу був самодостатньою особистістю, здатною до життєвого самовизначення, відкритою до новацій, спроможною на критичне мислення, формулювання й відстоювання власної точки зору.

Найкраще придатний до виконання вказаних завдань компетентнісний підхід до організації навчального процесу [3, 4]. У застосуванні до історичної освіти цей підхід також має бути застосований таким чином, щоб забезпечувати формування й розвиток самоідентифікації молодого людини в історичному процесі та усвідомлення приналежності індивіда до нації. Під компетентністю в даному випадку розуміється сукупність мотиваційних імпульсів, знань і вмінь, необхідних для ефективної діяльності в обраному напрямку [3, 5]. В процесі педагогічної роботи необхідно сформувати певну компетентність як здатність до самостійного вирішення проблеми, включаючи процеси її аналізу, збору інформації, необхідної для її вирішення, самостійне обрання шляхів її вирішення [4]. Серед ключових компетентностей, які мають бути сформовані в процесі освіти, слід виділити соціальні компетентності, які забезпечують здатність до ефективної діяльності в соціумі; компетентності продуктивної творчої діяльності; інформаційно-комунікативні компетентності; компетентності саморозвитку й самоосвіти [1]. В процесі історичної освіти вказані групи компетентностей мають формуватись не лише внаслідок застосування певних методичних прийомів, але й насамперед на основі розробки змістовного наповнення курсу. Це, в свою чергу, передбачає застосування певного методологічного підходу до висвітлення історичного процесу.

На сьогодні дослідниками пропонується декілька новітніх методологічних підходів до побудови парадигми історичного знання, водночас продовжують залишатись актуальними і деякі методологічні підходи другої половини ХХ ст. Кожний із цих підходів має свої недоліки та переваги, проте головною визначальною рисою сучасної методології історичної науки є усвідомлення конкретного індивідуума як суб'єкта історії. Умовно такий підхід називають антропологізацією історичного знання.

Відповідно саме такий методологічний підхід має застосовуватись в процесі формування змісту та методичних засобів історичної освіти [1]. Проаналізувавши зміст ключових компетентностей у застосуванні до завдань історичної освіти, можна зробити висновок, що в змісті історичної освіти є можливість для формування навички комунікації з минулим в якості способу саморефлексії як специфічної комунікативної компетентності. Застосовуючи методологічний підхід, який сьогодні має умовну назву історії ідей, можна сформувати в учнів розуміння історичного процесу як розвитку знань та цінностей суспільства. Відповідно комунікативна компетентність набуває такої важливої якості, як розуміння повідомлення, враховуючи глибинні смисли комунікації, що беруть витоки в національній культурі.

Інформаційна група компетентностей за умови застосування принципу антропологізації історичного знання також може бути сформована значно краще, оскільки в рамках історичної освіти передбачається розвиток навичок роботи з історичними джерелами, що включає обов'язкове формування критичного мислення та вміння перевіряти отриману інформацію [5].

Група соціальних компетентностей в процесі історичної освіти також має свою специфіку і за умови застосування підходу антропологізації передбачає закріплення розуміння системи цінностей суспільства в їх історичному розвитку. Усвідомлення множинності систем цінностей в часі та просторі дає можливість сформувати здатність до конструктивного діалогу, гуманістичної установки в спілкуванні.

Серед спеціальних компетентностей курсу історії виділяються уміння працювати з історичними джерелами, усвідомлення хронологічності розвитку суспільства, розуміння причинно-наслідкових зв'язків та історичних закономірностей [1, 5]. Застосування методологічного підходу антропологізації до формування змісту історичної освіти дає можливість оптимізувати розвиток спеціальних історичних компетентностей. Зокрема, розуміння індивіда як суб'єкта історичного процесу значно підвищує рівень розвитку вміння відрізнити першоджерело від його інтерпретації, поглиблює розуміння впливу суспільно-культурних факторів на зміст інформації. Усвідомлення молодою людиною свого місця в історичному процесі та розуміння загального змісту історичних процесів тієї чи іншої епохи становлять основу хронологічної компетентності [4]. Ця група спеціальних історичних компетентностей передбачає набуття конкретних фактографічних знань та навички критично осмислювати події.

Застосування принципу антропологізації під час формування цієї групи компетентностей забезпечує усвідомлення впливу системи цінностей певної епохи на мотивацію та наслідки дій суб'єктів історії. При цьому найголовнішим є сформувані переконання в тому, що ключовим критерієм оцінки діяльності історичних персонажів є зміст загальнолюдської системи цінностей та самоцінність особистості. В результаті має бути закріпленим почуття власної відповідальності та здатність критично оцінювати власні дії як суб'єкта історії.

Отже, застосування в процесі розвитку основних загальних та спеціальних компетентностей курсу історії підходу антропологізації історичного знання дає можливість, окрім більш успішного вирішення завдань компетентнісної освіти, сформувані важливі навички комунікації на полікультурній основі, мотивацію до активної участі в суспільних процесах, повагу до національної та загальносвітової системи цінностей, здатність до самовдосконалення протягом всього життя.

Список використаних джерел:

1. Баханов К.О. Механізми запровадження компетентнісного підходу в навчанні історії в школі. Історія і суспільствознавство в школах України. – 2013. - № 1-2. – С. 3-7
2. Луговий В.І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С. 13–26.
3. Медведовська Т. Компетентнісний підхід у організації навчального процесу в системі вищої освіти. Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2011. – (Спецвип. 7), ч. 2. – С. 40–45.
4. Овсієнко Л. Компетентнісний підхід до навчання: теоретичний аналіз. Педагогічний процес: теорія і практика. - 2017. - № 2(57). - С. 82-87.
5. Пометун О.І. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні історії: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-52240198

USE OF INTERACTIVE TEACHING METHODS IN THE EDUCATIONAL PROCESS AT THE HIGHER MILITARY SCHOOL

Alexander Prilipko

PhD psychologists

Deputy Head of the Military Institute

Military Institute of Kiev National University

named after Taras Shevchenko

m. Kiev, Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ У ВИЩІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ШКОЛІ

Олександр Приліпко

к. психол. н.

заступник начальника Військового інституту

Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Сьогодення вимагає від викладачів вищої військової школи впровадження в практику інтерактивних форм навчання. Сучасному військовому педагогу вже недостатньо бути компетентним у своїй галузі знань, він повинен майстерно володіти методичними інноваціями, які пов'язані із застосуванням інтерактивних методів навчання. Мета інтерактивного навчання у вищій військовій школі – підвищення ефективності освітнього процесу, досягнення всіма курсантами та слухачами високих результатів навчання.

Характерною ознакою інтерактивного навчання у вищій військовій школі – плідна співпраця військово педагога та курсантів.

Зауважимо, що навчання з використанням інтерактивних освітніх технологій передбачає відмінну від звичної логіки освітнього процесу: не від теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування на практиці.

Підвищення ефективності освітнього процесу та досягнення всіма курсантами високих результатів навчання – основна мета застосування інтерактивних методів навчання у вищій військовій школі.

Однією з популярних інтерактивних інноваційних форм, які використовуються у сучасній вищій військовій школі є тренінг. Останній представляє собою інтерактивне навчання, метою якого є розвиток компетентності міжособистісної і професійної поведінки у спілкуванні. Перевагою тренінгу є те, що він забезпечує активне залучення всіх учасників в процес навчання.

Коротко охарактеризуємо вимоги, які ставляться до проведення тренінгу: оптимальна кількість учасників тренінгу 20-25 осіб; наявність приміщення, в якому б учасники тренінгу розмістилися колом, що сприяє активній взаємодії його учасників; обов'язкове ознайомлення учасників тренінгу з цілями і завданнями тренінгу; наявність на початку першого тренінгового заняття вправи “знайомство” та прийняття “угоди” – правил роботи групи; створення доброзичливої атмосфери та її підтримання впродовж всього тренінгу; залучення всіх учасників до активної діяльності; повага до почуттів і думок кожного учасника; заохочення учасників тренінгу; сприяння тренера (військового педагога) досягненню кожним учасником тренінга поставленої мети заняття, при цьому не нав'язуючи своєї думки; забезпечення тренером (військовим педагогом) дотримання часових параметрів кожного етапу тренінгу; забезпечення ефективного поєднання теоретичного матеріалу і інтерактивних вправ; обов'язкове підведення підсумків тренінгу після його закінчення.

В структурі тренінгу, зазвичай, виокремлюють такі елементи:

1. Інформаційний блок або надання теоретичних знань. Цей етап рекомендовано почати з відповідей на питання анкет та опитувальників. В разі необхідності відпрацьовуються питання, які викликали труднощі у більшості учасників тренінгу. З цією метою використовується, або ж лекція, або ж мультимедійна презентація. Далі військовий педагог на свій розсуд використовує: рольові ігри, дискусії, запрошує візitera, роботу в малих групах тощо.

2. Вироблення практичних навичок. Загальновідомим є той факт, що будь-які теоретичні знання повинні обов'язково супроводжуватися практичними вправами, які б сприяли формуванню практичних вмінь і навичок. Тому тренер (військовий педагог) спрямовує всі зусилля на те щоб його учасники набули практичного досвіду. І на цьому етапі використовуються рольові ігри, інсценування, дискусії, “мозкова атака” та інші інтерактивні форми роботи в залежності від умов.

3. Підведення підсумків тренінгу. Цей етап має важливе значення, адже під час його проведення учасники тренінгу діляться своїми враженнями, емоціями та висловлюють свої побажання. Підведення підсумків можна проводити у вигляді заповнення анкет. Рекомендовано закінчувати тренінг міні-бесідою, в ході якої тренер (військовий педагог) з'ясовує що для курсантів було цікавим і корисним, що вони можуть запропонувати для поліпшення організації та проведення тренінгів. Також тренер (військовий педагог) просить курсантів пригадати, які вправи вони виконували, а це також сприяє закріпленню навчального матеріалу.

Підсумовуючи зазначимо, тренінг як інтерактивна форма організації освітнього процесу у вищій військовій школі стає популярним як серед курсантів так і серед військових педагогів, адже сприяє формуванню компетентних фахівців у сфері безпеки та оборони.

COMPONENTS OF ADAPTIVE TRAINING MATERIAL FOR FUTURE AIR TRAFFIC CONTROLLERS

Maryna Lomakina

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
National Aviation University,*

Kateryna Surkova

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Flight Academy of the National Aviation University
Kropyvnytsky, Ukraine*

КОМПОНЕНТИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ АВІАДИСПЕТЧЕРІВ

Марина Ломакіна

*к. пед. н., доцент Національного авіаційного університету,
доцент кафедри іноземних мов*

Катерина Суркова

*к. пед. н., доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій,
Льотна Академія Національного авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна*

Підвищення якості професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів потребує впровадження індивідуального підходу до навчання, який можливо реалізувати за рахунок адаптивного типу навчання. Реалізація адаптивного навчання вимагає розробки цілого ряду його компонент, а саме: методів організації, методів навчання, засобів навчання, змісту навчання, методів контролю, критеріїв оцінювання, умов використання такого виду навчання та ін.

Навчальний матеріал є складною системою, яка має свою структуру зі специфічними елементами й зв'язками між ними [4]. Навчальний матеріал залежно від виконуваних функцій може бути згрупований таким чином [4]: інформаційний; операційний; контролюючий; актуалізуючий; стимулюючий; діагностуючий. Беспалько В. П. [2] у змістовому блоці навчальних предметів виокремлює наступні елементи: поняття; явища; відношення, залежності, алгоритми. Гур'янова М. П. [3] умовно всі навчальні матеріали розділяє на традиційні і електронні, поточні і контрольні, офіційні і додаткові, теоретичні і практичні. Крім того, існує підхід розподілу на теоретичний та практичний матеріал. Теоретичний матеріал створює певний фундамент знань, що становить професійний кругозір фахівця. Практичний матеріал забезпечує навчання професійних знань та вмінь, що охоплює всю професійну діяльність фахівця.

В роботі Ашерова А. Т., Сажко Г. І. [5] усі ключові поняття навчальної дисципліни умовно розбиті на три групи: група А: поняття, для викладу яких необхідні знання з іншої дисципліни; група Б: поняття, які формують базис інших дисциплін; група В: власні поняття даної дисципліни. Автори назвали ці поняття вхідними (А), вихідними (Б) і внутрішніми (В) поняттями навчальної дисципліни. У навчальній дисципліні не може бути ізольованих понять, тобто, що не відносяться до однієї з груп (А, Б, В). Андрощук І. В. [1] виокремлює базисний, провідний, допоміжний, контролюючий навчальні компоненти.

Таким чином, на сьогодні існують різні підходи до видів навчального матеріалу. Необхідно виявити структуру змістовного наповнення адаптивного навчання курсантів на етапі дотренажерної підготовки. На основі аналізу наукових робіт щодо різноманіття видів навчального матеріалу (Беспалько В. П., Гур'янова М. П., Коробов Є. Т., Андрощук І. В., Ашерова А. Т., Сажко Г. І. та ін.) [2; 3; 4; 1; 5] запропоновано структуру навчального матеріалу професійного спрямування.

Така структура навчального матеріалу може використовуватися як в традиційному, так і в адаптивному навчанні на дотренажерному етапі підготовки. Компонентами навчального матеріалу є: базисний, опорний, операційний контролюючий. Базисний є фундаментальною основою, без активізації або повторного вивчення якої неможливе вивчення навчального матеріалу курсантами, тобто навчальний матеріал, засвоєний курсантами на попередніх курсах під час вивчення інших дисциплін та який необхідний для розуміння, осмислення і кращого запам'ятовування нового навчального матеріалу, тобто це вхідний навчальний матеріал. Він становить основу вивчення дисципліни. Опорний компонент висвітлює основний зміст дисципліни та відображено у вимогах до знань, навичок та вмінь з дисципліни. Цей компонент потребує міцного засвоєння, а рівень володіння курсантами цим компонентом свідчить про успішність вивчення навчальної дисципліни, тобто це внутрішній навчальний матеріал, а також матеріал який формує базис інших дисциплін.

Наповненням цього компоненту є професійні: поняття; явища; відношення; залежності; алгоритми діяльності. Операційний компонент навчального матеріалу направлено на формування навичок і вмінь з використанням навчальних дій розпізнавання, аналізу, узагальнення, порівняння, розрізнення, застосування, розв'язання, відтворення в різних умовах і т. д. Наповненням цього компоненту є завдання практичного змісту, реалізовані у вигляді ситуаційних завдань, під час виконання яких формуються навички та уміння.

Завдання носять тренувальний характер, під час виконання завдань курсанти можуть використовувати різний навчальний матеріал для допомоги вирішення завдання, також допомога може бути надана викладачем або іншими курсантами.

Контролюючий компонент навчального матеріалу пропонує застосування різноманітних завдань, за допомогою яких контролюється рівень засвоєння курсантами навчального матеріалу дисципліни. Даний компонент забезпечує внутрішній і зовнішній зворотний зв'язок, дозволяє виявити прогалини в знаннях, причини неправильних дій курсантів. Зворотний зв'язок служить джерелом інформації про хід та результати навчання і надходить викладачу та курсанту, зіставляється із заздалегідь відомою нормативною моделлю, і результати цього зіставлення служать для викладача підставою для оцінки та корекції процесу навчання. Наповненням цього компоненту є завдання самоконтролю та контролю, завдання виконуються самостійно, без надання допомоги.

Ситуаційні завдання, в основі яких реальні професійні ситуації, є складником двох компонентів: операційного та контролюючого. Змістовні компоненти будуть відповідати адаптивному навчанню, в тому разі, якщо надання навчального матеріалу на кожному етапі буде відповідати рівню засвоєння матеріалу курсантом.

Список використаних джерел:

1. Андрощук І. В. Формування змісту підготовки майбутніх фахівців на засадах системного підходу/ І.В.Андрощук // Молодь і ринок : Щомісячний міжнародний науково-педагогічний журнал. –2013. –№11 –С.78–83.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
3. Гурьянова М. П. Школа и социальная педагогика. Пособие для педагогов /М.П. Гурьянова.– Мн.: Амалфея, 2012. – 448 с.
4. Коробов Є. Т. Навчальний матеріал та його структура. URL:http://www.rusnauka.com/19_DSN_2010/Pedagogica/69745.doc.htm
5. Научные и методические основы эргономической подготовки инженеро-педагогов в компьютерной отрасли / А. Т. Ашеро́в, Г. И. Сажко: Харьков: УИПА, 2008. – 172 с.

USING GOOGLE SERVICES IN TEACHING ACTIVITIES**Lesya Khrushch***Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
SHEI "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University"***ЗАСТОСУВАННЯ GOOGLE-СЕРВІСІВ У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ****Леся Хрущ***к. е. н., доцент кафедри математики та інформатики і методики навчання,
ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"*

Розвиток сучасної освіти потребує від викладача професійної підготовки з використанням сучасних освітніх комп'ютерно-інформаційних технологій та електронних ресурсів. ІТ-технології активізують заняття, сприяють глибшому засвоєнню навчального матеріалу та вищому рівню володіння знаннями. Викладач може застосовувати самостійну, пошукову, навчально-дослідницьку роботу учнів, отримує можливість збільшувати обсяг навчальних ресурсів. Застосування Google-сервісів у викладацькій діяльності викладача дозволяє створити ефективне освітнє середовище у навчальному процесі. Служби Google є дуже різноманітними і відіграють велике значення у створенні заохочення до навчання і творчості. Це є безкоштовні онлайн-ві програмні засоби: поштовий сервіс Gmail, хмарне сховище Google Диск, Google Сайт, Google Календар, сервіси для створення таблиць, документів, презентацій та інші. Важливим у викладацькій діяльності є можливість організації спільної роботи учнів, відслідковувати у режимі реального часу всі зміни, які відбуваються, залишати коментарі, виправлення, використовувати для спілкування чат.

Сервіс Gmail пропонує ряд особливостей і поліпшень в порівнянні з іншими поштовими веб-сервісами. Gmail відстежує початкове повідомлення з ланцюжком відповідей на нього; має 15 гігабайт дискового простору; для даного сервісу характерним є автоматичне збереження "чорнової" копії повідомлення; розвинений список контактів; "гарячі клавіші"; мітки замість папок; пошук по вмісту листів і прикріплених файлів; фільтрація від спаму; підтримка різних мов; вбудовані орфографічна перевірка і чат та ін. Google Документи служать для створення документів, редагування їх і для роботи над ними разом з іншими користувачами. Зручним є імпорт документів, їх редагування, а потім експорт результатів у форматах .docx, .pdf, .odt, .rtf, .txt або .html. Документи створюються з додатковим захистом і можливостями для командної роботи, адже існує відстеження змін, внесених в документ, і скасування будь-яких з них. Крім того, попередні версії зберігаються необмежений час і не займають місце на диску. Цікавим є створення малюнків-заготовок. У таких заготовках завдяки можливостям для спільного редагування, учні мають змогу відповідно до завдання вибрати свій варіант відповіді, вказати коментар-обґрунтування до обраного варіанту, перемістити вибрані об'єкти у разі потреби. Google Сайти – це зручні засоби обміну інформацією, для роботи з якими не потрібно додаткових знарядь або знань.

Важливим є вміти планувати власні сайти-навігатори для навчання, роботи з проектами, тренінгу чи дистанційних курсів. Важливим та зручним для роботи є вбудова у створені сайти готових завдань, наприклад, за допомогою learningapps.org (<https://cutt.ly/1wDAMFk>). Зручним інструментом для організації спільної роботи у викладацькій діяльності є мережевий сервіс Padlet (<http://padlet.com>), Lino it (<http://linoit.com>), Jamboard (<https://jamboard.google.com>). Ці сервіси можуть використовуватися для створення інтерактивної дошки оголошень, проекту чи групи з різними стікерами, фото, відео, архівами. Можна використовувати як органайзер, для організації та проведення дослідження, проекту. Можливість розміщення багатьох постів на одній сторінці привертає увагу та інтерес учнів з будь-якого питання, вся увага їх зосереджується на дошці і не буде розсіюватися, наприклад, як це може бути при перемиканні слайдів на презентації. Спільна робота над полотном допомагає створити проектну діяльність, вказує на соціальний характер ресурсу. Доречним буде створення у навчальному сайті посилання на такі інтерактивні сервіси для спільного користування.

Google Форми – сервіс, за допомогою якого організовується опитування, збираються відповіді в одній електронній таблиці та підбиваються підсумки за результатами опитування. Цікавим для заохочення до навчання є створення Інтернет-анкетування. Google Форми мають такі переваги над традиційною формою проведення педагогічного дослідження: візуальне позначення й особливості реалізації інтерфейсу дозволяють чітко розмежувати запитання з одиничним і множинним вибором, спрощується опрацювання результатів; дозволяється співпраця групи географічно віддалених дослідників. [1] З допомогою вбудованого чату викладач отримує змогу організувати індивідуальні та групові консультації, супровід виконання практичних робіт, брати участь у спілкуванні з колегами, друзями, однодумцями. Ефективною є сьогодні дистанційна форма навчання у системі Google Classroom – платформі для автоматизації навчального процесу. Classroom демонструє свої переваги над іншими формами навчання завдяки своїй значно вищій інформативності, доступності та економічній ефективності. [2] Активно використовуючи Google сервіси у викладацькій діяльності, вдало організовуючи навчання у Classroom, створюючи форми-тести для діагностики знань учнів, вдасться якісно сформулювати навчальний процес. Зазначені сервіси спрямовані на задоволення різних потреб та дозволяють ефективно працювати в освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В. Практика використання ІКТ-засобів у педагогічному експерименті: Інтернет анкетування. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. Т. 35. Вип. 3. С. 135–152.

2. Хрущ Л.З., Гарпуль О.З. Застосування віртуального класу до навчання та формування навчальної мотивації. *Сучасні світові тенденції розвитку науки та інформаційних технологій*: матеріали МНПК., 25–26 травня 2018 р. С. 215–217.

PROFESSIONAL COMPETENCE AS A KEY FACTOR IN ENGINEERING EDUCATION

Lesia Zbaravska

Head of Physics and Engineering Discipline Department of State Agrarian and Engineering University in Podillia, Ukraine

Olha Chaikovska

Lecturer at Social and Humanitarian Department of State Agrarian and Engineering University in Podillia, Ukraine

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ - ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЯКІСНОЇ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ

Леся Збаравська

завідувач кафедри фізики і загальнотехнічних дисциплін, Подільський державний аграрно-технічний університет

Ольга Чайковська

асистент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Подільський державний аграрно-технічний університет

Одним із головних завдань вищої освіти є формування професійної компетентності випускника, що передбачає ідеальний кінцевий результат, тобто підготовку такого фахівця, який опанував би необхідні знання, уміння, навички творчої діяльності, має відповідний світогляд та ерудицію, інтелектуальний рівень, набув навичок самоосвіти, в якого сформовані професійні якості, моральна, естетична, екологічна культура. Проблема формування професійної компетентності особи - одна з найактуальніших проблем сьогодення.

Багато дослідників зосереджувались на висвітленні питань професійної підготовки фахівців у міжнародних справах [5], медичної галузі [4] через міждисциплінарний підхід [2], [3]. Проте залишається ціла низка проблем, які або зовсім не розв'язувались, або не знайшли повного вирішення, зокрема: розроблення методики навчання фізики студентів вищих аграрно-технічних навчальних закладів, яка має базуватися на принципі професійної спрямованості навчання. Вивчення літературних джерел, нормативно-правових актів, планів і програм, стандартів для інженерних напрямів підготовки, освітньо-кваліфікаційних характеристик, аналіз досвіду проведення занять з фізики та виконання педагогічного експерименту, дозволили нам виявити таке:

- невідповідність між змістом нових стандартів освіти і застарілим навчально-методичним, інструктивно-нормативним забезпеченням і педагогічними підходами;
- недостатню реалізацію принципу професійної спрямованості навчання фізики студентів аграрно-технічних університетів;

– необхідність засвоєння студентами величезного обсягу навчального матеріалу і систематичне зменшення кількості годин на вивчення фізики;

Як наслідок значна частина студентів чітко не усвідомлюють мети вивчення фізики. Під час її вивчення вони недостатньо засвоюють фундаментальні знання з фізики і уміння їх застосувати до виконання завдань, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю [1].

Під час проведення педагогічного експерименту, для обґрунтування його ефективності щодо систематизації вивчення курсу фізики у вищому аграрно-технічному навчальному закладі, удосконалення змісту та форм навчання, розроблення засобів інтенсифікації навчального процесу та комплексу діагностики знань здійснювалося за такими основними напрямками:

- організація експериментально-дослідницького навчання;
- аналіз організаційних, структурних і змістових змін під час вивчення курсу фізики та їх впливу на рівень знань студентів вищих аграрно-технічних навчальних закладів і вплив цих знань на їх фахову підготовку;
- аналіз результатів оцінювальної діяльності викладачів, що працювали за нашими розробками, посібниками, рекомендаціями та іншими навчально-дидактичними матеріалами.

Під час проведення експериментальної роботи використано такі методи: анкетування та інтерв'ювання; спостереження за навчальним процесом та аналіз методики навчання фізики, загальнотехнічних і фахових дисциплін під час відвідування занять викладачів; лабораторний експеримент; дослідне викладання. Під час спостережень за навчальним процесом виділялися ті або інші аспекти освітнього процесу, які вивчалися (наприклад, активність студентів під час занять, їх інтерес до навчального матеріалу, якість відповідей: правильність, повнота, усвідомленість тощо). Для визначення змісту професійно спрямованого матеріалу і його місця в курсі фізики проводився аналіз змісту загальнотехнічних дисциплін і дисциплін професійної та практичної підготовки та анкетування студентів. Під час його проведення були задані наступні питання:

1. Яке місце займає фізика у Вашій майбутній професії?
2. Чи закладає курс фізики основи для вивчення фахових дисциплін?
3. Яке місце Ви надаєте фізиці у виконанні професійних завдань?
4. Чи допомагали Вам знання з курсу фізики під час підготовки курсових та дипломних робіт?
5. Чи підвищувало вивчення курсу фізики Ваш інтелектуальний потенціал?
6. Чи навчились логічно мислити під час вивчення фізики?
7. Чи формував курс фізики творче мислення?
8. Чи сприяло вивчення курсу фізики професійній підготовці інженера-аграрника?

Майже 95% студентів вважали, що курс фізики в аграрно-технічному навчальному закладі має переважно загальноосвітній характер, істотної ролі для вивчення фахових дисциплін не відіграє. На екзаменах із загальнотехнічних дисциплін понад 60% студентів пов'язують курси загальнотехнічних дисциплін («Електротехніка», «Теоретична механіка», «Деталі машин») з питаннями з фізики, а з таких дисциплін, як «Теорія механізмів і машин», «Механіка матеріалів і конструкцій» зв'язок з курсом фізики, на думку студентів, не простежується взагалі. Екзамени з фахових дисциплін показали, що вивчаючи дисципліни професійної та практичної підготовки, студент майже не звертається до питань і законів фізики, тобто понад 87% студентів не пов'язують фізику і дисципліни професійної та практичної підготовки. На основі здобутих результатів ми дійшли таких висновків: більшість студентів не бачать тісного взаємозв'язку між фізикою, загальнотехнічними дисциплінами та дисциплінами професійної і практичної підготовки; зміст лекційних і практичних занять містить інколи абстрактний матеріал, а лабораторні роботи мало відрізняються від робіт, які виконуються, наприклад у педагогічному університеті. Причинами такого стану є недостатньо сформована професійна спрямованість програми з фізики (з урахуванням напряму підготовки). Традиційна система навчання фізики в аграрно-технічному навчальному закладі недостатньо сприяла реалізації професійної спрямованості навчання, не дозволяла істотно вплинути на професійний розвиток студентів. Впровадження ступеневої професійної освіти в Україні зумовлює потребу подальшого дослідження методики реалізації принципу професійної спрямованості, що дасть змогу чіткіше розмежувати зміст і функції окремих етапів професійної підготовки, досягнути необхідної координації педагогічних дій, усунути дублювання навчального матеріалу, скоротити нераціональні витрати часу, забезпечить фахівцям глибші та міцніші знання, пов'язані з їх професійною діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Збірник задач з фізики з професійним спрямуванням [Текст] / Л.Ю. Збаравська, І.М. Бендера, С.Б. Слободян – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2010. – 64 с.
2. Aboelela, S. W., Larson, E., Bakken, S., Carrasquillo, O., Formicola, A., Glied, S. A., et al. Defining Interdisciplinary Research: Conclusions from a Critical Review of the Literature. Health Research and Educational Trust. –2007. –42(1), С. 329-346.
3. Borrego, M., Newswander, L. Definitions of interdisciplinary research, toward graduate-level interdisciplinary learning outcomes. The Review of Higher Education. – 2010. – 34(1), С. 61–84.
4. El-Moamly, A. Medical Education in the New Millennium. New York: Nova Science Publishers. – 2010.
5. В.В. Третько, «Міждисциплінарний підхід у підготовці майбутніх магістрів міжнародних відносин». Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи, № 6 (13), 2013, С. 194–202.

FINANCIAL CONTENT PROBLEMS AS A MEANS OF THOUGH LINES OF KEY COMPETENCIES IN THE PROCESS OF TEACHING MATHEMATICS

Larysa Pokudina

Candidate of Pedagogical Sciences, Mathematic Teacher

School 2 Khmelnytskyi, Ukraine

ЗАДАЧІ ФІНАНСОВОГО ЗМІСТУ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСКРІЗНИХ ЛІНІЙ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ

Лариса Покудіна

канд. пед. наук, вчитель математики

НВК № 2 м. Хмельницького, Україна

У світлі сучасних освітніх реформ процес навчання і виховання у школах України стає все більше орієнтований на формування у школярів практичних та життєвих навичок й гнучких умінь. Якнайкраще реалізації цієї ідеї сприяє виділення та впровадження в освітній процес чотирьох наскрізних змістових ліній – підприємливість і фінансова грамотність, екологічна безпека та сталий розвиток, громадянська відповідальність, здоров'я і безпека. Наскрізні лінії ключових компетентностей не лише відповідають виклику сучасності, доповнюють знанневий і компетентісний компоненти змісту освіти, а й сприяють ефективному та повноцінному впровадженню інноваційних методик навчання. Громадське обговорення проекту державного стандарту базової середньої освіти відзначило за необхідне внести корективи у формулювання мети та ціннісних орієнтирів базової середньої освіти, а отже, привести шкільну освіту у відповідність потребам сучасного суспільства [2].

Реалізація наскрізних ліній ключових компетентностей на уроках математики в середній школі здійснюється в основному через створення і розв'язування прикладних задач, тобто задач, що виникають із практичних потреб людини і розв'язання яких потребує використання математичного апарату.

Однією із наскрізних ліній є «Підприємливість і фінансова грамотність». Саме ця наскрізна лінія націлена на створення умов для успішного орієнтування школярів у швидкозмінному технологічному середовищі та сприятиме у подальшому кращому розумінню й ефективному вирішенню фінансових питань, що виникають у повсякденному житті людини, як то планування сімейного бюджету, розрахунок комунальних витрат, розрахунок позики, інвестування, кредитування і страхування тощо. Фінансова грамотність – це уміння застосовувати фінансові знання та навички з метою якісного управління власними фінансами. Оцінкою фінансової грамотності особи має слугувати рівень фінансової обізнаності.

Науковці Васильєва Д. та Василюк Н. підкреслюють, що високий рівень фінансової грамотності населення країни має позитивний вплив не лише на рівень добробуту громадян, а й загалом на економіку держави.

Зокрема, високий рівень фінансової грамотності населення допомагає заробляти, зберігати, примножувати та раціонально використовувати власні кошти; уможливорює раціоналізацію сімейного бюджету та розширення сфер його планування; сприяє захисту населення від шахрайства, підвищує фінансову безпеку громадян; підвищує рівень користування фінансовими продуктами; сприяє збільшенню числа сумлінних позичальників, зниженню ризиків, пов'язаних з діяльністю банків; зрештою, покращує емоційний стан кожного громадянина країни [1].

Для реалізації наскрізної лінії «Підприємливість та фінансова грамотність» важливо розширити існуючу систему вправ із курсу математики за рахунок задач відповідного змісту, які є в достатній кількості у збірниках задач різних народів, а також складати сучасні задачі фінансового змісту й залучати до цього процесу школярів. Для сучасної учнівської молоді корисними і цікавими є задачі на розрахунок вартості товарів і послуг, задачі, що стосуються банківських операцій та розрахунку податків, на особливості розрахунку комунальних платежів та нарахування пенсій, і, звісно, задачі на розподіл фінансів у родині, зокрема, планування витрат кишенькових грошей, вибір оптимального тарифу мобільного оператора тощо.

Загалом, фінансово-орієнтовані задачі можна групувати залежно від змісту: задачі на родинний бюджет, задачі на обрахунок вартості товарів і послуг, задачі на банківські розрахунки, задачі на податки, задачі на цінні папери, задачі на страхування тощо. Розв'язування таких задач сприяє формуванню в учнів активної життєвої позиції і фінансової самостійності, формує фінансове мислення, розвиває логіку, вчить планувати і прогнозувати. Перераховані типи задач корисно включати до складу дослідницьких проектів («Формування споживчого кошика», «Один день із діяльності підприємства», «Банківські послуги» тощо), кейс-задач, творчих завдань тощо.

Без сумніву, фінансовий аспект торкається практично усіх сфер життєдіяльності сучасної людини, а систематичне формування компетентностей у сфері підприємливості та фінансової грамотності на уроках математики сприятиме виробленню у школярів умінь застосовувати фінансові знання і здобуті навички для одержання максимальної користі від управління власними фінансами та обирати й якісно користуватися фінансовими послугами.

Список використаних джерел

1. Збірник задач з математики. 5–9 класи: Наскрізнi лінії компетентностей та їх реалізація / Д.В. Васильєва, Н.І. Василюк. – К., 2017. – 112 с.
2. Звіт за результатами громадського обговорення проекту державного стандарту базової середньої освіти [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>.
3. Кокойло А. Ю. Реалізація наскрізних ліній ключових компетентностей в курсі алгебри і початків аналізу у процесі вивчення виразів і їх перетворень. Фізико-математична освіта. – 2018. – Вип. 1. – С. 236-240.

PSYCHOLOGICAL CLIMATE AND EFFECTIVE MANAGEMENT**Olena Vovchyk-Blakytna***PhD, Senior Researcher H.S Kostyuk Institute of Psychology
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine***ЕКОЛОГІЧНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ТА ЕФЕКТИВНИЙ
МЕНЕДЖМЕНТ****Олена Вовчик-Блакитна***к.психол.н. провідна наукова співробітниця,
Інститут психології імені Г.С.Костюка
НАПН України,
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах в теорії управління організаціями відбувається істотна зміна загальної парадигми. Нині персонал розглядається як основний ресурс організації, котрий значною мірою визначає успіх всієї її діяльності та яким треба кваліфіковано управляти, створюючи оптимальні умови розвитку. Саме персонал стає нині довгостроковим чинником конкурентоспроможності і виживання установи та підприємства, тому одним із життєво важливих є забезпечення алгоритму ефективного управління персоналом [1-4]. Особливо гостро постає питання екологічності середовища, в якому особистість працює, має професійно та особистісно розвиватися. Прагнення керуватися принципом екологічності відбиває усвідомлення важливого змістовного характеру взаємовпливів в системі людина – середовище. Екологічною буде така взаємодія, котра створює двосторонні умови для розвитку всіх значимих компонентів системи. Можна вважати, що найбільш високим рівнем екологічності буде характеризуватися діяльність людини, котра завдяки розвитку елементів середовища, створює середовище власного розвитку. Екстраполюючи цю позицію на організації та професійну спільноту можна твердити, що чим більшою мірою кожен з її членів розвиватиметься професійно та особистісно, тим більш екологічно орієнтованим виявляється середовище.

Поняття соціально-психологічного клімату колективу є системою взаємин, котрі відображають специфіку суб'єктивної інтеграції окремих працівників та груп з метою реалізації спільних завдань. Це є внутрішній стан колективу, що формується як результат спільної діяльності та міжособистісної взаємодії. Вплив цього клімату на розвиток колективу може бути стимулюючим чи стримуючим, що дозволяє визначати його як здоровий - нездоровий, або екологічний - неекологічний. Здоровий психологічний клімат маркується оптимізмом та довірою, почуттям безпеки, взаємною підтримкою у взаєминах, відкритістю комунікації, впевненістю, бадьорістю та свободою мислити, діяти, професійно зростати, робити внесок в розвиток організації, припускатися помилок без остраху покарання. Якість соціально-

психологічного клімату в організації визначає ставлення керівника до суспільства в цілому, до своєї організації та кожного її члена зокрема. Якщо розуміння управління обмежується уявленнями про людину, як ресурс, сировинну та енергетичну базу, то такий підхід неминуче призводить до деформацій в процесі управління та погіршення самого соціально-психологічного клімату.

Вдосконалення виробничих, інформаційних і управлінських технологій, а також глобальна переоцінка індивідуальних і загальнолюдських цінностей дозволили найближче підійти до рішення важливої проблеми: подолання суперечності між людиною і організацією, оскільки сила організації лежить перш за все в людському потенціалі. Формування здорового соціально-психологічного клімату вимагає від управлінців базових психологічних знань, розуміння психологічних особливостей становлення взаємин та розвитку колективу, емоційних станів людини, її настроїв тощо. Розвинений емоційний інтелект управлінця значною мірою допомагає йому дбати про підтримання емоційного комфорту членів організації, який знаходиться у прямій залежності з ефективністю праці, наявності в ній елементів творчості. Тому беззаперечною виглядає доцільність оволодіння знаннями із закономірностей формування здорового клімату в організації. Перелічимо основні чинники, які визначають екологічність психологічного клімату в колективі: 1. Особливості глобального макросередовища; 2. Особливості локального середовища; 3. Специфіка фізичного мікроклімату; 4. Маркери привабливості роботи; 5. Характер діяльності; 6. Особливості організації спільної діяльності; 7. Характер комунікацій в організації та стиль керівництва.

Спеціально організовані форми психологічної просвіти управлінців в контексті означених питань - чи у рамці тематичної бесіди, у форматі оволодіння базовими навичками практичної психології, чи активної участі в психотехнічній грі, засвідчать підвищення їхньої компетентності та, відповідно, оздоровлення соціально-психологічного клімату колективу.

Список використаних джерел:

1. Карамушка Л.М. Психологічні основи управління в системі середньої освіти: –Навчальний посібник. –К.: ІЗМН, 1997.
2. Эколого-психологические факторы современного образа жизни. Житомир, 2009.
3. Catherine Bailey, David Mankin, Clare Kelliher, Thomas Garavan Strategic Human Resource Management Second edition. Oxford University Press. 2018.
4. Keith Pounds The psychology of management. MBA iUniverse, Inc. New York Bloomington, 2008.

MODERN APPROACHES TO THE CREATION OF AN INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT

Liudmyla Herasymenko

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Municipal Institution of Higher Education "Rivne Medical Academy" of Rivne Region Council
Rivne, Ukraine*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Людмила Герасименко

*кандидат педагогічних наук, доцент,
КЗВО «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради
м. Рівне, Україна*

Сучасні тенденції розвитку суспільства, євроінтеграційний поступ України зумовлюють необхідність реформування системи освіти щодо її змісту, якості, рівня, шляхів та активних пошуків вдосконалення сучасних підходів до формування інклюзивного освітнього середовища. Суспільство формує нові освітні вимоги, однією з яких є становлення особи з інвалідністю як спеціаліста – конкурентоспроможного на ринку праці, всебічно освіченого, з високим рівнем розвитку різних типів компетентностей. Питання, що досліджується, є досить складним і комплексним. Науковці вивчали різні аспекти окресленої тематики. Особливості системного підходу як складної, соціальної, динамічної, самоорганізованої системи обґрунтували В. Афанасьєв, В. Загвязинський, І. Зязюн та ін. Специфіку компетентнісного підходу, що визначається новою концепцією освіти, розглядали у своїх працях Н. Бібік, В. Буряк, І. Малафійк, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Л. Сохань, В. Якунін та ін. Цінними для нашого дослідження є погляди щодо особистісно-орієнтованого підходу Б. Ананьєва, І. Беха, Л. Виготського, І. Зимньої, В. Сухомлинського та ін. Характерні риси діяльнісного підходу теоретично обґрунтували Г. Атанов, Г. Балл, Л. Виготський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, В. Семиченко та ін. Однак, проблема визначення своєрідності сучасних підходів та формування на їх основі інклюзивного освітнього середовища ще не була предметом спеціального дослідження та потребує подальшого обґрунтування.

Метою дослідження було визначення, аналіз та обґрунтування своєрідності сучасних підходів до формування інклюзивного освітнього середовища, створення їх класифікації. Сучасні підходи до формування інклюзивного освітнього середовища ми розглядаємо як напрями, сукупність сучасних тенденцій, принципів організації та системотвірних чинників, які зумовлюють процес цілеспрямованих змін, модифікацію мети, змісту, форм, методів, нові спрямованість, динаміку розвитку, стан та ефективну діяльність освітнього процесу, його адаптацію до потреб осіб з інвалідністю. Вони є тим підґрунтям, на якому базується оптимальна модель освіти,

розвитку та самореалізації особистості як складна, динамічна, цілісна система. Її впровадження сприятиме становленню особистості як успішного фахівця з активною життєвою позицією, усвідомленим почуттям відповідальності за себе, здатністю генерувати та втілювати у практичну діяльність нові ідеї та рішення.

Критеріями класифікації сучасних підходів ми визначили їх домінуючу спрямованість, тип інновацій, особливості та сферу застосування, тобто визначальні структурно-функціональні елементи освітнього процесу.

Своєрідність сучасних підходів до формування інклюзивного освітнього середовища відображено у їх класифікації: інтегративний підхід зумовлює орієнтацію на загальнолюдські цінності, ідеї гуманізації, природодоцільності, індивідуально-особистісного розвитку осіб з інвалідністю, орієнтує на розкриття цілісності механізмів, структурно-функціональних компонентів, типів взаємозв'язку єдиної системи, сприяє правильному моделюванню й прогнозуванню освітнього процесу; особистісно-гуманістичний підхід зумовлює необхідність підготовки осіб з інвалідністю до життя, творчої професійної діяльності. Самостійна творча діяльність має бути підґрунтям освітнього процесу та орієнтувати особистість не лише на якісну освіту, а й на творчий пошук, вдосконалення, вміння шукати і знаходити своє місце в житті; компетентісно-зорієнтований підхід є пріоритетним напрямом розвитку сучасної вітчизняної та світової освіти, що зумовлює перенесення акцентів зі знань і вмінь (як основних результатів навчання) на формування у осіб з інвалідністю системи компетентностей; оптимально-діяльнісний підхід стверджує уявлення про діяльність як основу та головну умову розвитку та формування особистості; орієнтує на організацію творчої праці як найбільш ефективне перетворення довкілля; творчо-перцептивний передбачає організацію взаємосприйняття, взаємооцінки та рефлексії суб'єктів освітнього процесу; емоційно-ціннісну взаємодію педагога, партнерство, створення атмосфери активної праці та творчості.

Таким чином, сучасні підходи до формування інклюзивного освітнього середовища ми розглядаємо як цілісну систему в єдності її компонентів і взаємозв'язків, реалізація якої залежить від професіоналізму та творчого потенціалу кожного викладача. Впровадження сучасних підходів визначає успішність осіб з інвалідністю у майбутній професійній діяльності, процесі соціалізації, реалізації особистісної життєвої стратегії та є одним із пріоритетних векторів розвитку Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Гавлітіна Т. Системно-ціннісний підхід до виховання учнів у сучасному закладі освіти / Т. Гавлітіна // Нова педагогічна думка. – 2017. – №4 (92). – С. 97–99.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І. А. Зязюн. – Київ; Черкаси: УНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 608 с.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка. – 2009. – 520 с.

SETTING THE AIMS IN THE PROCESS OF FORMING OF ABILITIES FOR STUDENTS TO SOLVE THE TASKS FROM THE MATHEMATICAL ANALYSIS

Oksana Dmytriienko

Candidate of Pedagogical Sciences

Senior Lecturer at the Department of mathematical analysis and informatics

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Poltava, Ukraine

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ У СТУДЕНТІВ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ЗАДАЧІ З МАТЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Оксана Дмитрієнко

к.п.н,

старший викладач кафедри математичного аналізу та інформатики

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У процесі вивчення фундаментальних курсів математики, до яких належить математичний аналіз, забезпечуються теоретичні основи підготовки майбутнього вчителя. На сьогодні накопичено достатній досвід і значний фактичний матеріал традиційної методичної системи навчання таких курсів.

Математична освіта допускає не тільки розвиток особистості засобами математики, але і оволодіння системою знань, яка дає уявлення про предмет математичного аналізу, методи математичного дослідження, основні поняття, способи обґрунтування математичних фактів, застосування математики в дослідженнях природи і суспільства. Навчання математиці спонукає становленню і розвитку моральних рис особистості – наполегливості і цілеспрямованості, пізнавальної активності, дисципліни і критичності мислення, здібності аргументовано відстоювати свої погляди і переконання.

Проблема цілеспрямованої діяльності людини була, є і буде актуальною, адже як відомо: без мети немає управління і немає результату. Що таке ціль? Ціль – це заздалегідь запланований результат, який людина повинна отримати в майбутньому в процесі здійснення тієї чи іншої діяльності. Отже, значна частина помилок, у тому числі і в навчанні, пов'язана з некоректним цілепокладанням.

Значний внесок у розв'язання проблеми цілепокладання та різних його аспектів належить таким зарубіжним і вітчизняним ученим, як В. П. Беспалько, Б. С. Блум, С. С. Занюк, М. В. Кларін, А. К. Маркова, Ф. Л. Осипів, І. А. Сверчевська, А. В. Хуторський та інші. Дослідники розглядають цілепокладання з різних позицій: як частина роботи учителя, його здібності; як логіко-конструктивну операцію, яка базується на алгоритмі. Проте, усі вони вважають його основою діяльності педагога, досить складною і найбільш відповідальною її частиною.

Як правило, виділяють три групи цілей навчання:

1) загальноосвітні (оволодіння системою математичних знань, умінь і навичків; оволодіння мінімумом математичних відомостей, потрібних для того, щоб застосовувати наявні у них знання, уміння і навички для активної пізнавальної діяльності в процесі навчання і самоосвіти);

2) виховні (формування світоглядів студентів; виховання моральності, культури спілкування, самостійності, активності; естетичне виховання);

3) практичні (формування вмінь будувати математичні моделі простих реальних явищ, досліджувати явища за заданими моделям, конструювати застосування моделей; залучення до досвіду творчої діяльності; ознайомлення з роллю математики в суспільстві).

Аналіз психолого-педагогічної літератури та вивчення педагогічного досвіду дають підстави стверджувати, що у навчальному процесі не достатньо обмежуватися постановкою цілей, а слід розглядати цілепокладання. Говорячи про *цілепокладання* у вивченні математичного аналізу, будемо користуватися трактовкою цього поняття у С. С. Занюка: «Цілепокладання – це прийняття і утримання цілей, поставлених іншою людиною перед суб'єктом, а також самостійна постановка цілей» [2, с. 295]. Якісну основу цілепокладання визначають споглядання, уява, мислення. Молодим викладачам досить часто буває важко передбачити і правильно сформулювати цілі. Цілепокладання є творчим процесом, в якому викладач визначає для себе як формулювати цілі, враховуючи психолого-педагогічні особливості навчального процесу.

Метою вивчення курсу математичного аналізу є наукове обґрунтування тих понять, перше уявлення про які дається у школі, а також тих найбільш важливих понять, які лежать в основі побудови багатьох математичних теорій і використовуються у застосуваннях. Курс математичного аналізу має також загальноосвітнє, загальнокультурне і прикладне значення. Деякі питання містять матеріал, який сприяє формуванню світогляду студентів. З іншого боку, мета вивчення курсу математичного аналізу пов'язана з професійно-педагогічною підготовкою, а тому відповідні завдання визначаються нормативними документами. Розглянувши загальну характеристику цілей навчання математичного аналізу як навчального предмету, перейдемо до здійснення цілепокладання у процесі формування умінь розв'язувати студентами задачі. Даний процес є складним і тривалим. Успіх у формуванні умінь студентів розв'язувати задачі залежить, зокрема, від методично правильно побудованої системи задач [1].

Формування навичок розв'язувати задачі зводиться до планомірного і систематичного опрацювання тих окремих умінь, з яких складається загальне уміння – розв'язувати задачу.

Отже, сформулюємо цілі формування умінь у студентів розв'язувати задачі з математичного аналізу з урахуванням необхідності здійснення цілепокладання:

I ціль: *створити належні умови для активізації навчального процесу.*

II ціль: *навчити студентів розмежовувати умову і вимогу в задачі та будувати відповідні моделі (таблиці, схеми).*

III ціль: *навчити виділяти основні етапи розв'язання і застосовувати аналітико-синтетичний метод під час розв'язування задачі.*

IV ціль: *створити проблемну ситуацію.*

V ціль: *вводити мотивацію вивчення відповідного матеріалу.*

VI ціль: *розвивати логічне мислення.*

VII ціль: *розвивати просторове мислення, виховувати творчу особистість.*

VIII ціль: *формувати психічні якості і моральні риси особистості.*

IX ціль: *сприяти глибокому і активному засвоєнню знань через естетичне сприйняття навчального матеріалу.*

X ціль: *формувати графічну, методологічну і математичну культури майбутнього вчителя.*

XI ціль: *реалізувати прикладну спрямованість предмету.*

XII ціль: *створити умови для самостійної роботи.*

Навчання у вищій школі є логічним продовженням середньої освіти і тому різні аспекти прикладної спрямованості математичного аналізу правомірно можуть застосовані у відношенні до студентів молодших курсів педагогічних університетів, які проходять адаптацію за нових умов навчання. Першокурсники пристосовуються до нових видів навчання: лекцій, практичних занять, самостійній роботі. І від того, як викладач розподілить свою діяльність і визначить цілі, залежить сприйняття і засвоєння навчального матеріалу. Студент повинен розуміти значущість досягнення цілей, бачити, де він може використати знання та уміння, які отримав, наприклад, при розв'язуванні задач.

Список використаних джерел:

1. Дмитрієнко О.О. Зміст і структура системи прикладних задач із курсу «Математичний аналіз». Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 353. – С. 3-9. URL: <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/download/647/661> (дата звернення: 25.08.2019).
2. Занюк С.С. Психологія мотивації. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.

APPLICATION OF VIRTUAL LABORATORIES IN THE MODELING OF ECOSYSTEMS AS A PURPOSE FOR FORMING STUDENTS 'EXPERIMENTAL ACTIVITIES

Galina Gordiichyk

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vinnytsya State Pedagogical University of the name of Mykhajlo Kozybinski*

Natalia Yatsenko

Vinnytsya State Pedagogical University of the name of Mykhajlo Kozybinski

ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ЕКОСИСТЕМ ЯК МЕТА ФОРМУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Гордійчук Г.Б.

канд. пед. наук, доцент,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Яценко Н.А.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Комп'ютерне моделювання є одним із потужних засобів дослідження складних змінюваних динамічних систем. Комп'ютерні моделі забезпечують передумови для здійснення експериментів на стадії екологічного проектування, дозволяють досліджувати системи, природні експерименти з якими є нерентабельними через небезпечність або високу вартість. Широкого застосування комп'ютерне моделювання одержало завдяки використанню інформаційного освітнього середовища (ІОС) навчального закладу. Особливого значення створення й використання ІОС набуває саме в педагогічних вищих навчальних закладах, адже серед завдань, які вони ставлять перед собою, одним із головних є завдання формування в майбутніх педагогів теоретичних знань і практичних навичок ефективного використання ІКТ у навчальному процесі та майбутній професійній діяльності [1, с.2]. Зазначимо, що надзвичайна складність біологічних систем примушує з обережністю відноситися до даних, одержаних із допомогою комп'ютерного моделювання. Методичну основу сучасної екології складає поєднання системного підходу, натурних спостережень, експерименту та моделювання.

Системний підхід – головний методичний принцип в екології. Він передбачає вивчення елементів системи та взаємозв'язків між ними. Проаналізувавши сучасне навчальне програмне забезпечення, можна стверджувати, що в процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу для розвитку інтелектуального розвитку студентів доцільно використовувати віртуальні лабораторії [3]. Віртуальні лабораторії – це комплекси програм, за допомогою яких імітують виконання лабораторних робіт у лабораторії. Наприклад, програми для візуалізація дослідів зі встановленням деяких параметрів його проходження. Наприклад, до таких програм відноситься

VirtuLab, розробник – Віртуальна лабораторія «ВиртуЛаб» (www.virtulab.net). Програма дозволяє змінювати деякі параметри перебігу дослідів і бачити зміни, що відбуваються, в залежності від встановлених параметрів. На рис. 1 наведено порівняльну характеристику природних екосистем і агроекосистем певної місцевості. Продемонстровано вплив природного і штучного добору на екосистему.

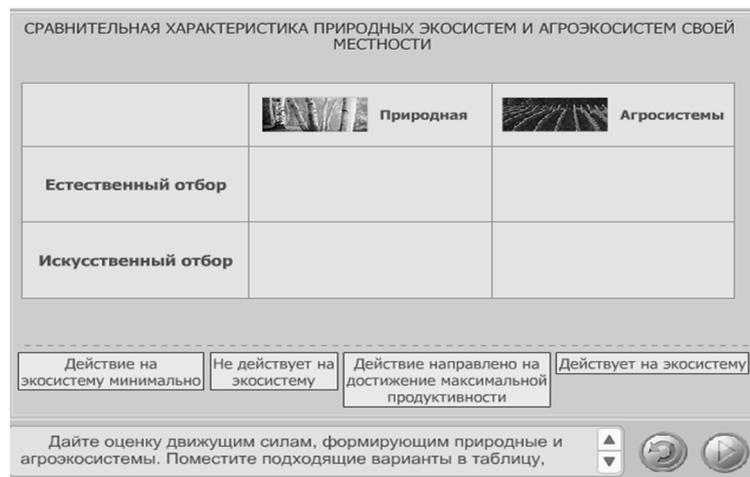

Рис. 1. Порівняльна характеристика природних екосистем і агроекосистем своєї місцевості

Сайт інтерактивних симуляцій PhET – це проект University of Colorado Boulder, що може використовуватися для створення і використання безкоштовних інтерактивних симуляцій з математики і наук про природу. PhET-сіми мають приємний інтерактивний інтерфейс, застосовуються елементи гри. Застосовуючи описувану систему віртуальних симуляцій в комп'ютерному середовищі студенти-екологи уможливають візуалізацію екологічних дослідів і лабораторних робіт, отримують нові можливості для практичної реалізації й вдосконалення дослідницьких навичок. На рис. 2 представлено процес атомної взаємодії на основі явища електронегативності, що пояснюється наявністю електронів та електронних рівнів хімічних елементів [4].

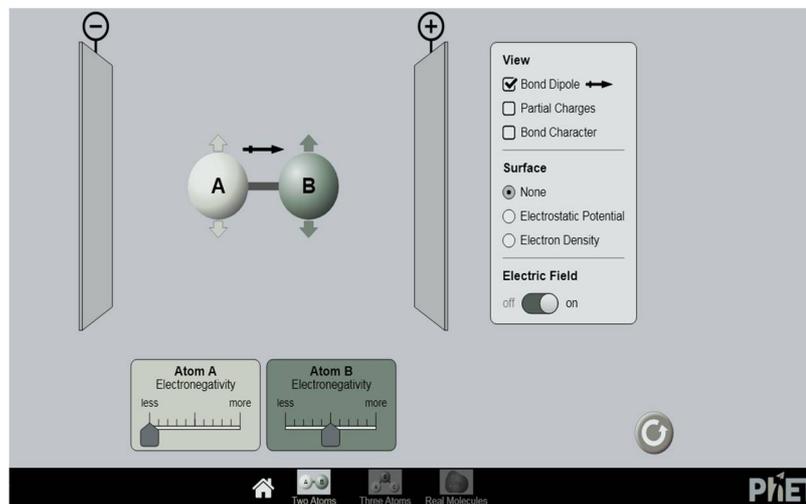

Рис. 2. Інтерактивна симуляція Phet, що ілюструє явище електронегативності атомів

Екологічна модель – це наближене або спрощене відтворення найважливіших рис, особливостей і характеристик екологічних систем, явищ і процесів [5]. Основну суть природної взаємодії видів на такому рівні, як «хижак-жертва» відображає множина компонентів моделі Лотки-Вольтерра та загальні властивості її розв'язку. Розглянемо модель трофічної взаємодії по типу «хижак-жертва», побудовану В. Вольтерра. Нехай є система, що складається з двох видів, з яких один поїдає інший.

Прийmemo наступну просту гіпотезу:

$\varepsilon_1 - \gamma_1 * N_2$ – коефіцієнт приросту жертви; $\gamma_2 * N_1 - \varepsilon_2$ – коефіцієнт приросту хижака; N_1 – чисельність популяції жертви; N_2 – чисельність популяції хижака; ε_1 – коефіцієнт природного приросту жертви; γ_1 – швидкість споживання жертви хижаком; ε_2 – коефіцієнт смертності хижака в відсутність жертви; γ_2 – коефіцієнт «переробки» хижаком біомаси жертви у власну біомасу.

Тоді динаміка чисельності популяцій в системі «хижак-жертва» буде описуватися системою диференціальних рівнянь :

$$\begin{aligned} 1) \quad dN_1/dt &= N_1 * (\varepsilon_1 - \gamma_1 * N_2); & 2) \quad dN_2/dt &= N_2 * (-\varepsilon_2 + \gamma_2 * N_1) \\ 3) \quad N_1 &= \varepsilon_2 / \gamma_2; & 4) \quad N_2 &= \varepsilon_1 / \gamma_1. \end{aligned}$$

Відповідно $N_2/(N_1 + N_2) = ((\varepsilon_1/\gamma_1))/(\varepsilon_1 + ((\varepsilon_2/\gamma_1) / (\gamma_2)))$ [5, с. 27].

Таким чином, обробка складних математичних моделей значно спрощується завдяки широкому використанню комп'ютерної техніки як для обробки даних і уточнення параметрів моделей, так і для здійснення віртуального (комп'ютерно орієнтованого) експерименту, у багатьох випадках покликано замінити дорогий натурний експеримент. Тому подальший розвиток математичного моделювання призведе, на нашу думку, до винайдення й використання нових інформаційних технологій як інструменту побудови змістовних моделей, накопичення і зберігання інформації, отриманої в результаті дослідження цих моделей.

Список використаних джерел:

1. Гордійчук Г.Б. Підготовка педагогів в умовах використання інформаційного освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – № 37, 2012. – С. 123-130.

2. Віртуальні навчальні лабораторії з екології. Режим доступу: <http://www.virtulab.net/>.

3. Дизайнерська діяльність: екологічне проектування. В.Свірко, О.Бойчук, В. Голобородько, А. Рубцов, О.Кардаш, О.Чемакіна – Київ : УкрНДІ ДЕ, 2016. – 196 с.

4. Інтерактивні симуляції для природничих наук і математики. Режим доступу : <https://phet.colorado.edu/uk/>

5. Моделювання та прогнозування стану довкілля. Режим доступу : <https://studfiles.net/preview/5375645/page:33/>.

6. Підгорна Т.В. Віртуальні лабораторії як засіб інтелектуального розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.newlearning.org.ua>.

HIPPOTHERAPY AS A MEANS OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Inna Kurlishchuk

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy

Liliia Semyvolos

Applicant of educational degree «bachelor», Luhansk Taras Shevchenko National University Starobilsk, Ukraine

ІПОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО - ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Інна Курліщук

к.п.н, доцент кафедри педагогіки

Лілія Семиволос

здобувач освітнього ступеня «бакалавр», ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» м.Старобільськ, Україна

Проблема навчання, виховання та гармонійної інтеграції в українське суспільство дітей з особливими освітніми потребами (далі - діти з ООП) є сьогодні однією із найактуальніших в освітній сфері. Згідно з Законом України «Про освіту» (2017) [2] особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту. До категорії дітей з особливими освітніми потребами в Україні належать: 1) діти, які мають порушення психофізичного розвитку: а) діти, які мають порушення розвитку: інтелектуальні порушення; порушення зору; порушення слуху; порушення опорно-рухового апарату; порушення мовлення; складні порушення психофізичного розвитку; б) діти, які мають захворювання: такі, які потребують постійного медичного нагляду, або періодичного здійснення індивідуальних медичних процедур із забезпечення життєдіяльності людини та/або контролю за її станом, в тому числі із встановленим електрокардіостимулятором або іншим електронним імплантатом чи пристроями; такі, що можуть бути перешкодою для проходження зовнішнього незалежного оцінювання, визначені МОН спільно з МОЗ; 2) діти, які потребують особливої організації освітнього процесу: а) діти, які можуть зіштовхуватися з труднощами у навчальній діяльності: дислексія, дискалькулія; б) обдаровані діти: здобувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів одного чи декількох класів, освітніх рівнів; 3) діти, що мають труднощі при встановленні контактів із соціальним середовищем: а) діти, які мають первазивне (наскрізне) порушення розвитку: розлади аутистичного спектру; 4) діти, особливі освітні потреби яких зумовлені впливом соціального середовища: а) діти, які: потребують підтримки у навчанні, що пов'язана з

проживанням на тимчасово окупованій території або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, або у населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення; мають статус внутрішньо переміщених, діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту; здобувають(ли) освіту в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами корінних народів і національних меншин [3, с.23-24].

Успішність залучення дітей з ООП до освітнього процесу в умовах сучасної інклюзивної моделі української освіти багато в чому залежить від вчасно наданої їм соціально-педагогічної підтримки. При цьому під соціально-педагогічною підтримкою, ми вслід за М. Галагузовою, будемо розглядати комплекс заходів педагогічного характеру, «...спрямованих на збереження та зміцнення соціального і фізичного здоров'я школярів, їхнього самопочуття; активізації діяльності соціального спрямування; сприянні розвитку громадянських якостей, патріотизму; наданні комплексної соціально-педагогічної допомоги особистості» [1, с. 182- 183].

Актуальність проблеми забезпечення соціально-педагогічної підтримки дітей з ООП зумовила пошук нових, у тому числі альтернативних засобів її реалізації. Саме до цієї групи відносимо іпотерапію як метод терапії і реабілітації за допомогою коня.

Іпотерапія дозволяє поліпшити загальний фізичний стан дитини, а також сприяє вирішенню конкретних психолого-педагогічних завдань та питань психолого-соціальної реабілітації.

У процесі відвідування занять з іпотерапії дитина з ООП: 1) пізнає своє тіло, усвідомлює рухові дії, зміцнює моторику рук, розвиває координацію й диференціацію рухів; 2) покращує свій загальний фізичний стан; 3) розширює уявлення про навколишній світ; 4) збагачує словниковий запас: дізнається назви нових предметів (пов'язаних з твариною, обладнанням по її догляду, амуніцією тощо), способи і правила користування ними; 5) формує стійку мотивацію до спілкування і мовлення через бажання взаємодіяти із твариною; 6) поліпшує комунікативні функції; 7) розвиває пам'ять, мислення, уяву; 8) набуває трудових навичок (догляд за твариною), 9) виховує любов до тварини, навколишнього середовища, самостійність, тощо.

Список використаних джерел:

1. Галагузова М. А. Категориально-понятийные проблемы социальной педагогики. Понятийный аппарат педагогики и образования: Сб. науч. тр.; [Отв. ред. М. А. Галагузова]. – Екатеринбург: Изд-во «СВ-6», 1998. – Вып. 3. – С. 168–184.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. / Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19_3.
3. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. – Київ: 2018. – 252 с.

THE IMPORTANCE OF TEACHING MARITIME ENGLISH TO FUTURE SEAFARERS

Olena Moskaliuk

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Instructor at Philology Department
Odesa National Maritime University
Odesa, Ukraine*

Nowadays, the rapid growth of turnover causes the commercial need of the world merchant fleet to train future seafarers who can speak English fluently in mixed crews. According to C. Cole, B. Pritchard, P. Trenkner, Maritime English is a kind of complex of English realizations [2]. It is used in a specific context or situation (on board a ship, or in a port; ashore, in a dock, etc.). This English involves the participation of representatives of well-defined ship or coastal speech communities. In addition, it is used in communication situations related to various circumstances of work at sea, when various factors influence the success of communication and formed under certain sociolinguistic circumstances (a specific interaction between the listener and the speaker).

When teaching Maritime English, it is necessary to take into account the linguistic characteristics of this language. They are the maritime discourse / text and communication. Mainly, it consists of the typical or most frequent technical terminology and certain grammatical constructions. Besides, Maritime English has a linguistic impact on marine communities, which occurs in the process of constant transcoding and linguistic borrowing, where English acts as a donor language. Thus, it is an important teaching and learning tool for acquiring knowledge in the field of maritime science and technology.

The main objective of the course is to improve the students' four skills, namely listening, speaking, reading and writing. They are based on the proper grammar and broad-based knowledge, including vocabulary and “salty sailor talk”.

English for Specific Purposes in combination with other specialized subjects holds an important position in the teaching of naval bachelors. It is an integral part of the general problem of training highly qualified specialists. In order to protect seafarers, the International Maritime Organization (IMO) was created in 1949. This organization is a specialized agency of the United Nations (UN) and is responsible for regulating shipping. The primary and most important aim of this organization is to develop and maintain a comprehensive regulatory structure for shipping, and its area of competence today includes safety, environmental issues, legal affairs, technical cooperation, maritime safety and shipping efficiency [4]. IMO can be called a specific forum in which members of the organization exchange information, discuss legal, technical and other issues related to shipping, as well as pollution from ships of the environment, especially the marine environment. More than 40 conventions and agreements, about a thousand codes and recommendations are being implemented on a global scale. All these original publications are issued in English [3, p. 3].

Communication relating to the safety of navigation, transmitted from ship to shore and vice versa, or from ship to ship, in order to avoid confusion and errors must be accurate, simple and unambiguous. There is a need for standardization of the language used. It has become especially important in connection with the increase in the number of international sailing vessels with mixed crews, since the problem of misunderstanding by seafarers has caused confusions that are dangerous for the vessel, people on board and the environment.

Currently, compulsory knowledge of standard phrases is controlled by the provisions of the International Convention on the Training and Certification of Seafarers and Watchkeeping (STCW). Knowledge of English is required for certification of officers in many countries. To work effectively in any position, a seafarers must have not only basic knowledge of the English, but also knowledge of ultra-specialized vocabulary and terms that are used on board the vessel every day. That is why in modern maritime educational institutions a large bias is being made in teaching English for Specific Purposes.

Before entering a foreign ship, seafarers pass oral interviews and English language tests, which are offered by crewing companies before concluding a contract. They are tested using the CES (Competence Evaluation System), which is used to check the level of professional training of sailors in compliance with the requirements of the international convention. There are various modifications of the test: for the rank seafarers, for the operational level, for the administrative level, at the choice of the unit (deck or engine room), at the choice of the type of vessel (dry cargo ship, tanker, etc.) [1, p. 2]. Crewing companies often use the Marlins computer test in English for the crew. The test offers eleven kinds of questions that test the knowledge of grammar, vocabulary, and perception of information (when passing the test, you can listen to the task twice). The recommended test time is 60 minutes.

In conclusion, knowledge of English for Specific Purposes is very important for representatives of maritime specialties. This knowledge allows them to pass the tests successfully offered by crewing companies, pass an oral interview and get a contract for a highly paid job on a foreign ship. The role of Maritime English can be discussed for a very long time. In any case, English is stated as an important component in the life of a modern seafarer.

References:

1. Artsybashev I. P. English for mariners (ranks, mechanical engineers, navigators). Kherson, 2008 . – P. 3-5.
2. Cole C., Pritchard B., Trenkner P. Maritime English instruction – insuring instructors' competence. *IBERICA Journal*, 14, 2007.
3. Strelkov V. P. Standard IMO phrases for communication at sea. – Central Research and Design Institute of the Navy, 2002. – 372 p.
4. Tyurina V. V., Zhukov A. V. The role of English for representatives of marine specialties. *Young Scientist*. – 2015. – No. 21. – P. 101-103.

UZBEK DANCE AS ONE OF THE UNIQUE TYPES OF FOLK CREATIVITY**Lola Verlan**

*Head of the choreography department,
Kyiv children art school 3,
choreography teacher and head of the teaching methodology*

**УЗБЕЦЬКИЙ ТАНЕЦЬ ЯК ОДИН ІЗ УНІКАЛЬНИХ ВИДІВ НАРОДНОЇ
ТВОРЧОСТІ****Лола Верлан**

*Завідуюча відділу хореографії
Київської дитячої школи мистецтв №3,
викладач-методист вищої категорії з хореографії*

Танець – один з унікальних видів народної творчості, оскільки за його допомогою можна передати характер, традиції та звичаї народу, суть естетичних і соціальних ідеалів. Танець вийшов з обряду та слугував для вираження внутрішнього стану виконавця, його чуттєвих та емоційних переживань.

Регіон сучасного Узбекистану, на території якого багаточисельний пласт культури народів, що населяли ці землі з VIII ст. до н.е., у хореографічному плані різноманітний. Народні танці Середньої Азії різні за формою, побудовою, пластикою тіла. У них відображаються побут народу, його трудові процеси та явища природи.

Перші державні утворення, що виникли в стародавні часи на території сучасного Узбекистану – це такі відомі ханства, як: • Хорезм (VII ст. до н.е.) – стародавній регіон Середньої Азії з центром у низинах річки Амудар'ї. Про Хорезм і хорезмійців згадує ще Геродот. У VII ст. н.е. ці землі були завойовані арабами, а з XIII ст. Хорезм став імперією. В істориків прийнята назва – Хивінське ханство, через яке проходив Великий шовковий шлях; Бактрія (південний Узбекистан, південно-західний Таджикистан, північний Афганістан) належить до цивілізації бронзового віку, сучасниця Стародавнього Вавилону; Согда (VIII ст. до н.е.) – Согдіанське ханство зі столицею Давань (китайська назва теперішньої Фергани) – територія, на якій у II тис. до н.е. проживали індоіранці. У IV ст. н.е., після походів Олександра Македонського, Великий шовковий шлях переживав період розквіту, що здійснювало вплив на формування культури ханства [2, с.108].

Школи узбецького танцю поділяють на три основні групи: ферганська, бухарська і хорезмська. Назви класичних стилів Узбекистану походять від місцевості, де вони зародились. Ферганська школа є основою національної хореографії, класикою узбецького танцю. Її відрізняє особлива мелодійність і плавність рухів, задушевна ліричність і чуттєвість виконання. Це танець з особливою пластикою – рухами голови, шиї, рук і тулуба в координації між собою. Танці ферганського стилю виконують під пісню з текстом класичної літератури. У традиції виконання високо

цінується експресія та ніжна, м'яка міміка, яка передає шляхетність і чистоту. Ферганські танці відрізняються витонченістю й істинною жіночністю. Кисті рук округлені, м'які. Існують сольні, дуетні та масові танці. Ферганські народні танці – «Катта уїн», «Пилля», «Шодлік», «Тановар», «Муножат», «Гуль уїн» та ін.[1, с.102].

Традиційна школа бухарського танцю містить «першопляси» та танцювальні пантоміми, прості танці-ігри, що є джерельною базою танцювальної культури Середньої Азії. У бухарських, танцях кроки більш важкі, акцентовані в землю. Рухи рук більш різкі та чіткі, це підкреслює костюм із широкими рукавами, тому кисті рук витягнуті. На руках танцівниці – зангі (дзвіночки). Танці радісні, енергійні, у них багато обертів. Бухарські танці – це безперервний потік виразних рухів, витончених поз і динамічних обертів на місці та в просуванні, по колу та діагоналі. Бухарські народні танці – «Бухоро», «Уфарі чиллякі», «Маврігі», «Ларзон», «Шодійона» та інші [3].

Танці Хорезму експресивні, грайливі та запальні. Вони відрізняються складною координацією голови, тулуба, плечей, рук і ніг. Хорезміїці танцюють також і з кайраками – узбецькими кастаньетами. Костюм танцю Хорезму яскравий, оздоблений прикрасами. Головний убір прикрашений металевими підвісками та пером. Прототипом костюму є одяг жінки – амазонки стародавнього Хорезму. Хорезмські народні танці – «Лязги», «Дильбарі жанон», «Норим», «Бартауль», «Занг», «Кора гроз», «Киз бола», «Уфарі наво» та інші [4]. Кожна з трьох танцювальних шкіл вивчається окремо, тому що має відмінності у виконанні рухів рук, ніг та манері. Вивчення основ узбецького танцю починається з опанування основних положень: ніг, голови, рук, кистей рук, тулуба (їх вивчають окремо та після засвоєння виконують у спільній координації рухів); танцювальних рухів і комбінацій різних стилів; технічної майстерності (оберти на місці та з просуванням); танцювальних етюдів. Узбецький танець – це танець усього тіла: віртуозних рухів ніг, витончених малюнків рук і тулубу, незвичних клацань пальців рук, рухів плечей і голови, що виражають почуття танцівника [2].

Азійська музика, під яку виконують танці, сягає своїм корінням мистецтва стародавніх персів і тюрків. Надзвичайно різний музичний супровід танцю має музичний розмір: 2/4, 3/4, 4/4, 3/8, 6/8. Основним засобом виразності в танцювальній музиці Азії є ритм. Обов'язковим є акомпанемент дойри – ударного інструмента. В одному танці можуть бути до десяти різних ритмів – усулів. Ритмічний малюнок танцю передають рухи ніг, а мелодію – пластичні рухи тулуба й рук. Провідну роль у танцях відіграють рухи тулуба, рук, голови та плечей у складній координації, що надають танцю виразність, передають його характер і зміст.

У витоків класичного узбецького народного танцю стояли такі як: Уста Олім Камілов, Тамара Хонум, Мукаррам Тургунбаєва, Ісахар Акілов і інші.

Старовинний узбецький танець відрізнявся закритістю та стриманістю. Нині узбецький народний танець має іншу манеру виконання: гордий стан дівчини, відкритий погляд, а також додалась більш досконала техніка й динамічність виконання.

Сучасний узбецький танець – це симбіоз трьох старовинних танцювальних шкіл Середньої Азії: ферганської, бухарської та хорезмської. Розвиваючись і взаємозбагачуючись, народний танець Узбекистану досягнув високого художнього рівня за рахунок досконалої технічної віртуозності рухів та академічної манери виконання.

Список використаних джерел:

1. Авдеева Л.А. Танець Мукаррам Тургунбаевой. Ташкент, 1989. – 106 с.
2. Верлан Л.Б. Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики : збірник тез за матеріалами Всеукраїнської науково-методичної конференції-семінару / Л. Б. Верлан. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 164 с.
3. Каримова Р. Урок узбекского танца. – Ташкент: Укитувчи, 1987. – 88 с.
4. Каримова Р. Танцы Равии Атаджановой. – Ташкент, 1983. – 168 с.

**FOLK DANCE – SOURCE OF INSPIRATION OF
MODERN UKRAINIAN CHOREOGRAPHY**

Vitaliy Gursky

Lecturer in Folk Choreography

Kiev Regional Council "Academy of Arts

Kiev, Ukraine "

**НАРОДНИЙ ТАНЕЦЬ – ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ХОРЕОГРАФІЇ**

Віталій Гурський

викладач спеціалізації «Народна хореографія»

Київської обласної ради «Академія мистецтв»

м. Київ, Україна

Сьогодні хореографічна культура потребує більш досконалого вивчення зі сторони науковців і підтримки зі сторони влади. Зрозуміло, що джерелом сучасної української хореографії, як раніше, є народний танець. Сучасна хореографічна культура піддається безперервному процесу розвитку, що призводить до змін її компонентів. Однією з тенденцій розвитку є прагнення до майже повного розриву хореографічної культури з її витоками (народним танцем), інтернаціоналізація, коли танець вже не відображає етнічну унікальність, яку він створював на початку її зародження. Найбільш актуальним є необхідність дослідження особливостей народного танцю як джерела формування хореографічної культури при наявності її різнопланових трансформацій. У наслідок розширення та миттєвої доступності «інформаційного поля», хореографічна культура сьогодення має безліч нових танцювальних жанрів, теоретична та

методологічна база яких, зазвичай, не розроблена. Взаємовплив і взаємодія течій танцювального мистецтва відбуваються хаотично і стрімко. Це впливає на історико-культурологічний контекст танцювальної культури української сучасної хореографії.

Тому є необхідність виявити особливості та специфіку народного українського танцю як джерела хореографічної культури. Кожен народ протягом своєї історії створював особливі, різноманітні за змістом танці. Народному танцю характерна традиційність, особливість якого пов'язана, насамперед, з його етнічним характером, системою духовно-моральних цінностей і образів-ідеалів. Образний зміст і лексика народного танцю відображають не тільки національні образи, а також трудові та побутові традиції, особливості природного середовища і проживання. Різномпланове вивчення народного танцю важливо не тільки з хореографічної точки зору, а і як історичне та етнографічне джерело для визначення соціальних між людських відносин, естетичного рівня творців і виконавців танців. Так, Олег Герасимов вважає, що «через пісенне, музично-танцювальне мистецтво народ висловлював свої думки і переживання, мрії про щастя і думи про прекрасне. Якщо народні пісні назвати філософським лицем народу, а його музичні інструменти – уособленням його художньо-виконавської майстерності, то хореографічну творчість народу без перебільшення ми можемо назвати його естетичним обличчям» [1, 6].

В умовах зростання національної самосвідомості сучасна хореографічна культура безперечно має апелювати до історичних, народно-культурних традицій, зокрема, народної хореографії як головного засобу естетичного виховання підростаючого покоління. Сьогодні в багатьох регіонах України зростає цікавість до витоків рідної народної культури та своєї історії, осмислення культурної самоідентичності, що має протидіяти домінуванню масової культури, сприяти відродженню та збереженню справжніх культурних духовних цінностей. Збереження народного танцювального мистецтва обумовлено настійною вимогою часу, значним емоційним впливом танцю на людину, зростанням пізнавальної зацікавленості народним танцем і його популярності, і завдяки діяльності професійних й аматорських колективів народного танцю на майданчиках, вітчизняних і міжнародних фестивалях.

Хореографічна культура – це абсолютно самостійна художня система, що визначається художнім і соціальним контекстом епохи, становлення якої обумовлено різними компонентами. Одним з них є народний танець, який є важливою частиною народної художньої культури. Танець вважається акціональною формою фольклору і характеризується рисами, властивими всій народній художній культурі: колективністю; народністю; варіативністю; інваріантними ознаками; етнічністю; імпровізаційністю; реалізацією певного сенсотіпа особистості при створенні та сприйнятті хореографічного образу конкретного танцю. Народні танці втілюють пластику, властиву тільки тому чи іншому етносу. У ХХ ст. народний танець трансформувався від народно-побутового танцю до стилізованого народно-сценічного шляхом професіоналізації.

Народний танець має у своєму розпорядженні такі виразні засоби: композиція, форма, манера, лексика, стиль танцю, архітектоніка – своєрідне поєднання яких становить загальні та національні самобутні риси танцювальної школи українського народу. Специфіка українського народного танцю обумовлена історико-географічними і соціально-побутовими ознаками, музикою, піснею, особливостями традиційного костюму. Головною підставою ідентифікації українського народного танцю є система координації рухів, що не виключає можливість взаємовпливу і асиміляції танцювальної культури. Становлення хореографічної культури як абсолютно самостійної художньої системи було підготовлено різними компонентами. Однією з них є народний танець, який являє собою важливу частину народної художньої культури України. Тому відокремлення чи нівелювання засадами етносу не є можливим, а джерелом збагачення, оновлення та осучаснення української хореографічної культури, є народний танець.

Список використаних джерел:

1. Герасимов О.М. Очерки по народной хореографии мари: опыт музыкально-этнографического анализа. Йошкар-Ола, 2001.
2. Гуменюк А.І. Українські народні танці. Київ : Наукова думка, 1969. 615с.

CHEERLEADING: INTERACTION OF SPORT AND CHOREOGRAPHY

Marina Lyubimova-Lisa

Team Leader of ensemble of modern and sports dance

«Adelaide-Dance» Secondary School No. 125, Kiev.,

member of the cheerleading and cheersport federation of Ukraine

ЧИРЛІДИНГ: ВЗАЄМОДІЯ СПОРТУ І ХОРЕОГРАФІЇ

Марина Любимова-Лисиця

керівник Зразкового художнього колективу

ансамблю сучасного та спортивного танцю «Аделаїда-Денс» СШ № 125,

член федерації чирлідінгу та чирспорту України

Взаємопроникнення споріднених галузей культури, якими є хореографія та спорт, є однією з умов подальшого розвитку хореографічного мистецтва [3, 4]. На наше переконання, процес взаємодії спорту й хореографії має бути двобічним, тому необхідно вивчати провідні інноваційні методики, щоб задовольнити потреби сучасного мистецтва танцю.

Сергій Безклубенко характеризує взаємодію як процес, що відбувається між елементами, принаймні, двох взаємозв'язаних систем, якими в нашому випадку є мистецтво хореографії та спорту, танцю й чирлідінгу. Науковець зазначає, що «наслідком взаємодії певних систем є відображення (відбитки) цих взаємодіючих систем одна в одній» [1, 30]. Світ танцю особливий – у ньому панує мова натхнення, краси, пластики, грації, почуттів... у Зразковому художньому колективі ансамблю сучасного та спортивного танцю «Аделаїда-Денс» дітей вчать розуміти чарівну мову танцю. «Аделаїда» в перекладі з давньонімецької мови означає «активна, миролюбна, цілеспрямована».

Таке ім'я давали дівчаткам із заможних сімей. Колектив «Аделаїда-Денс» було створено за моєї ініціативи 2004 році на базі спеціалізованої школи № 125 м. Києва Дніпровського району з поглибленим вивченням англійської мови. Колектив займається за моєю авторською програмою, схваленою Районним науково-методичним центром Управління освіти Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації.

У різновікових групах вихованці «Аделаїди-Денс» опановують хореографічні рухи класичного, сучасного та спортивного танцю, вивчають історію мистецтва танцю та інше. Репертуар колективу поповнився новим видом спортивної хореографії – «Чирденс помпони».

Це запальний і динамічний вид, який виконують з яскравими пухнастими помпонами, в ефектних костюмах, ритмічними рухами, шпагатами й акробатичними трюками чирлідінгу. Чирлідінг зародився в США в 1870-ті роки та набув значного поширення до середини ХХ століття. Зараз це офіційно визнаний вид спорту, за яким у всьому світі проводять змагання різних масштабів і присуджують спортивні розряди. В Україні чирлідінг як вид спорту офіційно народився 24 листопада 2004 року, але як вид спортивно-розважальної діяльності існує близько 10 років. Чирлідінг як вид спорту поділяють на два великі дивізіони: «денс» і «чир».

Категорія «чир» є історично більш давньою та традиційною, ніж «денс». «Чир-композиція» – це з'єднання акробатичних, гімнастичних, танцювальних елементів з обов'язковою побудовою спортсменами пірамід і константів, з постійним переміщенням по майданчику, з використанням засобів агітації та «чир» і «чантакрчалок», що виконують під музичний супровід. В Україні сьогодні розвивається категорія «денс» як «чир-денс-команда» – «фрестайл», або «помпон». Суть категорії «денс» – у її назві, що означає використання традиційних прийомів і елементів чирлідінгу в танцювальній формі за допомогою різних хореографічних прийомів. 6–16 спортсменів виконують рухи з обов'язковим використанням помпонів під ритмічну музику, що складається з 5–6-ти музичних відрізків різного стилю. «Денс-композиція» – це з'єднання танцювальних зв'язок і кроків, різних елементів чирлідінгу, таких як піруети, стрибки, шпагати, махи, чир-денс-рухи. Музичний супровід має бути відомим, захопливим, викликати у глядачів і суддів позитивні емоції.

У підручнику «Теорія і методика викладання спортивного танцю» Світлана Шалапа зазначає: «Спортивний танець – ациклічний, складнокоординований напрям хореографії, предметом вивчення якого є мистецтво виразного та досконалого руху, тому основним завданням технічної підготовки танцівника є мистецтво володіння своїм тілом.

Спортивний танець оперує різноманітною лексикою руху – це хвилі, рівновага, стрибки, але головною його характерною рисою є наявність: акробатичних елементів, поз, обертів, підтримок й ін., що забезпечує видовищність цього виду хореографії та популярність у глядача» [3, 4]. Усе вище зазначене керівник хореографічного колективу, який прагне успіху в сучасному мистецькому просторі, має враховувати при напрацюванні постановочних номерів, опануванні методиками викладання, вибудовуванні репертуарної політики ансамблю.

Через складність структури лексичних дій спортивного танцю виконавець має запам'ятовувати великий обсяг вправ. Це обумовлює потребу в гарній хореографічній пам'яті танцівника, виразності та повноті його зорових уявлень, чіткій координації рухів. Танцівник має опанувати техніку виконання елементів спортивного танцю на високому рівні, якщо він володіє достатньою здатністю до самоконтролю та корекції м'язових зусиль, уміє концентрувати та розподіляти увагу, швидко реагує, спритно мислить.

Отже, напрацювання в хореографічному мистецтві є корисними для черлідінгу як спортивно-розважальної діяльності. Постановка, драматургія, художній образ, артистизм – засоби хореографії, якими активно послуговуються в цьому виді спорту для забезпечення його видовищності та популяризації.

Список використаних джерел:

1. Безклубенко С.Д. Теорія культури : навч. посіб. Київ, 2002. 324 с.
2. Житько А. Черлидинг – неотъемлемый атрибут повышения зрелищности на соревнованиях и истоки его зарождения. Теор. и практ. физ. кул. 2008. С. 36–38.
3. Шалапа С. В. Теорія і методика викладання спортивного танцю : підручник : у 2-х ч. Вид. 2-ге. Київ : НАКККіМ, 2017. Ч. 1. 404 с.

**REPRESENTATION OF THE PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF
CREATIVE THINKING OF CULTURAL INSTITUTIONS' FUTURE EMPLOYEES****Oksana Naumenko***Kyiv Regional Council «Academy of Arts»**Kyiv, Ukraine***УЯВЛЕННЯ ПРО ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТВОРЧОГО
МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ****Оксана Науменко***КЗВО Київської обласної ради «Академія мистецтв»**м. Київ, Україна*

Людина відрізняється від тварини тим, що еволюція наділила її головний мозок можливістю до мислительної діяльності. У процесі мислення з раніше створеної інформації створюється нова інформація, яка представляє собою нові знання про предмети, явища тощо. О. В. Григор'єв у своїй роботі «Людина: поведінка, мислення, еволюція» доводив, що людина потребує постійного аналізу вже отриманої інформації, на основі чого здобуваються нові знання. Відбувається застосування людського розуму для задоволення потреб свого організму і використання розуму людини для підтримання процесу отримання нових знань [2, с. 25].

Для задоволення потреби в мисленні потрібна інформація ззовні, яка була б стимулом. Людина визначає для себе одне з особистісних детермінант – стимул. Вибір стимулу як детермінанти, пов'язаний з індивідуальними та суспільними потребами, здатністю головного мозку до сприйняття інформації. Людина прагне отримати інформацію про явище. На думку О. В. Григор'єва, саме процес мислення, детермінантою якого є стимул, є органічною потребою людини, а результатом – можливість їхнього задоволення, тобто потреба в мисленні виступає як рушійна сила процесу отримання нових знань [2, с. 24-27]. Ті висновки, які кожна людина робить з інформації, що надходить до неї, є новими знаннями.

Як стверджував В. В. Клименко у своїй статті «Тонус людини і готовність до творчості», практично у кожній здоровій людині потенційно започаткований механізм творчості. Більше того, він включається в роботу мимовільно, коли людина стикається із завданням, яке щонайменше має в собі невідоме.

Людина здатна до творчого натхнення саме тоді, коли детермінантою її розвитку є тонус, вважав В. В. Клименко. При чому під тонусом мається на увазі підвищена активність життя людини. Людина в цьому психічному стані здатна витримувати тривалі напруження психічних функцій, для яких характерні дуже мала стомлюваність та незначні енергетичні витрати організму. Маючи максимум тонусу, людина здатна до творчого натхнення, мінімум – має астеничний тонус, переживає фізичну й психофізіологічну слабкість, безсилля.

В. Клименко розподіляв людей, детермінантою яких є тонус як механізм творчості, за поверхами життя. Так, на вищому третьому поверсі людина живе, створюючи нове, оригінальне, має тип натури: мудрець, геній, талант; на другому поверсі людина живе залюбки, але безплідна, тому що здатна лише споживати чи транслювати інформацію й енергію; дилетант, ерудит; на нижньому поверсі людина існує, її мета – самозбереження, байдужість до всього, крім себе – натура некритична, рабська. Проте людина не залишається на певному поверсі протягом усього життя: під дією жорстоких обставин і зневажливого ставлення до себе вона іноді падає з третього, природою започаткованого творчого поверху, вниз, і навпаки внаслідок роботи над собою, прикладання свідомих, тривалих зусиль здатна перебиратися вище [4].

Те, як і заради чого працює детермінант, залежить від тону душі і тіла: гармонія душі і тіла створює умови для максимальної продуктивності в творчості [4].

Одним із найважливіших питань, що стосуються мислення, О. М. Леонт'єв виділяє питання про специфічний ланцюг мислительної діяльності, який надає їй яскраво виражений творчий характер. Так, розв'язування будь-якої проблеми проходить у два етапи: перший – знаходження адекватного принципу, засобів досягнення, які прямо не витікають з умов запитання; другий – застосування знайденого принципу розв'язування і одночасно перевірка та перетворення даного принципу у співвідношенні з умовою розв'язування питання.

В той же час, на думку О. К. Тихомирова, є чотири стадії творчого мислительного процесу: підготовка, дозрівання розв'язання, натхнення і перевірка знайденого [7, с. 35]. Однак і О. М. Леонт'єв, і О. К. Тихомиров головною детермінантою творчого розвитку вважають ідею, за допомогою якої розв'язання задуму стає найістотнішим і найбільш творчим. Часто цей факт характеризується як раптовий, який безпосередньо з попередньої діяльності не впливає, та отримує далі нерозшифроване найменування «інтуїція», «розсуд рішення», які протиставляються аналітичному та дискурсивному мисленню [5; 7, с. 76].

Результати теоретичного аналізу отриманої інформації щодо основ здобуття нових уявлень особистості про творче мислення дозволяють стверджувати, що формування детермінант для розвитку творчого мислення майбутніх працівників закладів культури являється одним з найважливіших у ланцюгу мислительної діяльності та досі недостатньо розкриті.

Список використаних джерел:

1. Григор'єв О. Людина: поведінка, мислення, еволюція. Київ, 2000. – 64 с.
2. Клименко В. В. Тонус людини і готовність до творчості (початок) / Соціальна психологія. – 2009. – № 6 (38). – С. 37–53.
3. Леонт'єв О. Избранные психологические произведения. М., 1983. – 316 с.
4. Тихомиров О. Психологія мислення. М., 1984. – 272 с.

INTERCONNECTION BETWEEN THE SELF-CONTROL OF TEACHERS AND THEIR GENDER TOLERANCE IN THE PROCESS OF COMMUNICATION

Vitaliia Poliakova

*PhD in Psychology, assistant professor
of Foreign Philology and Translation Department,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ САМОКОНТРОЛЮ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЇХ ГЕНДЕРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ

Віталія Полякова

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
НУБіП, м. Київ, Україна*

Важливим індикатором демократичних перетворень суспільного життя є гендерна рівність усіх громадян. Саме тому набуває особливої ваги готовність педагогічних працівників до освіти та розвитку особистості суб'єктів освітнього процесу на засадах гендерного підходу. Одним із показників такої готовності є гендерна толерантність педагогічних працівників як така особистісна характеристика, що дозволяє помічати ситуації гендерної нерівності в освітньому процесі, протистояти дискримінаційним у гендерному контексті впливам, не створювати власною поведінкою ситуацій гендерної нерівності (Г. Бардієр, І Кльоцина та ін.). Таке розуміння досліджуваного феномену дозволяє висунути припущення про його взаємозв'язок із самоконтролем педагогічних працівників у спілкуванні. Слід зазначити, що хоч й різні аспекти гендерної проблематики в освітній галузі вже були предметом уваги дослідників (О. Бондарчук, Т. Говорун, О. Кікінежди, Л. Карамушка, С. Максименко, О. Нежинська та ін.) [2], в тому числі в контексті гендерної толерантності (М. Андреев, Г. Маслова, Т. Мотуз та ін.), але психологічні чинники гендерної толерантності вчителів, до яких можна віднести їх самоконтроль у спілкуванні, вивчені недостатньо.

Мета дослідження – дослідити базові переконання педагогічних працівників та їх зв'язок з гендерною толерантністю вчителів.

У дослідженні взяли участь 500 педагогічних працівників з різних регіонів України, з них 21.6% чоловіків і 78.4% жінок, які були розподілені за стажем професійної діяльності 1) до 5 років (8.8%); 2) 5–9 років (17.2%); 3) 10–20 років (23.2%); 4) понад 20 років (50.8%). Гендерна толерантність учителів визначалась за шкалою «Гендерна толерантність» методики ВІКТІ (автор – Г. Бардієр)[1] та її авторської модифікації в контексті специфіки педагогічної діяльності, а самоконтролю у спілкуванні – за методикою М. Снайдера у модифікації В. Янчука.[3] Дані підлягали математичному опрацюванню з використанням програми SPSS (версія 17.0).

На першому етапі емпіричного дослідження встановлено рівні гендерної толерантності педагогічних працівників: низький (2.6%), нижче за середній (25.4%), середній (39.2%), вище за середній (28.9%), високий (3.9% досліджуваних). При цьому за результатами дисперсійного аналізу виявлено, що жінки-вчителі є менш толерантними з гендерних питань ніж чоловіки ($p < 0,05$), хоча у педагогів з великим стажем роботи такі відмінності майже відсутні.

На наступному етапі визначено рівні самоконтролю педагогічних працівників у спілкуванні: низький (40%), середній (47,1%) і високий (12,6% досліджуваних педагогів). Таким чином, лише 47,1% педагогічних працівників мають середній рівень самоконтролю, який вважається оптимальним (М. Снайдер та ін.).

Для осіб з високим рівнем самоконтролю є характерною висока відповідність між бажаною і реальною самопрезентацією, гнучкістю й трансформацією залежно від обставин. Як зазначає В. Янчук, у даному випадку можна провести деяку аналогію з хамелеоном, що виявляється у здатності до високої пристосованості до оточуючого середовища. Натомість досліджувані з низьким рівнем самоконтролю стійко орієнтовані на власне Я, відрізняються більшою природністю й передбачуваністю, оскільки в їх презентації відображаються їх дійсні стійкі диспозиції. Разом з тим, гнучкість їх є недостатньою (В. Янчук та ін.). Примітно, що чоловіки педагоги більше охарактеризуються високим (43,8%) рівнем самоконтролю ніж жінки (2,1%), натомість для жінок більше характерний середній, оптимальний (54,5%) і низький рівень (43,4%) рівні самоконтролю ніж чоловікам (25,0% і 31,3% відповідно, $p < 0,01$).

На заключному етапу за результатами кореляційного аналізу встановлено прямий, статично значущий зв'язок між рівнем самоконтролю педагогів та їх гендерною толерантністю. Так, серед досліджуваних із середнім, оптимальним рівнем самоконтролю переважна більшість характеризується середнім (44,8%), вище за середній (24,1%) і високим (5,7%) рівнями гендерної толерантності. Натомість досліджувані з низьким рівнем самоконтролю переважно характеризуються нижче за середній (78,3%) рівнем гендерної толерантності ($p < 0,01$). Виявлено недостатній рівень толерантності доволі значної частини педагогічних працівників України. Установлено прямий зв'язок між рівнями самоконтролю педагогів у спілкуванні та гендерною толерантною толерантності. Одержані результати свідчать про доцільність розвитку гендерної толерантності вчителів з урахуванням рівня їх самоконтролю у спілкуванні.

Список використаних джерел:

1. Бардиер Г. Л. Социальная психология толерантности. СПб. 2005. – 120 с.
2. Кікінежді О. М. Психологічні детермінанти гендерного самовизначення особистості в умовах соціально-психологічної трансформації українського суспільства. Вісник Львівського університету. – 2017. – Вип. 1. – С. 58–67.
3. Янчук В. А. Формирование и управление впечатлением о личности другого человека. Адукацыя и выхаванне. – Минск, 1998. – № 4. – С. 45–56.

PROBLEMATIC ASPECTS OF MODERN EDUCATION VIRTUALIZATION**Ayta Sakun***Doctor of Philosophy, associate professor
Kyiv National University of Technology and Design***Daryna Chernyak***candidate of sociological sciences, associate professor
Kyiv National University of Technology and Design***ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ****Айта Сакун***д-р філос. наук, доцент,
завідувач кафедри філософії, політології та українознавства
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна***Дарина Черняк***канд. соц. наук, доцент
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

В умовах динамічного розвитку інформаційного світу все помітнішим стає факт, наскільки новітні інформаційні технології можуть сприяти постійному оновленню знань особистості та професійної компетенції її мислення. У той же час, старі моделі отримання знань ставляться під сумнів. Зокрема, традиційну освіту критикують за невідповідність сучасному рівню розвитку суспільства. Все більшого значення отримують «навчання на практиці» і здатність до мислення, спрямованість на пізнання. Сучасна інноваційна освіта набуває особливого значення. Вона передбачає освоєння інноваційно-креативного мислення. Якщо воно є власне мисленням, то повинно містити в собі всі універсально-всезагальні визначення мислення як такого. Якщо креативне мислення є сучасним, то воно визначається як здатність здійснювати адекватну діяльність у всіх сферах соціуму. Іншими словами, від інноваційно-креативного мислення вимагається змістовна відповідність природі процесу соціальності у його всезагальних вимірах. Сутнісна логіка процесу соціальності є логікою становлення людської суб'єктивності, логікою змістовного розпредметнення культурно-історичних форм когнітивної діяльності. А в результаті – і когнітивного виміру культури мислення в освітній діяльності.

Однією із суттєвих проблем когнітивного виміру соціальності є проблема віртуалізації. В першу чергу вона стосується освіти, яка окреслюється у сучасній науковій думці кількома підходами. У цілому їх можна звести до двох: перший підхід визначає віртуалізацію освіти як принцип дистанційної освіти, сенс якого полягає в активному застосуванні різноманітної символіки, відеофільмів, комп'ютерних

навчальних програм, інтерактивних методик тощо [1]. У рамках другого підходу віртуалізація освіти означає соціальний процес, пов'язаний із розвитком сучасних технологій і обумовлений переходом суспільства до постраціональної комунікації, яка постає однією із основних ознак інформаційного (постмодерного) суспільства.

В даній ситуації необхідно виявити, що, власне, розуміється під процесом віртуалізації. Адже термін «віртуальний» має тривалу історію, яка починається ще з Томи Аквінського. Сьогодні під поняттям «віртуальний» розуміється або вигаданий, уявлюваний об'єкт, або суб'єкт, а також категорія, відношення, дія тощо, які не присутні у даний момент у реальному світі, а створені уявою, людською думкою, або зімітовані за допомогою інших об'єктів чи відносин.

Завдання віртуалізації має на меті перетворити процес одержання знання, тобто освіти, з реального на віртуальний. Головна роль у цьому відводиться Інтернету як ключовій інформаційній технології сучасності. Проблематика взаємозв'язку Інтернету і суспільства досить часто підміняється сучасними філософами. Це пов'язано з переважанням у їхніх дослідженнях когнітивних та комунікативних складових, які є наслідком численних розвідок проблеми «мовних ігор» у працях спочатку постструктуралістів, а потім постмодерністів. В результаті ряд дослідників навіть ставляться до самого проекту Постмодерну як до засобу перепрограмування суспільства на нових засадах, внаслідок чого ми маємо потенційну можливість отримати нові виміри теоретичного мислення, виявити нові інваріанти усталеного простору зв'язків між наукою, освітою і різними сферами соціальної практики і комунікативного простору. Іншим напрямком досліджень вказаної проблематики виявлено, що «технологія Інтернету – нова технологія обміну інформацією на базі взаємопов'язаних мереж – є продовженням того процесу, який Арнольд Тойнбі називає процесом етерифікації, характерним для усіх сфер людського суспільства і культури» [2]. Цей процес «розпредметнення» комунікацій між індивідами супроводжується водночас створенням нового світу – світу об'єктивно-ідеальних смислів.

Проникнення Інтернету в систему науки і освіти, віртуалізація цих – знаннєвих – сфер людської діяльності приводить до ряду наслідків. Так, якщо раніше науковий текст був цілісний, завершений, втілював у собі стійку когнітивну систему, то тепер завдяки гіпертексту він стає майже нескінченним, постійно доповнюваним. Мається на увазі не тільки нескінченність у часовому чи просторовому сенсі, але й нескінченність його інтерпретацій. В силу чого, зазначає А. Огурцов, «система освіти повинна надати студентові найбільш соціально і культурно-значиму схему інтерпретації» [2]. Саме тому сутність освітньої діяльності за умов існування інформаційного суспільства трансформується. Викладач як головний суб'єкт навчального процесу перестає відігравати роль того, хто надає знання, роль своєрідного ретранслятора тексту, а стає «навігатором» у морі інформації, нескінченна кількість якої викликає, на думку М. Епштейна, «фрустрацію у людини» [3].

Таким чином, віртуалізація освіти має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних слід віднести – демократизацію освіти, надання можливості якомога більшій кількості людей навчатися і навчати, мати доступ до навчальних матеріалів, робити навчальний процес нескінченним у часі та просторі. Крім того, віртуалізація освіти обумовлює зміну ролі викладача. Із негативних наслідків віртуалізації процесу одержання знання слід в першу чергу відзначити потенційну загрозу для учня – нівелювання здатності концентруватися, виокремлювати головне в нескінченному масиві інформації, втрата здатності до теоретично-продуктивного мислення. Разом з тим, віртуалізація освіти може приводити також до виникнення позатериторіальних центрів продукування знань, центрів креативного мислення.

Список використаних джерел:

1. Трохименко В. Дистанційне навчання педагогічних працівників: досвід і проблеми / Трохименко В. // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – С. 29-32.
2. Огурцов А.П. Постмодернизм в контексте вызовов науки и образования / А.П.Огурцов // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Философия. Филология». – 2006. – № 1 (4). – С. 3-27. – С.14.
3. Эпштейн М. Информационный взрыв и травма постмодерна / М. Эпштейн // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.philosophy.ru/library/epstein/epsht.html>.

**«THEORY AND METHODOLOGY OF TEACHING SPORTS DANCE»,
TEXTBOOK FOR CHOREOGRAPHY TEACHERS OF HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS**

Svitlana Shalapa

Associate Professor of the Choreography

Department of NAKKKiM,

master of sports, Member of the International Council Dance CID UNESCO

Kiev, Ukraine

**«ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СПОРТИВНОГО ТАНЦЮ»,
ПІДРУЧНИК ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ-ХОРЕОГРАФІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Світлана Шалапа

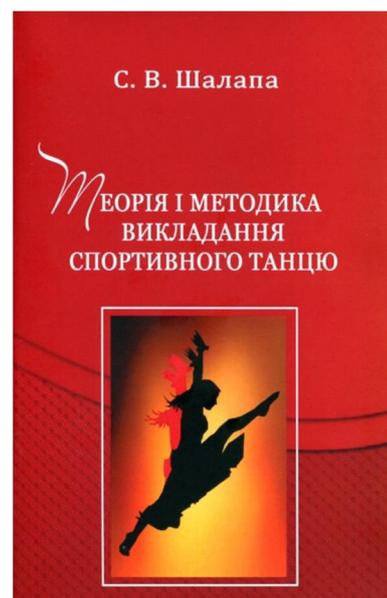
доцент кафедри хореографії НАКККиМ,

майстер спорту, член Міжнародної ради танців CID UNESCO

м. Київ, Україна

Сучасне хореографічне мистецтво базується на досконалій професійній озброєності, різноманітному спектрі виражальних засобів хореографії нового часу, поєднаному зі складною лексичною пластикою, що вимагає від танцівника опанування найрізноманітніших стилів і танцювальних манер. Тому на сьогодні хореографія потребує таких методик, які б робили виконавця здатним задовольняти найнесподіваніші запити суспільства щодо танцювального мистецтва. Для цього в хореографічній освіті потрібно застосовувати науковий підхід, адже наука, з одного боку, аналізує процеси хореографічної галузі з різноманітних точок зору, з іншого – синтезує перспективи подальшого розвитку, сприяє розвитку та становленню танцювального мистецтва.

2015 року на базі кафедри хореографії Інституту сучасного мистецтва Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККиМ) з метою методичного забезпечення навчального процесу вийшло видання «Теорія і методика викладання спортивного танцю», затверджене Міністерством освіти і науки України як підручник для студентів закладів вищої освіти (Лист № 1/11-8864 від 25.06.2015). У книзі викладено багаторічний досвід діяльності автора в галузі мистецької та спортивної культури; описано методик

**Рис. 1. Підручник
«Теорія і методика викладання
спортивного танцю»**

підготовки артистів танцювального жанру сучасного спрямування, що базується на провідних розробках хореографічного мистецтва та спорту.

Практичною апробацією теоретичного матеріалу підручника є покази й іспити студентів кафедри хореографії Інституту сучасного мистецтва НАКККіМ:

– 2011–2012 н/рік – іспит-показ на тему: «Тренаж – базова підготовка танцівника/ «Базово-акробатичний тренаж» [2, с. 248–249];

– 2012–2013 н/рік – іспит на тему «Пластичний тренаж», [2, с. 250], впроваджено «Тестовий тренаж» за нормативними показниками рухливості суглобів;

– 2013–2014 н/рік – майстер-клас з предмету «Теорія і методика викладання спортивного танцю» для викладачів-хореографів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів м. Києва [2, с. 246–247].

– 1 грудня 2013 року хореографічна композиція «Пробач» – постановча робота з елементами сучасного спортивного танцю (постановник – С. Шалапа), здобула II місце в номінації «Спортивний танець» на III Всеукраїнському телевізійному конкурсі танцю «Ритми майбутнього» м. Київ [2, с. 251].

– 2014–2015 н/рік – «Пластично-акробатичний тренаж» з використанням широкого спектру лексики сучасного спортивного танцю;

– 2016 н/р відбулась: презентація/відео підручника для вищої школи Світлани Шалапи «Теорія і методика викладання спортивного танцю»; майстер-клас «Пластично-акробатичний тренаж як засіб розвитку фізичних якостей танцівника»; відкритий урок на тему «Танцювальна техніка Лестера Хортон. Dance spotlight»; показано уривок з балету «Одкровення Елвіна Ейлі» [2, 255–262].

У рамках тандему із Джулією Фішер, яка є генеральним і творчим директором інтернет-ресурсу «Companu Ballet-peeking» (2005), було розроблено навчально-методичні аспекти викладання спортивного танцю в статтях українською й англійською мовами та знято фото- й відеоматеріали. Такі напрацювання спонукали доповнити підручник «Теорія і методика викладання спортивного танцю», так у 2017 році видання виходить у двох частинах: у першій частині описано методику підготовки артистів танцювального жанру сучасного спрямування, яка базується на провідних розробках хореографії та спорту; у другій – навчально-методичні аспекти викладання спортивного танцю подано у двомовному форматі – українською й англійською мовами, що на сьогодні особливо актуально.

Мета 2-ї частини видання, збагатити педагогічний досвід викладання сучасного

**Рис. 2. Підручник
«Теорія і методика викладання
спортивного танцю»
2 частина**

спортивного танцю і поширити його серед викладачів галузі культури й освіти.

Досягнення зазначеної мети забезпечить виконання таких завдань:

- розширення міжгалузевих зв'язків мистецької педагогіки – хореографічного мистецтва і спорту;
- формування навичок якісного викладання хореографічних дисциплін у різномовному мистецькому просторі;
- налагодження закордонних відносин навчально-методичного та просвітницького характеру у вигляді майстер-класів, практикумів, семінарів, творчих показів тощо;
- обмін досвідом не тільки на території країни, але й на міжнародному рівні в галузі хореографічного мистецтва.

2 лютого 2018 року від президента Міжнародної ради танцю ЮНЕСКО професора Алкіса Рафтїса прийшов лист-відгук на підручник «Теорія і методика викладання спортивного танцю»: «Шановна пані Шалапа, тримаю в руках вашу книгу про спортивний танець і читаю її з неймовірним задоволенням. Від усього серця вітаю Вас із такою чудовою презентацією предмета навчання – спортивного танцю, з аналітичними інструкціями, детальними вправами й іншою корисною інформацією. Ви можете надати її до розгляду на Всесвітніх конгресах СІД. Бажаю вам всього найкращого. Проф. Алкіс Рафтїс – Президент СІД».

Як людина, яка втілила у виданні свій багаторічний теоретико-методологічний і практичний досвід хореографа, я неймовірно вдячна за таку високу оцінку моєї праці й сподіваюсь, що методичний посібник стане в нагоді всім тим, хто бажає вдосконалювати свої професійні знання й уміння в галузі хореографічного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Шалапа С.В. Теорія і методика викладання спортивного танцю : підручник : у 2-х ч. Вид. 2-ге. Київ : НАКККіМ, 2017. Ч. 1. 404 с.
2. Шалапа С.В. Теорія і методика викладання спортивного танцю : підручник. Ч. 2 [укр., англ. м.]. Київ : НАКККіМ, 2017. 300 с.

NEW COMPETENCES OF STUDENTS OF INTERNATIONAL GROUPS**Tetiana Duda**

*Candidate of Physical Chemistry, Associate Professor,
Vice-dean of the Chemical Technology Faculty
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, Ukraine*

Oleksandr Duda

*Assistant of the Anatomy of Human Department,
Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine*

НАБУТТЯ НОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТАМИ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИХ ГРУП**Тетяна Дуда***к.х.н., доцент*

*заступник декана хіміко-технологічного факультету,
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, м.Київ, Україна*

Олександр Дуда*Асистент кафедри анатомії людини*

Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, м.Київ, Україна

Підвищення якості навчання та рівень компетентностей студентів будь-яких вузів залежить від багатьох факторів, таких як якість методичних матеріалів, кваліфікація, фаховість та педагогічна майстерність викладачів, якість навчальних та робочих програм, співвідношення викладач-студент, наявність наочних матеріалів (таблиць, макетів, препаратів), включення студентів в наукові дослідження, використання в навчальному процесі результатів міжнародних досягнень з певної дисципліни. І немаловажну роль в цьому відіграє склад навчальної групи, а саме наявність студентів із високою мотивацією до здобуття якісних знань, прагненням до самодосконалості, націлених до здобуття лідерських позицій у професії.

Автори вважають, що такі групи повинні бути інтернаціональними, включати в себе студентів із різних країн світу, тобто, навчальний процес повинен бути інтернаціональним. І така думка авторів є непоодиноким. Так, наприклад, автори монографії [1, с. 535] на основі багаторічних досліджень вказують, що в глобалізованому світі інтернаціоналізація медичної освіти є критично необхідною і важливою і тому спільні програми освіти є унікальним елементом розвитку лідерських компетенцій в медичній кар'єрі студента. Звісно, такі програми включають не тільки спільне навчання студентів різних країн (інтернаціональних студентів), але й новітні ефективні методи навчання: відеоконференції, літні школи, спільне виконання наукових досліджень. Автори цієї ж статті наголошують, що більшість міжнародних досліджень про інтернаціоналізацію навчального процесу відносяться до клінічних дисциплін, викладання яких проводиться на старших курсах,

магістратурі та інтернатурі, але такий процес краще починати вже на ступені бакалавра, і в тому числі у вивченні дисципліни “Анатомія людини”. До цієї думки приєднуються фахівці із різних країн світу. Так, дослідники із Нідерландів рекомендують якнайширше впроваджувати внутрішню та міжнародну інтернаціоналізацію в медичній освіті [2, р. 187]. Дослідники із Тегеранського університету медичних наук обговорюють нову програму медичної освіти в Ірані і наводять такі майбутні здобутки інтернаціоналізації, як: розвиток наукового та культурного співробітництва; гармонізацію змісту навчальної дисципліни; використання найкращих методик та методів викладання; використання наукової роботи в інтернаціональних колективах як спосіб спільного навчання та інші [3].

Необхідно додати, що в реаліях української медичної освіти, впровадження інтернаціональних груп навчання надало б ширших компетенцій та більших можливостей, таких як досконале знання англійської професійної термінології, що одразу б включало українського студента в міжнародну наукову спільноту, можливість стажуватися та продовжити навчання в більшості закордонних університетів, можливість використання навчальних матеріалів та платформ кращих світових університетів для досягнення сучасного міжнародного рівня знань, включення в український навчальний процес відомих теоретиків та практиків медицини, підтягування українських навчальних програм до світового рівня. Всі ці фактори, безперечно, сприятимуть підвищенню якості української медичної освіти та набуттю компетентностей випускників до фахівців світового рівня.

На думку авторів, таку інтернаціоналізацію навчального процесу треба запроваджувати з першого курсу бакалавра, тому що саме в цей період вивчається дисципліна “Анатомія людини”, що є фундаментальною предклінічною медичною дисципліною. Саме на етапі оволодіння студентом будови та способів функціонування всіх органів та систем організму живої людини закладаються основи медичних знань і спеціальних назв та термінів, що не завжди співпадають з такими, що використовуються у світовій медичній практиці та теорії. Тобто, студент, який пов’язує свою подальшу професійну діяльність на рівні світових стандартів та планує виконувати наукові дослідження з обговоренням відповідних результатів на міжнародних конференціях та у фахових виданнях, вимушений буде повторно повернутися до англійських підручників з анатомії людини і заново вивчати термінологію всього курсу даної дисципліни. Очевидно, що для таких студентів треба створювати можливості спеціальної англійської адаптації. І передумови створення таких можливостей є. Так, в Національному медичному університеті імені О. Богомольця є певний контингент українських студентів, які навчаються за власний кошт (на контрактній основі). І серед них є багато студентів, які володіють англійською мовою на достатньому рівні, наприклад, B2 і згодні навчатися в інтернаціональних групах.

У останні роки в Університеті різко підвищився контингент іноземних студентів із таких країн як Індія, Пакистан, Іран, Турція, Китай. Крім того, викладачі університету, за пропозицією адміністрації, активно вивчають англійську мову. Таким чином, наявні всі передумови для створення інтернаціональних груп навчання. Та на цьому шляху виникають певні перешкоди, пов'язані, головним чином, з адмініструванням та організацією навчального процесу. Так, згідно закону “Про забезпечення функціонування української мови як державної” [розділ II, стаття 6] викладання в українських університетах для українських студентів повинно вестись державною мовою. Тому необхідно провести ряд юридичних процедур, які б давали підстави для легального існування таких окремих груп та проведення в них відповідного навчального процесу. Іншу перешкоду автори вбачають в особливостях адміністрування навчального процесу. Так, навчальним процесом іноземних студентів керує деканат по роботі із іноземцями, а, відповідно українських студентів — деканат по роботі з українськими студентами. Автори вважають таке розділення штучним і таким, що не відповідає стандартам європейської та світової освіти.

І останню перешкоду становить фінансовий фактор. На теперішній час розмір суми коштів за навчання в іноземній групі значно перевищують кошти за навчання в українській групі. І ця різниця є справедливою, тому що вона враховує вищу кваліфікацію викладачів, необхідність перекладу українських методичних матеріалів, завдань та екзаменаційних білетів (тестів) на англійську мову, окреме адміністрування навчального процесу. Інтернаціональні групи створюються для підвищення якості навчання і в них передбачається не стільки використання англійської мови, але й впровадження сучасних методів навчання, таких як участь у спільному науковому дослідженні, наукових конференціях, відео лекції провідних українських та закордонних фахівців, запрошення іноземних викладачів на викладання в медичному українському університеті. Ці певні перешкоди не є критичними для Національного медичного університету України імені О. Богомольця, який завжди прагнув до надання знань найвищого гатунку для своїх випускників і всі вони можуть бути легко подолані за ініціативою викладачів та студентів.

Список використаних джерел:

1. Anette Wu, Heike Kielsten, Takeshi Sakura et al. “Internationalization of Medical Education-Building a Program to Prepare Future Leaders in Healthcare”. 2019, .29, 535-547.
2. S.Niemantsverdriet, G.D.Majoor, Van Der Vleuten et al. Internationalization of medical education in the Netherlands: state of affairs. Medical Teacher, 2006, 28, 187-189.
3. Ehsan Shamsi Gooshki, Ata Pourabbasi, Hamid Akbari et al. ”Internationalization of medical education in Iran: A way towards implementation of the plans of development and innovation in medical education” Journal of Advances in Medical Education & Professionalism “, January 2018, Vol.6, №1, p.44-48.

THEATERICAL PEDAGOGY OF L. KURBAS: FEATURES OF FORMATION OF PROFESSIONAL ABILITIES

Yuriy Melnychuk

*Associate Professor, Department of Theater Directing,
Rivne State Humanities University
Rivne, Ukraine*

ТЕАТРАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ЛЕСЯ КУРБАСА: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Юрій Мельничук

*доцент кафедри театральної режисури,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна*

Театральне мистецтво початку ХХІ-го століття безперечно продовжує визнавати лише одного володаря – режисера. Та й глядачі, плануючи похід до театру, в першу чергу цікавляться прізвищем постановника. З огляду на це надзвичайно актуальним для української театральної освіти є звернення до досвіду визначних діячів – режисерів та педагогів, які стояли біля витоків «режисерського» театру.

На початку минулого століття український театр пережив справжній ренесанс. Непростий, з трагічним фіналом, прагненням викреслити це явище з пам'яті майбутніх поколінь. Цей ренесанс пов'язаний з одним прізвищем – Курбас! Після років забуття творчий доробок майстра став об'єктом особливого зацікавлення теоретиків та практиків театру. Але, на жаль, першопрохідці зняли тільки вершки; все завершилось двома десятками дисертаційних досліджень, створення театрального центру його імені та низкою науково-практичних конференцій. Українці вкотре засвідчили невміння у повному обсязі використати унікальне надбання, яким би могла пишатись будь-яка національна культура. А найприкріше те, що практичний досвід Леся Курбаса по вихованню акторів та режисерів не став надбанням української театральної освіти та театральної педагогіки. Навчальні заклади з завидною впертістю продовжують і сьогодні віддавати пріоритет методиці і практиці навчання, яку, як аксіому прийняли від північного сусіда і його апологетів в самій Україні. Питання світоглядне: чи психологічний театр є альфою і омегою національної театральної парадигми, чи наша споконвічна ігрова ментальність від різдвяного вертепного дійства і княжих скоморохів Київської Русі та шкільних вистав спудеїв Києво-Могилянської та Острозької академії згинула «як роса на сонці»? Чи в холодних водах Північного моря назавжди втопили ідею про модерний український театр!? Стан речей в нашій театральній освіті вкотре змушує замислитись над процесом виховання майбутніх акторів та режисерів, над впливом теоретичної спадщини Леся Курбаса на сучасну театральну педагогіку.

Видатний український режисер Лесь Курбас, дбаючи про виховання кадрів для новітнього національного театру в 1922 році заснував першу в Україні режисерську лабораторію. Навчання в лабораторії з режисури мало практичний характер, а першим етапом була «робота режисера над п'єсою – дійовий аналіз, п'єса і життя, наукові дані, твори суміжних мистецтв на цю тему, екскурсії та виношування режисерського задуму» [1, с. 28]. Лесь Курбас заперечував театр як ілюстрацію драматичної літератури. Він у своїй творчій діяльності прагнув довести думку про те, що театральне мистецтво є самостійним, а не похідним від драматургії.

Особливе місце у теоретичній спадщині митця відведено питанню формування творчої особистості майбутніх акторів та режисерів. Революційна епоха вимагала нових підходів до театральної справи, переосмислення минулого досвіду, пошуку нових шляхів у театральній педагогіці. Режисерська лабораторія, яка працювала при театрі «Березіль» ставила питання фахового зростання майбутніх режисерів та акторів. Лесь Курбас у циклі лекцій, які було прочитано для вихованців протягом двох років (1924 – 1926 рр.), викладає своє розуміння театральної педагогіки, змісту і форми процесу виховання молодих митців для українського театру. «Я буду муром стояти за науку режисури, яка у нас проводиться. Я переконався тисячу разів, що режисури по ніяких книжках, підручниках вивчити не можна. Що тільки розвиваючись до роботи мистецької, ввійшовши в саму динаміку творчого процесу і подачі театрального видовища, взагалі всього процесу театру можна збагнути, прищепити собі певну майстерність» [2, с. 181]. Лесь Курбас в процесі виховання робить акцент на тому, що необхідно формувати особистість з сучасним світоглядом, яка здатна побачити життя у неповторних образах. «Коли говорити про виховання майстрів, то без того не можна обійтися, щоб не говорити про виховання людей. Це більш цінне, як що-небудь інше. І ніякий митець, оскільки він не глибока людина, не справжня людина, не «характер» – він нічого путнього, глибокого дати не може» [2].

Важливим в процесі навчання режисерів, на думку Лєся Курбаса, є виховання самостійної творчої особистості, прагнення педагога індивідуально підходити до кожного студента, спрямувати процес освоєння професії шляхом формування особистих творчих вражень і мистецьких поглядів. Режисер і театральний педагог Е. Митницький, «заслуга професійного викладача може бути єдина – не заважати студенту шукати власний театр і себе в ньому» [3]. Режисер сьогодні – це особистість зі своїм унікальним баченням світу, яка спроможна вплинути на сучасного глядача, розбещеного інформаційною сваволею інтернету, залучивши його до творення магії театру. Педагогічний та мистецький досвід Лєся Курбаса, його прагнення творити в Україні національний театр, готувати митців, яким були б під силу найскладніші творчі завдання лишається актуальним і сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Корнієнко Н. М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. К.: Факт, 1998. 468 с.
2. Курбас Л. Березіль: Із творчої спадщини К. : Дніпро, 1988. С. 165 – 191.
3. Митницький Е. Я навчаю людинознавству. Український театр. 2006. №1. С. 17.

TUTORING AS A NEW PROFESSIONAL ROLE OF EDUCATOR OF PROFESSIONAL PRIMARY EDUCATION ON ADAPTIVE PRINCIPLES

Tatiana Savielieva

*graduate student of the Ukrainian Engineer and Pedagogical Academy
Kharkiv, Ukraine*

ТЮТОРСТВО ЯК НОВА ПРОФЕСІЙНА РОЛЬ ПЕДАГОГА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ НА АДАПТИВНИХ ЗАСАДАХ

Тетяна Савельєва

*аспірантка Української інженерно-педагогічної академії,
м. Харків, Україна*

Стрімкі зміни та підвищені вимоги до підготовки сучасного фахівця в умовах сьогодення ставлять більш різноманітні завдання перед педагогом у фаховій передвищій освіті. Педагог має виступати гарантом для індивідуального розвитку досягнень кожного студента. Враховуючи те, що студенти мають у теперішній час доступ до будь-якої інформації, відпадає необхідність та навіть стає помилковим вчити їх за принципом однієї правильної відповіді. Кожен студент – це особистість з власними цілями й потребами. Саме тому актуальним є удосконалення педагогічної професійної діяльності, яка матиме нові функції.

Нинішнє покоління студентів воліє робити свій власний вибір, вчиняти власні помилки і отримувати на цій основі життєвий досвід. Таким чином, вони більш мотивовані до опанування нових знань. Позиції підтримки та супроводу студентів, їх адаптації в освітньому середовищі відповідає тьюторство. Слово «tutor» в перекладі з англійської мови означає «молодший викладач вузу» або «керівник групи студентів».

Метою статті є визначення змісту діяльності та обґрунтування сучасної моделі педагога тьютора в системі фахової передвищій освіти на адаптивних засадах.

Педагогічні дослідження вітчизняних науковців у вивченні тьюторської діяльності педагога, що здійснює супровід дітей в освітньому просторі, вивчалися в роботах Т. Ковальнової, О. Колосової, О. Літовки, О. Степаненко, Г. Андреевої, Д. Тарадюка, та ін. Питання адаптивних засад в педагогіці вивчаються широкою плеядою вчених таких, як Т. Борова, Г. Єльнікова, Л. Зайцева, О. Загіка, Г. Кравченко, М. Ростока, В. Ульянова та інші. Проте науковцями недостатньо розглянуто питання ефективного впровадження тьюторської педагогічної діяльності у фаховій передвищій освіті через адаптацію педагогів та створення адаптивного освітнього простору, що зумовлює актуальність нашої статті. Відмінність тьютора від викладача або лектора полягає в тому, що він прагне якнайбільше пізнати свого слухача, побачити його особисті цілі, прагнення, переваги, можливості, виявити прогалини і допомогти побудувати індивідуальну траєкторію навчання.

Робота тьютора супроводжує навчальний процес «від і до», а саме залежно від потреби він або контролює, або підтримує, або й мотивує.

Тьюторство здебільшого базується на ідеї сумлінності студента, що прагне знань, і тьютор підтримує та не дає згаснути цьому бажанню навчатись, підштовхуючи студента до нових вершин. Е. Колосова визначає, що «тьюторство в сучасній освіті – це педагогічна позиція, яка пов'язана зі спеціальним чином організованою системою освіти. Навчальний процес, режим і характер занять вибудовуються і складаються, виходячи з пізнавальних інтересів, нахилів, здібностей, особливостей сприйняття. Рушійні сили в ньому – це педагог – тьютор і його підопічні. Тьютор супроводжує учня в його опануванні способами нової діяльності» [1, с.23]. О. Літовка зазначає що, «тьютор – це не тільки організатор навчання, але ще й індивідуальний тренер. Певну кількість годин в день він зобов'язаний перебувати в зазначеній йому аудиторії і приймати студентів для індивідуальної бесіди, особистої консультації» [2]. Така робота педагога надає більше можливостей досягти успіху при індивідуальному векторі розвитку студентів. Так слабо встигаючі студенти мають можливість з'ясувати для себе ту інформацію, яка була для них не зрозумілою на занятті, або під час самостійної роботи. А студенти, які впевнено справляються з навчальним навантаженням, мають можливість додатково опановувати та займатись саморозвитком своїх інтелектуальних здібностей під контролем та з підтримкою викладача.

Також тьютор це той, хто вміє вибрати методи, засоби та інструменти для вирішення професійних завдань в роботі зі студентом. Він володіє сучасними освітніми технологіями, є фахівцем в своїй педагогічній сфері, може підтримати та адаптувати пошуки свого підопічного в науковій, дослідницькій діяльності. Тьюторство передбачає відповідальність викладача за виконання різних функцій в освітньому процесі. Тьютор може бути вчителем проводячи освітній процес при використанні адаптованого навчально-методичного супроводу, консультантом при проведенні додаткових занять, менеджером освітнього процесу, коли готує та розробляє плани занять, графіки самостійної роботи студентів і т. п. Самим важливим є результат роботи тьютора, що полягає в отриманні студентами задоволення від опанованих знань та практичних навичок для самоосвіти та саморозвитку.

В системі фахової передвищої освіти питання тьюторства реалізується недостатньо, тому що педагогам з досвідом роботи важко перелаштуватись на нові форми співпраці з студентами. В перспективі тьюторство має великий потенціал в коледжах і технікумах, оскільки природньо застосовується на адаптивних принципах.

Список використаних джерел:

1. Літовка О.П. Тьюторство як професійно-педагогічна позиція майбутнього вчителя. Сучасні педагогічні технології підготовки майбутніх учителів в умовах ступеневої освіти : матеріали регіон. наук.-практ. конф. Стаханов , 2013. – С.202-208.
2. Степаненко О.О. Обґрунтування поняття «тьютор» у освітньо-дослідницькому просторі. Педагогічні науки. Випуск 138, 2018.

THE PROBLEMS OF PROFESSIONAL PREPARATION OF THE PHILOLOGICAL STUDENTS

Mariya Pentiluk

*Doctor of pedagogical sciences,
Professor, the chair of Linguistics*

Tetyana Okunevich

*Candidate of pedagogical sciences, Associate professor,
Kherson State University*

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Марія Пентилук

*д.пед.н., професор,
професор кафедри мовознавства*

Тетяна Окуневич

*к.пед.н., доцент,
Херсонський державний університет*

Реформування освіти в Україні висунуло низку навчальних завдань, зумовлених оновленням змісту й методики навчання рідної мови в середніх і вищих освітніх закладах. Нині мовна освіта зорієнтована на виховання особистості, здатної вільно й комунікативно доцільно спілкуватися в різних сферах суспільного життя, створювати умови для обміну інформацією, встановлення контактів між співрозмовниками тощо. Виховання такої особистості вимагає організації навчання рідної та інших мов на комунікативно-діяльнісних, компетентнісних, особистісно орієнтованих засадах. Це потребує відповідної підготовки вчителя: орієнтації в інноваційних процесах, що відбуваються в школі, розуміння необхідності перебудови технології навчання мови, використання інтерактивних та імітаційних форм і методів навчання, нових підходів до змісту і структури уроку, добору засобів навчання; засвоєння низки професійних термінів, насамперед лінгводидактичних.

Нова лінгводидактична термінологія викликана необхідністю формувати сучасну людину як мовну особистість, здатну до мовленнєвої діяльності в усіх її видах і формах. Таким чином, у практику роботи вчителя увійшли терміни – *мовна особистість, мовленнєва діяльність, дискурс, дискурсне мовлення* та ін.

Мовна особистість забезпечує розширення функцій державної мови, створення рідномовного середовища в усіх сферах суспільного життя, бажання повернутися в своєму спілкуванні до родинних традицій, народної культури спілкування [2, с. 30]. Мовна особистість – це такий носій мови, який володіє системою лінгвістичних знань, репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє розвитку її [3, с. 85–86].

Мовленнєва діяльність (Л. Виготський, О. Леонтєв, І. Зимня та ін.) лягла в основу шкільного навчання мови, про що свідчать Стандарт мовної освіти й чинні програми з української та інших мов для закладів середньої освіти. Сутність мовленнєвої діяльності полягає в тому, що для повноцінного спілкування мовець повинен уміти швидко орієнтуватися в умовах комунікації, правильно планувати своє мовлення, знаходити адекватні засоби для передачі змісту й забезпечення зворотного зв'язку.

Студентам необхідно усвідомити, що мовленнєва діяльність – це вид діяльності, яка характеризується предметним мотивом, цілеспрямованістю і складається з кількох послідовних фаз – орієнтування, планування, реалізації мовленнєвого плану і контролю (Л. Виготський). Якщо мовлення, за І. Зимньою, визначається як «своєрідний специфічний спосіб формування і формулювання думки засобами мови» [4, с. 41], то мовленнєва діяльність розглядається як система мовленнєвих дій, що забезпечують спілкування – взаємодію двох або кількох мовців з метою обміну інформацією, що реалізується під час говоріння, слухання, читання і письма. Саме ці чотири види мовленнєвої діяльності і становлять основу спілкування. У цьому ракурсі традиційні лінгводидактичні поняття набувають нового змісту, оскільки розглядаються через призму таких сфер діяльності людини, як комунікативно-суспільна, індивідуально-психічна.

У світлі теорії мовленнєвої діяльності (І. Зимня, О. Леонтєв, І. Синиця та ін.) повному осмислюються всі компоненти діяльності та методики навчання мови в середній і вищій школі. Мовленнєвою діяльністю, комунікацією повинен оволодіти сам студент, щоб потім у своїй практичній роботі розвивати їх у своїх вихованців. Мовленнєве спілкування розглядається як дискурсне мовлення, що стало об'єктом наукових пошуків багатьох лінгвістів (Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, Е. Бенвеніст, К. Серажим, О. Селіванова та ін.). Е. Бенвеніст визначав *дискурс* як будь-яке висловлювання, що передбачає мовця і слухача та намір першого впливати на другого [1, с. 276]. Звідси й дискурсне мовлення. Студент-філолог повинен засвоїти не лише низку понять, що давно побутують у методиці як професійні терміни, й мають ознайомитися з поняттями *дискурс*, *дискурсне мовлення*, бо саме вони уточнюють і доповнюють сутність спілкування.

Із сказаного стає зрозумілим, що саме дискурсне мовлення має бути предметом шкільного навчання, а методичне забезпечення цього процесу виявляється в застосуванні нових технологій: текстової основи уроку, інтерактивного методу і його прийомів, ситуативних завдань, що вимагає ознайомлення студентів-філологів із новою лінгводидактичною термінологією.

Список використаних джерел

1. Бенвеніст Е. Общая лингвистика. М.: Прогресс, 1974.
2. Єрмоленко С., Мацько Л. Навчально-виховна концепція української (державної) мови. *Дивослово*. 1994. № 4.
3. Концепція мовної освіти 12-річної школи. *Дивослово*. 2002. № 8.
4. Зимня И. А. Лингвopsиxология речевоy деятельности. М.–Воронеж, 2001.

HISTORICAL EDUCATION AND THE PROCESS OF FORMING HISTORICAL MEMORY

Tamara Bakhlashova

*Senior Lecturer,
Donbass State Pedagogical University,
Sloviansk, Ukraine*

ІСТОРИЧНА ОСВІТА ТА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Тамара Баклашова

*старший викладач кафедри культурології, естетики та історії
Донбаський державний педагогічний університет,
м. Слов'янськ, Україна*

Виконання історичним знанням своєї суспільної функції значною мірою залежить від здійснення суспільством адекватної рефлексії над подіями минулого. Це визначає і головні завдання курсу вітчизняної історії в системі освіти. Національна історія не лише являє собою певний комплекс соціогуманітарного знання, але насамперед виступає в соціумі актуальним інструментом самопізнання і таким чином є одним із найбільш вагомих засобів організації та регулювання повсякденної суспільної практики. В цій іпостасі історія постає для нації колективним уявленням про минуле, іншими словами – історія в суспільстві функціонує як історична пам'ять [1]. Формуючи та зберігаючи спільний образ минулого, історична пам'ять забезпечує основу національної ідентичності.

Сказаним вище визначається комплексна взаємодія між історичною пам'яттю та системою вищої освіти. При цьому історична пам'ять розуміється сучасними дослідниками як ментальна сфера, в якій структурується і кодифікується емпіричне знання про минуле. Взаємодія між вказаними системами полягає в тому, що історична освіта є одним із засобів формування історичної пам'яті, закріплюючи у молоді певну систему цінностей та комплекс знань.

Водночас сфера історичної пам'яті значною мірою формує ту систему цінностей та знання, які є змістом освіти. Об'єднуючим фактором складових системної взаємодії між сферами освіти та історичної пам'яті є потреба в консолідації суспільства у поєднанні із забезпеченням права кожної особистості на саморозвиток і самоздійснення. Отже, історична освіта має здійснюватись із врахуванням необхідності не лише створити повноцінні передумови для повноцінної самореалізації особистості в умовах сучасного світу, але й забезпечити тяглість національної традиції. Отже, в центрі уваги історичної освіти має перебувати особистість учня як суб'єкта історії, історична освіта має забезпечувати формування і закріплення конкретних фактографічних знань про національну історію і водночас вихованню і розвитку ідеалів та цінностей, які є визначальними для національного буття.

Сприймаючи себе через призму національної історичної пам'яті, особистість має можливість вийти за межі повсякденності, усвідомити себе в системі ідеалів національної культури [3]. Таким чином сфера історичної пам'яті постає як засіб соціалізації учня. Усвідомлення індивідуумом історичної пам'яті являє собою процес водночас особистісний та соціальний, оскільки конкретним носієм історичної пам'яті завжди виступає особистість, але сама історична пам'ять є феноменом суспільним. Тому процес викладання історії обов'язково повинний мати особистісне спрямування, незважаючи на те, що зміст історичної освіти диктується суспільством. Предметом вивчення на уроці історії мають виступати не стільки соціально-економічні та політичні процеси, скільки конкретні людські долі в усій їх різноманітності.

Водночас в процесі формування історичної пам'яті засобами освітнього процесу необхідно пам'ятати про необхідність якомога ширшого ступеню соціалізації учня. Поєднати та успішно вирішити ці завдання дає можливість застосування до вивчення історії цивілізаційного підходу. Цей підхід передбачає високий рівень узагальнення та вивчення феноменів історії в контексті цивілізації. Цивілізація при цьому розуміється як система духовних цінностей, яка передбачає певні способи суспільної організації та форми матеріальної культури [1]. В рамках цього підходу знімається методологічна проблема ізольованого розгляду історичних процесів та сприйняття індивідуума як атомарної одиниці. В такому контексті держава, нація тощо сприймаються як такі, що є частиною цивілізації, що дозволяє подолати національні стереотипи та запобігти обмеженості і ксенофобії. Особливо актуальним такий підхід видається для української історії, яка являє собою яскравий приклад прикордонної цивілізації на межі християнського та ісламського світів.

Формування історичної пам'яті як завдання освітнього процесу та водночас використання історичних традицій як засобу виховання і змісту навчання набуває нових форм в сучасних умовах новітніх засобів масової інформації та масової культури. В рамках масової культури історичні феномени демонструються фрагментарно, без системного зв'язку із загальним історичним процесом, без внутрішньої системи. Такий спосіб вербалізації історичної пам'яті загрожує її деконструкцією та тривіалізацією, що в свою чергу може призводити до розриву зв'язків між особистістю та історією, між індивідуумом і соціумом [2]. Окрім того, існування соціальних мереж та породженого ними феномену обмежених інформаційних полів призводить до появи вузькогрупових уявлень про минуле, які група може вважати єдино правильними. Це також може загрозувати розривом соціальних зв'язків і навіть конфліктами в суспільстві.

Цивілізаційний підхід дає можливість уникнути такої проблеми навіть в умовах сучасної масової культури та обмеженості інформаційних запитів. Сформована в процесі освіти та виховання система цінностей та усвідомлення про її цивілізаційне значення спонукатимуть особистість до усвідомлення власних інтересів та точок зору як частини загального цілого, таким чином вдається запобігти атомізації суспільства.

Отже, головним завданням сучасної системи історичної освіти можна визначити пошук такого методологічного підходу, який би забезпечував повноцінну взаємодію між сферою національної історичної пам'яті та особистістю, сприяв здатності в учнів усвідомлювати національну історію в широкому світовому контексті і себе самих як відповідальних суб'єктів історичних подій. Одним із таких підходів може бути цивілізаційний підхід, застосування якого видається найбільш відповідним для реалізації визначених завдань.

Список використаних джерел:

1. Гончаревський В.Г. Цивілізаційний підхід до історії: сучасний український досвід. – К.: Логос, 2011. – 220 с.
2. Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. – К., 2012. - 420с.
3. Чаркіна Т.І. Антропологізація історичного знання в період постмодерну. Гілея. – 2014. – Вип. 89. – С. 210-214

MODEL OF ORGANISATION OF PRE-SERVICE FOOD TECHNOLOGIST'S SPEECH PRODUCTION COMPETENCE

Anna Boyko

*Lecturer of the Department of Foreign Languages for Occupational Purposes,
National University of Food Technologies,
Kyiv, Ukraine*

МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Ганна Бойко

*викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування,
Національний університет харчових технологій
Київ, Україна*

Визначення етапів формування АК в ПОММ та розроблення системи вправ, спрямованої на формування у майбутніх фахівців з харчових технологій АК в ПОММ дають підстави для створення *моделі організації процесу* формування у майбутніх фахівців з харчових технологій АК в ПОММ у процесі СР (далі – Модель).

Конкретизуємо створювану нами модель за основними параметрами, розробленими С. В. Соколовою: об'єкт вивчення, мета навчання, суб'єкти навчання, очікуваний результат навчання, ступінь навчання, навчальна дисципліна, у межах якої побудована модель, засоби навчання, поетапна реалізація моделі навчання, контроль результату навчання, реалізація розробленої моделі у системі навчання [2, с. 103].

Об'єктом вивчення є англомова компетентність в професійно орієнтованому монологічному мовленні. Мета навчання – формування англомовної компетентності в професійно орієнтованому монологічному мовленні. Суб'єктами навчання виступають майбутні фахівці з харчових технологій – студенти I курсу, які навчаються за спеціальністю 181 Харчові технології та інженерія. Очікуваний результат навчання – досягнення рівня B2+ (Програма з англійської мови для професійного спілкування). Модель створюється у межах навчальної дисципліни «Іноземна мова для академічного і професійного спілкування». Засобами навчання виступають спеціально відібрані відеоматеріали, а також спеціально розроблені вправи та завдання. В Національному університеті харчових технологій (НУХТ) студенти вивчають дисципліну «Іноземна мова для академічного і професійного спілкування» на першому курсі. На вивчення дисципліни відводиться 150 годин, з них 72 аудиторних годин і 78 годин – самостійна робота.

Оскільки в першому семестрі відповідно Робочої програми [1] студенти вивчають теми академічного і загально хімічного характеру, розроблювана Модель розрахована на другий семестр, під час якого студенти вивчають теми, безпосередньо пов'язані з майбутньою спеціальністю. У другому семестрі на вивчення дисципліни відводиться 69 годин, 35 аудиторних і 34 на самостійну роботу відповідно. Представимо Модель навчання у вигляді таблиці.

Таблиця 1. Модель організації процесу формування у майбутніх фахівців з харчових технологій англомовної компетентності в професійно орієнтованому монологічному мовленні у процесі самостійної роботи

Тиждень	Тема	Номер заняття	Кількість годин	Навчальний етап
1, 2	Food Industry	1,2	4	Підготовчий
3,4	Bread- Making and Confectionary Production	3	3	Рецептивно-репродуктивний
5,6	Bread- Making and Confectionary Production	4	3	Рецептивно-продуктивний
7,8	Bread- Making and Confectionary Production	5	3	Продуктивний
9,10	Dairy Production	6	3	Рецептивно-репродуктивний
11,12	Dairy Production	7	3	Рецептивно-продуктивний
13,14	Dairy Production	8	3	Продуктивний
15,16	Meat Processing	9	3	Рецептивно-репродуктивний
17,18	Meat Processing	10	3	Рецептивно-продуктивний
19	Meat Processing	11	3	Продуктивний
20	Модульний тест	12	3	Підсумковий контроль

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в проведенні методичного експерименту.

Список використаних джерел:

1. Робоча програма обов'язкової навчальної дисципліни «Іноземна мова для академічного і професійного спілкування» освітнього ступеня «бакалавр» для здобувачів спеціальності 181 «Харчові технології». – К. : НУХТ, 2019. – 19 с.
2. Соколова С. В. Підготовка майбутнього вчителя для навчання старшокласників використовувати паралінгвістичні засоби в усному спілкуванні англійською мовою : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02. – К., 2006. – 176 с.

THE URBAN DISCOURSE OF THE TOPOS OF T. SHEVCHENKO'S POETRY «IN VILNIUS, THE GLORIOUS CITY»: THE STRUCTURAL-FUNCTIONAL LEVEL OF POETICS AND PROBLEMS**Dmytro Boklakh**

*Candidate for a Degree of the Ukrainian literature Department
State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University»
Starobilsk, Ukraine*

Vilnius is a landmark city in the life of the Ukrainian writer T. Shevchenko. Here he first gets acquainted with the realities of the big city, way of being, culture. In this city for the first time he feels a sip of freedom, opportunity. The writer extends the individual-personal horizon of the person. The topos of the city of T. Shevchenko's poetry «In Vilnius, the Glorious City» (1848) is a spatial construct in the time of urban paraphernalia, along with the experiences and impressions of the lyrical hero regarding the events that take place in the given loci-psychological logics. Topos is a combination of topography of the places, human psychology, sociocultural context of the loci.

The artistic topos of the city is a large space-and-time that can be grasped within the specific elements, the fragments that represent it – the loci. The uniqueness of the topos lies in the combination of all the elements in one spatial continuum of the city that acts as a certain civilization and everyday life. The peculiarity of the poetic topos in the metaphysical reincarnation and dissolution of the lyric subject in the loci of the city and other spatial images. The poetic topos actualizes more sensual perceptions of the urban realities and landscapes than the prose one. The Vilnius topos contains the spatial coordinates of synchronization of the historical dynamic flow of being with the life drama of a boy's love for a girl of another religion. The poetic topoi of the city are not described in detail, but only certain spatial elements are presented: university, city gate, boulevard, house, window, Viliya River, Zakret tract, which become loci and expressors of the depicted events. However, these elements are sufficient to outline the urban poetic topos of Vilnius and to characterize the life drama of the heroes. The first part of poetry becomes the embodiment of the documentary vision of the existence of Vilnius of the XIX century.

The author considers the historical and social events of the city in line with realism. We see a grotesque form of reproduction of the University locus and its comparison with the «infirmary». T. Shevchenko expresses his admiration for this higher educational institution in an artistic form. The University of Vilnius in 1829 was not a closed corporation, but reflected the then social and cultural life of the already existing Grand Duchy of Lithuania [1]. The closure of Vilnius University took place on May 1, 1832. It was a political act, a direct reaction of the tsar to the participation of the students in the Polish uprising of 1830 – 1831 [2]. Vilnius University combined real power with the power of «intellectual», which made this institution a locus of gravity, and the city itself became the real capital of the region [1]. In fact, the bachelors were dispersed for their participation in the uprising of 1830 – 1831.

The poetry «In Vilnius, the Glorious City» in its initial part mentions twice the ancient gateway to the capital of Lithuania. The sharp gate is a city gate in Vilnius with a chapel depicting the Mother of God, before which the townspeople removed their hats. Therefore, the gate had a symbolic image that spiritually protected the city. In poetry, in this way, the symbol of protection is the Virgin Mary – the protector against adversity, misery and suffering, the heavenly patroness, the embodiment of mercy.

In poetry it is often reproduced that in Vilnius at that time there were a series of shops located in a row, one by one [2, p. 311]. But the reception of these loci goes solely through the reception of the lyrical hero, who tells the story of the Jewish father who locks his daughter in the house. The locus of the house is a closed locus of being with a limited space of commonality, steadiness, a strict patriarchal hierarchy. The love of a Jewish girl and a young man with a different religion is shown with a very romantic touch, but with some caution. T. Shevchenko resorts to a detailed description-characteristics of a boy in love, focusing on the urban realities of being of the hero, his studies at the university.

The second part of the poetry is intended to portray the emotional experiences, the inner world of the heroes in all its contradictions, where the action takes place on a city street. The gate is the locus of boundary and the space of the desired meeting of the enamored heroes. The danger arises from the space of the yard, which emerges unexpectedly, emphasizing the drama of the plot of the work. The spatial image of the ax seems to tear apart the space of love engendered between the heroes in the loci of the city. The author elaborates on the fatal scene of the murder of a young man by the father, sympathizing with the mother of the child at once. The girl's fate is also tragic, because her love has died, so she sheds her father's blood and puts her hands on herself. The Viliya River locus in the waves hides the girl's body. They found her in the Zakret tract, which is the backdrop of a tragic feeling and the last resting place for the heroine and her life drama.

The work begins and ends with a description of the city of Vilnius, reminiscent of the location of the events in a solemnly sublime tone, despite even tragic events, calling them «miracles». In T. Shevchenko is present some kind of «astonishment», when the poet talks about everyday life in high style, where murder becomes a «miracle».

The tragic events have received much attention, as the experience of the lyrical drama of the heroes sheds light on the substantive and attributive world of the city topos. The city of Vilnius topos represents the echo of the Lithuanian history, where the momentum of time stops at a specific moment (the closure of Vilnius University), which occurs through the creation of a historiosophic time-and-space and an understanding of the realities of the urban life in the history. The poetics of the analyzed poetry is marked by the synchronization of the historical-realistic and tragically-romantic manners of reproducing the events of the city.

References:

1. Zhadko, V., Lopata, R. (2012). Shevchenko's Wilno. Kyiv: Expres-poligraf.
2. Nepokupnyi, A. P. (1989). In Wilno, the glorious city: art and documentary diptych. Kyiv, SU: Dnipro. 151 – 343 pp. [in Ukraine].

THE EVOLUTION OF SELF-EVALUATION AS A TOOL OF THE HIGHER EDUCATION QUALITY SYSTEM IN UKRAINE

Dariia Shchegliuk

Applicant of educational degree «PhD»

Institute of Higher Education of the NAES of Ukraine

Andrii Gozhyk

PhD in Geology, Associate Professor,

Director of Scientific Educational and Methodological Center

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine

ЕВОЛЮЦІЯ САМООЦІНЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Дарія Щеглюк

здобувач освітнього ступеня «доктор філософії»

Інститут вищої освіти НАПН України

Андрій Гожик

к.геол-мін.наук, доцент,

директор науково-методичного центру організації навчального процесу

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

м.Київ, Україна

Взятий урядом України курс на міжнародну інтеграцію та інтеграцію системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти визначив як пріоритетне завдання державної політики розбудову системи забезпечення якості освіти. Одним із ключових елементів систем забезпечення якості, згідно сучасних уявлень, є процедури самоаналізу і самооцінювання, які є невід'ємною складовою створення та перегляду освітньої політики закладу вищої освіти.

Їх запровадження Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти України (НАЗЯВО), у формі традиційній для Європейських акредитаційних агенцій, неоднозначно сприйнято викладацькою спільною українських закладів вищої освіти. Водночас, самоаналіз та самооцінювання, як елементи системи забезпечення якості не є новими для вищої освіти України - становлення цих процедур розпочалося із самого початку формування системи вищої освіти незалежної України, хоча їх зміст і роль суттєво змінилися з того часу.

Перші вимоги щодо самооцінювання діяльності закладу вищої освіти були визначені Постановою Кабінету Міністрів України від 1992 року «Про акредитацію вищих навчальних закладів» [1], у якій зазначено що акредитації передуює самоаналіз діяльності закладу. Конкретизація вимог до запровадженого цією Постановою самоаналізу відбулася лише у 1996 році, в Положенні «Про акредитацію вищих навчальних закладів» [2]. Цим положенням було визначено що матеріали самоаналізу діяльності закладу вищої освіти мають включати відомості про: 1) організацію роботи з підготовки фахівців; 2) науково-педагогічні кадри та підвищення їх кваліфікації; 3) виховну роботу із студентами; 4) ефективність аспірантури, докторантури; 5) науково-дослідну і науково-виробничу діяльність; 6) ефективність господарської діяльності; 7) міжнародні зв'язки і їх вплив на основну діяльність; 8) ефективність використання випускників; 9) інформацію про інфраструктуру, матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення.

Вже у 2001 році Кабінет Міністрів України затвердив нове Положення «Про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах» [3], у якому були вдосконалені і вимоги щодо матеріалів самоаналізу. Зокрема, були додані вимоги щодо подання інформації про загальну кількість студентів, їх розподіл за напрямками підготовки, спеціальностями та формами навчання, та їх успішність. Обов'язковим стало наведення інформації щодо заходів, які вжиті для усунення недоліків та опис внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності.

Чергові новації з самооцінювання з'явилися вже у 2002 році, з прийняттям першого Закону України «Про вищу освіту» (від 17.01.2002 р.), яким були запроваджені стандарти вищої освіти як основа оцінки якості вищої освіти. Приблизно такі ж вимоги були зафіксовані у «Модельному законі про ліцензування, державну атестацію і акредитацію установ/організацій вищої та післявузівської освіти в державах-учасниках СНД». Запроваджені з 2019 року НАЗЯВО відомості самоаналізу [4] та критерії їх оцінювання є результатом впровадження вимог нових законів України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 р.) та «Про освіту» (від 05.09.2017 р.), у яких забезпеченню якості освіти присвячено окремі розділи. Першим з них визначена орієнтація вищої освіти України на європейський освітній простір і необхідність дотримання вимог Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015).

Запропонована процедура самооцінювання освітньої діяльності повністю відходить від традиційних формальних інформаційних звітів і покладає відповідальність за проведення аналізу якості освітньої діяльності на самих виконавців, а також перетворює самооцінку на інструмент реалізації освітньої політики закладу вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про акредитацію вищих навчальних закладів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-92-%D0%BF>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про ліцензування, атестацію та акредитацію навчальних закладів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Положення «Про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах».
4. Звіт (відомості) про самооцінювання освітньої програми. URL: <https://naqa.gov.ua>

**USE OF GAMING TECHNOLOGIES IN GENDER COMPETENCE FORMATION
OF PARENTS-EDUCATORS FROM FAMILY TYPE ORPHANAGES**

Olha Poliakova

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Department of Social Work and Management Socio-Cultural Activities
Sumy State Pedagogical University A. S. Makarenko*

Tetiana Shevchenko

*Director, Sumy Regional Center for Social Services for Family, Children and Youth
Sumy, Ukraine*

**ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАТЬКІВ-ВИХОВАТЕЛІВ ДИТЯЧИХ
БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ**

Ольга Полякова

*к. п. н., доцент,
кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка*

Тетяна Шевченко

*директорка,
Сумський обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді
м. Суми, Україна*

В умовах розвитку демократичних процесів в Україні особливо актуальною постає інтеграція гендерної компетентності в усі сфери життя людини. Введення гендерного компонента у зміст та підготовку батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу (далі ДБСТ) сприяє формуванню у них гендерної чутливості,

егалітарної свідомості, усвідомлення власної гендерної ролі. Важливою умовою формування гендерної компетентності батьків-вихователів є застосування інтерактивних ігрових технологій, спрямованих на формування гендерних знань і умінь. Питання застосування інноваційних, у тому разі ігрових, технологій навчання відображено у працях багатьох учених: Н. Байдюк, В. Беспалько, Л. Галіциної, О. Дубасенюк, Д. Кавтарадзе, Є. Мінського, О. Пометун та ін.

Поняття «гра» тлумачиться як заняття, яке підпорядковується певним правилам і прийомам [1]. Педагогічна гра характеризується навчально-пізнавальною спрямованістю, чіткою метою і педагогічним результатом.

У процесі нашої дослідно-експериментальної роботи з метою формування, насамперед, практичних умінь батьків-вихователів реалізувати вимоги егалітарного принципу у виховній діяльності, ми використовували інтерактивні ігрові педагогічні технології. Зокрема, у рамках Всеукраїнської акції «16 днів проти гендерно зумовленого насильства», у грудні 2018 року, на базі районних та міських центрів соціальних служб для сім'ї дітей та молоді Полтавської, Сумської та Чернігівської областей для батьків-вихователів було проведено декілька сесій інтерактивної гри «Бути жінкою», у якій взяли участь 150 учасників (батьки-вихователі ДБСТ). Настільна гра «Бути жінкою» розроблена експертами/ками українського благодійного фонду Stabilization Support Services за фінансової підтримки Українського Жіночого Фонду. За умовами гри кожний учасник/ця мають змогу перевтілення в одну з восьми унікальних героїнь, які потрапляють в реальні життєві ситуації, борються за рівні права. Для цього їм необхідно подолати упередження, гендерні стереотипи та інші перепони. Гра враховує реалії сучасної України, а особистості героїнь долучаються як до активної громадської діяльності, бізнесу, побудови стосунків та сім'ї, так і до захисту батьківщини. До участі у грі залучалися батьки/матері-вихователі із різним рівнем знань та поглядами щодо гендерної проблематики. При підготовці та проведенні гри використовувалася методика інтерактивних ігрових технологій, що складалася з наступних етапів: підготовчий (визначення мети, часового обмеження, оцінки навчального потенціалу, підготовки матеріалів, обладнання, інструкції для гравців); проведення гри (передбачає роботу батьків-вихователів як вияв їхньої психологічної та гендерно-чутливої активності, формування здатності не виявляти гендерно-дискримінаційних практик у власній поведінці, критичного ставлення до гендерних стереотипів, оцінювання процесу та результатів своїх дій); аналітичний (узагальнення результатів гри для усвідомлення власної гендерної ролі, особистісного розвитку з урахуванням гендерної чутливості тощо) [2].

За результатами наших спостережень та постігрового інтерв'ювання, можемо констатувати, що, по суті, гра «Бути жінкою» стала дидактичною структурою, у межах якої гравці перетворилися на активних суб'єктів навчальної діяльності, що сприяло підвищенню їх мотивації щодо отримання гендерних знань та впровадження

гендерного підходу у виховній діяльності. Аналітичне оцінювання виявило: 95 % учасників/ць гри зазначили, що гра їм сподобалась, 81% - дізналися більше про гендерні проблеми сучасного жіноцтва, 57% - усвідомили механізми дії та негативний вплив гендерних стереотипів в Україні та зазначили на тому, що і самі є їх носіями. Водночас, не всі виявили позитивне ставлення до гендерної проблематики.

Авторський досвід проведення інтерактивної гри «Бути жінкою» засвідчив ефективність її використання для формування гендерної компетентності батьків-вихователів ДБСТ у процесі соціального супроводу.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К., 2009. – 1736 с.
2. Мельничук І. М. Особливості застосування інтерактивних ігор у вищому навчальному закладі / Мельничук І. М. //Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – №4.

MEDIA TECHNOLOGIES IN EDUCATION: CREATION AND USE OF DIGITAL STORYTELLING

Oksana Podliniaieva

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Department of Pedagogical and Innovation Technologies,

Sumy, Ukraine

МЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ РОЗПОВІДІ

Оксана Подліняєва

к.пед.н., доцент кафедри освітніх та інформаційних технологій,

Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,

м. Суми, Україна

Цифрова розповідь привернула увагу педагогів як комбінований навчальний засіб, що об'єднує в собі візуальну, образну, музичну і словесну складові. За свідченнями практиків, цифрова розповідь сприяє розвитку в учнів цілого ряду універсальних навчальних умінь: творчо і критично мислити; ставити навчальні завдання і вирішувати їх; використовувати приховані можливості людського розуму; працювати з інформацією з використанням цифрових технологій (не тільки знаходити, але й створювати власний контент); бути уважним до деталей; робити висновки з прочитаного; грамотно підбирати і застосовувати звукоряд; орієнтуватися і працювати з ІКТ; ефективно використовувати усну і письмову комунікацію; працювати у співпраці, правильно цитувати джерела, оформляти посилання, дотримуючись авторського права; створювати проектні роботи тощо [8].

Цифрова розповідь як техніка подачі навчальної інформації виконує наступні функції: наставницьку; виховну; мотивуючу; освітню; розвивальну. У практичних посібниках та наукових статтях цифрова розповідь розглядається як «спосіб передачі інформації і знань, а також спонукання до бажаних дій за допомогою повчальних історій» [9], «метод управління шляхом трансляції цінностей», інструмент впливу [11].

Таким чином, цифрова розповідь – це метод передачі інформації і транслювання цінностей за допомогою коротких оповідних текстів, жанр дискурсу, комунікативна тактика, що має певний ціннісно забарвлений кінцевий результат. Існує безліч різноманітних типів цифрових розповідей, які можна представити у трьох основних категоріях:

- 1) особисті історії – розповіді про значимі події з життя розповідача;
- 2) історичні документальні історії – розповіді про драматичні події історичного минулого;

3) прикладні історії, призначені для інформування або інструктування з певних питань. StoryCenter відомий розробкою і поширенням семи основних елементів, які часто пропонуються в якості корисної відправної точки для початку роботи над створенням цифрових розповідей:

1. Точка зору – ставлення автора цифрової розповіді до теми, якій вона присвячена.
2. Драматичне питання – питання, відповідь на яке міститься наприкінці розповіді.
3. Емоційний контент – проблемні питання, які «чіпляють за живе» вашу аудиторію.
4. «Дар голосу» – спосіб персоналізувати розповідь із метою допомогти аудиторії зрозуміти її контекст.
5. «Сила саундтреку» – музика або інші звуки для підтримки лінії розповіді.
6. Лаконічність – використання досить простого змісту, щоб розповісти історію, занадто не перевантажуючи її інформацією.
7. Темп – пов'язаний із лаконічністю, однак має справу зі швидкістю розгортання подій у вашій історії [5].

Одне з перших рішень, яке повинен прийняти педагог, розглядаючи освітні можливості цифрової розповіді, полягає у виборі, хто їх створюватиме. Деякі педагоги можуть вирішити спочатку створити власні цифрові розповіді та показати їх своїм учням як спосіб подачі нового матеріалу, залучити увагу учнівської аудиторії та підвищити їх зацікавленість до навчання.

Цифрова розповідь може забезпечити педагогів потужним інструментом для мотивування учнів, допомогти їм у розумінні складних навчальних матеріалів. Після перегляду зразків цифрових розповідей учні можуть отримувати завдання, в яких їм спочатку пропонується вивчити тему, а потім

обрати конкретну точку зору. Цей вид діяльності може викликати інтерес, підсилити увагу та мотивацію до навчання у молоді цифрового покоління. Учні, які створюють свої власні цифрові розповіді, розвивають комунікативні навички, навчившись організовувати свої ідеї, задавати питання, висловлювати думку та будувати аргументи.

Коли учні створюють свої власні цифрові історії, це забезпечує їм міцну основу навичок 21 століття: поєднання візуальної грамотності; здатності розуміти, виробляти та спілкуватися через візуальні образи; загальну грамотність; вміння читати та інтерпретувати повідомлення з загальної та з точки зору цифрової грамотності, здатність ефективно і критично орієнтуватися в інформаційному просторі, оцінювати та створювати власний інформаційний контент, використовуючи цілий ряд цифрових технологій. Дослідники пропонують певний алгоритм роботи над створенням цифрової розповіді: вибір теми та написання сценарію;

- пошук та збір цифрових ресурсів;
- вибір вмісту цифрової розповіді;
- імпорт, запис, завершення;
- розповсюдження [3].

Оскільки цифрова розповідь є актуальним форматом підтримання комунікації, існує безліч технічних рішень і підходів для створення подібного роду продуктів. Цифрова розповідь може бути реалізована у форматі відеоролика, презентації або HTML-сторінок із мультимедійним контентом. Інтернет пропонує безліч навчальних веб-сайтів, де можна ознайомитися з технологією створення цифрових розповідей, завантажити безкоштовні допоміжні програми, побачити приклади готових цифрових продуктів.

Список використаних джерел

1. Morra, S. 8 Steps to Great Digital Storytelling. URL: <http://edtechteacher.org>
2. Robin, B. The Educational Uses of Digital Storytelling. URL: <http://digitalstorytelling.coe.uh.edu>.
3. Маняйкина Н. В., Надточева Е. С. Цифровое повествование: от теории к практике. URL: <http://elar.uspu.ru>.
4. Новичкова А. В., Воскресенская Ю. В. Сторителлинг как современный инструмент управления персоналом. Интернет-журнал «Науковедение». 2014. № 6 (25).
5. Панченко Л. Ф. Цифровий сторітеллінг в освіті дорослих // Віртуальна кафедра андрагогіки УМО НАПН. URL: <https://ppo.mk.ua>
6. Чугунова А. Обыкновенные истории. URL: <http://hrm.ru>

METHODOLOGY "7 KEYS OF CREATIVITY": QUALITIES OF THE PERSONALITY OF THE CREATOR

Nataliia Skakun

*Postgraduate student of the Department of Pedagogy and General Psychology
Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University
Cherkasy, Ukraine*

МЕТОДИКА «7 КЛЮЧІВ КРЕАТИВНОСТІ»: ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ УЧИТЕЛЯ ЯК ТВОРЦЯ

Скакун Наталія

*аспірантка кафедри педагогіки та загальної психології
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

У сучасному світі надзвичайно важливо мати ряд важливих професійних компетентностей, зокрема критичне мислення, креативність та лідерську позицію особистості. Креативність як освітній тренд є невід'ємною складовою успішності і набирає обертів популярності з шаленою швидкістю, так як розвивається за чітко окресленим вектором руху у майбутнє. Світові дослідження в галузі креативності щодня зростають пропорційно кількості науковців, які цікавляться проблематикою даного феномену. Для підтвердження того факту, що креативність є стовпом лідерства і є надзвичайно важливою засадою для формування та розвитку особистості учителя з боку генерування нових, оригінальних та нестандартних ідей наведемо цитату Лілії Гриневич під час конференція «Innovate. Lead. Inspire»: *«Ідеї рухають людьми, а без креативності творення нових ідей не можливе»* [5].

Видатний американський психолог, українець за походженням А. Маслоу у своїх дослідженнях зазначав, що «креативність – це творча спрямованість, яка від народження властива усім, але вона втрачається більшістю під впливом сформованої системи виховання, освіти та соціальної практики»[4, с.185].

У своїх творчих дослідженнях ми погоджуємося з О.Є. Антоною, яка трактує *креативність* не стільки як певну творчу здібність або їх сукупність, скільки *як здатність особистості до творчості*[1, с.28]. Нами було сформульоване, та розкрито у попередніх публікаціях[6], ідеальне, на нашу думку, визначення дефініції «креативний вчитель біології». Креативний вчитель біології – це (ін)новатор в своїй освітній галузі, який вирізняється творчою впевненістю, радикальним й незвичним мисленням, який щоразу знаходить нові способи вирішення нових проблем, завдяки вмінню генерувати нові ідеї, що будуть цінними своєю оригінальністю, нестандартністю, які долатимуть межі стереотипних рішень і шаблонів традиційного мислення. Дане визначення поєднує найголовніші критерії даної здібності, які суголосно виділяють та акцентують увагу ряд науковців та дослідників.

У своїх дослідженнях ми вперше зробили спробу виділити та об'єднати особливості креативності, її ключові ознаки, невід'ємні особистісні компоненти, які так чи інакше виокремлюють переважна більшість науковців у своїх працях, пов'язаних з феноменом креативності. Ми намагалися викристалізувати креативне ядро учителя та наголосити на важливості відкриття та розвитку компонентів його особистісного творчого зростання. До ключів креативності учителя природничого фаху ми відносимо такі якості: *енергійність та ентузіазм, оригінальність та нестандартність мислення, впевненість у власних силах та інноваційність*.

Враховуючи зазначені ключі креативності, у своїй освітній діяльності учитель природничих дисциплін має можливість подолати рутинність навчального процесу та досягнути поставлених цілей перед суб'єктами пізнання саме креативним шляхом. Адже креативність (за К.Робінсоном) – це вміння бавитися з ідеями; «не відпускати, а утримувати»; розсувати межі і досліджувати нові горизонти; це уява на практиці[3]. *Енергійність* учителя виступає ресурсним станом чи мотивуючим фактором для постановки педагогічних завдань та, як наслідок, інкубації нових ідей. Рушійною силою генерування нових ідей, творчого мислення є *ентузіазм* педагога, за умови присутності внутрішньої віри та прагнення до розвитку. У психології креативності знаходимо термін *самоефективність* (англ. *self-efficacy*), *самодієвість* (за Девідом Келлі) [2] на думку А. Бандури, це переконання особистості, щодо власних можливостей самореалізації та визначення власного рівня ефективності, це *впевненість* у власних силах.

Наступними ключами креативності, які репрезентують у своїх дослідженнях переважна більшість науковців щодо даного феномену є *оригінальність та нестандартність мислення*, які одночасно є і критеріями креативності і необхідною вимогою кінцевого продукту креативної діяльності. Враховуючи те, що *інноваційність* означає *нововведення* (англ.), а креативність, у всіх трактуваннях дослідників, суголосно репрезентує думку про здатність по-новому вирішувати завдання та знаходити шляхи розв'язку проблем, то це й пояснює пряму залежність інноваційної діяльності з процесом креативного мислення. Ми переконані, вище окреслені якості особистості, що притаманні креаторам освітньої діяльності вимагають також присутності професійних компетентностей, внутрішньої мотивації, прагнення до самоактуалізації та навичок ефективної та продуктивної реалізації креативного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Антонова О. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі. Ж., 2012. С. 14-41
2. Келлі Т., Келлі Д. Творча впевненість Як розкрити свій потенціал. К., 2017. 296 с.
3. Кен Робінсон Освіта проти таланту. Сила творчості. Літопис, 2017. 256 с.
4. Маслоу А. Мотивация и личность. пер. с англ. 3-е изд. СПб.: 2011. 352 с.
5. Режим доступу <https://euprostitir.org.ua/events/139683>
6. Скакун Н.С. 7 ключів креативності: вектори освітньої діяльності учителя біології / Н.С. Скакун // Інноваційна педагогіка. - №12. 2019. С.41-45.

ARE GRANTS FOR EDUCATION NEW POSSIBILITIES OR VEILED PROBLEMS?**Oksana Mandrazhy**

*Ph.D. in Pedagogics (Candidate of Pedagogical Sciences),
Associate Professor of the Department of Physics and Higher Mathematics,
Kharkiv National Agrarian University named after V.V.Dokuchayev,
Kharkiv, Ukraine*

ГРАНТИ ДЛЯ ОСВІТИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ЧИ ЗАВУАЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМ?**Оксана Мандражи**

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізики та вищої математики
Харківського національного аграрного університету ім.В.В.Докучаєва,
м. Харків, Україна*

Останнім часом в Україні стало доволі поширеним явищем проведення заходів, які є результатом втілення конкурсних проектів, що отримали грантову підтримку. Згадані заходи є вельми різноплановими та різноманітними, про їхнє проведення проводиться широке поінформування різних верст населення, що зазвичай супроводжується рекламною кампанією у засобах масової інформації і не тільки. Окрім цього, інформаційно-просвітницькі заходи щодо «грантових» конкурсів потужно проводять і Представництво ЄС, і Посольства багатьох країн в Україні, і відповідні сайти, які постійно оновлюються, і, доволі часто, працівники органів місцевої влади різних регіонів нашої країни. Наприклад, у місті Харкові даним питанням серйозно займається Департамент з підвищення конкурентоспроможності регіону Харківської обласної державної адміністрації, який, окрім іншого, щомісяця розсилає усім зацікавленим даним питанням Дайджести про актуальні запити на надання пропозицій програм та проектів [1].

Варто зазначити, що найчастіше втілення «грантових» проектів несе із собою неймовірні емоції, враження, нові відчуття усім присутнім і тим, хто безпосередньо бере у них участь. Але при цьому хочеться звернути увагу і на тому, що іноді, на наш погляд, деякі проекти, які отримують гранти і реалізуються в Україні, зовсім не розв'язують тих проблем, на яких проголошують і є поверхневими, декларативними.

Для України, як і для усього світу, на сучасному етапі її розвитку дуже нагальним є питання збереження навколишнього середовища. Питання екології піднімаються повсякчасно, а, наприклад, розвиток екологічної компетентності учнів є одним із основних завдань сучасних навчальних освітніх програм для закладів загальної середньої освіти України. З огляду на вище написане, хочемо поділитись думками стосовно заходу, підтриманого одним з міжнародних Фондів, сутність якого полягала у збереженні українцями власної такої багатой і чарівної природи, дарованої їм, через проведення велоперегонів у Карпатах. Ідея цікава і безперечно варта уваги, катання на байках по неймовірно прекрасним горам серед смерек, буків, дубів, вільхи, берез, ялинок теж

неперевершене. Їхній захід мав такий важливий сенс, адже впродовж усього маршруту заходу, не можна було не звернути увагу на яскраві банери, кульки, прапорці, інші наочні приладдя, що популяризували ідею збереження довкілля. Але при цьому все ж задаєшся питанням: а що ж конкретно зроблено, а чи даний захід допоможе припинити зменшення площ лісових насаджень у Карпатах? За даними інформаційно-аналітичного центру [2] у 2016 році в Україні площа знищення лісів становила майже 19500 га, а у 2018 році, загальний обсяг незаконних рубок становив 17,7 тис. куб. м. [3]. Головне, ні для кого не є секретом, що вирубування лісів та недосконале управління лісгосподарською діяльністю продовжуються із року у рік і це призводить до катастрофічного зменшення площі лісів. Ще на початку ХХ сторіччя карпатські ліси займали до 95% поверхні гір, наразі «цифра» значно менша. Через таке ставлення до рідного багатства схили втрачають здатність затримувати вологу та створюють небезпеку сходження снігових лавин чи селів, опади безперешкодно стікають до річок, викликаючи їхнє переповнення і розливання, що значно підвищує ризики повеней та паводків, відповідно, погіршується якість ґрунту та його родючість. Крім цього, вирубування карпатських лісів зумовлює зменшення біорозмаїття, знищення ареалів рідкісних видів флори і фауни, загибель цінних природних екосистем та негативний вплив на клімат усєї України. Отже, заходи проводяться, а ліси як вирубувались, так і вирубуються, чому ж так відбувається? Проте Закарпатське обласне управління лісового та мисливського господарства повідомляє [4] про щорічне вирощування мільйонів нових сіянців, то може варто підтримувати і розповсюджувати інформацію саме про такі заходи, а ще краще із завзяттям долучатись до них.

На наш погляд, питання поважного ставлення та збереження довкілля мають розв'язуватись на рівні держави, саме чиновники можуть впливати на розуміння важливості екологічних проблем і робити усі можливі заходи із запобігання навіть думки нашкочити нашим чудовим лісам, полям, горам, ставкам, річкам – усьому тому, що оточує нас і дарує свою чарівність, енергію, бадьорість і наснагу.

Учасники велоперегону за збереження довкілля, впевнена, дуже хотіли привернути увагу до описаного питання, долучити якомога більшу кількість людей до розуміння важливості збереження нашої природи, щиро вбачали важливість того, що роблять, але чи можуть такі заходи вирішити означену проблему, чи багато користі від їхнього проведення? Доволі спірне питання. Хочеться, щоб реалізація проектів приводила саме до розв'язання проблем, чи хоча б наближала до їхнього подолання, покращувала їхній стан – у будь-якому разі мала конкретні наслідки, а не просто була гучною, але при цьому поверхневою та несерйозною.

Список використаних джерел:

1. Харківська обласна державна адміністрація. <https://www.compet.kh.gov.ua>.
2. Infolight. <http://infolight.org.ua>.
3. Звіт Державного агентства лісових ресурсів України. <https://ukrinform.ua>.
4. Закарпатське ОУЛМГ. <https://zakarpatlis.gov.ua/lisy-zakarpattya>.

THE ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN MAINTAINING HEALTH

Elena Smirnova

*Associate Professor of the Department of Psychology,
Candidate of Philosophy, Associate Professor*

Svitlana Kasianova

*Ph.D.-student at the Department of Psychology,
Ukrainian State Employment Service Training Institute (Kyiv, Ukraine)*

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗБЕРЕЖЕННІ ЗДОРОВ'Я

Олена Смірнова

Кандидат філософських наук, доцент

Кас'янова Світлана

Аспірант кафедри психології

*Інституту підготовки кадрів державної
служби зайнятості України (Київ)*

Проблема зміцнення та збереження здоров'я, формування здорового способу життя привертала до себе увагу філософів, педагогів, психологів, соціологів: Л. Волкова, О. Дубогай, М. Зубалій, І. Петренко досліджували можливості формування здорового способу життя за допомогою засобів фізичної культури; Т. Бойченко, Г. Зайцев, М. Гончаренко, Л. Татарникова, С. Юрочкіна вивчали валеолого-педагогічні основи забезпечення здоров'я людини в системі освіти, створення валеологічної освіти в загальноосвітніх закладах, валеологічне виховання у дошкільних закладах; І. Бех, С. Лапаєнко висвітлювали проблеми виховної роботи в школі з формування здорового способу життя і створення сприятливих психолого-педагогічних умов для реалізації особистісно-зорієнтованого виховання дітей та учнівської молоді; В. Оржеховська, А. Турчак зверталися до проблеми запобігання шкідливим звичкам, девіантній поведінці школярів.

Згідно зі Статутом Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ): «Здоров'я – це стан повного фізичного, душевного (психічного) та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб або фізичних дефектів» [9].

Визначають наступні складові здоров'я – фізичне, духовне, соціальне, психічне тощо. До складу фізичного здоров'я включають: особливості анатомічної будови тіла; перебіг фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, неспання; рівень фізичного розвитку тощо. Особливості світогляду, ставлення до сенсу життя, оцінка власних здібностей та можливостей характеризують духовне здоров'я. Соціальне здоров'я людини визначається взаємовідносинами із соціумом, які залежать від її цінностей та мотивів поведінки, а також від рівня економічної, політичної, соціальної та духовної сфер суспільства.

Суб'єктивна здатність людини адекватно реагувати на внутрішні та зовнішні подразники, уміння врівноважувати свої стосунки з навколишнім світом характеризує її психічне здоров'я. Інтегративний вплив всіх складових визначає стан здоров'я людини в цілому.

Велике значення для збереження та зміцнення здоров'я має спосіб життя. За визначенням ВООЗ [9], спосіб життя – це спосіб існування, заснований на взаємодії між умовами життя та конкретними моделями поведінки індивіда. «Здоровий спосіб життя» – це відмова від «шкідливих» звичок, заняття спортом, дотримання розпорядку дня, правильне харчування тощо. Проте, виконання вищевказаних правил не гарантує захисту від стресів, хвороб, тяжких життєвих ситуацій.

Щодо емоційного інтелекту, то в структурі сучасної психології він посідає особливе місце, і є одним із найбільш динамічних напрямків її розвитку. З кожним роком зростає кількість робіт: теоретичні та емпіричні дослідження емоційного інтелекту (П.Саловей, Дж.Майер [8], Р.Бар-Он, Д.Гоулмен [1], Г.Гарднер [1], Д.В.Люсін [6], Е.Л.Носенко [7]), вивчення емоційного інтелекту як інтегративної здібності людини до розуміння різноманітних емоційних впливів та управління ними (І.Н.Андрєєва [1], С.П.Дерев'янка [4], Е.Л.Носенко, Н.В.Коврига [5]), дослідження адаптивних та стресозахисних функцій емоційного інтелекту (В.В.Овсянникова, І.Ф.Аршава [2], О.І.Власова [3], Е.Л.Носенко [7]), розвиток емоційного інтелекту та його складових (М.О.Манойлова, О.М.Приймаченко).

Емоційний інтелект – це здатність розуміти, розпізнавати і керувати своїми емоціями, проявляючи одночасно емоційну гнучкість і стабільність, уміння співчувати оточуючим, співпрацювати і активно взаємодіяти. Виступає як внутрішня сила людини з її потенційними та реальними можливостями, що допомагає протистояти життєвим негараздам і досягати успіху. Суттєвим в контексті окресленої проблеми є вивчення ролі емоційного інтелекту в збереженні та зміцненні здоров'я.

Люди з низькими показниками емоційного інтелекту мають певні труднощі в розпізнаванні власних емоцій і не завжди можуть адекватно реагувати на емоційні прояви оточуючих. Вони не вміють контролювати власні емоції та конструктивно вирішувати проблеми, можуть неадекватно сприйняти критику з боку інших й спрямовувати її в негативне русло. Невміння ідентифікувати свої та чужі емоції, нездатність керувати емоційним станом часто призводить, навіть в незначних стресових ситуаціях, до серйозних проблем зі здоров'ям: підвищується кров'яний тиск, пригнічується імунна система, підвищується ризик серцевого нападу та інсульту тощо. Людину може охопити паніка, депресія, тривожність, лють, неконтрольована агресія, гнів. Для того, щоб заспокоїтися, вона може приймати алкогольні напої, хімічні речовини, неконтрольовано харчуватися (заїдати стрес); заподіяти шкоду, як собі, так і оточуючим; ризикує залишитися самотньою та в ізоляції.

Чим вищий рівень розвитку емоційного інтелекту, тим краще у людини розвинена здатність до управління своїми емоціями, розпізнавання емоцій в інших, вміння викликати позитивні й контролювати негативні емоції, тобто проявляти гнучкість в ситуаціях. Завдяки цьому, спілкування з оточуючими стає більш ефективним, налагоджуються добрі стосунки як на роботі, так і в особистому житті. В стресовій ситуації людина з розвинутим емоційним інтелектом спочатку спостерігає й аналізує своє часово-просторове оточення із метою передбачення можливих стресових ситуацій. Потім, коли ж стресова загроза виникає, вона з'ясовує власне емоційне ставлення до ситуації, що склалася. Це дає можливість досягти певного «емоційного імунітету», вміння надситуативного реагування на стресогенні ситуації. Зовсім позбавитися стресу людина не може та й не повинна, а от узяти під контроль свою реакцію на нього, а отже, і його вплив на себе, їй цілком під силу. Високий рівень емоційного інтелекту дозволяє сформуванню високої самооцінки та впевненості у своїх силах, позбавитися побоювань і почати діяти в правильному напрямі. Розвинений емоційний інтелект значно знижує рівень стресу та мінімізує його шкідливий вплив на здоров'я, а також сприяє веденню здорового способу життя. Людина займається спортом, відмовляється від шкідливих звичок. Перспективним напрямком подальшої роботи є розробка програми тренінгів щодо цілеспрямованого підвищення емоційного інтелекту, які сприяли б зміцненню здоров'я та веденню здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии. – Новополюк: ПГУ, 2011. – 388 с.
2. Аршава І. Ф. Емоційна стійкість людини і її діагностика. – Д., 2006. – 336 с
3. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – 308 с.
4. Дерев'яно С. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. Соціальна психологія. – 2008. – № 1. – С. 96–104.
5. Коврига Н. В. Стресозахисна та адаптивна функції емоційного інтелекту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». – К., 2003. – 23с.
6. Люсин Д.В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн. Психологическая диагностика. – 2006. – №4. – С. 3-22.
7. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. – К.: Вища школа, 2003.–126 с.
8. Mayer J. D. The Intelligence of emotional intelligence. Intelligence. – 1993. – V.17. – № 4. – P. 433–442.
9. World Health Organization: UN public health agency. URL: <https://www.britannica.com>

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASES TO CREATIVE SELF- REALIZATION OF READINESS OF TEACHER OF MUSICAL ART

Olena Teplova

*Candidate of pedagogical sciences,
Associate Professor of Musicology Department, instrumental training and Choreograph,
Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky
Vinnitsa, Ukraine*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ГОТОВНОСТІ ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Теплова Олена

*к. п. н., доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографі
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

У психолого-педагогічній літературі проблема готовності розглядається на різних рівнях, починаючи з розкриття змісту поняття – до виявлення характерних особливостей прояву в різних видах діяльності. У соціальній психології поняття «готовність» трактується з позицій соціальної установки, психологічного процесу стосовно соціального світу у зв'язку з його цінностями. Мета дослідження – на основі аналізу наукових концепцій, психолого-педагогічного підходу дослідити психолого-педагогічні основи осмислення поняття «готовність учителя музичного мистецтва до творчої самореалізації».

У психолого-педагогічних дослідженнях встановлено, що основою будь-якої діяльності є готовність особистості до її виконання. Готовність – це система, сутність якої певною мірою визначається специфікою діяльності, показником якої вона є і яка формується на основі зовнішніх і внутрішніх умов.

У нашому дослідженні готовність до творчої самореалізації вчителя музичного мистецтва розглядається як інтегративна естетико-психолого-педагогічна якість, яка визначається динамічною стійкістю прояву багатомірних саморегулятивних функцій, що забезпечує якісну результативність. Завдяки комплексному підходу у формуванні готовності до творчої самореалізації вчителя структурні компоненти виділяються умовно, оскільки в своїй сукупності вони становлять специфіку даного феномена. Готовність вчителя до творчої самореалізації – це прояв самостійного активного оперування знаннями, уміннями і навичками музично-творчої діяльності при систематичних, стійких, вольових зусиллях, спрямованих на досягнення конкретної мети, усвідомлення пошуку шляхів для її здійснення, вибір варіативних засобів на основі проектування, структури виконавських дій.

Отже, зовнішніми проявами її є ознаки: самостійність, активність і творчість [1]. Психологічний аспект формування готовності розглядається як потреба в діяльності, яка виникає спочатку уявленням про те, що необхідно здійснити.

Уявне моделювання справжньої акції творчої дії призводить до значних переживань, в результаті яких після багаторазового відтворювання уявного здійснення дії, стає можливим чітко передбачення варіантів ситуацій, їх наслідків та їх результатів. Формування готовності до творчої самореалізації вчителя розглядається нами як цілісний процес удосконалення, що ґрунтується на взаємодії та взаємозалежності двох рівнозначних сторін – суб'єктивної та об'єктивної, як нерозривного цілого. Саморегульований характер процесу проявляється в тому, що студент є одночасно об'єктом керування і суб'єктом, який самостійно визначає цілі і завдання своєї творчої діяльності, здійснює і контролює одержані результати, аналізує та оцінює їх, прогнозує наступний етап самореалізації. У руслі такого розуміння суб'єктивна сторона визначає якісні характеристики спрямованості до реалізації природних здібностей, які є головною передумовою розкриття творчого потенціалу. Теоретичне осмислення поняття «готовність до творчої самореалізації» дозволяє розглядати проблему самостійної творчості вчителя у сфері мистецької і педагогічної діяльності, визначивши в освітньому процесі завдання, які забезпечують фахову підготовку. Здатність до організації та здійснення навчально-виховного процесу потребує набуття знань, умінь і навичок творчого пошуку, які обумовлюють: а) готовність до діяльності, спрямованої на досягнення результативності в удосконаленні своїх професійних якостей; б) готовність прогнозування, планування, коригування навчальних та виховних дій.

Отже, спираючись на дане концептуальне положення, можна зробити висновок, що формування готовності до творчої самореалізації є цілісним педагогічним процесом, спрямованим на вдосконалення професійної підготовки, завдяки якому відбувається особистісний творчий розвиток та набуття практичного досвіду в процесі навчання [2-3].

Список використаних джерел:

1. Теплова О.Ю. Творча самореалізація вчителя музики в контексті естетичного виховання школярів у позаурочній музично-виконавській діяльності. Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: збірник наукових праць Вип. № 4 (143). Луганськ: ЛНПУ, 2008. С. 271-277.
2. Koval, V., Polyezhayev, Y., & Bezkhlibna, A. (2019). Communicative competences in enhancing of regional competitiveness in the labour market. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(5), 105-113.
3. Коваль В.В. Фінансове забезпечення закладів вищої освіти в умовах переходу до фінансово-господарської автономії / Коваль В.В., Слободянюк О.В., Яровой М.Ю. // *Держава та регіони: Сер.Економіка*. №4 – 2018 – С. 193-200.

COMMUNICATION OF THE LIFE CYCLE OF INVESTMENT AND INNOVATION OF INDUSTRIAL ENTERPRISE

Irina Mayorova

*Doctor of Economics, Professor
professor of department of Navigation and management a ship
Azov maritime institute National university «Odessa maritime academy»*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ІНВЕСТИЦІЙ І ІННОВАЦІЙ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Ірина Майорова

*д.е.н, професор,
професор кафедри Навігації і управління судном
Азовський морський інститут Одеського національного університету
«Одеська морська академія»*

Процес інвестування в інноваційний розвиток виступає як необхідність сучасного існування промислового підприємства. Усі основні напрями розвитку промислового підприємства копіюють інвестиційну стратегію і всі її цикли, і цикли інноваційного розвитку також. Інвестиційна стратегія підтримує основні підходи до ресурсного забезпечення реалізації наявних ринкових можливостей інноваційного розвитку, утворює і формує найбільш прийнятну оптимальну структуру інвестицій, саме через інвестиційну діяльність проводиться пошук найбільш ефективних напрямів інвестування і інноваційної діяльності з метою подальшого розвитку промислового підприємства і максимізації його прибутків.

Інвестиційний життєвий цикл складається із таких фаз: початкова, коли досліджують необхідність майбутнього інноваційного проекту і приймають рішення щодо його реалізації; планування, тобто початкове оцінювання витрат; остаточне прийняття рішення про інвестування і оформлення договорів на замовлення; розробка інноваційного проекту; виконання інновацій і випуск інноваційного продукту, або технології; ринкова реалізація інноваційного продукту.

Життєвий цикл інновацій також має власні фази, а саме: проектна, організаційна, дослідницька, виробнича, збутова, обслуговування після продажу інноваційного продукту.

Слід сказати, що життєвий цикл інвестицій і життєвий цикл інновацій тісно пов'язані між собою. Із теорії та практики промислового інвестування найбільш поширені лише два види інвестиційної діяльності: інвестування в реальні активи і інвестування в фінансові інструменти: акції, облігації, цінні папери, банківські депозити. [1]. З теорії та практики інноваційної діяльності найбільш поширеними виступають такі фази інноваційної діяльності як дослідницька і виробнича.

Слід звернути увагу на те, що на результати діяльності промислового підприємства впливають процеси, які за змістом та виконанням володіють різним прискоренням розвитку. Звичайно, інтенсифікація інноваційної діяльності, особливо на початкових етапах життєвого циклу інновацій приводить до покращення економічного стану підприємства лише через деякий час, який за терміном може бути розтягнутий на досить довгий проміжок. Значно більшу реактивність в цьому сенсі показують зміни, що відбуваються в організаційно-керуючій діяльності промислового підприємства, його маркетинговій діяльності. Як показує практичний досвід, така обставина виступає одною з основних причин за якою підприємства у власній інноваційній діяльності більше схильються на впровадження інновацій управлінського характеру. [1, с. 120]

Фінансовий напрям інвестування промислового підприємства полягає у тому, що фінансові кошти інвестуються в надійні фінансові інструменти. Отриманий від таких операцій чистий прибуток кожного року ре інвестується також у фінансові проекти.

Комбіновані напрями інвестиційної діяльності промислового підприємства формуються за такими напрямками: на початкових етапах фінансові кошти інвестуються у виробництво, а весь отриманий прибуток від виробничої діяльності в наступні роки в повному обсязі інвестується у фінансові інструменти; спочатку проводиться фінансове інвестування, а потім, починаючи з другого року реалізації інвестиційного проекту, а потім щорічно, чистий прибуток або відсоток, який формується у фінансовій сфері інвестується у виробництво.

За даними Світового Банку 2015 року значущими напрямками високого рівня інвестиційної активності економіки будь-якої країни виступають освіта, наука, інформатика, комунікаційні технології.[2] Факторами інвестиційної активності підприємств є рівень розвитку інститутів економіки в країні, розмір економіки країни, організованість фінансового ринку, відкритість економіки країни, розвиток освіти, науки, впровадження інновацій, розвиток та використання NBIC технологій [3].

Список використаних джерел:

1. Савчук А.В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности. Д., 2003. 448с.
2. The Global Innovation Index 2015. Effective Innovation Policies for Development.. Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org>.
3. Божевольнов Ю., Кобзева С., Коротаев А., Малков А., Хаматшин А. Факторы инвестиционной активности. Полит.Ру. 2010. Режим доступу: <http://polit.ru>.

INTELLECTUAL ECONOMICS, MANAGEMENT AND EDUCATION

Proceedings of the 1st International Symposium

Copying of content is not permitted except for personal and internal use, to the extent permitted by national copyright law, or under the terms of a CC BY-NC 4.0 License.

Publisher:
Publishing House FABER Ltd-Veliko Tarnovo, Bulgaria

Vilnius 2019

Circulation 100 copies, free publication